Digitaliseret af | Digitised by

Forfatter(e) | Author(s):	Friedreich, J. B.; af J.B. Friedreich ; efter Originalens andet Oplag ved H. Selmer.
Titel | Title:	Den retslige Psychologi : systematisk fremstilt for Læger og Jurister
Udgivet år og sted | Publication time and place:	Aalborg : paa den Rée'ske Boghandels Forlag, 1846
Fysiske størrelse | Physical extent:	VI, 377 s.

DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
130016615227

Den
retslige Psychologi.

Systematisk fremstilt

for

Læger og Jurister

af

J. B. Friedreich,
Dr. med. og Prof.

Efter Originalens andet Oplag

ved

H. Selmer,
praktiserende Læge.

Aalborg.
Paa den Rée'ske Boghandels Forlag.

1846.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Indhold.

Side

Første Afsnit.

Den retslige Psychologis videnskabelige Udvikling . . . . . 1.

Andet Afsnit.

Psychologiens Betydning for Lovgivningen og Domstolene . . . . . 8.

1ste Kapitel. Psychologiens Betydning for Lovgivningen . . . . . 8.

1. Forbryderens Behandling under Straffetiden . . . 10.
2. Omsorg for Forbryderen efter udstaaet Straf . . 19.

2det Kapitel. Psychologiens Betydning for Domstolene . . . . . 21.

§ 1. Inkvirentens Opgave . . . . . 22.
§ 2. Om Gebærdeprotokoller og deres Værd . . 24.
§ 3. Betydningen af Inkvisitens Renommee . . 34.

Tredie Afsnit.

Den retslige Psychologis Princip . . . . . 41.

1ste Kapitel. Den psychiske Frihed som Princip for den retslige Psychologi og Kriminalretten . . . . . 41.

§ 1. Nødvendigheden af et medierende Princip . . 41.
§ 2. Deduktion af Friheden som saadant . . . 43.

2det Kapitel. Gjendrivelse af Indvendingerne 45.

§ 1. De metaphysiske Tvivl om Friheden . . . 45.
§ 2. Frihedsprincipet er ikke overflødigt . . . . 48.
§ 3. Heller ikke utilstrækkeligt . . . . . 48.
§ 4. Erkjendelsesevnens Integritet er ubrugelig som Princip . . . . . 49.
§ 5. Ligesaa Fornuftens Tilstedeværelse . . . . 51.
§ 6. Frihedsprincipet ophæver ikke Tilregneligheden hos den virkelige Forbryder . . . . . 52.
§ 7. Det mangler ikke praktisk Anvendelighed . . 54.
§ 8. Afskrækkelsestheoriernes Forkastelighed . . . 55.

Fjerde Afsnit.

Den retslige Psychologis Kompetents . . . 73.

§ 1. Retsvidenskaben har selv først søgt Bistand hos Medicinen . . . . . 73.

Side

§ 2. Den retslige Psychologi alene kan decidere over tvivlsomme Sindstilstande . . . . . 78.

Femte Afsnit.

Almindelige Normer for de retslig-psychologiske Undersøgelser . . . . . 93.

1ste Kapitel. Normer for Dommeren . . . . . 93.

1. Formen af hans Spørgsmaal til Lægen . . . . 93.
2. Lægens Ret til at afbenytte Akterne . . . . . 98.

2det Kapitel. Normer for Retslægen . . . . . 101.

1. Sindssygdommenes fælles Kriterium . . . . . 101.
2. Almindelige vejledende Momenter . . . . . 104.

Sjette Afsnit.

Retslig-psychologiske Undersøgelser i Kriminalretten . . . . . 105.

1ste Kapitel. Tilregnelsens Begreb i juridisk og psychologisk Forstand . . . . . 105.

§ 1. Den juridiske Tilregnelse . . . . . 106.
§ 2. Den psychologiske Tilregnelse . . . . . 110.

2det Kapitel. De abnorme Sindstilstandes Stilling i Lovbøgerne. Nødvendigheden af en generel Betingelse for Utilregneligheden . . . . . 113.

§ 1. Bestemmelser i forskjellige Lovgivninger . . . 113.
§ 2. Den psychiske Frihed som almindelig Betingelse for Tilregneligheden . . . . . 119.

3die Kapitel. Kjønnets Indflydelse paa Tilregneligheden . . . . . 126.

§ 1. Lovgivningernes Anskuelser . . . . . 127.
§ 2. Differents mellem Kjønnenes somatiske og psychiske Liv . . . . . 128.
§ 3. Resultater for Kvindens Tilregnelighed . . . 132.

4de Kapitel. Alderens Indflydelse paa Tilregneligheden med specielt Hensyn til de psychiske Udviklingssygdomme. 134.

§ 1. Barndommen . . . . . 135.

1. Positive Lovbestemmelser . . . . . 135.
2. Uhensigtsmæssigheden af en almindelig kriminel Lavalder 137.
3. Omstændigheder, som have Indflydelse paa Tilregneligheden i Barndommen . . . . . 139.

§ 2. Pubertetsperioden . . . . . 145.

1. Nerveaffektioner. Mysteriøs Melancholi . . . . 146.
2. Abnorme Drifter . . . . . 147.
3. Brandstiftelsesdriften . . . . . 149.

§ 3. Manddomsalderen . . . . . 167.

		Side
	§ 4. Oldingsalderen	167.
5te Kapitel.	Almindelige diagnostiske Normer for Undersøgelsen om Tilregnelighed	169.
	§ 1. Almindelige Tegn paa utilregnelige eller tvivlsomme Handlinger	169.
	1. Gjerningens Motiver og Udførelse. Gjerningsmandens Adfærd	169.
	2. Totalbilledet af Inkvisitens Liv	176.
	3. Gjerningens Gjenstand og Øjemeed	177.
	4. Inkvisitens Uvillie mod at gjelde for affindig	178.
	5. Selvbeskadigelser under eller efter Gjerningen	178.
	6. Gjerningens unaturlige Beskaffenhed	180.
	§ 2. Arvelig Disposition til Sindssygdomme	181.
	§ 3. Tidligere Sindssygdomme	181.
	§ 4. Sandsebedrag og Hallucinationer	183.
	§ 5. Gjerningsmandens Helbred, Habitus og Konstitution	189.
6te Kapitel.	Tilregneligheden hos Affindige	198.
	§ 1. Om de tvivlsomme Affindighedsformer	198.
	1. **Mania sine delirio**	198.
	a. Historisk-literær Skizze	199.
	b. Gives der virkelig en Mani uden Delirium?	220.
	c. Resultat for den retslig-psychologiske Praxis	227.
	2. Monomanien	230.
	a. Stjælemonomanien	233.
	b. Mordmonomanien	234.
	3. **Insania occulta**	239.
	4. **Furor transitorius. Mania transitoria**	242.
	§ 2. Om Tilregneligheden i de lyse Mellemrum	244.
7de Kapitel.	Tilregneligheden i Hydrophobien	251.
8de Kapitel.	Tilregneligheden hos Forgiftede	257.
9de Kapitel.	Tilregneligheden hos Saarede	258.
10de Kapitel.	Tilregneligheden i Hjemveen	260.
11te Kapitel.	Tilregneligheden hos Epileptiske	262.
12te Kapitel.	Tilregneligheden hos Døvstumme	266.
13de Kapitel.	Tilregneligheden hos Blinde	275.
14de Kapitel.	Tilregneligheden hos Frugtsommelige	278.
15de Kapitel.	Tilregneligheden hos Barselkvinder	282.
	§ 1. Under Fødslen	282.
	§ 2. I Barselsengen	293.
16de Kapitel.	Tilregneligheden hos Drukne og Drikfældige	294.
	§ 1. Hos Drukne	294.
	1. Legislative Bestemmelser	294.
	2. Drukkenskabens sjelelige Phænomener	297.
	3. Tilregneligheden i denne Tilstand	299.

Side

§ 2. Hos Drikfældige . . . . . 310.
1. Drankerdemoralisationen . . . . . 310.
2. Drikkesygen . . . . . 312.
3. Drankernes Sandsebedrag . . . . . 320.
4. Egentlige Aflindighedsformer . . . . . 322.

17de Kapitel. Tilregneligheden i Søvnen og de dermed beslægtede Tilstande . . 328.
§ 1. Tilregneligheden hos Søvndrukne . . . . 328.
§ 2. Tilregneligheden hos Søvngængere . . . . 331.
§ 3. Tilregneligheden i Drømme . . . . . 335.

18de Kapitel. Tilregneligheden i Affekter og Lidenskaber . . . . . 336.

19de Kapitel. Tilregneligheden i Forvirringen 346.

20de Kapitel. Tilregneligheden hos Overtroiske 349.

Syvende Afsnit.

Retslig-psychologiske Undersøgelser i Civilretten . . . . . 353.

1ste Kapitel. Habilitet til at aflægge Vidnesbyrd og Ed . . . . . 353.
§ 1. Hos Aflindige . . . . . 353.
§ 2. Ved Forstandsvækkelse . . . . . 355.
§ 3. I Rusen . . . . . 356.
§ 4. Hos Døvstumme . . . . . 356.
§ 5. Hos Børn og Oldinge . . . . . 357.

2det Kapitel. Habilitet til Formuesforvaltning 358.
§ 1. Hos Aflindige . . . . . 358.
§ 2. Hos Døvstumme . . . . . 360.

3die Kapitel. Habilitet til at oprette Testament 361.
§ 1. I Aflindigheden . . . . . 361.
§ 2. I Rusen og Affekten . . . . . 361.
§ 3. Hos Syge og Døende . . . . . 362.
§ 4. Hos Døvstumme . . . . . 363.

Ottende Afsnit.

Om forstilte, paadigtede og fordulgte Sindssygdomme . . . . . 364.

1ste Kapitel. Om forstilt Aflindighed . . . . 364.
§ 1. Nødvendigheden af at undersøge Individets tidligere Forhold og nærværende Forfatning . . 364.
§ 2. Almindelige Regler for Undersøgelsen . . . 367.

2det Kapitel. Om paadigtet Aflindighed . . . 371.

3die Kapitel. Om fordulgt Aflindighed . . . . 373.

Første Afsnit.

Den retslige Psychologis videnskabelige Udvikling.

Naar vi forfølge Lovgivningens og Retsplejens Udviklingsgang fra de ældste Tider indtil vore Dage, er det en iøjnefaldende Kjendsgjerning, at blandt alle de Videnskaber, som Legislationen og dens praktiske Anvendelse har benyttet til sin Udvikling og til Oplysning af tvivlsomme Punkter, er Psychologien en af dem, som sidst ere komne i Betragtning. Man maa nu rigtignok indrømme, at Lovgivningen maatte udspringe af Livet, som den fælles Moder til Menneskenes Tilværelse, Viden og Handlen, længe før de enkelte Videnskaber havde løsrevet sig fra den forvirrede Masse af dunkle Forestillinger, og begyndt at udvikle sig selvstændigt, saa at der kunde være Tale om at benytte den ene til den andens Uddannelse; men mærkeligt bliver det dog altid, at Psychologien først har kunnet gjøre sin Betydning for Lovgivningen og dens Anvendelse gjeldende, efterat næsten hele Natur- og Lægevidenskaben har maattet bidrage Sit til Lovkyndighedens Udvikling. Og selv der, hvor man allerede har tilstrækkelig overbeviist sig om Psychologiens Nødvendighed for Lovgivningen og Domstolene, gaaer det endnu langsomt med at vindicere denne Videnskab den Værdighed og afgjørende Stemme,

som saa afgjort tilkommer den. Hovedgrundene hertil ligge deels i den mindre fuldkomne Udviklingsgang af Nationernes videnskabelige Liv, deels i visse Mangler ved Lovgivningerne og Retsplejen.

Historien lærer, at Nationernes selskabelige og borgerlige Forhold allerede vare saa temmelig ordnede, inden højere videnskabelige Undersøgelser, især over Menneskets egen, i saa mange Henseender hemmelighedsfulde Livsproces, kunde finde Indgang. Selv der, hvor den bestemte Kundskab om de vigtigste Nationers selskabelige og retslige Forfatning begynder, svæver deres Bekjendtskab med Natur- og Lægevidenskaben endnu i det Dunkle. Det Samme viser sig i den historiske Udvikling af Læren om de sjelelige Sygdomme. Denne forholder sig til den øvrige Medicin ligesom det Psychiske overhovedet til det Physiske: vistnok lever den menneskelige Organisme altid psychisk og physisk paa eengang; men dens psychiske Side har, som dens højere, først senere begyndt at udvikle sig og senere naaet sin Modenhed, end den physiske; og saaledes har ogsaa den videnskabelige Lære om Menneskets psychiske Liv udviklet sig senere end den om dets physiske eller somatiske Liv, og følgelig ogsaa senere kunnet erholde Betydning for Lovgivningen og Retsplejen.

Hertil kommer endnu, at der i ældre Tider næsten allevegne herskede den mørkeste Overtro med Hensyn til det menneskelige Sjeleliv og dets Afvigelser fra Normaltilstanden. Det var charakteristisk for hine Dage, at see noget Overnaturligt i Alt, hvad man ikke strax kunde forklare sig, hvorved da al videre Undersøgelse faldt bort. Saaledes gik det ogsaa med Sindssygdommene, og alle Nationers Historie leverer en sørgelig Samling af slige Dokumenter. Skythernes Vanvid betragtedes som en Straf af Aphrodite: i Ægypten anſaae man vanvittige Præster, og i Tyrkiet overhovedet alle Affindige for overjordiske Væsener eller for Helgene: i Middelalderen brændte man de Affindige som Hexe og Troldmænd; og den ældgamle Komedie, at drive Djævelen ud af de Gale, er destoværre ikke engang endnu udspilt. Troen paa en overnaturlig Oprindelse af slige Phænomener var

saa rodfæstet, at selv Mænd, som ellers besadde baade Oplysning og Lærdom, ikke kunde løsrive sig derfra. Hvad lod sig overhovedet vente, naar baade Reformatorer, Philosopher, Naturforskere, Læger og Retslærde gave sig denne Vildfarelse i Vold? naar selv en Luther ikke var fri for denne Fordom, som i større eller mindre Omfang forsægtedes af mangfoldige dannede og videnskabelige Mænd, og som i den Grad havde bemægtiget sig hele Tidsaanden, at der i alle Stænder, og især blandt de Lærde, altid gaves Adskillige, om hvem man ikke blot troede, men som selv ret gjerne saae at man troede, de havde, ligesom Sokrates, en fortrolig Aand, ved hvis Bistand de kunde udrette overnaturlige Ting. Om end Enkelte forsøgte at optræde mod denne mørke Overtro, bleve de dog enten slet ikke hørte eller selv ansete for mistænkelige, naar de vilde forklare det Naturlige uden Aandeverdenens Mellemkomst; og hvo der bestred Djævlebesættelserne eller lo ad Hexehistorierne, udsatte sig for at blive betragtet og behandlet som Atheist og Gudsbespotter eller som hemmelig og dobbelt farlig Allieret af Helvede. Historiegrandskeren finder mangfoldige sørgelige Vidnesbyrd om, at Mænd, som udmærkede sig ved et dybt Studium af Naturen og rige Kundskaber, bleve ansete for Heremestere og Besatte, og endog maatte bøde med Livet for deres Oplysning og Frimodighed*). Under slige Omstændigheder er det ikke vanskeligt at forklare, hvorfor Psychologien saa sildigt begyndte at komme Lovgivningen og Retsplejen til Nytte. Ved somatiske Tilstande, Beskadigelser, Svangerskab o. s. v. var det indlysende nok, at Natur- og Lægevidenskaben kunde tilvejebringe Oplysninger; men da man ansaae de abnorme sjelelige Tilstande for noget Overnaturligt og Dæmonisk, og aldrig faldt paa, at Naturvidenskaberne ogsaa her skulde kunne løse mangen en Gaade, var det en Selvfølge, at man betragtede det som overflødigt at raadføre sig med dem.

---

*) Literære Efterviisninger over denne Materie findes i Forfatterens „Versuch einer Literargeschichte der Pathologie und Therapie der psychischen Krankheiten. Würzburg 1830".

Unægteligt er det ogsaa, at Psychologien først meget sildigt har naaet et saadant Udviklingstrin, som kunde gjøre den brugbar for det praktiske Liv, og Universiteternes Historie viser nokſom, hvor slet der til alle Tider har været sørget for denne Videnskabs Tarv. Medens der efterhaanden oprettedes Lærestole for alle mulige Grene af Natur- og Lægevidenskaben, tænkte man slet ikke paa Psychiatrien og den retslige Psychologi — en Mangel, som endnu bestaaer i den nyeste Tid, saa at Universiteterne i denne Henseende aldeles ikke have opfyldt de Fordringer, man med Føje kunde gjøre til dem. „Det lader sig ikke nægte," — siger Nasse i Zeitschrift für psychische Aerzte, 1819, H. 3, — „at de bestaaende Medicinalforfatninger tage alt for lidt Hensyn til Lægernes Uddannelse i Psychiatrien, saa at ingen Deel af Medicinen er saa forsømt ved vore Undervisningsanstalter, som netop denne. Det er ganske overladt til Tilfældet, om der bliver holdt Forelæsninger eller ikke over Sindssygdommenes Pathologi og Therapi, og over retslig Psychologi; ja det betragtes endog som en ligegyldig Ting, om Læreren i den specielle Therapi i Forbigaaende nævner de forskjellige Afsindighedsformer, eller aldeles springer dem over; og allevegne mangle de Studerende Lejlighed til praktisk at gjøre sig bekjendte med Sindssygdommene under en planmæssig Vejledning." Rollers Forslag, at Læreren i Retslægevidenskaben tillige skulde være praktisk Retslæge, for at kunne give sine Tilhørere praktisk Vejledning, saa at følgelig Professoraterne i Statslægevidenskaben skulde forbindes med Universitetsstædernes Physikater, saaledes som det har været Tilfældet i Wien, Prag og Leipzig — fortjener tilvisse Regjeringernes Opmærksomhed.

En anden Hovedgrund til at Psychologien saa seent og vanskeligt har faaet Indflydelse paa Lovgivningen og Retsplejen, ligger i Lovgivningernes mangelfulde Beskaffenhed, da de ere blevne langt tilbage for Psychologiens nyeste Fremskridt, og i en vis almindelig Stagnation i den juridiske Verden. Medens alle andre Videnskabsgrene udvikle sig hurtigt, og stræbe Fuldkommenheden i Møde ved stedse at tilegne sig Resultaterne af de nyeste Un-

dersøgelser, forholder det sig tildeels anderledes med Lovkyndigheden. Man kan hos den ikke miskjende noget positivt Hvilende, noget Antikvarisk, ligesom en forstenet Stabilitet: dens indre Kredsløb er som hos de vintersovende Dyr: Love og Retspraxis vedligeholde sig i mangfoldige Tider, om de end forlængst have ophørt at passe til Tiden: Lovbøgerne blive længe uforandrede, og Udviklingen af de Videnskaber, hvortil de mere og mindre støtte sig, gaaer længe sporløst forbi dem. Deraf kommer det, at man saa længe hverken følte Trang til psychologiske Undersøgelser, eller anede Nødvendigheden deraf. Forhen var det næsten en staaende Regel, at betragte Lovovertræderen som tilregnelig, og Undersøgelsen af hans sjelelige Tilstand blev altsaa overflødig. Først den nyere Tid, da Lægernes Fremskridt i Psychologien ogsaa have fundet Vej til det juridiske Gebeet, og der ere bragte i Anvendelse af oplyste Lovgivere og Retslærde, har styrtet denne gamle Regel og den forældede, paa Sværd og Galge thronende Blodjustits.

Hvad nu de literære Arbeider over den retslige Psychologi og dens enkelte Grene angaaer, da bemærke vi, at ogsaa disse fremtraadte langt senere end den videnskabelige Bearbejdelse af Retslægevidenskabens øvrige Brancher. De tidligere Haandbøger i den forensiske Medicin have rigtignok indrømmet de tvivlsomme Sindstilstande en egen Rubrik; men hvad de sige derom er aldeles ufuldstændigt, og et gjennemgribende Princip, der kunde tjene den retslige Psychologi til Grundvold, baade ved dens videnskabelige Behandling og ved Bedømmelsen af de konkrete Tilfælde, savnes ganske i alle disse Kompendier, selv i de bedste af dem, saasom Wildbergs og Henkes. Det var først i forrige Aarhundrede, at man begyndte at levere selvstændige Skrifter og Afhandlinger over Psychologiens Indflydelse paa Retsplejen, over den psychologisk-retslige Undersøgelseslære og over enkelte psychiske Tilstande, forsaavidt som der kunde blive Talen derom for Retten. Dette var imidlertid kun monographiske Bearbejdelser, og det var Begyndelsen af nærværende Aar-

hundrede forbeholdt, at levere selvstændige Værker over den retslige Psychologi i dens hele Omfang.

Da denne Videnskab endnu er i Begreb med at udvikle sig, er en strengt gjennemført pragmatisk Literærhistorie vel endnu ikke mulig: dog lader dens Udviklingsgang sig omtrent saaledes betegne:

Psychiatriens lykkelige Reform i Slutningen af forrige Aarhundrede, der fornemmelig skyldtes Pinel, havde ogsaa en umiskjendelig Indflydelse paa den retslige Psychologi, og gav den en højere, humanere Retning. Ligesom man nu ophørte at betragte de Aandsvage som vilde og onde Mennesker, der maatte belægges med Lænker og kastes i Fængsler, og derimod forsøgte at helbrede deres ulykkelige Tilstand ved passende somatiske og psychiske Midler, saaledes gik ogsaa denne Humanitetsaand over paa Bedømmelsen af de moralsk Syge, af Forbryderne: man saae i dem ikke længere den udartede dyriske Natur alene, men tog ogsaa den Indflydelse i Betragtning, som allehaande Omstændigheder, Opdragelse, Dannelse o. s. v. have paa Udviklingen af moralske Svagheder og Fejl, og kom saaledes til den Overbeviisning, at psychologiske Kundskaber ere uundværlige baade for Lovgiveren og for Dommeren. Eckartshausen, Schaumann og Münch skildrede allerede i forrige Aarhundrede denne Trang med kraftige Træk; og i den nyere Tid har, foruden Andre, som ville blive nævnte i dette Værk, fornemmelig Grohmann indlagt sig en blivende Fortjeneste ved sine Bestræbelser for at skaffe Psychologien Indgang paa Lovkyndighedens Gebeet. Denne Anskuelse af Psychologiens Værd for Lovgivningen og Domstolene førte videre: man indsaae at det ikke endnu var nok, at Lovgiveren var Menneskekjender, og at den Anklagedes sjelelige Tilstand kom i Betragtning ved Bestemmelsen af Brøde og Straf: disse af Erfaringen abstraherede Sætninger tilfredsstillede ikke længer en Videnskab som saadan: den trængte til en fast begrundet Basis, og man forsøgte nu at udfinde et gjennemgribende Princip for den retslige Psychologi, og videnskabeligt at begrunde dette. Efter slige Forarbejder blev det efter-

haanden muligt, at anvise den retslige Psychologi en selvstændig Plads blandt de videnskabelige Doktriner, og at levere omfattende Skrifter derover.

En fuldstændig Fortegnelse over de Værker, som angaae denne Videnskab, finder man i Forfatterens „Systematische Literatur der ärtzlichen und gerichtlichen Psychologie, Berlin 1833," S. 277 flg.

Andet Afsnit.

Psychologiens Betydning for Lovgivningen og Domstolene.

Man har dannet sig et altfor snevert Begreb om den retslige Psychologi, naar man kun har villet, at den skulde beskjeftige sig med Bedømmelsen af tvivlsomme sjelelige Tilstande for Retten. Dens Virksomhed har et langt videre Omfang, og udstrækker sig over hele Lovkyndighedens Gebeet. Først og fremmest maae vi altsaa her undersøge, hvilken Betydning Psychologien maa have, saavel for Lovgivningen som for Domstolene.

Første Kapitel.

Psychologiens Betydning for Lovgivningen.

Hvis Lovgivningen, og fornemmelig Straffelovgivningen, ikke skal forfeile et viist og Menneskehedens Værdighed anstaaende Øjemeed, maa den komme den Fuldkommenhedsdrift i Møde, der boer i enhver Nation som i ethvert Individ; og da denne Drift selv er af sjelelig Oprindelse, maa ogsaa Lovgivningen begrundes paa psychologiske Principer. „Psychologien" — siger

Schaumann*) — „lærer Lovgiveren at betragte dem, for hvem han udkaster sine Love, hverken med Draco som raae og ubændige Dyr, eller med Caligula som Slaver; men med Titus og Marc Aurel som Mennesker. Den lærer ham, at Sværd og Fængsel, Fortvivlelse og Skændsel hverken ere de eneste eller de virksomste Midler til at hemme Forbrydelsen, og at det ikke er Retfærdighedens sværtbevæbnede Arm alene, der holder Freden og Sikkerheden vedlige i Staten. Den lærer ham at forfatte Kriminallovene saaledes, at de naae deres Hensigt, at forebygge Forbrydelser, yde den velsindede Borger Beskyttelse, og ikke ramme den Uskyldige med den Skyldige. Den lærer ham, at gjøre sine Straffe hensigtsmæssige og moralske, at indrette Processen mod de Anklagede med Viisdom, og at bestemme Fremgangsmaaden imod dem efter de Grundsætninger, som Menneskelighed og Menneskekundskab tilsiger." Deraf fremgaaer Nødvendigheden af at indrømme Mænd af forskjellige Fag, følgelig ogsaa Psychologer og Læger, en Stemme ved Lovgivningen. Saaledes vil enhver indsigtsfuld Læge, ved prøvende at gjennemgaae de forskjellige Lovbøger, komme til den Overbeviisning, at de Artikler, som berøre det lægelige og psychologiske Gebeet, ikke svare til Videnskabens Standpunkt, og følgelig ere ubrugelige. Naturligt: thi Redaktionen af en Lovbog overdrages gjerne udelukkende til de praktiske Jurister, der ere saa omspundne af deres positive Former, at de sædvanlig ere for ubekjendte med de nyere videnskabelige Undersøgelser, til at kunne benytte dem med Fordeel, og have fattet en saadan Forkjærlighed for det Traditionelle, at enhver Forandring i de tilvante Former er dem i højeste Grad imod.

Hvor mange Theorier man end opstiller over Straffens Djemeed, vil dog kun den have Gyldighed, som underlægger Straffen et psychologisk Formaal, og dette kan kun være Forbryderens moralske Helbredelse eller i det mindste hans Forbedring. Herom ere ogsaa flere Retslærde enige. Hvad

*) Ideen zu einer Kriminalpsychologie. Halle 1792. S. 104.

Møhl*) siger om Straffens Øjemeed, reducerer sig til et gjennemgribende Forsvar for Forbedringstheorien. Reichmann**) opstiller den moralske Forbedring som Statens ideelle Formaal med Straffen; men da det er umuligt at opnaae dette, maa man lade sig nøje med den borgerlige Forbedring. Lambruschini***) paastaaer, at Lovgivningen kun maa vælge saadanne Straffe, som ogsaa ere gavnlige for den Domfældte, og betvivler af denne Grund Retmæssigheden af Dødsstraffen, som aldrig kan have Forbedring til Øjemeed. Træffende bemærker Mittermaier****), at Spørgsmaalet om det hensigtsmæssigste Valg af Straffemaaderne især faaer Betydning, naar en Stat beslutter sig til at lægge Forbedringssystemet til Grund. Thi hvor ofte end Lovredaktørerne og Stænderforsamlingerne have ført det Ord „Forbedring" i Munden, maa man dog indrømme, at Lovbøgerne som oftest ikke vise, at deres Forfattere i Virkeligheden have hyldet dette System. I det mindste staaer den livsvarige Frihedsstraf, de vanærende Straffe, den legemlige Revselse o. s. v. i direkte Modsigelse med Forbedringssystemet.

Denne Dadel over de allerfleste Straffelovgivninger saavelsom vor Paastand, at kun Forbedring kan være Straffens Formaal, vil finde Bekræftelse i en nærmere Undersøgelse om Hensigtsmæssigheden af de forskjellige Straffemaader og af Forbryderens Behandling under Straffetiden, og om Tilstrækkeligheden af den Opmærksomhed, Staten sædvanlig skjænker Forbryderen efter overstaaet Straf.

1. Hvad Forbryderens Behandling under Straffetiden angaaer, maa man desværre tilstaae, at de fleste Lovgivninger aldeles mangle et psychologisk Standpunkt, og koldt pedantisk

---

*) Ueber den Zweck der Strafe. Heidelberg 1837.

**) Betrachtungen über das Strafrecht des Staates. Wiesbaden 1835.

***) Antologia, giornale di scienze, lettere e arti. Florenz 1832. Juliheste S. 84.

****) Archiv für Criminalrecht. 1839, 2det St. S. 185.

kun tage Hensyn til Forbrydelsen, ikke til Forbryderen. Og dog er dennes Personlighed tilvisse af højeste Interesse for enhver Lovgiver, enhver tænkende Kriminalist; thi selv det ubetydeligste Kriminaltilfælde bliver ofte interessant ved Inkulpatens Individualitet, saa at den Inkvirent, som skjænker denne tilbørlig Opmærksomhed, aldrig vil finde sine Forretninger trivielle, om de end tilsyneladende Intet frembyde udenfor den daglige Orden. Men det er ogsaa kun ved at anvende det samme Charakteerstudium paa smaae Forbrydelser, som paa store, at man kan erhverve sig en vis Sikkerhed i den psychiske Diagnose. Allerede den Maade, hvorpaa Publikum modtager Efterretningen om en eller anden Forbrydelse, giver et Vink om den Opmærksomhed, Forbryderen fortjener. Hvorledes er det gaaet til? spørger man; hvorledes har han baaret sig ad? hvorledes er han bleven bragt til den Yderlighed? hvordan vare hans Forhold? var han i Nød? blev han forført? o. s. v. Schiller har i sin „Verbrecher aus verlorner Ehre" yttret sig træffende herover. „Vi maae ikke blot," — hedder det — „see ham udføre sine Handlinger, men ogsaa see ham ville dem. Hans Tanker ere os langt mere magtpaaliggende end hans Handlinger, og Kilden til hine mere end Følgerne af disse."

De fleste Straffeanstalter ere saare langt fra at være hvad de burde være, og bestyres kun alt for ofte af kolde, følesløse Mennesker, som end ikke have den fjerneste Idee om psychologisk Kjendskab til Mennesket, og behandle Forbryderen af Vane, der i Bund og Grund er fordærvet, og den nylig Forvildede, der endnu er modtagelig for Anger og Bedring, paa een og samme Maade. „Fængslerne" — siger Lucas*) — „ere at betragte som Noviciatet, Galejerne som Akademiet. Naar man sender et ungt Menneske fem Aar i Fængsel, vil han gaae ud derfra med større Fremskridt i Lasten, end han i samme Tid vilde have gjort i nogen Videnskab ved et Universitet. Men lader man

*) Von dem Strafsysteme. Aus dem Französischen von Samhaber. Darmstadt 1830. S. 327.

ham nu tilbringe andre fem Aar paa Galejerne, da er hans Dannelse som Forbryder fuldendt." Den Skildring af Fængsellivet, som Schiller lægger sin „Verbrecher aus verlorner Ehre" i Munden, er saa gribende sand, at den vel fortjener at anføres. „Jeg betraadte Straffeanstalten" — fortæller han — „som en Forvildet, og forlod den som en Ryggesløs. Jeg havde endnu Noget i Verden, som var mig kjært, og min Stolthed krympede sig under Skændselen. Da jeg kom hertil, indespærrede man mig med 23 Fanger, hvoriblandt to vare Mordere, alle de øvrige berygtede Tyve og Landstrygere. Man haanede mig, naar jeg talte om Gud, og opfordrede mig til at istemme skændige Bespottelser imod Frelseren. Man sang liderlige Viser for mig, som jeg, skjøndt ikke fremmed for Udsvævelser, dog kun hørte med Væmmelse og Forfærdelse; men hvad jeg saae med mine Øine, oprørte min Blufærdighed endnu mere. Der gik ingen Dag, uden der blev fortalt et eller andet ærerøst Levnet, smeddet en eller anden nedrig Plan. I Begyndelsen skyede jeg dette Pak, og undveeg deres Samtaler saa godt jeg kunde, men jeg trængte til en deeltagende Skabning, og mine Vogteres Barbari havde selv berøvet mig min Hund. Arbejdet var haardt og tyrannisk, mit Legeme sygeligt og behøvede Bistand, og for at være oprigtig, jeg følte Trang til at beklages, og Tilfredsstillelsen af denne Trang maatte jeg kjøbe for den sidste Rest af min Samvittighed. Saaledes vænnede jeg mig efterhaanden til det Afskyeligste, og i det sidste Fjerdingaar overgik jeg mine Lærere. Fra nu af tørstede jeg efter Friheden, som jeg tørstede efter Hevn. Alle Mennesker havde fornærmet mig, thi alle vare de bedre og lykkeligere end jeg. Jeg betragtede mig som en Martyr for den naturlige Ret, som et Slagtoffer for Lovene. Tænderskjærende klirrede jeg med mine Lænker, naar Solen stod op bag Bjergene: en viid Udsigt er dobbelt Helvede for en Fange. Den frie Trækvind, som peb igjennem Taarnets Luftshuller, og Svalen, som satte sig paa Jernstængerne i mit Gitter, syntes at drille mig med deres Frihed, og gjorde mig mit Fangenskab endnu græsseligere. Da lovede jeg uforsonligt, glø-

dende Had til Alt hvad der hed Menneſke, og hvad jeg lovede, har jeg redelig holdt.“ Denne ægte pſychologiſke Skildring viſer, hvorledes Straffeanſtalterne gjør de Forvildede ſlette, og de Slette endnu ſlettere. Iſær gjelder dette om unge Menneſker. Er deres Gemyt end langtfra hærdet mod gode Indtryk, bliver dog deres Ængſtelighed ſpottet, og deres Anger kvalt mellem forhærdede Forbrydere. Ung af Aar og ung i Laſten, træder en ſaadan Ulykkelig ind i Anſtalten: moden i det Onde forlader han den, og man kan med fuld Føje ſige, at en Lovgivning, der ikke ſørger bedre for Forbrydernes pſychiſke Liv, ſelv er en Forbrydelſe mod deres Sjeleliv. Mange og vægtige Stemmer have udtalt ſig herover; men næſten ingen har været hørt, og langtfra at affondre Forbryderne i Straffeanſtalterne efter deres moralſke Standpunkt*), og forbedre dem ved henſigtsmæssig Beſkjæftigelſe, paſſende Lekture oſv., blander man dem næſten altid imellem hinanden, og giver dem paa mange Steder til Priis for vindeſyge Fabrikanter, der forpagte hele ſaadanne Anſtalter, for at benytte Forbrydernes Arbejdskraft paa den meeſt indbringende Maade.

Et yderligere Beviis for de fleſte Lovgivningers Mangler i pſychologiſk Henſeende, er den Rolle, ſom de vanærende Straffe endnu ſtedſe ſpille, om end enkelte nyere Lovbøger, ſaaſom Straffelovudkaſtet for Würtemberg og Zürich, ſamt det norſke fra 1835 har indſkrænket deres Anvendelſe. Det er en uomtviſtelig Sandhed, at de vanærende Straffe ganſke tilintetgjøre den

---

*) Forbryderne bør nemlig ingenlunde klaſſificeres i Anſtalterne efter deres Forbrydelſers Natur, men efter pſychologiſke Grundſætninger. Thi de ſamme Forbrydelſer kunne udſpringe af heelt forſkjellige Bevæggrunde og omvendt; og der var kun Lidet eller Intet vundet ved at ſætte den, der har ſtjaalet af Nød, ſammen med den, der er Tyv af Vane; da der imellem dem er en himmelviid Forſkjel; ligeſom ogſaa en Morder, der blev det i et lidenſkabeligt Øjeblik, og maaſkee forøvrigt er en veltænkende Mand, pſychologiſk betragtet, ingenlunde kan ſættes i Klaſſe med de ſædvanlige, forvorpne Mordere.

Levning af Æresfølelse, som endnu er tilbage hos Forbryderen, og med den mange andre moralske Spirer, som ere uundværlige, hvis man virkelig vil tænke paa Forbedring. Æren er en af de mægtigste og helligste Følelser hos Mennesket, og Staten handler kun i sin egen Interesse ved at nære den paa alle Maader, og under ingen Omstændigheder at tilintetgjøre den. Historien opviser Exempler nok paa, at Æresfølelsen ofte kan være stærkere end nogen anden Følelse, og endog overvinde Moderkjærligheden og Selvopholdelsesdriften. Selv Mordere og Stratenrøvere adlyde endnu ikke sjeldent Ærens Bud i samme Øieblik, de træde baade guddommelige og menneskelige Love under Fødder: hvor uklogt altsaa, at udslukke den sidste Gnist af denne Følelse! Vækkes og vedligeholdes en Nations Æresfølelse, naaer Lovgivningen og Regjeringen meget lettere sit Øiemeed, end naar den søger at opretholde Lovenes Autoritet med Stokken. Som Sædernes Forfald overhovedet, saaledes avler Æresfølelsens Forfald i Særdeleshed hos en Nation Ringeagt for Lovene; og disse vinde kun i Agtelse ved i deres Straffebestemmelser at skaane den; thi offentlig Vanære befordrer Immoraliteten og forbedrer aldrig. Den giver Skadefroheden stadig Næring og forvandler slette Mennesker til Skurke. Mittermaier gjør, i Anledning af de vanærende Straffes Hyppighed i Frankrig og deres Bibeholdelse i det nederlandske Straffelovudkast af 1839, opmærksom paa Uforeneligheden af dette Princip med Forbryderens Forbedring*). Den sidste Rest af Æresfølelsen tilintetgjøres ved Brændemærket og den offentlige Udstilling. Selskabet synes for stedse at have udstødt Forbryderen, og det er kun med fiendtlige Følelser mod Samfundet, som nedtrykte ham saa dybt, at han betræder Straffeanstalten. Hvergang en ædlere Følelse rører sig i hans Sjel, dæmper Tanken om det paatrykte Brændemærke enhver Lyst til Forbedring, og villig følger han sine forvorpne Ulykkesfællers Raad. Træder han tilbage i det borgerlige Selskab, rækker Ingen ham Haanden.

*) I „neues Archiv des Criminalrechts".

Enhver skyer den Brændemærkede og alle Udsigter til et ærligt Udkomme ere ham spærrede. Den offentlige Udstilling af Forbryderen er ligesaa upsychologisk og uhensigtsmæssig. En Skive for allehaande saarende Yttringer af den gabende Mængde, kan han tilvisse ikke føle nogen Impuls til Forbedring; thi han føler sig stødt ud imellem dem, over hvem Samfundet har brudt Staven. Er den Straffede af en lav Tænkemaade og uden Opdragelse, hænder det let, at han ved Ord og Gebærder igjen tirrer Pøbelen, saa at forargelige Optrin blive en Følge. Har han derimod ikke tabt Følelsen for Ære, kan hans Fortvivlelse paa den anden Side let vække en saadan Medliidenhed hos Tilskuerne, at deres Agtelse for Retfærdigheden svækkes. Fremdeles godtgjør Erfaringen, at alle Bestræbelser for at forbedre Forbryderne i Straffeanstalterne netop ere spildte paa dem, hvem Æren er fradømt, medens Udsigterne til atter at kunne træde tilbage i Samfundet, og til at kunne udslette Brøden ved ærligt Erhverv efter overstaaet Straffetid, er den mægtigste Drivefjer til Forbedring. Endvidere beviser Erfaringen, at den afstraffede Forbryder desto lettere bliver forført til nye Forbrydelser, jo mere han med Æren er bleven afskaaren fra Midlerne til et ærligt Erhverv og fra Haabet om atter at erhverve sine Medborgeres Tillid. De infamerende Straffe kunne saaledes vel træffe enkelte Domfældte haardt, der ikke ere ganske fordærvede, men Ingen forbedre; de kunne kvæle enhver moralsk Følelse hos Den, som Fortvivlelse eller uheldige Omstændigheder have bragt ind paa Forbryderbanen; men paa det allerstørste Fleertal af raae, forhærdede Forbrydere virke de slet ikke, uden i det Højeste til at lade dem synke endnu dybere.

Den Indvending, man unægtelig kan gjøre mod de ovenomtalte humanere Anskuelser, at deres Gjennemførelse i Praxis har store Vanskeligheder, modbevises nokſom ved Forbedringsanstalterne i Amerika og England, om hvis Oprindelse og Uddannelse vi ville tilføje følgende historiske Notitser.

Medens den gamle Verden sukkede under barbariske Straffelove, hvis Anvendelse kun fra Tid til anden formildedes noget ved

Philosophiens Indflydelse, optraadte i den nye Verden et ganske modsat Straffesystem, som fra en uanseelig Begyndelse stedse uddannede sig videre, indtil det endelig, gjennemført i sit fulde Omfang, retfærdiggjorde de Forventninger, man havde næret derom. Dets Opgave var reent psychologisk, og gik ud paa Forbryderens Forbedring, paa hans moralske Helbredelse; og følgende er dets omtrentlige historiske Udviklingsgang. Da Pensylvanien grundedes under Carl den Anden, indrettedes Retsplejen i Overensstemmelse med Moderlandets Love; men da William Penn kom til Roret, udkastede han allerede en Lovbog efter mildere og fornuftigere Grundsætninger, hvorefter Mord var den eneste Forbrydelse, der straffedes med Døden. Denne Lovbog ophævedes under Dronning Anna, indførtes senere igjen, men afskaffedes nok engang, indtil endelig Kolonierne løsreve sig; og da man nu i Aaret 1776 gjorde Udkastet til en ny Konstitution, paalagdes det den lovgivende Magt, at forbedre Kriminallovene. Denne Lovbog blev først færdig 1786, og satte kun Dødsstraf paa Mord, Rov, Ildspaasættelse og Landsforræderi: alle øvrige Forbrydelser straffedes med Pidsk, Fængsel og strengt offentligt Arbejde. De velgjørende Følger af Dødsstraffens Indskrænkning bleve ved dette Arbejde atter hævede af de øvrige Straffes uforholdsmæssige Strenghed; thi i Stedet for at Forbryderne skulde forbedres, bleve de kun mere forstokkede og berøvede al moralsk Følelse, saa at selv de Misgjerninger, som de til offentligt Arbejde med raget Hoved og paafaldende Dragt dømte Forbrydere begik, blev et utaaleligt Onde: et Beviis for, hvor farligt det er, ved vanærende Straffe at tilintetgjøre Forbryderens Æresfølelse. Nu traadte flere udmærkede Mænd sammen, for at foreslaae en mildere og hensigtsmæssigere Straffelov. Den 9de Marts 1787 forelagde **Dr.** Rush Selskabet „**for promoting political inquiries**“ i Philadelphia en Afhandling, hvori han godtgjorde dette Straffesystems skadelige Indflydelse paa Forbryderne. Den nærmeste Følge heraf var Oprettelsen af et Selskab, hvis Formaal var at formilde Fangerne deres Stilling, og som virkelig efterhaanden vakte almindelig Sympathi for et

menneskeligere Straffesystem. William Bradford, General-prokurator for Pensylvanien, skrev en Undersøgelse over Dødsstraffene, som fandt almindelig Anklang. Skadeligheden af de Straffe, som gik ud paa Lemlæstelse, Pidsk og Tvangsarbejde, anerkjendtes ogsaa, og i Aaret 1790 oprettedes et Statsfængsel (Penitentiary) i Philadelphia, under Overopsigt af en egen Komitee, som med stor Iver tog sig af Forbryderne, saa at den allerede det følgende Aar kunde berette, at Fængslet ikke længere var en Skueplads for Liderlighed, Dovenskab og al Slags Ugudelighed, at det havde ophørt at være en Skole for Lasten og var blevet en Skole for Forbedring og Arbejde, som og at endnu ingen løsladt Fange igjen var bleven sat fast. At dette gunstige Resultat var blivende, sees af en senere Afhandling, hvori Lownes beretter, at af 200 her behandlede og løsladte Fanger, vare kun 4 igjen blevne satte ind i Anstalten, og at Antallet af de tiltalte Forbrydere fra den Tid aftog betydeligt. I Aaret 1791 begyndte nu Thomas Eddy, Borger i Newyork, at røre ved Sagen for denne Stats Vedkommende: General Schuyler, Medlem af Senatet i Newyork, interesserte sig meget derfor, og gjorde et Forslag til Straffelovgivningens Forbedring og Oprettelsen af Statsfængsler, som ogsaa gik igjennem og i Aaret 1796 blev gjort til Lov. Det nyoprettede Pønitentiarie i Newyork havde samme gunstige Resultater som det i Philadelphia, og fra den Tid af indførtes lignende Anstalter under Navn af **state prisons** i Massachusetts, Vermont, Connecticut, Ny Jersey, Maryland, Virginien og andre Steder. En Tidlang syntes nu disse Anstalter at svare til Hensigten; thi de fleste stode under en uegennyttig, dygtig og omhyggelig Bestyrelse; men hvor dette ikke var Tilfældet, forfaldt Disciplinen efterhaanden, og Antallet af de løsladte Forbrydere, som paa ny bleve heftede, tiltog. Denne Omstændighed, i Forbindelse med Landets hurtigt stigende Befolkning, forøgede Forbrydernes Mængde i en saadan Grad, at Fængslerne bleve utilstrækkelige. Man begyndte nu at betvivle Hensigtsmæssigheden af disse Indretninger, og der udnævntes i 1817 Kommissarier til

at undersøge Fængslerne og afgive Betænkning derover. Denne oplyste da fornemmelig, at Pladsen var for lille i Forhold til Forbrydernes Antal, saa at de ikke mere kunde afsondres tilbørligt, og følgelig heller ikke længere underkastes en planmæssig physisk og moralsk Disciplin. Man søgte nu at afhjælpe denne og adskillige andre Mangler, og de nyere Skrifter over de nordamerikanske Straffeanstalter*), saavelsom de nyeste officielle Beretninger bekræfte de gode Resultater af disse Forandringer. I Aaret 1830 sendte den franske Regjering Advokaterne Beaumont og Tocqueville til Nordamerika, for at gjøre sig bekjendt med Fængslernes Indretning. Deres Rapport er det amerikanske Forbedringssystem meget gunstig, og sammenfatter dets Fordele i følgende 3 Punkter: Umuligheden af Fangernes yderligere Demoralisation; stor Sandsynlighed for, at de ville vænne sig til en Lydighed og Arbejdsomhed, som maa kunne bidrage meget til at danne nyttige Borgere af dem, og endelig Muligheden af en grundig Forbedring.

Ogsaa i England har man optaget Ideen om Forbrydernes Forbedring ved et Disciplinarsystem; men dette har dog ikke ret kunnet slaae Rødder her, og gjennemtrænge hele Lovgivningen, hvortil flere Omstændigheder bidrage. Imidlertid tænkte man, som sagt, i Slutningen af forrige Aarhundrede for Alvor paa at reformere Fængslerne. Howards menneskekjærlige Iver paaviste disses beklagelige Forfatning, og lod Nationen føle den Elendighed, for hvilken en misforstaaet Anskuelse af Retfærdigheden gav saa mangfoldige Forbrydere til Priis. Paa samme Tid havde William Blackstone og Eden, senere Lord Auckland, i deres Skrifter gjort opmærksom paa den bestaaende Lovgivnings Mangler; og gjennemtrængte af Overbeviisningen om-en menneskeligere Straffelovgivnings Nødvendighed, forenede disse tre Mænd sig nu, for at drive paa dette Anliggende. Ved deres Bestræbelser kom ogsaa i Aaret 1779 Forbedrings-

---

*) F. Ex. Lucas, du système pénitentiaire en Europe et aux états unis. Paris 1830.

anstalter i Stand i Nærheden af Hovedstaden, som stillede sig den Opgave, at afsondre Forbryderne fra deres tidligere Hjelpere, at skille de Forbederlige fra de Uforbederlige, at vænne dem til Arbejdsomhed, give dem Undervisning i Religionen, og overhovedet sætte dem istand til at føre et redeligt og skikkeligt Liv efter Straffetidens Udløb. Howard selv, tilligemed Fothergill og Whatley udnævntes til at føre Opsigt dermed; men der opkom Misforstaaelser imellem dem, saa at Howard endelig i 1781 saae sig foranlediget til at tage sin Afsked, hvoraf Følgen var, at den hele Plan strandede, og Sagen stod hen indtil 1794, da et lignende Forslag blev gjort med lige saa lidt Held. I Aaret 1810 bragte Samuel Romilly atter dette Anliggende paa Bane i Underhuset; men hvorvel hans Forslag var bygget paa en klar og overbevisende Fremstilling af det bestaaende Systems Haardhed og Mangler, og blev understøttet af flere af Underhusets meest udmærkede og oplyste Medlemmer, faldt det dog igjennem. Ikkedestomindre er der ved private Mænds kraftige Bistand foretaget Forbedringer i det engelske Fængselsvæsen, som endnu stadigt fortsættes. Efter Benthams Plan stiftedes 1816 en Forbedringsanstalt i Millbank i Nærheden af Hovedstaden, hvor et Arbejdssystem i Forbindelse med humanere Behandling er lagt til Grund; og da disse philanthropiske Bestræbelser ogsaa have udstrakt sig til andre Straffeanstalter, har man paa mange Steder seet gode Resultater med Hensyn til Forbrydernes Forbedring og gode Opførsel. Tillige har man forsøgt at indføre en regelmæssig Undervisning i Religionen for kvindelige Fanger, og der har dannet sig en Dameforening efter Mrs. Fry's Idee, med Formaal, at undervise kvindelige Forbrydere og føre Tilsyn med deres Arbejder.

2. Men med en til Psychologiens Fordringer svarende Forbedring af Fængselsvæsenet vil Lovgivningen endnu ikke tilfulde have opfyldt sin Pligt. Endnu efter Straffetidens Forløb udkræves en speciel Opmærksomhed paa den Afstraffede: om man vil, en fortsat psychologisk Behandling af ham, for at han igjen kan blive et godt og brugbart Medlem af Samfundet; men i

denne Retning har Loven saa godt som slet ingen Foranstaltninger truffet, til at lede hans paa ny begyndte Liv og styrke hans gode Forsætter, og derfor synker han som oftest, selv med den bedste Villie, igjen ned i sin forrige Immoralitet. Med det Lidet, han ved Flid og Arbejde kan have sammensparet, træder han atter ud i Verden; og hvorledes bliver han nu modtaget af de samme Mennesker, hvem han vel mangen Gang i sin nye Friheds Tummel kunde omarme, og blandt hvem han nedsætter sig med de bedste Planer til et redeligt og arbejdsomt Liv? De Bedre trække sig med Kulde eller Forlegenhed tilbage fra ham: de mindre Gode stræbe jo før jo heller at berøve ham Frugten af aarlang Flid, for derpaa ganske at forstøde ham. Saaledes staaer han ene, forladt og krænket: Ingen kjender ham, eller vil kjende ham, Ingen uden dem, der tidligere have fulgt ham paa Forbrydelsens Bane. De alene modtage ham med Venlighed, søge at drage ham til sig, forstaae at vække nyt Had mod dem, der støde ham fra sig, opfriske Erindringen om tidligere vilde Glæder, neddæmpe hans Samvittighed og beruse hans Sandser med yppige Nydelser, som de byde ham i Stedet for den truende Mangel, og saaledes hildes han fastere og fastere i Lastens Garn. Og her skulde Lovgivningen intet Middel have til sin Raadighed, hvorved Saadanne kunde reddes fra nye Forbrydelser, især paa en Tid, da der i flere Lande have dannet sig private Foreninger til det samme Formaals Opnaaelse?

Den franske **Code pénal** har en ligesaa uhrnsigtsmæssig som upsychologisk Bestemmelse, i det den stiller løsladte Forbrydere under Politiets Opsigt. For nemlig at have en Garanti for den Løsladtes gode Opførsel, kan Regjeringen forlange en Kaution, uden hvilken den kan anvise ham et Opholdssted eller forbyde ham at leve paa visse Steder. I Fald han ikke holder sig denne Bestemmelse efterrettelig, kan han atter fængsles. Uhensigtsmæssigheden af denne Foranstaltning er indlysende. Thi Kautionens Størrelse fastsættes ved Dommens Afsigelse, og beroer ikke paa, hvordan Forbryderens Opførsel i Straffetiden har været, eller hvor farlig han er for det Offentlige. Erfaringen

har ogsaa lært, at det i Reglen kun er i Paris, at Kautionen bliver stillet, fordi Forbryderne der finde Understøttelse af deres tidligere Hjelpere, og saaledes atter komme tilbage i deres gamle Forhold. Hvor de derimod ikke understøttes paa denne Maade, hjemfalde de sædvanlig til Politiets Opsigt, som i Virkelighe= den er en fortsat Straf, der hindrer dem i at ernære sig paa en skikkelig Maade, ved bestandig at minde Publikum om, at de ikke fortjene Tillid. Thi det er ikke den Opsigt, som føres af Politiet, men kun den velvillige, omhyggelige og i fornødent Fald kraftigt indgribende Opsigt af en eller anden Privatmand, som stiller sig ledende og raadgivende ved Siden af den For= ladte, — der kan bringe den løsladte Forbryder sand Fordeel og fortsætte den Forbedring, som kan være begyndt i Straffe= anstalten.

Hensigtsmæssig er derimod den i Frankrig brugelige Reha= bilitation, som bestaaer deri, at den Afstraffede, naar han efter 5 Aars skikkeligt Levnet kan betragtes som virkelig forbedret, igjen bliver indsat i sine tabte Rettigheder og skjænket den borgerlige Ære. Der er ingen Tvivl om, at jo denne Foranstaltning vir= kelig maa bane den løsladte Forbryder Vejen til atter at blive en nyttig Borger i Staten; ligesom ogsaa Haabet om at naae dette Gode maa være en mægtig Drivefjer til en ordentlig Van= del, saavel under som efter Straffetiden.

Andet Kapitel.

Psychologiens Betydning for Domstolene.

Enhver Dommer bør være Psycholog, Menneskekjender i Ordets fuldeste Betydning. Allerede Karl den 5tes Krimi= nallov begynder med den Artikel, at alle Domstole skulle beklæ= des med fromme, ærbare og erfarne Personer; og alle Lærere i Kriminalretten ere enige i at anse Psychologien som den nyt=

tigste Hjelpevidenskab for denne Green af Jurisprudentsen. Psychologien lærer Dommeren den nødvendige Forsigtighed i Inkvisitens Behandling, gjør ham bekjendt med den nærmeste Vej til Sandhedens Opdagelse, giver ham Anviisning til at blive den Forsagtes Hjelper, den Fortvivledes Trøster, den Enfoldiges Raadgiver, og bevarer ham for den Haardhed og Ufølsomhed, som han saa let forfalder til, naar han ikke kjender Menneskets Sjeleliv grundigt. Vi maae i denne Henseende nærmere udvikle adskillige Punkter.

§ 1.

Det er Inkvirentens Opgave at overbevise sig om, at den strafbare Handling virkelig er begaaet, og begaaet af den Anklagede. Hertil udfordres nu ved den kriminelle Undersøgelse ikke blot almindelig Menneskekundskab og et skarpt Blik i Inkvisitens Indre; men Jagttagelsen af følgende specielle psychologiske Regler vil visselig meget lette ham Opnaaelsen af hans Øjemed.

Inkvirenten bør gjøre sig al Umage for at berøve Inkvisiten den iøvrigt saa nærliggende Forestilling, at han er hans Modstander og Fjende. Thi saa længe denne troer, at Inkvirentens Interesse staaer i direkte Modstrid med hans, saa længe vil han ogsaa med ængstelig Mistillid vogte paa sine Ord og sine Miner, at de ikke forraade ham. For nu saa vidt muligt at fjerne denne Mistillid, maa Inkvirenten lægge det an paa at vise den Anklagede, at det ikke er af Uvillie, at han optræder imod ham, men af Pligt; og at han ikke indleder Undersøgelsen med Ligegyldighed, men med Deeltagelse. Et mørkt Ansigt, en vred Mine, eller vel endog haarde Skjeldsord er ofte det Første, Inkvisiten møder i Forhøret, og dette maa nødvendig indgyde ham Frygt, Mistro og Uvillie imod den haarde og kolde Mand. Man ønsker en frivillig Tilstaaelse, og søger dog at erholde den ved Tvang! Man ønsker at see i Inkvisitens Hjerte, og lukker det dog ved en haard Fremgangsmaade! Taler man derimod til Forbryderen som en Fader til sin anklagede Søn, da vil man

kun finde Umenneſket døv for Faderſtemmen, medens Enhver er det for den følesløſe Fjendes Røſt. Inkvirenten maa fremdeles vogte ſig, at ikke hans Adfærd røber Begjerlighed efter at fange den Anklagede: tvertimod maa han viſe, at det er hans Ønſke at finde ham uſkyldig. Saaledes ſtaaer f. Ex. i England den Sætning faſt, at Dommeren ſelv er den Anklagedes naturlige Raadgiver, og paa Embedsvegne maa paaſee Alt, hvad der kan være til hans Fordeel, hvisaarſag denne i viſſe Tilfælde heller ingen Defenſor faaer. Handler Inkvirenten efter ſaadanne Principer, lægger han, ſom ſagt, det Ønſke for Dagen, at kunne overbeviſe ſig om den Anklagedes Uſkyldighed, ſaa viſer han ſig ſom en deeltagende Fuldbyrder af ſin Pligt, godtgjør, at han ingenlunde optræder ſom Part i Sagen, og vinder ſaaledes Inkviſitens Fortrolighed.

Før Underſøgelſen begynder, maa Inkvirenten gjøre ſig det til Pligt, ikke at ſkride til Værket med nogen forudfattet Mening. Mod denne ſimple og naturlige Regel forſeer man ſig imidlertid viſtnok ſaare ofte; thi naar Juriſternes praktiſke Embedsvirkſomhed ikke ledes af rigtige pſychologiſke og anthropologiſke Kundſkaber og af en rigtig Anſkuelſe af Menneſkets Værdighed, forføres de ſaare let til en evig Mistro og til en Menneſkeforagt, ſom gjør dem tilbøjelige til altid at antage det Værſte. Inkvirenten bør altſaa paa ingen Maade tænke ſig Noget af det, han har at underſøge, ſom givet, men foreſtille ſig enhver Gjenſtand for ſin Inkviſition ſom problematiſk. Antager han den Mistænkte for ſkyldig, og behandler ham uden videre ſom ſaadan, maaſkee haardt og uvenligt, maa dette ikke blot fjerne denne fra ham, og gjøre ham forſtokket; men der reſulterer ovenikjøbet en ſtor Uretfærdighed deraf, hvis hans Uſkyldighed omſider bliver godtgjort. Har Inkvirenten **a priori** dannet ſig en Anſkuelſe, vil han desuden let være tilbøjelig til at lempe Alt, hvad der bliver oplyſt, efter denne, ſaa at der endog tilſidſt kan udfordres meget frappante Omſtændigheder, for at bringe hans forudfattede Mening til at vakle. Holder han ſig derimod aldeles neutral, og betænker, at der først ſkal ſamles Data til Problemets

Løsning, da bliver Sagen betragtet fra flere Sider, og han løber ikke saa let Fare for at affige en af blot subjektive Grunde motiveret Dom.

§ 2.

Man har forlangt af Inkvirenten, at han ikke blot skal lægge Mærke til Inkvisitens Udsagn, men ogsaa iagttage den Tone, hvori han taler, og hans hele Mine- og Gebærdespil. Hertil hører den retslig psychologiske Physiognomik, som ligger til Grund for de saakaldte Gebærdeprotokoller. Allerede i Middelalderen spillede de Anklagedes Miner og Gebærder en vigtig Rolle ved kriminelle Undersøgelser; Karl den femtes piinlige Ret paabød Opmærksomhed paa Vidnerne i denne Henseende, og de fleste nyere Lovbøger foreskrive at iagttage Inkvisitens Miner og Adfærd. Vi have i den Anledning Følgende at bemærke*).

1. Hensigten med Gebærdeprotokollerne skal være, at give et tro og fuldstændigt Billede af Alt, i Forhøret passeret, hvad der ikke ligger i Inkvisitens Ord, af hans Væsen og Adfærd, hans Udtryk og hele Holdning, saa at selv den, som ikke har overværet Forhøret, dog faaer et Begreb om den Anklagedes Person, og sættes i Stand til at vurdere hans Udsagn. Det er unægtelig en Mangel ved den kriminelle Retspleje i Lande, hvor ingen Juryer ere indførte, at Dommeren ikke har andet at holde sig til, end Inkulpatens og Vidnernes protokollerede Udsagn, hvorimod den levende Beviisførelse ganske mangler. Thi det er langtfra altid det, som bliver sagt, hvorpaa det kommer an: Maaden, hvorpaa det siges, har ofte langt mere at betyde; og vist er det, at den Anklagedes Miner, hans Stemme, hans hele Holdning, de Taarer, som bekræfte hans Anger, den Begejstring, hvormed han taler, gaaer tabt for Dommeren, naar han ikke seer den Anklagede selv, men kun For-

---

*) See Mittermaier om Gebærdeprotokollerne i Archiv des Criminalrechts 1817. 1 Bd. S. 327, sq.

hørsprotokollen. Paa den anden Side er nu rigtignok heller ikke enhver Gebærde et tro Billede af den virkelige Gemytsstemning; og i ethvert Fald have de Indicier, som derfra kunne hentes, mindre at betyde der, hvor Kriminalprocessen grunder sig paa en streng Beviistheori, end hvor Jurydomstole ere etablerede, og hvor det mere kommer an paa Dommernes subjektive Overbeviisning. Imidlertid har man dog ikke troet, ganske at kunne undvære Kundskaben om den Anklagedes hele Væsen og Adfærd, og til den Ende forsøgt ad andre Veje at forskaffe Dommeren de Oplysninger, som hans Fraværelse fra Forhørerne lader ham savne. Gebærdeprotokoller ere til denne Ende ikke blot bragte i Forslag af flere Forfattere, men endog udtrykkelig befalede i adskillige Lovgivninger. Saaledes byder den østerrigske Kriminallovbog § 362, at naar der ved et Spørgsmaal eller Svar bemærkes Sindsbevægelse eller paafaldende Adfærd hos Inkvisiten, skal denne Jagttagelse føres til Protokollen. „Allgemeines Criminalrecht für die preußischen Staaten", § 281, siger, at den Anklagedes Adfærd under Forhørerne, og især de Yttringer, som tyde paa Bevidstheden om Brøde eller Uskyldighed, nøje skal iagttages, og det Nødvendige derom tilføres Protokollen. Lignende Bestemmelser indeholder ogsaa den baierske Straffelovbog, 2den Deel, Art. 196, 216, 231.

2. Mittermaier gjør følgende Fordringer til en Gebærdeprotokol, for at den kan have sand Værdi. Den skal tro og nøjagtigt gjengive Inkvirentens Jagttagelser, og bære Præget af nøje Menneskekundskab. Den maa være fuldstændig og omfattende, og følgelig ikke blot indeholde enkelte Bemærkninger, men skildre hele Inkvisitens Adfærd og Væsen, om han f. Ex. har deponeret med Trods og Heftighed, med Rolighed eller med kjendelig Angest. Især maa den gjengive alle de forskjellige Følelser, som han ved de enkelte Spørgsmaal og Svar har lagt for Dagen i sine Gebærder, f. Ex. Skam og Fortrydelse. Heller ikke maa den indre Overeensstemmelse forbigaaes mellem Inkvisitens Ord og Udtrykket i de dem ledsagende Gebærder, og selv den Tone, hvori han taler, bliver af Betydning, ikke mindre

end hans hele Holdning og alle hans Manerer, forsaavidt som hans indre Sindsbevægelse giver sig Luft derigjennem. Jo fuldstændigere en Gebærdeprotokol nu er affattet efter denne Plan, desto mere skal den naae sin Hensigt; hvorved endnu kun maa bemærkes, at disse Gebærdeiagttagelser tiltage i Betydning, efterhaanden som Inkvirenten i Undersøgelsens Løb faaer Lejlighed til at studere Inkulpatens individuelle Ejendommeligheder, om hvilke han da ved Protokollens Slutning ikke bør undlade at notere det Nødvendige.

Enhver Inkvisit befinder sig under Forhøret i en mere eller mindre pinlig og tvungen Stilling, hvori forskjellige Affekter og Lidenskaber ere satte i Bevægelse. Er han uskyldig, saa er Følelsen af Mistankens Ubillighed, krænket Ære, Uvillie over Opfordringen til at bekjende, og Bekymring for dog omsider at maatte ligge under, fremherskende. Er han skyldig, skal man kunne iagttage Samvittighedens Kamp, Frygten for at røbe sig, Glæden over et listigt Svar, en indre Uro og Spænding, som under Tilstaaelsen efterhaanden viger for Angeren, for et koldt og stolt Væsen eller for fuldkommen Ligegyldighed, i det han betragter Alt som tabt.

De Spørgsmaal, som rettes mod Inkulpaten, ere allerede af Vigtighed; fordi det egentlig først er dem, der ligesom vække hans Sindsstemning, og give Anledning til at iagttage ham, inden han endnu ret faaer Tid til at forstille sig; og det Samme gjelder, naar man kan overraske ham ved at foreholde ham tilstrækkelig mange Indicier. Men især faaer man Lejlighed til at overbevise sig om, hvad der er Sandhed, og hvad Forstillelse, deels ved Inkvisitens Forsøg paa at retfærdiggjøre sig; hvor man da maa bemærke Maaden, hvorpaa, og Tonen, hvori han taler, den Skadefryd, han muligen viser over en formeentlig lykket Retfærdiggjørelse, den Snuhed, hvormed han selv belurer Inkvirenten, hans Holdning og Lader, og Harmonien mellem Udtrykket i hans Miner og de Følelser, han stræber at udtale; og deels ved Bekjendelsen. Ved denne vil Inkvisitens Gebærder og Miner gjerne vise, 'om hans Tilstaaelse er en Frugt af op-

rigtig Anger, eller om der stikker andre Bevæggrunde bagved den; fremdeles, paa hvad Punkt af moralsk Fordærvelse Forbryderen staaer; naar hans Miner f. Ex. endnu under Tilstaaelsen røbe Glæde over Forbrydelsen, Stolthed af det Mod, han kan have lagt for Dagen ved Udførelsen, eller Sløvhed og Ligegyldighed som Motiv til Bekjendelsen. Især anseer man her den Erfaring for vigtig, at den Sindsstemning, hvori Forbrydelsen blev begaaet, ofte gjentager sig i Tilstaaelsens Øieblik, og saaledes gjennem hans Miner og Gebærder tilsteder et Indblik i Inkvisitens Sjel, og røber Handlingens sande Motiver. Endelig vil Jagttagelsen under Tilstaaelsen kunne give Formodning om, hvorvidt Bekjendelsen har været fuldstændig eller forbeholden.

3. Naar nu Inkvisitens sjelelige Tilstand er nøje iagttaget efter de antydede Grundsætninger og tilført Protokollen, tillægger Mittermaier denne en meget stor Værd.

Inkvirenten lærer ved denne Fremgangsmaade Inkvisiten saa nøje at kjende, at han bliver i Stand til at indlede Undersøgelsen mere planmæssigt, og udfinde, fra hvad Side han er meest tilgængelig. Dette Studium letter ham ogsaa den Kunst, at vælge det rette Punkt i Undersøgelsen til at angribe Forbryderen med de stærkeste Vaaben, og giver undertiden endog umiddelbart Stof til Inkvisitionen, idet Forbryderen vil komme i Forlegenhed, naar man benytter de Tegn paa indre Bevægelse, han ikke formaaer at skjule, til at gaae ham nærmere paa Klingen.

Endnu større Vigtighed skal en god Gebærdeprotokol have for Dommeren, i det først den giver Forhøret Liv og Betydning, og leverer Stof til at bedømme Troværdigheden af Inkulpatens og Vidnernes Udsagn, saavelsom Gyldigheden af Førstnævntes Retfærdiggjørelse, o. s. v., ligesom den ogsaa ved at lade slutte til Forbryderens større eller mindre Immoralitet, skulde kunne afgive væsentlige Momenter ved den speciellere Bestemmelse af Straffen.

4. Hvorvel det nu unægtelig ved en overfladisk Betragtning synes indlysende, at disse Jagttagelser maa kunne have

stort og sandt Værd baade for Inkvirenten og Dommeren, paatrænger der sig dog alligevel flere Tvivl i denne Henseende, naar man belyser Sagen fra en anden Side, og betragter den fra et dybere psychologisk Standpunkt.

For det Første vil en Gebærdeprotokol ikke være tilstrækkelig paalidelig, fordi Inkvirenten vel ikke altid forstaaer at udtyde Inkulpatens Minespil og Gebærder rigtigt, ikke at tale om Skriverens Inkompetence til at opfatte og bedømme dem, hvorvel dog altid meget maatte overlades til ham. Fornemmelig maa det dadles, naar Inkvirenten, som man ofte seer i Kriminalakter, angiver sit eget Ræsonnement i Stedet for de Iagttagelser, hvorpaa det støtter sig. Bemærkninger som f. Ex. „at man tydelig kunde see, at Inkvisiten løj," eller „at han ikke syntes at føle nogen Anger," o. desl., kunne umulig have Værdi for Dommeren, der, for at dømme upartisk, vel behøver en tro Skildring af Forbryderens hele Adfærd, men ingenlunde slige Slutninger, der netop ligesom paatvinge ham en Mening. Herhid hører ogsaa den meget almindelige Tirade i Forhørsprotokollerne: „Inkvisiten studsede ved dette Spørgsmaal." Thi undertiden gjør Inkvirenten sig selv for stor en Kompliment, naar han mener at have rystet Inkvisiten ved sit snildt udtænkte Spørgsmaal, og i ethvert Fald maa man vide, hvorledes denne Studsen har lagt sig for Dagen. Ikke sjeldent vil ogsaa den øvede Psycholog udlægge et eller andet Phænomen af denne Natur heelt anderledes, end man i Hverdagslivet plejer at gjøre; og giver Inkvirenten saaledes sine egne Slutninger i Stedet for blotte Fakta, vil det let skee, at Dommeren lader sig skuffe. Endvidere er man ved Konfrontationer ofte tilbøjelig til, i den Forudsætning at Inkvisiten virkelig er skyldig, ubetinget at antage Vidnets Udsagn for Sandhed, og at udlægge Alt til Fordeel for dette og i Disfaveur af hiin, saa at Meget bliver anseet for Beviis paa Sandhedskjærlighed, Standhaftighed og Overbeviisning hos Vidnet, som nærmere betragtet ikke er andet end et Udtryk af Uforskammethed og Løgnagtighed. Mange Inkvirenter blive ogsaa ubillige, i det de abstrahere sig en almindelig Forestilling om, hvor-

ledes Uskyldigheden skal opføre sig ved ugrundede Beskyldninger, og derefter vælge sig en Maalestok, hvorefter de bedømme enhver Inkvisit. Men dette beroer paa en meget stor Vildfarelse; thi det er netop ved slige Lejligheder, at den individuelle Charakteer udtaler sig, i det den Hidsige bruser lidenskabeligt op, medens den Sindige hører paa Beskyldningen med Rolighed. Selv den større eller mindre Dannelsesgrad kan her komme i Betragtning, i det den Udannede i Reglen vil lægge sin Raahed for Dagen, hvor den Dannede opfører sig med Anstand og Værdighed.

For det Andet maa en nærmere Betragtning af Menneskets Sjeleliv og dets Yttringer nødvendigviis vække store Betænkeligheder ved at tillægge Gebærdeiagttagelsen synderlig Vægt*). En af de første Vanskeligheder, som stiller sig et paalideligt Resultat af Physiognomikens Anvendelse i denne Retning i Møde, skriver sig fra Menneskenes Klogskab og Forstillelse, som lader dem gjøre sig al optænkelig Umage for at synes bedre, end de ere. De studere Redelighedens Miner, Tone og Gebærder, og denne Kunst lykkes dem ofte saaledes, at de kunne skuffe og bedrage, kunne fjerne enhver Tvivl, tilintetgjøre enhver Mistanke mod deres Retsindighed. De forstandigste, skarpsindigste Menneskekjendere, endog de, der specielt have studeret Physiognomiken, ere ofte blevne førte bag Lyset af denne Forstillelse, og blive det endnu daglig. Det grundfordærvede Menneske forbinder ofte en høj Grad af Selvbeherskelse med sin slette Tænkemaade. Bliver en Saadan stillet for Retten, vil han vel enten slet ikke lade sig ryste af Inkvirentens Spørgsmaal, fordi hans forhærdede Samvittighed tier, eller ogsaa besidde Herredømme nok over sig selv, til hverken at røbe sin Bevægelse ved Miner eller Ord, især hvis han tidligere har været i Forhør. Andre derimod, som be-

---

*) Vigtige Bilag til denne Paastand findes i en Afhandling af Nasse „über den Zustand der Verwirrung in seinem Verhältnisse zu einem guten oder bösen Gewissen" i hans „Zeitschrift für Anthropologie," 1823, Hft. 2.

sidde et blødere og mere bevægeligt Gemyt, ville, især første Gang de befinde sig i denne Stilling, angribes saa heftigt, at deres Bevægelse maaskee ikke engang staaer i Forhold til den Handling, hvorom Talen er.

Overhovedet er Mangfoldigheden af Menneskenes sjelelige Individualiteter saa stor, at man paa ingen Maade kan opstille generelle Regler for Yttringsmaaden af de forskjellige Følelser og Affekter. „Folk i Almindelighed" — siger Nasse — „og selv dannede Mennesker, der ikke have anvendt synderlig Opmærksomhed paa de sjelelige Processer og Sjelelivets Yttringer, ere snart færdige med at afgjøre det Forhold, hvori Forvirringen staaer til Brøde eller Uskyldighed. Naar en mistænkelig Person stammer i sit Svar, naar han bliver kjendelig forlegen, røber Forvirring og bliver rød eller bleg, er man strax rede til at ansee ham for skyldig. Naturligt: man har saa ofte gjort den Erfaring, at Rødmen og Forvirring er Tegn paa en ond Samvittighed, at man raskvæk dømmer derefter." Men ligesom det allerede er vanskeligt nok, at opstille almindelige Sætninger for Menneskets somatiske Liv, saaledes er dette endnu misligere for det psychiske Livs Vedkommende, der er underkastet saa mangehaande Forholds forskjelligartede Indflydelse. Saaledes maa man ikke altid vente at finde et sandt og kraftigt Udtryk hos de dannede Klasser; thi Opdragelsen lærer Mennesket at lægge snart mere, snart mindre Følelse, snart ganske andre Affekter for Dagen, end der virkelig rører sig i hans Indre. Alder og Kjøn kan i høj Grad modificere lelsernes Udtryk: hvad Manden bærer med Rolighed, vil maaskee sætte Ynglingen i Fyr og Flamme; og et Fruentimmer vil paa Grund af sin større Sensibilitet og svagere Nerver lettere tabe Fatningen end et Mandfolk. Den ømfindtlige Syge, som lider af Nervesvækkelse, af Sygdomme i Hjertet, Leveren og overhovedet i Organer, der staae i et nærmere Forhold til Sjelelivet, kan vel billigviis gjøre Fordring paa en anden Bedømmelse af en inciteret Stemning eller en Forvirring, end den Sunde og legemlige Stærke. I det Hele er den sjelelige Sensibilitet ligesaa individuelt forskjellig, som den legemlige. Det ligger vist-

nok i den onde Samvittigheds Natur, at den let frembringer Forvirring hos dem, hvem den trykker; men da denne Forvirring ikke er Produktet af en umiddelbar Indvirkning paa Følelsen*), maa den nødvendigviis yttre sig forskjelligt efter Individernes forskjellige Gemytsbeskaffenhed; og er Følelsen ikke let at sætte i Bevægelse, vil maaskee den største Forbryder staae rolig selv ved den gyldigste Anledning til at blive forvirret. Heller ikke maa den Indflydelse oversees, som Livets mangfoldige Forhold udøve paa de sjelelige Individualiteter. Der gives Mennesker, som i et roligt Liv maaskee aldrig have havt Lejlighed til at øve sig i at beherske deres Følelser: komme disse nu i en piinlig Stilling, vil deres Forlegenhed og Forvirring upaatvivlelig være langt større, end om de havde ført et uroligt og bevæget Levnet, der havde gjort dem fortrolige med Livets Storme. Stille vi en ung Pige, der har tilbragt sine Dage i stille Rolighed og huuslig Fred, for Retten i selv den ubetydeligste Anledning, kunne vi være overbeviste om, at det første Spørgsmaal vil fremkalde større Forvirring, og bringe hende mere ud af Fatning, end om man underkaster en erfaren og forhærdet Forbryder det skarpeste Forhør. Hertil kommer endnu den Erfaring, man saa ofte gjør i Livet, at netop de retskafneste og meest veltænkende Mennesker, røbe den allerstørste Forvirring, naar man uden Grund beskylder dem for ulovlige Handlinger — en Følge af deres Skam og Uvillie over den krænkende Mistanke**). Hvem der omgaaes

---

*) „Samvittigheden bestaaer ingenlunde i den blotte Bevidsthed om sine Handlinger, for saa vidt som de ere gode eller onde; men den er en Modifikation af hele Gemyttet, som enten bestaaer i en beroligende Selvfølelse, eller i en trykkende, vor sikre Selvfølelse næsten tilintetgjørende Stemning. I første Fald kalde vi Samvittigheden god, i sidste Fald ond. Det er hele Gemyttets Stemning, som her gjør Udslaget. Jo rigere og fuldere vort inderste Menneske altsaa uddanner sig, desto mægtigere taler ogsaa Samvittighedens Stemme.“ Umbreit: Die Psychologie als Wissenschaft. Heidelberg 1831. S. 128.

**) I Bibliothèque universelle, 1821, vol. 18, p. 311 findes et interessant Exempel herpaa. Et ungt Menneske forsvandt plud-

meget med Børn, vil ogsaa have iagttaget, at naar der gjøres Beskyldninger imod dem, eller naar blot Omstændighederne bringe

---

selig paa en Reise over Grindelwaldgletscheren. Føreren, som havde ledsaget ham op til det saakaldte Isshav, og var vendt alene tilbage, fortalte at han havde ført den Rejsende til Randen af en Kløft i Gletscheren, var derpaa gaaet et Øieblik fra ham efter en Steen til at kaste ned i Svælget, for at maale Dybden, men da han kom tilbage, var den Rejsende forsvunden, og han havde kun fundet hans Alpestok. Da al hans Raaben havde været frugtesløs, antog han, at den unge Mand havde fundet sin Død i Afgrunden. Saa rimeligt dette nu var, vakte Sagen dog Opsigt, og den Forulykkedes Familie vilde i det mindste have hans Liig. En Schweizer lod sig heise ned i Svælget, fandt den Døde, bandt en Strikke om Foden, og Liget blev saaledes trukket op. Den tilstedeværende Førers Adfærd var imidlertid høist mærkelig i psychologisk Henseende. I det Øieblik man begyndte at trække Liget op, læste man paa hans Ansigt en ængstelig Uro, som snart meddeelte sig til de Omstaaende. Da Liget endnu hængte i nogen Afstand fra Aabningen af Afgrunden, saae en af Tilskuerne derned, og raabte, at den Døde var afklædt. Hans Ord vakte naturligviis Opsigt, og Førerens Angest var ikke til at beskrive. Man opdagede imidlertid snart Fejltagelsen: det var kun Strikken, som havde revet Klæderne itu paa det ene Been. Liget blev nu trukket heelt op: Føreren formaaede ikke at holde sig oprejst, og maatte sætte sig, hans Sjel var i det voldsomste Oprør. Men da man undersøgte den Døde, og En udbrød: „her er hans Uhr og hans Penge," sprang han pludselig op, og kastede sig i Armene paa den Forulykkedes Venner. Hvor meget var nu ikke dette Menneskes Opførsel egnet til at vække den Formodning, at han havde dræbt den Afdøde? Tanken om at man maaskee kunde ansee ham for Morder, havde berøvet ham hans Fatning. Frygten for at denne Mistanke skulde faae større Vægt, hvis den Forulykkedes Sager, som let kunde skee, vare faldne ud af hans Lommer, og den Yttring at Liget var afklædt, havde givet den uskyldige Mand til Priis for den heftigste Sindsbevægelse og den mistænkeligste Forvirring, indtil Uhrets og Pengenes Forefindelse hævede al Grund til Mistanke, og i samme Øieblik gav ham sin Sjelero igjen.

dem i Mistanke for en eller anden Uartighed, rødme de næsten altid og blive forlegne, om de end vide sig aldrig saa uskyldige. Den blotte Forestilling om at være mistænkt af Fader eller Moder sætter deres Følelser i Bevægelse og bringer dem i Forvirring. Og saaledes gaaer det ogsaa ofte med Børne. Det Ordsprog, at for den Rene er Alting reent, holder ikke altid Stik i Livet, ligesaalidt som Billedet af den sande Vise, der staaer rolig og urokkelig som en Klippe i Havet.

Af det Foregaaende vil sees, hvor saare langt vi ere fra at besidde en paalidelig Semiotik for Lidenskaberne og Affekterne, og det er en Umulighed at angive physiognomiske Kjendetegn, hvorpaa man kunde skjelne den Forvirring, som udspringer fra en ond Samvittighed, fra den, der har andre Grunde, hvilket ogsaa viser sig ved en nærmere Betragtning. Saaledes har man meent, at Forvirringen ved god Samvittighed skulde frembringe Rødmen, ved ond derimod Blegnen. Men der gives Mennesker, som blive blege ved enhver Sindsbevægelse, hvad Kilde den saa har, medens Andre, især med et irritabelt Karsystem, ogsaa blive røde ved Bevidstheden om at have fejlet. Man maa heller ikke overse, at Blegheden ogsaa kan være bevirket af Sygelighed, af langvarigt Fængsel eller et længe udtrukket Forhør, fremdeles af Frygt; men Frygt er intet Bevis for Brøde. At et forvirret og usikkert Blik skulde tyde paa en ond Samvittighed, er ligesaa langt fra at være afgjort; thi det kan hidrøre fra flere Følelser, der Intet have med Samvittigheden at gjøre, saasom Frygt og Undseelighed. Det Samme gjelder ogsaa, naar Inkvisiten slaaer Øjnene ned eller skjælver. Ofte maa ogsaa en og den samme Omstændighed hos forskjellige Individer udledes af forskjellige, ja undertiden ganske modsatte Aarsager. Saaledes rødmer f. Ex. En, fordi Samvittigheden slaaer ham, en Anden af Uvillie over en uretfærdig Mistanke, en Tredie af Vane, og en Fjerde af medfødt Undseelighed.

Af alle disse Grunde er det indlysende, at Gebærdeprotokoller ikke kunne have stor Værdi, og at det ikke kan gaae an, fra det Billede af Inkvisitens sjelelige Væsen, som Undersøgelsen

kan levere, at uddrage Slutninger om hans Brøde eller Uskyldighed. Sammenligne vi de Fordele, man har villet opnaae ved Gebærdeprotokoller, med de Vildfarelser og Fejlslutninger, hvortil de kunne forlede, ville de Sidste befindes langt overvejende, og jeg troer ikke med Urette at kunne opstille den Paastand, at denne Indretning i og for sig slet ingen Værd kan have, og i det højeste vilde kunne faae en underordnet Betydning for Dommeren, under Forudsætning af tilstrækkelig Menneskekundskab hos Inkvirenten.

§ 3.

Ved kriminelle Undersøgelser bliver det gjerne nødvendigt, at indhente Oplysninger om Inkulpatens almindelige Charakteer og hans tidligere Levnet, deels for at man kan vide, om den omspurgte Handling overhovedet kan tiltroes ham, deels for at kunne betragte den i Sammenhæng med hans tidligere Vandel, og saaledes vogte sig for den Ensidighed, som let vil kunne falde Dommen til Last, naar den ikke er baseret paa et nærmere Bekjendtskab til Forbryderen, end der kan erhverves ved den isolerede Handling, som nærmest er Gjenstand for Undersøgelsen.

Hvorvel nu Betydningen af en Forbryders tidligere Vandel og Renommee allerede synes at fremgaae af den bekjendte Sætning, **vox populi vox dei**, saa er dog den offentlige Stemme hverken selv saa tilforladelig, som man i det daglige Liv gjerne antager, eller dens Afbenyttelse i Kriminalsager saa let og simpel, at den ikke skulde kunne give Anledning til megen Misbrug og endog til stor Uretfærdighed, hvisaarsag Følgende maa bemærkes.

Den offentlige Mening om et Menneske støtter sig ofte paa meget vaklende Grunde, paa uklare Følelser eller overfladisk bedømte Kjendsgjerninger. Men en saadan Mening kan ikke være Dommeren nok; thi ikke Meninger, men kun Kjendsgjerninger, fuldkommen beviste Kjendsgjerninger, maae have Indflydelse paa Dommen. Det er følgelig kun den ved Fakta beviste offentlige Mening, der kan begrunde en juridisk Dom over et Menneskes

Værd og Charakteer. Den Betydning, som en Forbryders Renommee og Vandel kan have for hans Sag — siger Mittermaier*) — beroer paa den psychologiske Erfaring, at ethvert Menneske har visse moralske Ejendommeligheder, visse sjelelige Grundtræk, der ligesom indeholde Nøglen til hans Handlinger. Disse Ejendommeligheder lægge sig for Dagen i hans Grundtilbøjeligheder, i hans sjelelige Evners Hovedretning og hele Beskaffenhed. Saasnart vi vide, om et Menneske besidder Charakteerstyrke og Udholdenhed, eller er moralsk svag, let at forføre og et bøjeligt Værktøj i Andres Hænder uden Selvstændighed og Energi; om han er rolig og besindig, eller let opbrusende og vredagtig; om han plejer at gaae lumsk eller aabent og ligefremt til Værks, da først har man et Holdepunkt, hvorfra man med Forsigtighed kan vove at bedømme den Handlings Natur, hvortil dette Menneske skal kunne være i Stand. Men disse Grundtilbøjeligheder lære vi bedst at kjende af hans tidligere Handlinger, af den Tænkemaade og de Anskuelser, han har yttret, og af hele hans Opførsel i forskjellige Livsforhold. Alt dette er nemlig Resultatet af hans Grundtilbøjeligheder, og fra hans Handlinger og hele Færd kan man altsaa slutte sig til disse, som fra Virkning til Aarsag. Kun ad denne Vej kan man skaffe sig en Kundskab om Inkulpatens Charakteer, som, da den er støttet paa Kjendsgjerninger, og ikke paa blotte Meninger, med Forsigtighed tør anvendes i Processen.

Skulle Undersøgelserne om Inkulpatens tidligere Liv have Noget at betyde, maae de have et behørigt Omfang, og ikke betragtes som en blot Formalitet, der er gjort Fyldest ved at indhente et Par overfladiske Efterretninger om hans tidligere Forhold. Det er en Selvfølge, at slige Oplysninger ej blot ere uden Nytte, men endog kunne foranledige Misgreb, og Mittermaier forlanger derfor, at Inkulpatens Opførsel og Handle-

---

*) Ueber Leumundserforschungen und ihren Werth im Kriminalprozesse. Neues Archiv des Kriminalrechts, 1 Bd. 1 St., hvilken Afhandling er lagt til Grund for nærværende Paragraph.

maade skal undersøges paa alle de Steder, hvor han har opholdt sig, da man ikke altid vil kunne erholde de vigtigste Oplysninger fra hans sidste Levested. Inkvirenten maa heller ikke lade sig nøje med hans Opførsel i de senere Aar, men gaae tilbage til hans tidligere Livsperioder, og ikke stole paa Vidnernes blotte Dom om hans Vandel og Moralitet, men forlange Kjendsgjerninger, som enten tyde hen paa forbryderske Tilbøjeligheder, eller i det mindste tillade nogenlunde paalidelige Slutninger om Charakteren; og naar disse Kjendsgjerninger ere af den Natur, at de kunne blive af Vigtighed, maa han søge at bringe dem til en fornøden Grad af Evidents, og undersøge deres Beskaffenhed og Motiver og de nærmere Omstændigheder derved.

Valget af de Personer, som aflægge Vidnesbyrd om Inkulpatens tidligere Vandel, er af stor Vigtighed. Man maa først overbevise sig om deres moralske og juridiske Troværdighed, og vælger sædvanlig bedst Mennesker, der have staaet eller endnu staae i personligt Forhold til den Anklagede: Husbond f. Ex., Kammerater, Lærere, o. s. v. Naar Inkvirenten ved de personlige Spørgsmaal forlanger bestemte Svar, og lader Inkulpaten omstændeligt fortælle, hvor han har opholdt sig fra Ungdommen af til nærværende Tid, med hvem han har plejet Omgang, o. s. v., kommer han bedst til Kundskab om, hvem der vil kunne meddele nærmere Oplysninger om ham. De første Vidners Afhørelse leder da ofte til at afhøre andre, naar f. Ex. Vidnet fortæller et eller andet Faktum og nævner Andre, der kunne forklare Nærmere derom. Vidnernes Afhørelse i denne Retning skeer ofte meget ufuldstændigt og overfladisk i Praxis. Mittermaier vil, at saasnart de første almindelige Spørgsmaal ingen Oplysninger lede til, skal der inkvireres mere specielt med Hensyn til Inkulpatens forskjellige Livsforhold, hvorom Vidnet muligviis kan være vidende; ligesom der ogsaa maa gjøres specielle Spørgsmaal til hvert Vidne især, efter de Forhold, hvori han har staaet til Inkvisiten. Det er ikke nok, naar Vidnet deponerer, at man antager Dette eller Hiint i Publikum: han maa anføre Fakta, og

det med alle de til en fleersidig Bedømmelse af disse Fakta nødvendige Omstændigheder, og med de forhaandenværende Beviser for dem; i det mindste maa han opgive, hos hvem man kan erholde nærmere Oplysninger. Overhovedet bør Undersøgelsen gives en saadan Udstrækning, at man faaer en omfattende Udsigt over Inkulpatens hele tidligere Vandel, og Inkvirenten bør til den Ende foranstalte saa mange Vidner afhørte, som Forbryderens forskjellige Opholdssteder og særegne Livsforhold maatte gjøre nødvendigt.

Dette Slags Undersøgelser maa naturligviis altid indledes med stadigt Hensyn til den Forbrydelse, hvorom der i det specielle Tilfælde er Tale. Naar f. Ex. En er anklaget for Statsforræderi, nytter det ikke Dommeren stort at erfare, om han har været udsvævende i Kjærlighed, eller naar Klagen gaaer ud paa et Overfald, har det ingen Indflydelse, at Inkulpaten er tilbøjelig til Bedragerier. Undersøgelsen over Forbryderens Charakteer maa altsaa ganske rette sig efter Forbrydelsens Beskaffenhed. Saaledes er det i Mordsager af Vigtighed at vide, om Morderen er heftig, trættekjær og voldsom. Selv ved visse Arter af denne Forbrydelse finde vi gjerne bestemte Træk, i det f. Ex. Lumskhed i Forbindelse med Fejghed og Svaghed charakteriserer Giftmorderen. Ogsaa kan det paa denne Maade blive sandsynligt, enten der er begaaet et Mord eller blot et Drab. Naar f. Ex. Gjerningsmanden vel er opbrusende, men forøvrigt fredsommelig og forsonlig, vil han lettere staae til Troende, i det Øjeblik han beraaber sig paa Lidenskabelighed, end hvis han er af en uforsonlig Charakteer, længe bærer Nag og ikke let lader sig henrive af sine Affekter. Ved Barnemord er det af Vigtighed at vide, om den Skyldige ellers holder af Børn, om hun besidder en stærk Blufærdighedsfølelse, eller det Modsatte, om hun er meget letsindig, o. s. v. Er Voldtægt eller Bortførelse Gjenstand for Processen, maa Undersøgelsen rettes mod Inkulpatens tidligere Opførsel mod Kjønnet, for at erfare om han er meget sandselig og blottet for Grundsætninger i dette Punkt. Er Spørgsmaalet om Tyveri, ville Charakteertræk, der hentyde paa

Havesyge og Gjerrighed, være af Vigtighed, og det kan have Betydning, hvis Inkvisiten allerede tidlig har røbet Mangel paa Sands for fremmed Ejendom, og allerede som Barn tilladt sig at rapse. Ved Bedragerier maa man søge at udforske Vedkommendes Sandhedskjærlighed, og det fortjener al Opmærksomhed, hvis Inkulpaten tidlig har viist Tilbøjelighed til at at lyve, digte og forstille sig for at naae sine Hensigter, eller lagt Charakteertræk for Dagen, der ofte finde Verdens Bifald som Tegn paa Snildhed, medens Psychologen ikke overseer deres Slægtskab med Uredeligheden. Ved Statsforbrydelser endelig vil den Anklagedes Utilfredshed med Regjeringens Handlinger, hans Lyst til at dadle Lovene, til at spille en politisk Rolle, til at reformere og herske, i Forbindelse med politisk Sværmeri, give Dommeren et Støttepunkt for hans Mening.

De ovenfor opstillede Grundsætninger for Undersøgelsen angaaende en Inkulpats tidligere Vandel og Renommee, ere nu, som man let vil see, ligesaa vigtige, som en omhyggelig Overholdelse deraf er vanskelig. Nødvendigheden af at anstille deslige Efterforskninger med den størst mulige Omhu og Nøjagtighed, og af at lade Psychologi og Menneskekundskab være Rettesnoren for den Værdi, man tillægger de Oplysninger, som derved kunne tilvejebringes, bliver dobbelt indlysende, naar man betænker, hvor store Fejl der ofte blive begaaede netop ved denne Deel af den kriminelle Inkvisition, og hvor besynderlig en Dom den offentlige Stemme ikke sjeldent fælder over et Menneske.

I første Henseende dadler Mittermaier den Skik, at betragte en lastværdig Vandel som et særegent Indicium mod den Mistænkte; thi denne Omstændighed tilsteder dog i Virkeligheden kun en Slutning om Muligheden af den imputerede Forbrydelse, som i og for sig aldrig kan være noget vigtigt Indicium. Saaledes er det jo slet ikke afgjort, at et Menneske skal være Tyv eller Morder, fordi han maaskee kan have levet udsvævende, eller for Resten har et slet Rygte. Ligesaa urigtigt er det, at man ved denne **præsumtio ex mala fama** gjerne tager saa lidt Hensyn til paalidelige Beviser. Ere to Vidner enige om at sige

den Mistænkte noget Ondt paa, antages sædvanlig hans slette Vandel for konstateret, og herpaa bygges nu videre Slutninger, uden at man tilstrækkeligt undersøger Troværdigheden af hint Vidnesbyrd, eller betænker: at intet Faktum kan bruges som Indicium, med mindre det er fuldkommen beviist. Dobbelt mislig bliver denne Fremgangsmaade, naar Præsumtionen om en slet Vandel begrundes paa blotte almindelige Erklæringer af Vidnerne, i Stedet for paa Kjendsgjerninger eller beviislige Charakteertræk. Megen Dadel fortjener det endelig, naar Dommeren, i Stedet for at tage behørigt Hensyn til den specielle Sammenhæng mellem Inkulpatens tidligere Levnet og Beskaffenheden af den Forbrydelse, hvorom der handles, lader et slet Rygte gjelde som Indicium for alle Forbrydelser ifleng. Det er endog ofte Defensors Opgave at godtgjøre, at den Anklagedes slette Renommee ikke afgiver nogen Skærpelsesgrund, fordi hans tidligere Vandel ikke staaer i Sammenhæng med hans seneste Handlinger. Dommeren maa derfor altid omhyggeligt sammenligne Beskaffenheden af de Tilbøjeligheder og Charakteertræk, som have bragt Inkulpaten i Vanrygte, med den Forbrydelses Natur, han er under Tiltale for, og kun naar der kan erkjendes en Sammenhæng mellem begge, saa at de Træk, der begrunde hans Rygte, ere af den Beskaffenhed, at man paa Grund af dem ogsaa kan tiltroe ham Forbrydelsen **quæstionis**, kun da kan der være Tale om en **præsumtio malæ famæ**, som bør komme i Betragtning.

Den Dom, som den offentlige Stemme fælder over et Menneske, er ofte ligesaa besynderlig, som uretfærdig; thi Mængden er ikke i Stand til at bedømme hans Vandel fra et reent psychologisk Standpunkt, eller til rigtigt at opfatte og begribe Handlinger, som afvige det mindste fra det sædvanlige Philisterlivs Normer. Mangen En er bleven udraabt for en Sværmer og et excentrisk Hoved, blot fordi hans Aand gjennembryder Hverdagslivets kjedsommelige Former, og tager en Flugt, som Spidsborgerne i og udenfor Embedsstanden ikke formaae at følge. Den nyere Tid, saa mærkværdig ved de politiske Meningskampe, har givet Beviser nok paa slige ubillige Domme. Naar Nogen

taler om de eller de Forbedringer i Statsbestyrelsen, eller vel endog fører Folkets Rettigheder i Munden, er der strax Mange, som ere rede til at betegne ham som et uroligt Hoved, der vil omstyrte Throner og vække Oprør, skjøndt han hverken har tænkt paa det Ene eller paa det Andet. Men hvoraf kommer saadanne ubillige Domme? Deraf, at Mængden — ikke at tale om dem, der af politiske Grunde maa dømme saaledes — ikke formaaer at opfatte slige Ideer, og følgelig underlægger dem aldeles urigtige Motiver.

Tredie Afsnit.

Den retslige Psychologis Princip.

Vi have i forrige Afsnit seet, at psychologiske Grundsætninger ikke blot ere uundværlige for Lovgivningen, men ogsaa for Domstolene. Hidtil have vi nu ladet Spørgsmaalet om den sjelelige Sundhed eller Sygdom hos det Individ, med hvem Retten har at gjøre, være ganske udenfor; og saavidt fandt altsaa ingen Berørelse Sted mellem Dommeren og Retslægen. Men der forekommer ofte Tilfælde, hvor den Anklagedes sjelelige Tilstand er tvivlsom, og hvor Dommen ikke kan fældes, før denne er omhyggelig undersøgt. Da nu Bedømmelsen af en saadan Tilstand udelukkende henhører under Lægens Ressort (som i næste Afsnit vil blive godtgjort), indtræder der et gjensidigt Forhold mellem Dommeren og Retslægen. Begge have her et fælles Øjemeed: der maa følgelig ligge et fælles Princip til Grund for den retslige Psychologi og Kriminalretten.

Første Kapitel.

Den psychiske Frihed som Princip for den retslige Psychologi og Kriminalretten.

§ 1.

Menneskets Frihed eller Evne til psychisk Selvbestemmelse efter Fornuftgrunde danner Grundvolden for Kriminalretten.

Friheden forudsættes som nødvendig hos Mennesker, der træde sammen i en Stat: Loven kan altsaa kun henvende sig til frie Mennesker, kun psychisk frie Mennesker kunne betragtes som Overtrædere af moralske eller borgerlige Love, og Straffen kan følgelig kun træffe dem, som ere i Stand til, efter egen, af Fornuftgrunde bestemte*), Beslutning, at vælge mellem Overtrædelse og Ikkeovertrædelse af Loven, med eet Ord dem, som ere psychisk frie. Denne Menneskets Frihed er nu det medierende Princip**), hvori Dommeren og Lægen møde hinanden, naar der for Retten bliver Tale om at komme paa det Rene med en tvivlsom psychisk Tilstand. Saavel Dommeren, som den Anklagedes Defensor maa vide, om denne paa den Tid, da Handlingen blev begaaet, har befundet sig i en fri eller ufri psychisk Tilstand; og dette er Hovedspørgsmaalet, af hvis Besvarelse det afhænger, om den Anklagede skal ansees for skyldig eller uskyldig, tilregnelig eller utilregnelig. Hvilken psychisk Sygdomsform, eller hvilken Grad deraf der er eller var tilstede, har mindre Vigtighed for dette Øjemeed, naar det

---

*) Denne Tilsætning, at Beslutningen maa være bestemt af Fornuftgrunde, er væsentlig nødvendig. Clarus (Beiträge zur Erkenntniß und Beurtheilung zweifelhafter Seelenzustände) kalder Den fri, som er i Stand til, efter egen Beslutning, at vælge mellem Overtrædelse og Ikkeovertrædelse af Loven. Dette gjør imidlertid ogsaa den Afsindige, men Forskjellen ligger i, at hans Beslutning ikke er bestemt af Fornuftgrunde.

**) Herved forstaaes efter Clarus (p. anf. St.) et almindeligt Begreb, der omfatter Alt, hvad der skal spørges om paa den ene Side, og besvares paa den anden, der kan betragtes som fælles Grændse mellem Jurisprudentsen og Retslægevidenskaben, og er lige indlysende og tilgængeligt for begge Parter, saa at man fra den ene Side kan forfølge sine Undersøgelser og Slutninger dertil, og fra den anden er i Stand til at begrunde sin Dom derpaa, uden fra nogen af Siderne at overskride sit eget Gebeet.

kun bliver oplyst, om Individet har befundet sig i en fri eller i en ufri Tilstand.

Denne Anvendelse af Frihedsbegrebet til Bedømmelsen af tvivlsomme psychiske Tilstande **in foro** er sandsynligviis udgaaet fra de Retsphilosopher, som søgte Grundvolden for hele Retsvidenskaben i Læren om Friheden. Senere blev Ideen optaget af de medicinske Forfattere, for at erholde et Punkt, hvori Dommerens Spørgsmaal og Retslægens Svar kunde møde hinanden, ved slige Undersøgelser, paa det at der ikke skulde spørges uhensigtsmæssigt paa den ene Side, og svares ubestemt paa den anden. Blandt de ældre Læger synes allerede Hebenstreit at have betegnet det, som vi nu kalde Ufrihed, ved Udtrykket „**ineptitudo mentis ad agendum**". Platner udtaler paa flere Steder den Anskuelse, at efter den retslige Medicins Grundsætninger maa Villiens Frihed forudsættes hos det sunde Menneske, uden alt Hensyn til metaphysiske Spidsfindigheder. Men uden al Tvivl er Henke, hvem vi her følge, den Første, som udførlig har opfattet Frihedsbegrebet i dets Forhold til Læren om Tilregneligheden og den forensiske Bedømmelse af Sindssygdommene, og med Konsekvents gjennemført den Paastand, at det ved enhver retslig Undersøgelse af tvivlsomme psychiske Tilstande mere kommer an paa at bestemme, om Individet er at betragte som frit eller ufrit, end om han lider af Mani eller Melancholi, o. s. v., og at følgelig Retslægens Erklæring over Vedkommendes Frihed eller Ufrihed, være sig i civile eller i kriminelle Sager, baade er uundværlig og fuldkommen tilstrækkelig.

§ 2.

Af det Foregaaende udvikle vi nu følgende Grundsætninger til Fastsættelsen af et Princip for den retslige Psychologi.

1. Man kan ikke frakjende Mennesket en medfødt Frihed, d. e. en Evne til psychisk Selvbestemmelse efter Fornuftgrunde. Den er antaget af Philosopher, Læger og Retslærde, og existerer til Trods for alle Indvendinger og Paradoxer.

2. Denne fornuftige Frihed kommer dog i Konflikt med de sandselige Drifter og Begjeringer, saa at Sjelelivet bevæger sig i en idelig Kamp mellem disse. Mennesket er et Væsen, som Naturen ligesom har emanciperet fra sit Formynderskab, og stillet ene hen i Kampen mellem hans egne modstridende Kræfter.

3. Fri i vor Betydning af Ordet er kun den, hos hvem Fornuften har Herredømmet over de sandselige Drifter og Tilbøjeligheder: d. v. s. det Menneske, hos hvem Fornuftloven hersker. Som i Folkelivet og i Universet, saaledes ogsaa hos Mennesket: hans højeste Lov, Fornuften, er tillige hans højeste Frihed. I Statslivet ligger Friheden i Loven: den eneste sande Frihed er her den lovbundne. At ville det Rette er at ville Frihed, og denne og den lovlige Orden ere uadskillelige. Friheden forudsætter allerede Loven. „Den faaer først Betydning," — siger Adam v. Müller, — „naar dens naturlige Grænser ere afstukne og ligesom fremvorne af det borgerlige Samfund. Naar et sandt og levende Forhold mellem dettes Medlemmer efter deres Kjøn, Alder og Stilling har slaaet Rødder i Tidernes Løb, og tilvejebragt Ligevægten i Selskabets Organisme, da trænger Friheden ikke længer til at proklameres. Naar det Hele grupperer sig organisk og gjennemtrænges af een Aand, naar den Enkelte følgelig allerede af en indre Nødvendighed er underkastet Loven, hvorpaa Alt kommer an, er der ikke længer Tale om Tvang for denne Enkelte."

4. Hos Individer, der forene sig til en Stat, d. v. s. til et Fornuftloven underkastet Samfund, forudsættes nu deres egen Frihed som nødvendig i den angivne Betydning*).

5. Derfor kan der kun gives Love og foreskrives Straffe

---

*) Heraf følger naturligviis ikke, som Meckel har paastaaet, at Borgeren kun under Betingelse af Sjelesundhed skulde kunne betragtes som Medlem af Staten. Den Aandssvage er ligefuldt Medlem af Staten; kun at han paa Grund af sin Tilstand ingen Forbindtlighed har til den, hvorimod den nok har Pligter mod ham.

for saadanne Mennesker, som ere i Stand til, efter egen af Fornuftgrunde bestemte Beslutning, at vælge mellem Overtrædelse og Ikkeovertrædelse af Loven: d. e. for frie Mennesker. Den menneskelige Frihed er altsaa Kriminalrettens Princip.

6. Lægen erkjender kun Den for psychisk sund, som er fri, hos hvem altsaa Fornuften hersker; thi det for alle psychiske Sygdomsformer fælles og væsentlige psychiske Kriterium er Tabet af den fornuftige Frihed. (See nærmere herover i 5te Afsnits andet Kapitel).

7. Heraf følger, at Lægen ved den retslige Undersøgelse over en tvivlsom psychisk Tilstand, være sig i Kriminal- eller i Civilretten, har at udforske, om det paagjeldende Individ er psychisk fri eller psychisk ufri. Den menneskelige Frihed er altsaa ogsaa Principet for den retslige Psychologi.

8. I alle de Tilfælde, hvor det gjelder om en retslig Undersøgelse af en tvivlsom psychisk Tilstand, har Dommeren og Retslægen, Kriminalretten og den retslige Psychologi, en fælles Opgave og et fælles videnskabeligt Princip, og dette er Menneskets fornuftige Frihed, eller hans Evne til fornuftig Selvbestemmelse.

Andet Kapitel.

Gjendrivelse af Indvendingerne.

Hvorvel den i forrige Kapitel opstillede Sætning, at den menneskelige Frihed er det ene rigtige Princip for Kriminalretten og den retslige Psychologi, allerede er indlysende udviklet, ville vi dog endnu udførligt gjendrive de Indvendinger, man har reist derimod, for i enhver Henseende at bestyrke denne Grundsætning.

§ 1.

De metaphysiske Tvivl om den menneskelige Frihed angaae egentlig slet ikke Retsplejen og den retslige Psychologi,

og Frihedstheoriens Modstandere have bekæmpet den med Indvendinger, som beroe paa et metaphysisk eller transscendentalt Begreb af Friheden, hvorom her slet ikke kan være Talen. I Retsvidenskaben og den retslige Psychologi forudsættes Friheden, Evnen til fornuftig Selvbestemmelse, som væsentlig Egenskab hos Mennesket. Det er ligegyldigt, hvor mange Tvivl der fra et metaphysisk Standpunkt kan rejses mod Friheden, ligegyldigt, hvilken philosophisk Anskuelse deraf og hvilket philosophisk System overhovedet, der er herskende; thi den Frihed, hvorom det her gjelder, vil aldrig kunne frakjendes Mennesket. Det er en Sandhed, som hviler i vor inderste Bevidsthed, og for hvilken Enhver bærer det praktiske Beviis i sig, saa at man med Rette kan sige, at hvem der mangler denne Bevidsthed om sin Villies Frihed, eller vil forklare den som Selvbedrag, med ham kan man ikke disputere. „Villiens Frihed" — siger Ed. Henke*) — „er Betingelsen for en Handlings Tilregnelighed, og følgelig for dens Strafbarhed. Rigtigheden af denne Grundsætning er rigtignok ofte bleven betvivlet. Determinismen, som i det den benægtede Friheden ogsaa underkastede den menneskelige Villen og Handlen Kausalitetsloven, og den kritiske Idealisme, som frakjendte det phænomenale Menneske Friheden, og kun antog den hos det intelligible, have bidraget lige meget til at rejse Modstandere mod Frihedstheorien paa Kriminalrettens Gebeet. Men ikke desto mindre staaer den Sætning fast, at Friheden, som fornuftige Væseners Evne til at unddrage sig Sandselighedens Herredømme, og at underordne deres Gjøren og Laden Moralens Idee, er den nødvendige Forudsætning for Tilregneligheden, og følgelig ogsaa for Strafbarheden. Om man nu blot postulerer denne Frihed, i det man opstiller den som det Oprindelige, der ikke tilsteder videre Deduktion, men hvorfra al Philosopheren begynder og udgaaer, eller om man forsøger at retfærdiggjøre Antagelsen deraf ved den Omstændighed, at Morallovens Bud

---

*) Handbuch des Criminalrechts und der Criminalpolitik. 1823. 1 D. S. 291.

vilde være aldeles betydningsløse uden den, eller om man vil godtgjøre, at den er Intelligentsens Væsen og Sandhed: alt det kan være ligegyldigt for Kriminalisten, for hvem Begreberne af Ret og Straf vilde forsvinde med Friheden, og som derfor i ethvert Fald maa forudsætte den menneskelige Frihed som givet."

Philosopher og Retslærde have antaget denne Frihed. Kant kalder den den praktiske Frihed, eller den frie Vælgevne (**arbitrium liberum**), i Modsætning til den dyriske (**arbitrium brutum**), og skjelner saaledes mellem begge. Vælgevnen er blot dyrisk, for saa vidt som den kun kan bestemmes ved sandselige Drifter, d. e. pathologisk; men for saa vidt som den kan bestemmes af fornuftige Bevæggrunde, uafhængigt af sandselige Impulser, faaer den Navn af fri Vælgeevne, og Alt hvad dermed staaer i Forbindelse som Aarsag eller Følge, kalder han praktisk. Den praktiske Frihed kan bevises af Erfaringen. Thi det er ikke blot de Incitamenter, som umiddelbart afficere Sandserne, der bestemme den menneskelige Vælgeevne; men vi formaae ogsaa, ved Forestillingen om det, der selv i fjernere Hensеende er nyttigt eller skadeligt, at overvinde hine Indtryk paa vor sandselige Begjereevne; og dette Ræsonnement over hvad der med Hensyn til vor hele Tilstand er begjereværdigt, d. e. godt og nyttigt, beroer paa Fornuften. Almendingen (Darstellung der rechtlichen Imputation. Giessen 1803) siger: „Individet maa være i Stand til efter Behag at bestemme eller ikke bestemme sig til at handle. Denne sjelelige Evne til at vælge mellem Handlen og Ikkehandlen under en lige Kraftanvendelse eller Kraftundertrykkelse ligger nu i det forstandige Sandseevæsens Bevidsthed, og dens Existents er et objektivt Faktum. Valget bestemmes af en psychologisk og ikke af en moralsk Nødvendighed, hvorved Vælgeevnen adskiller sig fra den moralske Frihed. Hiin bestemmes i sit Valg af Begjeringen, af Forudfølelsen af Nydelse og Smerte: denne af Forestillingen om Pligten. Hiin besidder Dyret, denne kun Mennesket. Hiin ophæves ved en ydre physisk Kraft, denne ved Sandselighedens indre psychologiske Overmagt."

§ 2.

En anden Indvending imod vor Frihedstheori turde omtrent lyde saaledes: „Menneskets Frihed forudsætter Forstandens uforstyrrede Brug. Er denne ikke syg, saa er Mennesket fri, i modsat Fald er han ufri. Naar altsaa Lægen bekræfter eller benægter Tilstedeværelsen af de forskjellige Affindighedsformer, angiver han med det samme, hvorvidt Individet kan betragtes som frit eller ufrit. Det Spørgsmaal, om Vedkommende er sin Forstand mægtig, er følgelig aldeles passende, og den opstilte Grundsætning, der angiver Friheden eller Ufriheden som den egentlige Gjenstand for Retslægens Undersøgelse, er overflødig." Men hertil svares, at vi allerede have viist, at den specielle Affindighedsform egentlig ligger udenfor den forensisk-psychologiske Undersøgelse, og at dennes Opgave i Virkeligheden kun er, at afgjøre om Individet er psychisk fri eller ufri. Fremdeles lærer Erfaringen, at der gives et Raseri uden Forstandslidelse, at Mennesket ved en overordentlig Impuls momentant kan tabe Herredømmet over sig selv eller blive psychisk ufri, uden at man derfor kan anvise hans Tilstand en Plads i det nosologiske System eller tale om nogen speciel psychisk Sygdomsform. Følgelig er det klart, at Menneskets Frihed eller Ufrihed ikke altid finder en rigtig Maalestok i hans højere Aandsevners Tilstand.

§ 3.

Meckel har indvendt (Lehrbuch der gerichtlichen Medicin § 373, 378), at det ikke er nok at vide, om Individet er frit eller ufrit, fordi rigtignok enhver sjelesyg Tilstand kan betragtes som ufri, men derfor ikke enhver ufri Tilstand som sjelesyg. Denne Indvending er allerede gjendrevet ved hvad der er sagt i forrige Paragraph. Meckels Paastand maa lede til den Slutning, at kun Den er utilregnelig, som lider af en selvstændig psychisk Sygdomsform, en Slutning, der ingenlunde staaer fast, som vi alt have bemærket, og længere hen ville faae Lejlighed til yderligere at udvikle. Hans Sætning: „ikke enhver ufri

Tilstand kan betragtes som sjelesyg", gjelder altsaa kun, naar vi indskrænke Betydningen af „Sjelesygdom" til de specielle, nosologisk bestemmelige psychiske Sygdomsformer.

§ 4.

Nasse har*) opstillet den Paastand, at Spørgsmaalet om Frihed eller Ufrihed ikke opfylder de Fordringer, som kunne gjøres dertil, og foreslaaet, at Retten i sit Spørgsmaal til Lægerne ikke blot skulde omgaae Frihedsbegrebet, men ethvert abstrakt Begreb, der omfatter Tilregnelighedens Betingelser, hvorimod man i ethvert Tilfælde skulde nævne de Tilstande, som ophæve Tilregneligheden, og som efter hans Mening lade sig samle under Formerne Fatuitet, Vanvid og Mani, og lade Lægen angive, hvilken af disse, eller hvilken Forbindelse af dem der er tilstede.

Men herved er nu allerførst at bemærke, at det er klart af Nasses hele Deduktion, at han ikke har taget Begrebet Frihed saaledes og i den Betydning, som det maa tages og bliver taget af Frihedslærens Forsvarere. Han har nemlig kun Vælgevnen for Øje, i det han siger, at det ikke er beviist, at alle Affindige ere berøvede Friheden. I hans Betydning kan man rigtignok ikke frakjende dem den, da de formaae at henvende Opmærksomheden paa de Forestillinger og Ideer, som udvikle sig i dem, og at indrette deres Handlemaade derefter. Men dette er ikke den Frihed, der maa antages som Basis for Kriminalretten og den retslige Psychologi: den Frihed, som her ligger til Grund, er Evnen til fornuftig Selvbestemmelse, medens de Affindiges saakaldte Frihed ikke er andet end Vilkaarlighed, Evne til at handle efter egen Beslutning, uden at der er Tale om Fornuftgrunde. Naar han fremdeles siger, at heller ikke den sjelelig Sunde, skjøndt han er Herre over sin Opmærksomheds Retning og Intensitet, kan gaae udenfor de logiske Regler, og at der følgelig ogsaa i hans Sjeleliv gives mange psychiske Akter, der ikke ere frie, saa er dette aldeles intet Beviis for hans

*) Zeitschrift für Anthropologie 1826. 2tes Hft. S. 332.

Paastand, fordi han her vil bevise med Noget, som slet ikke kan tænkes, end sige existere; thi dette vilde føre til den Absurditet, at kun Den skulde være fri, som kunde unddrage sig Logikens Herredømme. En saadan Frihed vilde dog virkelig være en Uting, som den menneskelige Fornuft ikke engang formaaer at tænke sig, netop fordi den hverken kan eller skal tænke anderledes end efter Logikens Love. Hvad nu hans Forslag angaaer, at omgaae det almindelige Begreb, som omfatter Betingelserne for Tilregneligheden, og at lade Retten indhente Lægens Betænkning om Tilstedeværelsen af de tre ovennævnte Affindighedsformer, da lader dette sig ikke forene med de Grunde, som i sjette Afsnits andet Kapitel skulle anføres ved Undersøgelsen af det Spørgsmaal, om en Lovbog bør etablere en almindelig Grundsætning, eller opregne de enkelte Sygdomme og Tilstande, som ophæve Tilregneligheden; og paa den anden Side lader det sig formeentlig heller ikke nægte, at da alle de Tilstande, som ophæve Tilregneligheden, skulle have en fælles Virkning, maae de ogsaa have fælles Egenskaber og Særkjender, og følgelig kunne bringes under et almindeligt Begreb. Nasse har i en senere Afhandling*), hvori han gaaer ud fra Forkastetigheden af Spørgsmaalet om Frihed eller Ufrihed i tvivlsomme Sindstilstande, forfulgt sin Anskuelse videre, og opstillet de Affindiges Uformuenhed til at erkjende deres Vildfarelse som det ledende Princip for Retslægens Skjøn. Men dette Princip falder sammen af den simple Grund, at Præmisserne ere ugyldige; thi hverken Theori eller Erfaring taler for, at de Affindiges Mangel paa Evne til at indsee deres Vildfarelse skulde være et væsentligt Særkjende for alle psychiske Sygdomsformer. En nærmere Udvikling heraf vilde være overflødig; thi deels vil hele dette Værk bevise, at den psychiske Ufrihed, eller Manglen af Selvbestemmelsesevnen efter Fornuftgrunde, som den almindelige Charakteer for alle psychiske Sygdomsformer, ogsaa maa gielde som Princip for den

*) Beiträge zur gerichtsärtzlicher Begutachtung zweifelhafter psychischer Zustände. Henkes Zeitschrift 1831, Hft. 3, S. 1—44.

forensiske Bedømmelse af tvivlsomme Sindstilstande; deels see vi tydeligt nok af visse psychiske Sygdomsformer, navnlig **mania sine delirio** og Monomanien, at Patienterne meget godt kunne indsee det Forkeerte i deres abnorme Drifter og sygelige Impulser, men trods denne Erkjendelse af deres Vildfarelse allige vel bukke under derfor, netop fordi de mangle den normale Villieskraft, Evnen til psychisk Selvbestemmelse efter Fornuftgrunde. Som eet Exempel blandt mange, vil jeg her kun nævne et Tilfælde af Mordmonomani, hvor Pinel fortæller, at Patienten selv indsaae sin Vildfarelse, og beklagede sig derover for ham med de Ord: „hvad Grund skulde jeg vel have til at myrde vor Opsynsmand, der behandler os saa menneskeligt og godt? Og dog føler jeg en uimodstaaelig Drift til at stikke ham en Kniv i Brystet, hvorvel jeg heller selv vilde gaae til Grunde, end bukke under for denne Lyst til at udøse uskyldigt Blod.“ Har altsaa Nasses Mening om de Afsindiges sjelelige Tilstand ingen almindelig Gyldighed, kan der naturligviis heller ikke deraf udledes noget Princip for Retslægens Skjøn, og følgelig er Individets Evne til at indsee sin Vildfarelse eller sin Handlings Lovstridighed og Strafværdighed, i og for sig ingen Grund til at antage den for tilregnelig; hvorvel man ogsaa hos flere engelske Retslærde træffer den falske Anskuelse, at et Menneske, der kan skjelne mellem Ret og Uret, mellem Godt og Ondt, heller ikke mangler Villiens Frihed, og altsaa er ansvarlig for sine Handlinger.

§ 5.

Clarus*) har bestemt og udførligt udtalt sig imod Frihedstheorien, og forfægter i det Væsentlige den Paastand, at Tilregneligheden ikke beroer paa Friheden, men at Fornuften eller Forstandens og Villiens fornuftmæssige Brug bestemmer, om den kan antages eller ikke. Denne Mening er imidlertid ikke

*) Beiträge zur Erkenntniß und Beurtheilung zweifelhafter Seelenzustände. Leipzig 1828.

gyldig; thi mangfoldige Jagttagelser have godtgjort, at Fornuftens Brug ikke er ophævet i enhver sygelig psychisk Tilstand, som senere skal blive viist; og følgelig kan Fornuftens Mangel ikke gjøres til almindeligt Princip for Spørgsmaalet om Tilregneligheden. Hertil kan kun bruges et Kriterium, som er fælles for alle psychiske Sygdomstilstande, og dette er netop Mangelen af Friheden. Denne er og bliver altsaa det eneste rigtige Princip for Bedømmelsen af Tilregnelighed eller Utilregnelighed.

§ 6.

Groos har i sin udførlige Kritik over den første Udgave af dette Værk*) aldeles forsøgt at annullere Frihedstheorien som Princip for den retslige Psychologi. Han paastaaer, at naar den menneskelige Frihed skulde lægges til Grund for Besvarelsen af Spørgsmaalet om Tilregneligheden, maatte Friheden og med den Tilregneligheden ogsaa ansees for ophævet hos den sjelesunde Forbryder, fordi Fornuften ogsaa hos ham har tabt Herredømmet over de sandselige Drifter og Tilbøjeligheder. Men hvor tilsyneladende grundet denne Indvending nu end kan være, troer jeg dog ikke at den formaaer at omstøde min Mening. Ligesom Groos ved sin Theori af Sindssygdommenes Genesis**) gaaer ud fra et aldeles urigtigt Standpunkt, nemlig fra Moralens i Stedet for fra Lægens og Naturforskerens, saaledes ogsaa her. Over hans Deduktion af Sindssygdommenes Genesis har jeg allerede udførlig udtalt mig i min „historisk-kritiske Fremstilling af Theorierne over Sindssygdommenes Væsen og Sæde", Leipzig 1836, S. 312, og største Delen af de Indvendinger, jeg der har gjort imod hans pathologiske Theori, lader sig ogsaa applicere paa hans retslig-psychologiske Anskuelser. Jeg skal her

---

*) Ueber Criminalpsychologie, mit besonderer Rücksicht auf das Friedreich'sche Werk über gerichtliche Psychologie. Heidelberg 1835.

**) Entwurf einer philosophischen Grundlage für die Lehre von den Geisteskrankheiten. Heidelberg 1828.

derfor kun tilføje Følgende. Ligesom Groos i sin pathologiske Theori fejler ved at forverle den moralske Sundhed med den psychiske, og overseer, at begge maa betragtes fra et heelt forskjelligt Standpunkt, da et Individ meget vel kan være moralsk abnormt eller sygt, og dog fra Lægens Synspunkt fuldkommen psychisk sundt: saaledes forverler han Moralens Frihedslære med den, der skal være Basis for Kriminalretten og Tilregneligheden. Moralen opstiller rigtignok det Axiom, at Fornuften skal beherske de sandselige Drifter og Tilbøjeligheder; men dette er ikke den retslig-psychologiske Frihed. Moralisten kan længe nok erklære Den, der er sine Lidenskabers Slave, for ufri: deraf følger slet ikke, at ogsaa Lægen maa erklære ham for ufri. Den Umoralske veed, at han giver sig hen til sine Tilbøjeligheder, og han vil gjøre det, skjøndt han kunde lade det være. Hans Villie er altsaa fri: den har kun taget en urigtig Retning, som Moralisten maa misbillige. Men i hine Tilfælde, hvor der slet ingen Villie finder Sted, hvor Individet føler sig drevet af en indre sygelig Impuls til den umoralske, lovstridige Handling, hvor han maa begaae den, og følgelig umulig kan undlade den, der finder hiin Ufrihed Sted, som ophæver Tilregneligheden. Lad os f. Ex. tage et Menneske, som stjæler, for at berige sig eller skaffe sig en vis Nydelse: hans Fornuft siger ham vel, at det er urigtigt, han indseer det ogsaa fuldkomment; men han vil ikke høre Fornuftens Stemme, han vil have den Nydelse, Tyveriet skal forskaffe ham. Den frie Villie er her ikke gaaet under, den har kun forandret sin Retning eller sit Forhold til Fornuften, og det falder vist Ingen ind at erklære et saadant Individ for ufrit, eller hans Handling for utilregnelig. Hvor derimod den sygelige Stjældrift er tilstede, der er ogsaa den frie Villie gaaet under, fordi Individet ikke kan lade være at stjæle. Forøvrigt vil jeg indrømme, at Villien er abnorm hos den Umoralske, dog kun for saavidt som den er kommet i en anden Stilling til Fornuften; men derfor staaer min Theori ligefuldt fast; thi da den Umoralske frivillig har foretaget denne Forandring i de enkelte Sjeleevners gjensidige Forhold, og ligesaa

godt kunde ladet det være, saa finder her endnu ikke Ufrihed af Villien Sted. Ved den Ufrihed derimod, som ophæver Tilregneligheden, og som indtræder i den psychisk syge Tilstand, er den fric Villie ganske gaaet til Grunde.

§ 7.

Leube*) benægter vel ikke Frihedens Gyldighed som Princip ved Bedømmelsen af Tilregneligheden; men troer dog, at Principets Anvendelse maa møde adskillige Vanskeligheder. Deels mener han nemlig, at Medicinen endnu ikke tilstrækkelig kjender de almindelige Love, som betinge hiin ejendommelige, Friheden ophævende Affektion, idet man endnu hverken har opdaget den sygelige Proces eller den Aarsag, som har en saa forstyrrende Indflydelse paa Hjernens Livsyttringer, at ogsaa Erkjendelsens og Villiens Funktioner komme i Uorden; og at Lovgivningen kan antage det for afgjort, at Frihedens Tab ikke lader sig kjende af de legemlige Sygdomsphænomener. Deels paastaaer han, at Psychologien i og for sig ikke formaaer at holde fast paa Frihedsprincipet; thi naar den paa den ene Side godtgjør de sjelelige Sygdomstilstande som Virkning af Ufriheden, saa oplyser den paa den anden Side, at der selv i de almindelig anerkjendte Former af Sindssygdommene indtræde Perioder, hvor de Ufriheden betingende legemlige Forhold ophøre at udøve deres Indflydelse, og tilstede en temporær Frihed. Vilde nu Lovgivningen lade sig bestemme af Psychologien til her at antage Øjeblikkets Frihed uagtet Tilstandens Ufrihed, vilde den meget fejle.

Men om vi ogsaa i enkelte Tilfælde ikke formaae at udfinde Grunden, hvorfor disse eller hine forstyrrende Potentser ophæve Friheden, saa foreligger der os dog altid et givet Faktum af Aarsag og Virkning, og dette er tilstrækkeligt for Anvendelsen **in foro.** En nøje Undersøgelse af et Individs somatiske og psychiske Konstitution, sammenholdt med de physiske og psychiske Aarsagers extensive og intensive Virkning, vil uden stor

---

*) Die gesetzlichen Bestimmungen über Zurechnung. Tübingen 1836.

Vanskelighed afgive den øvede Anthropolog og Psycholog, (og det maa enhver Retslæge være,) de fornødne Præmisser til Besvarelsen af det Spørgsmaal, om Individet har befundet sig i en fri eller ufri Tilstand under Handlingen. Da Lægen, som jo dog ikke lader sig benægte, af disse eller hine abnorme somatiske Symptomers Tilstedeværelse kan slutte, at de kunne betinge eller i et givet Tilfælde virkelig have betinget den psychiske Ufrihed, saa tager han deraf et Kriterium for Utilregneligheden, og følgelig er Frihedsprincipet i og for sig egnet til at opstilles i Lovbogen og til praktisk Anvendelse **in foro**, om vi end ikke i ethvert Tilfælde skulde være i Stand til at paavise den detaillerede Indvirkning af de forskjellige Kausalmomenter til Frihedens Ophævelse; thi det er tilstrækkeligt, naar det faktisk er godtgjort, om der finder Frihed eller Ufrihed Sted. At Frihedens Mangel ikke skulde kunne erkjendes af de legemlige Sygdomsphænomener, er urigtigt; denne Paastand er altfor generel, og Erfaringen bekræfter at der gives Abnormiteter, som uden just at frembringe selvstændige Sindssygdomme, dog i den Grad lægge Beslag paa Villiens Frihed, at de ophæve Tilregneligheden, — at f. Ex. Sygdomme i Hjertet, Leveren, Generationsorganerne o. s. v. meget ofte have saadanne abnorme sjelelige Phænomener til Følge, at Ufrihed saare let opstaaer, hvad nærmere vil blive eftervist paa flere Steder i dette Værk. Fremdeles er det en aldeles vilkaarlig og ugyldig Adskillelse, Leube gjør mellem Tilstandens Ufrihed og Øjeblikkets Frihed; thi det saakaldte **lucidum intervallum** er aldrig temporær Frihed, da den psychiske Syge ogsaa i dette Mellemrum mangler Villiens normale Frihed. For at undgaae Gjentagelser, henviser jeg i denne Henseende til sjette Afsnits sjette Kapitel, § 2, hvor denne Mening vil finde yderligere Gjendrivelse, og hermed falder altsaa den Indvending, at Psychologien ikke skulde kunne formaae at gjennemføre Frihedsprincipet konsekvent.

§ 8.

Frihedstheoriens Modstandere ville sluttelig endnu kunne beraabe sig paa, at berømte Jurister have forsøgt at banlyse den

af Kriminalretten, og at Hoffbauer udtrykkelig lærer, at Friheden her slet ikke kommer i Betragtning, saa at Mennesket er en Automat, som kun ved Frygten for Straf bevæges til at handle eller til ikke at handle. Hoffbauer taler vel om en Frihed, der skulde have Betydning i Kriminalretten; men han forstaaer derved ikke andet end den dyriske Vælgeevne, og ikke Evnen til fornuftig Selvbestemmelse. Men denne Theori er falsk og uforenelig med den menneskelige Naturs Værdighed, hvisaarsag ogsaa andre Philosopher og Retslærde, saasom Kant, Klein og Ed. Henke have forkastet den.

Da det nu er meget sandsynligt, at det er de kriminalretslige Afskrækkelsestheorier, som have givet Anledning til hine Anskuelser, der banlyste Friheden fra Kriminalretten, og saaledes virkelig betragtede Mennesket som en Automat, der kun af Frygt for Straf handler eller undlader at handle, saa vil det ikke være upassende, her at vise, at netop disse Afskrækkelsestheorier ere aldeles forkastelige. Thi naar de falde sammen, tabe ogsaa de derpaa beroende Indvendinger imod Frihedstheorien, som Princip for Kriminalretten og den retslige Psychologi, al Betydning.

De enkelte Afskrækkelsestheorier, som nu skulle underkastes en nærmere Prøvelse ere følgende: 1. Det terroristiske System, i Følge hvilket Straffens Fuldbyrdelse skal afskrække de øvrige Borgere. 2. Ørsteds og Mittermaiers Anskuelse, at Straffens Fuldbyrdelse skal vække Bevidstheden om Nødvendigheden af at den følger paa Forbrydelsen. 3. Kleins Theori, der lader Straffen hvile paa samme Retsgrund, som betinger Skadeserstatningen overhovedet, og 4. Feuerbachs psychiske Tvangstheori.

1. Efter det terroristiske System, som fornemmelig antoges af de ældre Retsphilosopher og Lovgivere, skal Straffen virke ved sin Fuldbyrdelse, og den retslige Grund dertil ligger i dens Evne til at afskrække de øvrige Borgere fra Forbrydelser.

Denne Straffetheori strider imod Menneskehedens Værdighed; thi Ingen, end ikke den værste Forbryder, bør martres og pines i det Øiemed at afskrække Mængden ved Synet af hans

Lidelser. Dette er at benytte Menneſket ſom et blot Middel for Andres Henſigter, men ſaalænge han endnu har ſin medfødte Perſonlighed ubeſkaaret, bør han ikke behandles ſom Ting, ſom fornuftløſt Objekt. En Straf bør aldrig krænke Menneſkets oprindelige Rettigheder, og hertil hører hans Perſonlighed. Det er træffende, hvad Feuerbach i denne Anledning ſiger: „Hvorpaa beroer Retten til at berøve Misdæderen Livet? Paa den Omſtændighed, at man nu engang behøver hans Blod til pſychologiſke Experimenter med Andre: at hans Legemes Trækninger, hans afhuggede Hoveds Fordrejninger kan kradſe op i Nerverne paa den Pøbel, ſom maaſkee kunde være friſtet til at træde i hans Fodſpor. Man afliver ham, ikke ham ſelv til velfortjent Straf, men Andre til afſkrækkende Advarſel. Saaledes nagler Bonden den dræbte Rovfugl paa ſin Port, ikke til Straf, men til Skræk for andre Rovfugle!“ — Vilde man vel tillade, at der til Videnſkabens Fremme blev anſtilt Forſøg med Gifte paa Forbrydere, eller at de bleve givne til Priis for Chemikeres og Phyſiologers Experimenter? Visſelig ikke: man vilde ſvare, og det med Rette, at Sligt ſtrider mod Menneſkets Værdighed; men Staten ſkulde alligevel have Ret til at begaae denne Synd mod Menneſkenaturen? Den ſtørſte Forbryder er og bliver et Menneſke: end ikke i ham bør Menneſkeheden profaneres, og han bør altid betragtes ſom et Individ, hvem det er Statens Opgave at forbedre, og ikke at vanære. Selv i Menneſkeſlægtens Udſkud maae vi reſpektere en højere, om end nedværdiget Natur, og ære vore Medborgeres Følelſe.

Det er næſten overflødigt at erindre om alle de Abſurditeter, der i Grunden ere de konſekvente Følger af den Sætning, at Staten ſkulde være berettiget til at ſtraffe Forbryderen, for at ſtatuere Andre et Exempel. „Ved dette Syſtem“, — ſiger Lucas*) — „er det ikke let at indſee, hvorfor man ikke ligeſaa godt lader den Uſkyldige henrette, ſom den Skyldige; thi naar

*) Von dem Strafſyſteme, aus dem Franzöſiſchen von Samhaber. Darmſtadt 1830. S. 265.

Exemplet er Henrettelsens Djemeed, for at kunne virke afskræk-kende, saa vilde Straffen, som ogsaa Cousin bemærker, i endnu højere Grad naae denne sin Hensigt, naar den rammede den Uskyldige. Saaledes lader en General hver tiende Mand af en Armeeafdeling skyde, og opofrer derved Tilfældet et vist Antal Mennesker, for at give de øvrige et Exempel til Krigstugtens Opretholdelse. Sandelig: paa denne Maade efterligne vi altfor meget de gamle Gallier, som ofrede deres Forbrydere, naar de havde nogen, men i modsat Fald ogsaa slagtede Uskyldige, fordi Guderne dog skulde have deres Offer." Endnu en Absurditet er det, at man har kunnet opkaste det Spørgsmaal, om man skulde fuldbyrde Straffen paa et Menneske, der havde været ved sin sunde Fornuft, da han begik Forbrydelsen, men senere var blevet affindig, og endnu absurdere er det, at et saadant Spørgs-maal har kunnet besvares bekræftende. Da der i Affindigheden ikke kan være Tale om noget fornuftigt Djemeed med Straffen, besvarer Spørgsmaalet sig selv. Ligesaa taabelig er den, ogsaa paa Afskrækkelsestheorien beroende, Exekution **in effigie**, eller Straffens Fuldbyrdelse paa Forbryderens Lig.

Erfaringen godtgjør tilstrækkeligt, at Straffen hverken altid skrækker eller sikkrer mod Forbryderen; thi hvad der afskrækker den Ene, har derfor ikke samme Virkning paa den Anden. Ja, man har endog Exempel paa, at Forbrydelser forsætligt ere be-gaaede, blot for at erholde en eller anden Straf. Saaledes stjæle f. Ex. de Fattige ikke sjeldent, for at komme i en Straffe-anstalt, hvor de finde deres Underhold, og i England begaaer man ofte med Flid en Forbrydelse, for at blive deporteret. Det er et sandt Ord, at der endnu bliver stjaalet under Galgen, og vi have flere interessante Erfaringer for, at ikke engang Døds-straffen har nogen almindelig afskrækkende Kraft. Wakefield, der selv har tilbragt nogle Aar som Fange i Newgate, forsikkrer paa det Bestemteste*), at Dødsdommen i Almindelighed kun gjør lidet eller intet Indtryk, og at de Tegn paa Raahed og

*) **Facts relating to the punishment of death. London 1831.**

Gemeenhed, hvormed de fleste Forbrydere modtage den, ikke egne sig til at vække en gunstig Mening om denne Straffemaade. Mainwaring fortæller*), at der engang blev ført tre Personer for Retten, som havde udgivet falske Banknoter. Undersøgelsen oplyste, at et Fruentimmer, der havde levet i Forstaaelse med en nylig henrettet Falskner, fra først af havde taget disse Sedler fra det selvsamme Værelse, hvor Liget af den Henrettede laa. Her havde altsaa ikke engang det umiddelbareste Straffeexempel formaaet at afskrække fra Forbrydelsen. Præsten Ruell, og Opsynsmændene Newman og Brown ved Fængslet i Newgate erklærede eenstemmigt for **the select committee on criminal laws**, „at Henrettelserne ingen Virkning udøve paa Tilskuerne, og kun en meget ringe paa Fangerne, selv de dødsdømte". De Følelser, der besjele den store Menneskemasse, som gjerne flokker sig om Forbryderen, naar han paa den meest ydmygende og afskrækkende Maade føres eller vel endog slæbes til Retterstedet, er for det meste Nysgjerrighed og blind Forventning om et Skuespil, der kunde give saa meget Stof til Eftertanke, og dog som oftest kun vækker den i ringe Grad. De Fleste yttre Medlidenhed, Andre Hevngjerrighed eller Forbittrelse, atter Andre staae som ligegyldige Tilskuere, og kun Nysgjerrigheden finder Tilfredsstillelse. Hele det Indtryk, som et saadant Skuespil efterlader sig, kan altsaa kun bestaae i, at man enten vender sig med Afsky fra denne Straffemaade, eller at man føler Medlidenhed med den Henrettede, eller at man gjør sig det Spørgsmaal, om der ikke maaskee vederfares Forbryderen Uret. Miss Wright fortæller saaledes i sin Reise i de forenede Stater, hvorledes Pøbelen engang ved en Sørøvers Henrettelse begegnede ham med en Ærefrygt, som var han en sejerrig Feldtherre. Enthusiasmen greb Forbryderen selv, og han døde med en vis Sjelsstorhed. Skuespillet endte med en Valfart til Begravelsespladsen og Jagttagelsen af de sædvanlige kirkelige Ceremonier. Det

---

*) See Friedreichs Magazin für Seelenkunde, 1stes Heft, S. 37.

mangler ikke engang paa Exempler, at Forbryderens højtidelige Ledsagelse til Retterstedet og samtlige ved Henrettelsen stedfindende Ceremonier have vakt Ønsket om et ligesaa skjønt og saligt Endeligt, og ligefrem foranlediget kapitale Forbrydelser. I det Hele vil man finde det bekræftet, at saasnart en Forbryder bestiger Skaffottet, bliver han en Gjenstand for Beklagelse af den samme Pøbel, som Dagen i Forvejen med højt Skrig har forlangt hans Hoved. Naar han, som ofte er Tilfældet, ikke røber nogen Frygt for Døden, men tvertimod viser usædvanlig Standhaftighed og Fasthed, vækker Synet af ham gjerne Beundring over hans Sjelsstyrke hos Tilskuerne: Yttringerne af denne Deeltagelse svækker igjen Delinkventens Følelse ved det, han gaaer i Møde, og indgyder ham et Mod og en Stræben efter at skjule enhver Svaghed for den forsamlede Mængde, som nødvendig maa forspilde den tilsigtede Virkning af Exekutionen paa Tilskuerne, eller i det mindste svække Indtrykket deraf. Man har en analog Erfaring, som mange Pædagoger ville sande: at naar det i en Skole er blevet Tone blandt Disciplene, at lide enhver Straf med Kjækhed og Stolthed, saa forfejler Straffen mere eller mindre sin Virkning. Men ikke engang naar Forbryderen viser alle Tegn paa Anger og Sønderknuselse, vækkes den Følelse hos Tilskuerne, som Lovgivningen tilsigter: derimod opstaaer der ved denne Lejlighed en Bevægelse af Gemytterne til Delinkventens Fordeel, der ikke er nogen blind og uvilkaarlig Sympathi ved Synet af Andres Lidelse; — thi den griber netop ofte de Mennesker stærkest, som føle mindst ved fremmede Lidelser, — men meest er at betragte som et Produkt af Reflexionen. Det staaer ikke i vor Magt, at see Forbrydelsen i sin Raahed og den af Angeren gjennemtrængte Misdæder med samme Øine. Her begynder ligesom en ny Uskyldighed, som Angeren skal fuldende, og som i sin Kamp for Sejren tilraaber os, at det er den, og ikke længer Forbrydelsen, der offres paa Retterstedet. Loven angribes i sin dybeste Rod, i sin Retfærdighed: og det er Skaffottet, der vækker Afsky, men ikke Forbrydelsen, hvilken Angeren i faa Øieblikke har omgivet med en forklaret Glorie. (Lucas

p. anf. St., S. 293). Erkjendelsen af de offentlige Henrettelsers skadelige Indflydelse paa Publikum har i Pensylvanien foranlediget den Lovbestemmelse, at de herefter ikke skulle fuldbyrdes for det store Publikums Øine, men paa Fængslets Grund og kun i Overværelse af et vist Antal Vidner, og et lignende Forslag har været paa Bane i Sachsen.

Dersom det virkelig var sandt, at Straffen formaaer at afskrække fra Forbrydelser, saa maatte de strengeste Straffe især besidde denne Evne, og følgelig de Forbrydelser være de sjeldneste, som Loven straffer haardest. Men Erfaringen har lært det Modsatte, og desforuden godtgjort Uhensigtsmæssigheden og Skadeligheden af strenge Kriminallove i Almindelighed*). „Straffelovgivningens Historie" — siger Mittermaier**) — „beviser, at i Kollisionstilfælde mellem den statsborgerlige Pligt og Naturens og Menneskehedens Stemmer have netop de klogeste og kraftigste Nationers Love afstaaet fra den strenge Rets Fordringer og baaret over med den menneskelige Natur. Derfor seer man ogsaa, at Loven ikke sjeldent har opgivet den strenge Forfølgelse af visse Forbrydelser, for at opnaae højere Øjemeed. Staten vover Intet ved denne Fremgangsmaade: medens den haarde, strengt konsekvente Lov vilde være bleven forhadt af Borgerne, og ikke anvendt af Domstolene, (thi i Praxis forstaaer man dog nok at hjelpe sig og at omgaae det døde Bogstav) — vil den milde og efter Forbrydelsen proportionerede Straffelov baade finde Agtelse hos Publikum og en langt sikkrere Haandhævelse af Dommeren." Det meest slaaende Beviis for Uhen-

---

*) Det maa være Lovgiveren magtpaaliggende, at Folket holder sig overbeviist om, at Straffen kun dikteres af Nødvendighed, i det man ikke kan beskytte de Uskyldige uden at afstraffe Forbryderen, og at den ikke afhænger af Regentens Lune, men bestemmes efter Grundsætningen om et rigtigt Forhold mellem den og Forbrydelsen. (Kleinschrod: systematische Entwickelung der Grundbegriffe des peinlichen Rechts).

**) Ueber den neuesten Zustand der Criminalgesetzgebung in Deutschland. Heidelberg 1825. S. 181.

sigtsmæssigheden af strenge Kriminallove leverer England. Intetsteds er Lovgivningen saa rundhaandet med Dødsstraffen: i 1819 gaves der endnu 223 Tilfælde, hvor Loven straffede paa Livet, og i intet Land forefalder der saa mange Henrettelser, som der; og dog viser en omhyggelig Undersøgelse, at disse hyppige Dødsstraffe slet ikke besidde nogen afskrækkende Kraft. Saaledes har f. Ex. Woolrych leveret udførlige Oplysninger om deres Indflydelse paa de enkelte Kapitalforbrydelser*). Han meddeler et Slags Retshistorie, i det han ved hver enkelt Forbrydelse angiver, hvilke Love og Straffe der fra de ældste Tider have været anvendte derimod, og prøver Resultaterne af de forskjellige Fremgangsmaader; men kommer bestandig tilbage til den Sætning, at Dødsstraffens Paabydelse og Fuldbyrdelse er uden Virkning, — hvad ogsaa fuldkommen stemmer overeens med Resultatet af Mittermaiers Undersøgelser over samme Gjenstand: at nemlig Englands Exempel godtgjør, at de strenge Kriminallove i Stedet for at formindske Forbrydelsernes Antal, netop forøger det. Grohmann har**) sammenstillet en Mængde herhidhørende historiske Data, hvoraf jeg skal anføre adskillige. Indtil Aaret 1807 var der i England fastsat Dødsstraf for Tyveri paa de offentlige Blegerier. Saasnart denne Lov blev ophævet, formindskedes Hyppigheden af dette Tyveri indtil en Trediedeel, medens andre kapitale Forbrydelser, for hvilke Dødsstraffen vedblev, forøgedes til det Tre- og firedobbelte. Før 1807 forefaldt der saaledes i Lancashire i Løbet af 5 Aar 40 Tyverier af denne Natur: efter 1807 i ligesaa langt et Aaremaal kun 9. Ligeledes er det bevisligt, at medens der var Dødsstraf for Toldstemplets Forfalskning, forekom denne Forbrydelse langt hyppigere, end senere, da den blev belagt med en mildere Straf. Kejserinde Elisabeth afskaffede Dødsstraffen i Rusland, og Erfaringen lærte, at Forbrydelsernes Mængde aftog. Da Leopold

---

*) The history and results of the present capital punishments in England. London 1832.

**) Friedreichs Magazin für Seelenkunde, 1stes Heft.

kom til Regjeringen i Toskana, fandt Dødsstraffen jevnlig Anvendelse, i det allehaande Forbrydelser, især Mord, meget hyppigt forefaldt. Et af hans første Foretagender var at afskaffe den, og efter 20 Aars Forløb viste det sig, at baade større og mindre Forbrydelser vare blevne langt sjeldnere, saa at der i denne Tidsperiode kun forefaldt 5 Mord i hele Toskana, medens der i den korte Tid af 3 Maaneder blev begaaet 60 alene i Rom, hvor Dødsstraffen bestod og fuldbyrdedes med mange Ceremonier. Kontrasten mellem Forbrydelsernes og Henrettelsernes Mængde i England og Frankrig er paafaldende. I Aaret 1820 fuldbyrdedes i Storbrittannien 1236 Dødsdomme, i Frankrig med en tre Gange saa stor Befolkning kun 361. Rigtignok er der i det sidstnævnte Land kun sat Dødsstraf paa meget faa Forbrydelser, men alligevel udvise de statistiske Tabeller, at Mord forholdsviis er hyppigere, end næsten enhver anden Forbrydelse, der ikke straffes paa Livet. I Amerika anvendes Dødsstraffen saa godt som ikke mere. Man har vel forsøgsviis dikteret den i visse Tilfælde, men ikke overbeviist sig om dens Nytte. I Maryland og Virginien straffes Hestetyveri med Døden, men er dog ligesaa hyppigt som i Pensylvanien, hvor denne Forbrydelse ikke er kapital. Den samme Erfaring gjorde man i Ny Jersey, hvor man ogsaa en Tidlang straffede det paa Livet. Ogsaa Forfalskningen af Banknoter søgte man forgjeves at forebygge ved Dødsstraffen: i Ny-York, hvor Falskmyntneriet er kapitalt, forekommer denne Forbrydelse netop allerhyppigst, medens den er langt sjeldnere i Pensylvanien, hvor den kun straffes med haardt Arbejde eller Fængsel. Overhovedet leverer baade Historien og den daglige Erfaring Beviser nok for, at den meget omtalte Frygt for Døden i Virkeligheden langtfra er saa mægtig, som man sædvanlig antager. Den har aldrig været en Hindring for Videnskabernes og Kunsternes Fremskridt: den har endnu ikke afskrækket Søfarende og Rejsende fra med Livsfare at besejle ubekjendte Have og undersøge fremmede Zoner: de sørgeligste Exempler paa ulykkelige Hændelser have ikke kunnet afholde fra stedse gjentagne Forsøg paa den dristigste og eventyrligste af alle Rejser, Luft-

sjeladsen. Den store Mængde Mennesker, som daglig sætte Livet paa Spil i Bjergværker, Krudtfabrikker og ved andre livsfarlige Arbejder, eller som beskjeftige sig med saadanne Industrigrene, der vitterligt føre dem til Gravens Rand, beviser dog vel tilstrækkeligt, at Dødsfrygten i det mindste ikke er saa særdeles mægtig en Følelse hos Menigmand, af hvis Midte dog de fleste Forbrydere fremgaae. Religionsværmeri og Frihedsfølelse have til alle Tider trodset Døden, som Historien beviser med mangfoldige Exempler. Soldatens Mod er Produktet af forskjellige Følelser: Ærgjerrighed, Pligt, Haab om Bytte, og Frygt for Skændsel: han kæmper, og frygter ikke Døden, men derfor er han ikke strax en Helt. Selv paa dødsdømte Forbrydere seer man, hvor lidt Dødsfrygten ofte formaaer, og hvor stor en Ringeagt saadanne Individer ikke sjeldent vise for Livet. Det vilde være en let Sag, at anføre Exempler herpaa, — Dagbladene meddele ofte deslige Beretninger: og vi skulle endnu kun gjøre den Bemærkning, at Mænd, hvis Stilling giver dem Lejlighed til Erfaringer af denne Natur, ere enige om, at Dødsfrygten i Almindelighed kun gjør et ringe Indtryk paa Forbryderen, og at Livsstraffen, langtfra at have noget meget Afskrækkende for ham, endog hyppigt er en Gjenstand for hans Vittigheder og Spot. Man hører ofte Forbryderne, umiddelbart efter Dommens Forkyndelse, tale med den største Ligegyldighed om deres sidste Gang, eller gjøre alskens Narrestreger, og seer dem ikke sjeldent endnu kort før Henrettelsen more sig paa bedste Maade, og endelig tage Afsked med deres Slægt og Venner, som om det kun gjaldt en kort Rejse. Paa unge og uerfarne Gemytter gjør Domfældelsen naturligviis meest Indtryk; men dette viger i Reglen hurtigt for den sædvanlige Letsindighed og Ufølsomhed. Gamle Forbrydere derimod ere gjerne aldeles rolige, og finde Tingen ganske i sin Orden; og paa Delinkventens Medskyldige gjør Exekutionen som oftest slet intet Indtryk, ikke engang, naar de vide, at den samme Skjebne forestaaer dem selv Dagen efter.

De anførte Erfaringer ere formeentlig tilstrækkelige til at

beviſe, at Frygt for Dødsſtraffen og følgelig ogſaa Frygt for Straf i det Hele ikke afſkrækker fra Forbrydelſer, og til at gjøre det ſandſynligt, at Afſkrækkelſestheorien vil falde ſammen, efterhaanden ſom man meer og meer overbeviſer ſig om de alt for haarde Straffes Uhenſigtsmæssighed. Denne Anſkuelſe har ogſaa Kitka opſtilt i Archiv des Criminalrechts for 1835, og Lucas (p. anf. St.) tilkjender Skaffottet og Dødsſtraffen ingen anden Virkning end den, at de ſlaae ihjel, og at de Døde ikke ſtaae op igjen. „Man kan paa ny indſætte Galgerne i deres gamle Virkſomhed, og anvende dem ved alle Forbrydelſer i Flæng: man kan med eet Slag befrie Staten fra alle Forbrydere; men man kan paa denne Maade ikke forebygge Forbrydelſer. Al den Fordeel, ſom Bøddelhaandværket og drakoniſke Grundſætninger medføre, er at man kan myrde Alle dem igjen, ſom have myrdet; men ikke garantere Nogen, at han ikke bliver myrdet.“ Og Mackintoſh ſagde i en Tale i Underhuſet i 1822: „Døden er og bliver ikke Andet end Døden: man kan i dens Bibringelſe ikke erkjende Andet, end en dyriſk Magthandling, en Handling, ſom ethvert ſlet Menneſke kan udøve, naar han har Kræfter dertil, en Yttring af den Stærkeres Magt over den Svagere; men ikke et Udtryk af den Viisdom, der harmonerer med den evige Retfærdigheds Beſlutninger.“ Konſekvent gjennemført, vilde Afſkrækkelſestheorien endog forøge Forbrydelſerne, i Stedet for at formindſke dem, og altſaa ophæve ſit eget Øjemeed, at tilvejebringe Sikkerhed i Staten; thi ſkulde den afſkrækkende Straf ſkærpes, hver Gang man kommer til Erkjendelſe af, at den er for ſvag, ſaa vil der ingen Grændſe være, før Landet er forvandlet til en Kirkegaard, og man vil da ufortmærkt komme tilbage til Drakos Grundſætning, ſom ſtraffede enhver Forbrydelſe med Døden; men hvis man paa den anden Side undlod at ſkærpe den, naar den ikke viſte ſig afſkrækkende nok, vilde enhver Afſkrækkelſe, og med den enhver Sikkerhed, omſider falde bort.

Hvad der fremdeles kan indvendes imod denne Straffetheori, er at den tilſigtede Afſkrækkelſe i alt Fald ikke kan tænkes

opnaaet ved enhver Straf; men kun ved dem, som fuldbyrdes offentligt*), hvorimod de øvrige Straffe, som ikke paa saadan Maade kom til Publikums Kundskab, følgelig vilde komme til at mangle indre Gyldighed og Berettigelse, forsaavidt som denne skulde beroe paa deres Evne til at afskrække fra Forbrydelser. Mange have overhovedet benægtet Retmæssigheden og Hensigtsmæssigheden af enhver offentlig Afstraffelse, en Anskuelse, jeg ogsaa er tilbøjelig til at vedkjende mig, og er dette rigtigt, seer det endnu værre ud med denne Theori.

Sluttelig gjelder endnu den Indvending imod Afskrækkelsestheorien, at den ikke afgiver nogen Maalestok for Straffen. Ingen af dens Tilhængere har vovet at paastaae, at den umiddelbare Afskrækkelse skulde være en gyldig Bestemmelsesgrund for Straffens Art og Grad, d. v. s. at Straffen vilkaarligt turde skærpes, for at afskrække desto mere. Dette vilde stride mod alle Jurisprudentsens og Retfærdighedens Grundsætninger, og overhovedet være praktisk umuligt af den Grund, at man paa ingen Maade kan afgjøre, hvor store Lidelser og Smerter Delinkventen skulde underkastes, for at frembringe den tilsigtede Afskrækkelse hos hvert enkelt Individ iblandt Folket.

2. Ørsted og Mittermaier**) have fortolket denne de ældre Retsphilosophers terroristiske Anskuelse saaledes, at Folket ikke skal afskrækkes ved det umiddelbare Syn af Delinkventens Lidelser; men at Straffens Fuldbyrdelse kun skal vække Bevidstheden om Nødvendigheden af den paa Forbrydelser følgende Straf, og derved nære Afskyen for Forbrydelser i Almindelighed. Men denne Theori møder de samme Indvendinger, som den foregaaende. Thi Staten er ikke berettiget til at tilføje Forbryderen Lidelser, blot for at overbevise Andre om Lovovertrædelsens uudeblivelige Følger. Endvidere er det allerede viist, at Menneskene ikke lade sig afskrække ved Synet af Delin-

---

*) Hepp, kritische Darstellung der Strafrechtstheorien. Heidelberg 1829.

**) Grundfehler der Behandlung des Kriminalrechts.

kventens Lidelser; men ligesaa lidt ville de lade sig afskrække af Overbeviisningen om Straffens Nødvendighed, og man kan vistnok antage det for afgjort, at Forbryderen, i det Øieblik da han overtræder Loven, kun yderst sjeldent tænker paa den paafølgende Straf. Fremdeles lærer Exekutionen i og for sig slet ikke Borgerne andet, end at Forbrydelser kunne blive straffede. Thi i mange Tilfælde erfarer den største Deel af Publikum Intet om Afstraffelsen: i andre forhindres Fuldbyrdelsen af Dommen ved Benaadning og andre Omstændigheder. Og endelig afgiver denne Theori ingen bedre Maalestok for Straffen, end den forrige.

3. Klein*) giver Sagen en ejendommelig Vending, i det han udleder Afskrækkelsesstraffen fra den almindelige Ret til Skadeserstatning. „Det er en naturlig Forpligtelse for Enhver, at indestaae for sine Handlingers Følger eller den deraf opstaaede Skade. Altsaa maa ogsaa Forbryderen erstatte den Skade, han har anstiftet. Men en umiddelbar Følge af den begaaede Forbrydelse er det nu, at den stimulerer Andre til ogsaa at overtræde Lovene, og for at oprette denne Skade er det, at Delinkventen maa lide. Forsaavidt altsaa, som hiin Tilskyndelse for de øvrige Borgere igjen hæves ved Straffen, tjener den ogsaa til at afskrække Andre." Men foruden de anførte Grunde, at Forbryderen paa ingen Maade maa bruges som Middel til at afskrække, og at Menneskene heller ikke derved lade sig afskrække, kan endnu Følgende indvendes imod denne Theori.

Det er ikke Lovovertrædelsen, men dens Strafløshed, der tilskynder Andre til Forbrydelse. Følgelig vil Klein have Forbryderen straffet for en Skade, der ikke er udsprungen af hans egen Handling, men først vilde opstaae, hvis den ikke blev straffet. Man maa ogsaa lægge Mærke til, at det ikke alene er Efterlignelsesdriften som gjør Mennesket til Forbryder, men fornemmelig Lysten til den paagjeldende Handling eller dens Frug-

*) Grundsätze des gemeinen deutschen peinlichen Rechts. Archiv des Criminalrechts, 2. Bd. 1. St. Nr. 4.

ter; og denne Bevæggrund er jo uafhængig af Andres Forbrydelser. Ingen bliver Forbryder, blot fordi en Anden er det: følgelig kan den Enes Misgjerning i og for sig ikke indeholde den tilstrækkelige psychologiske Grund til den Andens. Men om det ogsaa er Kleins Mening, at det kun er Immuniteten for Straf, som skal betinge en Tilskyndelse til andre Overtrædelser, saa lader det sig dog hverken **in abstracto** bevise, at en saadan Tilskyndelse virkelig maa finde Sted, eller **in concreto**, at den virkelig har fundet Sted; og saaledes vilde Forbryderen jo komme til at bøde for en Skade, han maaskee slet ikke har anstiftet. Erfaringen kan vistnok godtgjøre, at Strafløsheden meget ofte frister til andre Forbrydelser, men dermed er endnu ikke bevist, at den maa friste dertil; tvertimod bekræfter Erfaringen, at Forbryderens Strafløshed i og for sig hverken vil bestemme moralske eller umoralske Mennesker til Lovovertrædelser, fordi mange andre Grunde kunne neutralisere Virkningen af Exemplet. Endelig giver heller ikke denne Theori nogen Maalestok for Straffen; thi det lader sig ikke afgjøre, hvor streng denne maa være, for at kunne veje op imod Exemplets befrygtede Indflydelse.

4. Den psychiske Tvangstheori, som gaaer ud paa Afskrækkelse ved Lovens Trusel, (en Anskuelse, der allerede tidligere er antydet*), senere igjen optaget af Filangieri, Michaelis og Hermann, og endelig fremstillet paa en ejendommelig Maade af Feuerbach**), og berigtiget af Bauer***)), beroer efter Feuerbach paa følgende Deduktion. Statens Dje-

---

*) F. Ex. i Valdemar d. 2dens jydske Lov af 1140 og i Christian d. 5tes danske Lov af 1635.

**) Først i „Anti-Hobbes, oder über die Gränzen der höchsten Gewalt", Erfurt 1798 — senere i „Revision der Grundsätze und Grundbegriffe des peinlichen Rechts", — „Lehrbuch des peinlichen Rechts", og „Ueber die Strafe als Sicherungsmittel".

***) Versuch einer Berichtigung der Theorie des psychischen Zwanges, i neues Archiv des Criminalrechts, 9. Bd.

meed er alle Borgernes gjensidige Frihed: d. e. den Tilstand, hvori Enhver uhindret kan udøve sine Rettigheder, og er sikkret for Fornærmelser. Retskrænkelser eller Fornærmelser af hvilkensomhelst Art stride altsaa imod Statens Øjemeed, og det bliver følgelig dens Opgave, at udfinde et Middel til at forebygge dem. Til denne Ende kunde den stille physisk Magt imod Borgernes physiske Magt; men dette gaaer ikke an; thi strengt taget maatte den da lægge alle Borgerne i Lænker og Baand, hvortil den ingen Ret har. Den har altsaa kun tilbage, at indvirke psychisk paa Menneskene, d. e. paa deres Indre, paa deres Villie og Begjeringer, og at sørge for, at den, der har retsstridige Tilbøjeligheder, bliver paa en psychisk Maade hindret i at handle i Overeensstemmelse med disse. Men enhver Tilbøjelighed til retsstridige Handlinger har sin Grund i den Tilfredsstillelse eller Utilfredsstillelse, som Handlingens Fuldbyrdelse eller Undladelse medfører. Veed Borgeren nu med Vished, at hans Handling har et uudebliveligt Onde til Følge, som er større end den utilfredsstillende Følelse, dens Undladelse medfører, saa maa Forestillingen herom efter psychologiske Love undertrykke Tilbøjeligheden til den lovstridige Handling. Midlet til at fremkalde denne Overbeviisning er nu Lovens Trusel, og denne retfærdiggjør da igjen Straffens Fuldbyrdelse.

Men denne Theori strider, som ethvert Afskrækkelsessystem, imod Menneskehedens Værdighed, og opnaaer ikke den tilsigtede Hensigt; thi da ikke engang Straffens Fuldbyrdelse formaaer at afskrække fra Forbrydelser, vil den blotte Trusel naturligviis endnu mindre gjøre det. **„Non potest cogi, qui potest mori“**, siger et gammelt og sandt Ordsprog, og Truslen vil altsaa Intet nytte hos Den, der ikke bekymrer sig om Følgerne af sin Handling. Fremdeles kan man ikke antage, at der i den Stemning, hvori en Forbrydelse gjerne bliver begaaet, i Reglen skulde finde, eller overhovedet kunne finde en formelig Sammenligning Sted mellem den lovstridige Handlings Gode og Straffens Onde. Er Forbryderen dreven i Synden, seer han Misgjerningen kun fra den glimrende Side, og tænker ikke

saa meget paa selve Handlingen, som paa de tilsigtede Fordele deraf. Forestillingen om Loven og Straffen kommer slet ikke til Klarhed hos ham, og derfor kan der ikke være Tale om nogen Afvejelse af Fordeel og Skade. Bliver end denne Forestilling i enkelte Øjeblikke levende, saa danner den sig dog kun i almindelige og ubestemte Omrids, og udslettes ligesaa hurtigt igjen, naar Phantasien udmaler de forventede Frugter af den ulovlige Handling. Forbryderne selv kunne ofte allerbedst oplyse vore psychologiske Vildfarelser. Saaledes fortæller Gönner*), hvorledes en gammel erfaren Inkvisit i Forhøret blev spurgt, om Tanken paa Straffen da ikke havde kunnet afholde ham fra Forbrydelsen, og ligefrem svarede: „spørg Hundrede af mine Lige, og de ville Alle svare, at naar man staaer i Begreb med at begaae en Forbrydelse, tænker man kun paa at opnaae sin Hensigt uden at blive opdaget. Paa Straffen er der Ingen, der tænker. Den er langt borte, men Fordelen er nær og sikker, og man sørger kun for at undgaae Opdagelse."

Denne Theori vilde fremdeles føre til en virkelig drakonisk Lovgivning. Thi enhver, selv den ubetydeligste Forbrydelse kan være foranlediget af de stærkeste Impulser, og det er umuligt at afgjøre, hvor stort et Onde der udfordres, for at afskrække hvert enkelt Individ. Skal altsaa Loven naae sin Hensigt, at afskrække Alle, saa maa ingen Straf være Lovgiveren for haard, og for ikke at forfejle sit Øjemeed, er der intet Andet for ham at gjøre, end at diktere den sværeste Straf for Enhver, der tænker paa at overtræde Loven. Deraf ogsaa Feuerbachs haarde Anskuelse, at Staten ikke begaaer Uret mod Forbryderen ved at give sin straffende Myndighed selv den videste Udstrækning, eller ved det største Misforhold mellem Straf og Forbrydelse.

Feuerbachs Deduktion beviser egentlig kun Statens Ret til at true med Straf; men denne Trusel begrunder i og for sig slet ikke Retten til at exekvere Straffen; og dennes Fuldbyrdelse trænger efter hans Theori endnu til en anden Retfær-

---

*) Jahrbücher der Gesetzgebung, 1ste Bind.

diggjørelse, end den, som ligger i selve Truslen. „Erkjender man“ — siger Henke*) — „at Mennesket vælger med Frihed mellem Godt og Ondt, saa vil det ogsaa være en frugtesløs Bestræbelse at forebygge en engang besluttet Forbrydelse ved at true ham med Straf. Lod dette sig nu i Virkeligheden gjøre, og var følgelig Straffetruslen hensigtsmæssig, vilde der endnu kunde være Spørgsmaal om dens Retmæssighed, da Truslen nødvendig maa involvere Fuldbyrdelsen, hvis den ikke skal være et tomt Ord.“ Overhovedet ligger der aabenbart en Vildfarelse til Grund for Distinktionen mellem Straffetruslen og Straffens Fuldbyrdelse, og denne staaer i ligefrem Modsigelse med hiin; thi Truslen skal forebygge Forbrydelsen, men Eksekutionen viser jo at den har forfejlet sin Hensigt. Feuerbachs Forsvar for Straffens Fuldbyrdelse omstyrter saaledes hans egen Theori; thi i det han antager dennes Nødvendighed, maa han jo forudsætte, at Truslen ikke opfylder sin Hensigt.

Hertil kommer endnu en Indvending, som Hepp**) har gjort, at denne Theori saa godt som ganske ophæver Betydningen af Dommerens fornuftige Skjøn over det individuelle Tilfældes Natur, og netop i de vigtigste Sager nedværdiger ham til en blot Subsumtionsmaskine. Thi den afskrækkende Virkning lader sig bedst opnaae derved, at Lovgiveren saavidt muligt belægger hver enkelt Forbrydelse med en kvalitativt og kvantitativt bestemt Straf. Dette forhindrer det behørige Hensyn til Strafbarhedens Grad **in concreto**, gjør en Mængde Tillægsbestemmelser og Benaadninger nødvendig***), og er ovenikjøbet ufor-

---

*) Ueber das Wesen der Rechtswissenschaft. Regensburg 1814.

**) Kritische Darstellung der Strafrechtstheorien.

***) Feuerbach siger selv, at kun i en Stat, som har barbariske Kriminallove, er Benaadningen undskyldelig, ja nødvendig, som en sørgelig Efterhjelp for Loven; medens den derimod i en Stat, som har milde Love, der staae i det rette Forhold til Forbrydelsen, er aldeles forkastelig og ikke kan undgaae at undergrave Straffelovenes Anseelse.

enelig med Dommerens Værdighed; thi han vil ikke kunne afvige fra den saaledes arithmetisk fastsatte Straffebestemmelse, fordi Loven har anordnet den, og maa altsaa bringe den i Anvendelse uden Hensyn til, om den i det individuelle Tilfælde er retfærdig eller uretfærdig, hensigtsmæssig eller uhensigtsmæssig. Alle Muligheder lade sig imidlertid ikke forudsee, saa at der dog alligevel maatte overlades meget til Dommerens Skjøn. Hermed er der rigtignok ogsaa drevet saa meget Misbrug, at Vilkaarlighed ofte har været Følgen, og det er saaledes en vigtig Opgave for Lovgivningen, paa den ene Side at binde Dommerens Myndighed, og paa den anden at lade ham have Hænderne frie, d. e. at indrømme hans frie Bedømmelse en vis nødvendig Sphære.

Det turde saaledes være tilstrækkelig godtgjort, at de kriminalretslige Afskrækkelsestheorier i enhver Form ere aldeles forkastelige; og hiin Indvending imod vor Paastand at Friheden er det eneste rigtige Princip for den retslige Psychologi og Kriminalretten, som støttede sig til disse Theorier, der altfor meget betragte Mennesket som en blot Automat, hos hvem Frygt for Straf er det eneste Motiv, maa følgelig ogsaa ansees for ugyldig.

Hvad her er sagt om de kriminalretslige Theorier, indskrænker sig naturligviis kun til det Væsentligste. Hvem der ønsker en mere omfattende Fremstilling deraf, henvises til de i Forfatterens „systematische Literatur der ärtzlichen und gerichtlichen Psychologie", Berlin 1833, S. 355 o. flg., og i Kapplers „Handbuch der Literatur des Criminalrechts", Stuttgart 1838, S. 217 o. flg. anførte Skrifter.

Fierde Afsnit.

Den retslige Psychologis Kompetents.

Hvor naturligt det nu end er, at Retslægens Erklæring indhentes i saadanne Tilfælde, hvor Domstolene behøve Oplysning om tvivlsomme Sindstilstande, har der dog været opkastet mange Tvivl imod Rigtigheden heraf. For at gjendrive disse og godtgjøre den forensiske Psychologis Gyldighed og Kompetents, skulle vi nu først bevise, at det ikke er Medicinen, som har trængt sig ind i Retsplejen, men denne, der har forlangt Hjelp af hiin, og dernæst, at det er Medicinen alene, som Afgjørelsen af slige Spørgsmaal tilkommer.

§ 1.

Retslægevidenskaben har sin historiske Oprindelse fra Retsplejen og ikke fra Medicinen selv. Længe før der endnu existerede nogen **Medicina forensis**, d. v. s. før de Kundskaber, som finde Anvendelse i Retsplejen, vare adskilte fra den øvrige Medicin og samlede til et Hele, have Domstolene søgt Raad og Oplysninger hos Lægerne. Den Samling af Forordninger, som er bekjendt under Navn af den Theodosianske Koder, røber paa mange Steder den umiskjendeligste Indflydelse af physiske og medicinske Kundskaber, ved hvis Anvendelse Lægerne uden al Tvivl have maattet raadspørges. Ligeledes finde vi i de Justinianske Love Bestemmelser, som henvise til Benyttelsen af medicinske

Kundskaber, som f. Ex. angaaende Svangerskabs Undersøgelse ved Sagkyndige. Den saliske Lov af 422 taler om forgiftede Pile og Vulnerationer af Hovedet med Beskadigelse af Benet, og at Læger eller Saarlæger ved slige Lejligheder bleve tagne med paa Raad, er indlysende af de Steder, hvor der tales om Kuromkostningerne. Lignende Bestemmelser findes i de paa Theodorich den Førstes Befaling forfattede Ripuariske Love. Alemannernes Lov af sjette Aarhundrede beraaber sig ved Læsioner ligefrem paa Lægens Vidnesbyrd. Man har en Forordning af Innocens den Tredie af 1209, hvori det hedder, i Anledning af Drabet af en Tyv, der var bleven ihjelslaaet, i det han vilde undvige med sit Bytte: „**et quidem si hoc ita se habet, quod forsan ex eo posset ostendi, si certa apparuisset percussio ab eodem inflicta, tam modica et tam levis in ea parte corporis, in qua quis de levi non solet percuti ad mortem, ut peritorum judicio medicorum talis percussio assereretur non fuisse lethalis, ...**" Dette Sted forudsætter aabenbart den Skik, at lade Liig og Saar synes af Sagkyndige. I de normanniske skrevne Love fra 13de Aarhundrede forlanges Besigtigelsen af Dræbte ved Sagkyndige udtrykkeligt, ligesaa i Sachserspejlet, der skriver sig fra samme Periode. Hvilken Betydning man i den Tid tillagde Lægerne, sees af et Sted i Uplandske Ret, som nok først blev nedskreven i det 13de Aarhundrede, hvor det hedder, at den, der havde tilføjet en Anden Beskadigelser, skulde være fri for at erlægge Bøder, naar han tilkaldte en Læge. Den italienske Jurist Casonius*) (1584) forsikrer, at for at bringe en Forgiftning til Vished, maatte Lægerne have fundet Spor til Gift i Liget: uden deres Erklæring herom havde Vidnernes Udsagn kun lidt at betyde, og ikke engang den Anklagedes Tilstaaelse var gyldig. I Brügge maatte efter Börius (1574) og Damhouder (1601), saasnart der var skeet Anmeldelse om et Mord, Prætoren tilligemed

---

*) Denne Forfatter er den Første, der taler om et „**viso et reperto faciendo per peritos**".

to Raadsherrer, Skriveren og en eller to edsvorne Saarlæger, begive sig til Liget, hvor da alt, hvad der refererte sig til Gjerningen, saavelsom Læsionens Beskaffenhed, blev noteret. Det vilde føre os for vidt, og ligge udenfor dette Værks Øjemed, at anføre flere historiske Data; dog maae vi endnu bemærke, at det egentlig først var ved Schwarzenbergs bambergske „Halsgerichtsordnung“ af 1507, og Kejser Karl den Femtes piinlige Ret af 1533, at den retslige Medicin blev autoriseret af Loven i Tydskland. Den førstnævnte har Lovbestemmelser for de Tilfælde, i hvilke Læger ogSaarlæger skulle raadspørges; og den sidste angiver med endnu større Bestemthed, ved hvilke Lejligheder Retten skal indhente Oplysninger hos Læger, Chirurger og Jordemødre*), saa at denne Lov egentlig kan betragtes som Retslægevidenskabens Moder. Det er Dommerembedets Ansvar, siger Fabricius**), det hemmelighedsfulde Slør, der bedækker baade Forbrydelsen og Uskyldigheden, og Umuligheden af at gjennemskue Menneskenes Tanker, som siden Karl den Femtes Tid stedse har næret Trangen til at høre Lægernes Skjøn **in foro**. Saa meget Retfærdigheden end behøver Bindet, der skal forebygge Persons Ansеelse, saa meget trænger den paa den anden Side baade til sine egne og fremmede Øjne, for at opdage hvad der skjuler sig i Mørket, og dog skal rammes af Lovens Arm.

Ovenstaaende vil være tilstrækkeligt til at vise, at Medicinen ikke har trængt sig ind i Retsplejen, men er bleven søgt af den. Den Vanskelighed det ofte har, at udfinde **Corpus delicti**, og den uomtvistelige Nødvendighed af at tage den Tiltaltes legemlige og sjelelige Forfatning saavelsom hans Færd og Yttringer baade før og efter Gjerningen i behørig Betragtning, har fremkaldt Trangen til Kundskaber, som i Følge deres Natur kun kunne findes paa Medicinens Gebeet. Men de Fordele, —

---

*) F. Ex. Art. 37, 131, 133, 134, 135, 147, 149, 164, 179, 219.

**) Das staatsärtzliche Verfahren. Jena 1826, § 46.

siger Henke*), — som Lægernes Undersøgelser og Oplysninger forskaffede den kriminelle Retspleje, vare altfor indlysende, til at ikke ogsaa den civile og Kirkeretten skulde henvende sig til dem, naar Forholdene vare af den Natur, at de først ved Lægernes Mellemkomst kunde opklares tilstrækkeligt. I det nu Lovgivningerne efterhaanden fandt sig beføjede til at tage Hensyn til den retslige Medicin, maatte de ogsaa indrømme dens Kompetents til at bestemme Graden af en Forbrydelses Tilregnelighed efter strengt videnskabelige Grundsætninger; men denne Indrømmelse ansaae mange Jurister for skadelig, i det de frygtede, at den kriminelle Retspleje for en Deel skulde blive afhængig af Lægerne. Især var den Indflydelse dem imod, som Retslægerne ved Bedømmelsen af lovstridige Handlingers Tilregnelighed tillagde Gjerningsmandens Alder, Udviklingsperioden, Kjønsforholdene, Barselsengen o. s. v. Disse Juristernes Klager har Mende**) omhyggelig drøftet, og godtgjort alle de omtvistede Momenters nødvendige Indflydelse paa Bestemmelsen af Tilregneligheden. Mange af de berømteste Kriminalister dele ogsaa vor Anskuelse, og have taget levende Deel i den retslige Medicins Udvikling, saa at denne Videnskab virkelig kan hæve sig over hiin Klage, da dens Nytte og Uundværlighed tilstrækkelig er godtgjort, og den efter Pligt og Evne præsterer hvad den efter Forholdene formaaer. Dermed vil Mende dog ikke nægte, at jo enkelte Retslæger mindre fuldkomment opfylde de Fordringer, der gjøres til dem, eller ere altfor tilbøjelige til at antage Utilregnelighed, og saaledes virkelig overskride deres Kompetents. Men deels bliver der i ethvertsomhelst Fag begaaet Fejl af Enkelte: og deels skader dette ikke paa et videnskabeligt Gebeet, da det aabenbart foranlediger omhyggeligere Undersøgelser og Fastsættelse af bestemtere Grundsætninger; ligesom Skaden af slige individuelle Erklæringer ogsaa meget let lader sig redressere ved at indhente højere

---

*) Henkes Zeitschrift für Staatsarzneikunde 1821. 1ste Hefte.

**) Beobachtungen und Bemerkungen aus der Geburtshülfe und der gerichtlichen Medicin. Göttingen 1828.

medicinſke Autoriteters Overſkjøn. For øvrigt er det ikke nær saa ofte Lægerne som Sagførerne, der afstedkomme Forvirring ved Anvendelsen af retslig medicinſke Grundsætninger, i det disse ikke sjeldent endog ved allehaande Paafund og Finesser søge at redde deres Klienters Liv. Imod denne Misbrug, der har bidraget saare meget til uforskyldt at bringe Retslægevidenskaben i Miskredit, har Mende allerede for flere Aar gjort det Forslag, at det skulde forbydes Sagførerne at paaberaabe sig Forbryderens Utilregnelighed, med mindre de kunde vedlægge Defensionsindlægget en Erklæring desangaaende af en approberet Læge, som maatte staae til Ansvar for dette sit Skjøn. Sluttelig fortjener det endnu at omtales, at man har lagt den retslige Medicin det til Last, naar den i mange Tilfælde ikke har formaaet at meddele de forønskede Oplysninger, saa at mange Juriſter have tilladt sig Spot eller Bebrejdelser, naar Lægen i et givet Tilfælde har erklæret sig usikker. Men indsigtsfulde Retslærde ville let indsee, hvor forskjellig deres Stilling er fra Lægernes med Hensyn paa hvad ved slige Lejligheder skal præsteres*). Dommeren, som gaaer ud fra positive Sætninger, og har den skrevne Lov for sig, er vant til det fast Bestemte, og kan let decidere med en vis Sikkerhed. Lægen derimod, som kun kjender Naturens evige Love ufuldkomment og stykkeviis, som ikke efter Behag kan kaste op i den lukkede Bog, maa finde sig i, at hans Udsagn ofte mangler Sikkerhed, og bør ikke fordølge dette, hvor det gjelder Ret og Sandhed. Det vilde være pligtstridigt, om han

---

*) Juriſtens og Lægens hele Aandsretning er overhovedet himmelvidt forskjellig. Den Første vænner sig til positive Love som den høieste Gjenstand for hans Viden, og bliver gjerne staaende ved Lovens Bogstav, medens han overlader Aanden til Philosophen. For Medicineren derimod aabner Naturen sin umaadelige Mark, og giver hans Aand fuld Frihed til at see sig om og øve sine Kræfter, uden at paalægge dem noget Baand. Hvor forskjellig maa ikke deres Løbebane og Aandsdannelse blive!

Metzger: gerichtl. med. Abhandlungen. Königsberg 1803.

foregav Vished, hvor den mangler, og naar han udvikler Grundene for sin Uvished, giver han netop et Beviis paa sine Kundskaber. En Bebrejdelse i denne Retning træffer saaledes i Grunden hverken Lægen eller hans Videnskab, men den mangelfulde Beskaffenhed af den menneskelige Erkjendelse overhovedet.

§ 2.

Hvad nu det Spørgsmaal angaaer, under hvis Forum Bedømmelsen af tvivlsomme Sindstilstande henhører, da ville vi

1. anføre nogle historiske Bemærkninger over adskillige Landes Lovbestemmelser herom.

I Frankrig finder en aldeles upassende Retspraxis i denne Henseende Sted; thi efter **Code Napolcon** er Spørgsmaalet om en tilstedeværende Sindssygdom overladt til Dommerens egen Besvarelse. Uagtet det staaer ham frit for at indhente en Læges Erklæring, er der dog intet Lovbud, som henviser, end sige binder ham dertil. Maleville kalder dog i sin Kommentar over **Code Napoléon** Indhentelsen af Lægernes Erklæring en Forsigtighedsregel, og Parlamenterne i Toulouse og Bordeaux undlade sjeldent at iagttage den. Forøvrigt har man ogsaa i den senere Tid følt denne Mangel ved de bestaaende Love, og Ønsket om en Forbedring i denne Retning efter andre Staters Exempel har været offentlig fremsat. Det gruelige Justitsmord, som endnu for ikke saa meget lang Tid siden blev begaaet paa Papavoine*), var ikke skeet, i Fald der havde været hensigtsmæssige Lovbestemmelser for slige tvivlsomme Tilfælde. — Ogsaa i England er Fremgangsmaaden meget uhensigtsmæssig. Efter en Parlamentsakt fra Georg den Tredies Tid kan Enhver, om hvis Sjelesundhed der er Tvivl, indespærres i en Daareanstalt, hvis det er i og i Nærheden af London, i 3, men i Provindserne i 14 Dage. Til en længere Indespærring eller til at konstatere Tilregneligheden udfordres kun et Vidnesbyrd af en Medicinalperson, være sig nu en Læge, Saarlæge eller Apo-

*) Meddeelt af Amelung i Henkes Tidsskrift 1827.

theker*). — I Tydskland derimod kan Retsplejen takke Juristernes dybe Indsigt for en lovbestemt Medvirkning af Retslægevidenskaben, og intet Land kan i denne Henseende maale sig med Tydskland, hvis Læger og Naturforskere med Flid, Kundskaber, Grundighed og Skarpsindighed have hævet den retslige Medicin til det Trin af videnskabelig Udvikling, hvorpaa den nu befinder sig. Næsten overalt i Tydskland har Lovgivningen paabudet Lægernes Erklæring over tvivlsomme Sindstilstande, og saavel ældre som nyere tydske Retslærde omtale Nødvendigheden deraf. Selv i de Tilfælde, hvor der er Tale om Gyldigheden af retslige Handlinger, udfordres en Læges Vidnesbyrd og Erklæring, der, som Glück**) udtrykker sig, omstændelig maa indeholde de legemlige Tilstande, Yttringer og Handlinger, hvorpaa den er bygget, da et Bevis, som blot støtter sig til simple Vidners Mening, er utilstrækkeligt. Om Kuratelet for Affindige siger samme Forfatter, at det altid forudsætter en i Forbindelse med to ansvarlige Læger anstillet omhyggelig Undersøgelse af vedkommende Individs Sindstilstand; og den lærde praktiske Jurist Puchta***) antager kun en Erklæring af Sagkyndige, altsaa af Læger, for gyldig. Et Reskript af det preussiske Justitsministerium af 18de Okt. 1822 siger udtrykkelig, „at saafremt der findes Spor til Affindighed hos en Tiltalt, har Dommeren ved Hjelp af Physikus eller en approberet Læge at undersøge hans Sindstilstand, og at vedlægge Akterne en Beretning over de til dette Øjemed anvendte Midler tilligemed Resultatet, hvorhos den Sagkyndige har at afgive sin Betænkning over den formeentlige Grund og Udviklingsmaade af den forhaandenværende sygelige Sindstilstand: og skulde der opstaae Tvivl om Rigtigheden af Lægens Skjøn,

---

*) Sml. Cox Bemerkungen über Geisteskrkheiten. Aus d. Englischen. Halle 1811, S. 215 og flg. — Ogsaa Prichard om Sindssygdommene, Kap. 11.

**) Ausführliche Erläuterung der Pandekten.

***) Der Dienst der deutschen Justizämter. Erlangen 1830.

er det nødvendigt, at indhente den ham overordnede sagkyndige Autoritets Overskjøn før Dommens Afsigelse."

2. Uagtet det nu synes at være baade theoretisk og praktisk rigtigt, at overlade Afgjørelsen i deslige Tilfælde til Lægerne, har der dog rejst sig adskillige Stemmer imod denne deres Ret, og denne Kompetencestrid skulle vi nu historisk fremstille og prøve.

Efterat allerede Platner*) havde vindiceret Lægernes Ret, foranledigede Kant en Strid om det philosophiske eller medicinske Fakultets Kompetents. I hans Anthropologi (§ 41) hedder det nemlig: „Den Vaagnes Delirium i Febertilstanden er en legemlig Sygdom, og udfordrer medicinske Foranstaltninger. Kun den Delirerende, hos hvem Lægen ikke iagttager saadanne sygelige Tilfælde, kaldes forrykt, eller med et mildere Udtryk „forstyrret". Naar altsaa Nogen har gjort en Ulykke, og Spørgsmaalet bliver, om og hvormegen Skyld der i den Anledning hviler paa ham, saa at det følgelig først maa afgjøres, om han paa hiin Tid var forrykt eller ikke, saa kan Retten ikke henvise ham til det medicinske Fakultet, men til det philosophiske; thi det Spørgsmaal, om den Anklagede, da han begik Handlingen, var i Besiddelse af sin naturlige Erkjendelsesevne og Dømmekraft, er aldeles psychologisk; og omendskjøndt en legemlig Forskruethed af Sjeleorganerne vel undertiden turde være Aarsag til en unaturlig Overtrædelse af den, ethvert Menneske iboende Pligtlov, saa ere dog Lægerne og Psychologerne overhovedet endnu ikke vidt nok, til at see saa dybt ind i Menneskets Maskineri, at de deraf skulde kunne forklare Impulsen til en saadan Ugjerning, eller forudsee den uden anatomisk Undersøgelse; og en retslig Lægevidenskab (**medicina forensis**) er, naar der spørges, om Handlingen er begaaet i Forrykthed eller er Frugten af en med sund Forstand fattet Beslutning, en Indblanding i et fremmed Departement, som Lægen ikke forstaaer, og Spørgsmaalet maa altsaa, som ikke henhørende under hans Forum, henvises til

---

*) **Progr., quo ostenditur, medicos de insanis et furiosis esse audiendos.**

et andet Fakultet." Saavidt Kant. — Metzger var den Første, som optraadte imod ham, i det han anførte Stedet som paafaldende, dog uden at stille Andet derimod end den ovenciterede Platnerske Afhandling. Men da man ikke fandt Platners Grunde tilstrækkelige, og Kants Paastand altsaa endnu var ugjendreven, fremkom han senere*) i det Væsentlige med følgende Indvendinger. Det er paafaldende, at saa skarp en Tænker, som Kant, kan indrømme at der ligger en legemlig Sygdomstilstand til Grund for det febrilske Delirium, og dog ikke falder paa, i Analogi dermed at slutte det Samme om det ikkefebrilske, om Affindigheden. Da der nu netop altid finder en legemlig Sygdomstilstand Sted hos Affindige, er Spørgsmaalet intet reent psychologisk, men sorterer under Lægens Forum. Fremdeles ere Philosopherne inddeelte i saa mange Skoler, at det ikke er let at sige, til hvilken den Philosoph burde høre, som Retten havde at henvende sig til, og det er meget tvivlsomt, om en apriorisk og paa transscendentale Principer bygget Erklæring vilde kunne tilfredsstille Retten. Derimod er Lægen den eneste sande Naturphilosoph og empiriske Psycholog; ham alene er det, som under Erfaringens Vejledning efterforsker det vigtige gjensidige Forhold imellem Sjel og Legem, og dette er i tvivlsomme Sindstilstande den eneste Vej til Sandheden. Derhos citerer han følgende Sted af Schmids empirische Psychologie: „Lægevidenskaben og Sjelelæren ere nær beslægtede, og yde hinanden gjensidig ligesaa uundværlige Tjenester som Sjel og Legeme, der indbyrdes bestemme, understøtte eller hemme hinanden i deres Virksomhed. Hvorledes man end vil opfatte og forklare dette Vexelforhold, eller rettere, hvorledes man end vil bevise, at det egentlig ikke lader sig forklare, saa har det dog stedse fundet almindelig Anerkjendelse som Kjendsgjerning, og den dybere Undersøgelse mellem hine Menneskets Principer har altid viist mærkværdigere og mere paafaldende Forhold imellem dem." — Med stadigt

*) Gerichtlich medicinische Abhandlungen. Königsberg 1803, S. 74.

Hensyn til Metzgers Indvendinger har ogsaa Hoffbauer*) udtalt sig imod Kant. Metzger, siger han, havde snarere kunnet paastaae, at et heelt philosophisk Fakultet mange Gange ikke besidder et eneste Medlem, der har de nødvendige psychologiske Kundskaber, eller rettere den fornødne Duelighed til at afgjøre slige Spørgsmaal; thi netop fordi det philosophiske Fakultet omfatter Alt, hvad der ikke sorterer under de andre, er det sjeldent saa fuldstændigt besat, at man kan spørge det om Alt, hvad det egentlig burde kunne besvare. Det kunde f. Ex. let besidde en Mathematiker af første Rang, en Historiker af sjelden Lærdom, en dybsindig Metaphysiker og en klarttænkende Logiker, og dog mangle en Psycholog, som her formaaede at sige noget Tilfredsstillende; thi dertil udfordres foruden de psychologiske Kundskaber ogsaa en vis Færdighed i at iagttage og rigtigt opfatte det individuelle Tilfælde. Men denne Færdighed, som ingen Underviisning alene formaaer at give, og som ikke engang er en blot Frugt af Talentet, men altid kun af Øvelsen, vil altid lettere findes hos Lægen, der erhverver den under Udøvelsen af sin Kunst, end hos Psychologen ex professo. Metzgers Indvending, at Philosopherne ere deelte i for mange Skoler, beviser rigtignok ikke stort, thi det Samme er Tilfældet med Lægerne; men dette kommer heldigviis saa meget mindre i Betragtning, som den empiriske Psychologi er uafhængig af enhver Skole, i det den ene og alene gaaer ud fra det, der efter en tilstrækkelig fuldstændig Induktion i Overeensstemmelse med Erfaringen maa antages for almindeligt. Bedømmelsen af de Slutninger, hvortil den fører, sorterer under Logikens Forum, der ligesaalidt tilhører nogen bestemt philosophisk Skole. — Disse Metzgers og Hoffbauers Grunde, i Forbindelse med min nedenfor anførte Argumentation imod Regnault, gjendrive tilstrækkelig Kants Paastand, saavelsom ogsaa Elverts Me-

---

*) Die Psychologie in ihrer Anwendungen auf die Rechtspflege. § 1. Anm. 3.

ning, der*) kun i enkelte Tilfælde vil have appelleret til Lægerne.

Længe efterat denne Strid var til Ende, og kunde betragtes som afgjort, blev der for en Deel Aar siden i Frankrig gjort et nyt Angreb paa Lægernes Kompetents, og det endog af en Læge, ved Navn Coste, der betragter det blot som Coutume, at Domstolene indhente Lægernes Betænkning over tvivlsomme Sindstilstande, og ligefrem vedkjender sig den Mening, at ethvert Menneske med sund Fornuft og Dømmekraft er ligesaa kompetent til at afgjøre et saadant Spørgsmaal, som en Pinel eller Esquirol**). Coste har fundet en ivrig Forsvarer i Advokaten Regnault, en Mand, der ikke ynder de nyere retslig-psychologiske Anskuelser. Han kalder Costes nedenanførte Ord „une passage pleine de force et de vérité“, og vil yderligere motivere denne Mening ved en Betragtning af Sindssygdommenes Symptomer***). Han deler nemlig disse i de psychiske og de somatiske. De første mener han at Enhver, selv

---

*) Ueber ärztliche Untersuchung des Gemüthszustandes. Tübingen 1810.

**) I Journal universel des scienses médicales, Tome 43, Juli 1826. Hans Ord ere følgende: „Si la loi veut, que les médécins soient consultés sur la folie, c'est sans doute par respect pour l'usage; et rien ne serait plus gratuit, que la présomption de la capacité spéciale des médécins en pareille matière. De bonne foi, il n'est aucun homme d'un jugement sain, qui n'y soit aussi competent, que M. Pinel ou M. Esquirol, et qui n'ait encore sur eux l'avantage d'être étranger à toute prévention scientifique. Par malheur les médécins ont pris aux serieux cette politesse des tribunaux, et dans l'examen des questions, qui leur sont soumises, ils substituent trop souvent aux lumières naturelles de la raison les ignorances ambitieuses de l'école.

***) Du dégré de competence des médécins dans les questions judiciaires rélatives aux aliénations mentales. Paris 1828.

hvorpaa Lægen kjender den Affindige, og desuden have vi virkelig to somatiske Symptomer, som man kun træffer hos Affindige, nemlig det charakteristiske Physiognomi og den specifiske Lugt*). Og naar Regnault paastaaer, at de somatiske Symptomer ganske kunne mangle i Sindssygdommene, viser han derved, at han slet ikke kjender disses Væsen og Udviklingsmaade; thi der ligger altid en legemlig Sygdomstilstand til Grund for den sjelelige, og enhver Sindssygdom er derfor ledsaget af mere eller mindre fremtrædende legemlige Abnormiteter, ligesom der ogsaa gaaer Forstyrrelser i Organismens somatiske Sphære forud for enhver psychisk Sygdom.

Nasse har ogsaa berørt denne Strid**), og underkastet Lægens og Dommerens Kapacitet til at bedømme tvivlsomme Sindstilstande en Prøvelse. Det lader sig efter hans Mening ikke nægte, at Dommeren besidder adskillige til disse Undersøgelser nødvendige Kvalifikationer. De Forberedelser ved Universitetet, som udfordres til hans Fagstudium, forudsætte Bekjendtskab med Psychologien: hans Forretninger give ham en rig Lejlighed til at erhverve sig Menneskekundskab: kriminelle Undersøgelser lære ham at randsage Hjertets hemmeligste Folder, o. s. v. Dette kan nu være meget sandt, og man er berettiget til at vente, at enhver Dommer, som overhovedet enhver videnskabelig dannet Embedsmand, har erhvervet sig philosophiske og psychologiske Kundskaber, men disse ere alligevel ikke tilstrækkelige, naar Talen er om Undersøgelsen af tvivlsomme Sindstilstande. Det psychologiske Studium, Dommeren kan have dyrket, den Menneskekundskab, han er i Besiddelse af, er noget ganske Andet, end den Psychologi, som kommer i Betragtning **in foro**. Den videnskabeligt dannede Mand og det naturlige Talent vil kunne tilegne sig en saakaldet philosophisk Psychologi, Selv- og Menne-

---

*) Som bekjendt ere dog Lægernes Meninger deelte om Værdien af det sidstnævnte Symptom.

Overs. Anm.

**) I Anhanget til Bourels Oversættelse af det Regnaultske Skrift.

skekundskab, uden at han derfor er i Stand til en rigtig Opfattelse og Erkjendelse af Sindssygdommenes enkelte Former i deres snart aabenbare, snart skjulte Tilstand; thi dertil udkræves baade en nøje Kundskab om hele den menneskelige Organisme saavel i den somatiske som i den psychiske Sphære, og en rig Erfaring: men denne Fordring opfylder ingen Dommer, hvor mangesidig hans Dannelse end kan være. Vi behøve kun at see hen til Psychologiens videnskabelige Bearbejdelse overhovedet. Uden i mindste Maade at miskjende den store Interesse, som de philosophiske Undersøgelser om den menneskelige Sjel have, er det dog vist, at Philosophernes Anskuelser af dens sygelige Tilstande i det Hele hverken ere brugbare for den praktiske eller for Retslægen. Dertil kommer endnu den almindelige Indgang og Anerkjendelse, som mere og mere bliver den somatiske Anskuelse af Sindssygdommene til Deel, saa at disse Tilstande ikke længer lade sig konstruere reent philosophisk eller psychologisk. Anatomien, Physiologien og den somatiske Pathologi maa række Haanden til at opklare dem, og om Dommeren end besad den grundigste philosophiske og psychologiske Dannelse og den største Skat af Menneskekundskab, vilde han dog ikke kunne bedømme det syge Sjeleliv og dets forskjellige Former, med mindre han tillige var Anatom, Physiolog og Patholog, og allerede havde bevæget sig i en Cyklus af Erfaringer i denne Retning; det vil sige, med mindre han var baade Jurist og Læge. Men selv Dommerens psychologiske Kundskaber turde ikke være hævede over enhver Tvivl, og Nasse indrømmer selv, at disse Kundskaber kun ufuldstændig kunne øses af Bøger. Psychologiske Skrifter, som kunde afhjelpe Juristens Trang i denne Henseende, gives der ikke, og i de medicinske er det, han maatte søge, blandet med saa meget Andet, der maa være ham uforstaaeligt baade som Jurist og som Psycholog. Ved intet Universitet existerer der Forelæsninger, som kunde meddele ham hine Kundskaber. Erfaringsmæssigt Bekjendtskab til de sygelige Sindstilstande kan han kun tilfældigviis faae; kommer han i Embede, bliver der vel nu og da Lejlighed til at observere enkelte Tilfælde; men en

Vejledning til Undersøgelsen mangler ham. Juristen er intetsteds forpligtet til at erhverve sig saadanne Kundskaber, som kunne begrunde en selvstændig Dom over deslige Tilstande; Ingen spørger, enten han besidder dem eller ej; og da de Resultater, hvortil han kunde komme paa et Gebeet, der ofte frembyder meget vanskelige Spørgsmaal, ikke er underkastet nogen videre Prøvelse, uden i alt Fald af en højere Domstol, saa vil hans Praxis ogsaa kun sjeldent indeholde ham en Opfordring til ved et grundigere Studium at berigtige og supplere Kundskaber, som han dog kan undvære*).

Leube**) benægter vel ikke den forensiske Medicins Kompetents i Almindelighed, men han indskrænker den i visse Punkter. Da en Begrændsning — siger han — af den psychisk-retslige Medicins Gebeet baade er i Lovgivningens og Videnskabens Interesse, bør man gjøre en Inddeling af de Betingelser, som ophæve Tilregneligheden, og han opstiller som saadan føl-

---

*) Ved denne Lejlighed skal jeg endnu berøre det generelle Spørgsmaal, om Juristen bør lægge sig efter **Medicina forensis** eller ikke. Var det muligt, at han kunde studere denne Videnskab i dens hele Omfang, da var det sikkerlig en stor Fordeel. Dette lader sig imidlertid ikke gjøre, og et ufuldstændigt Bekjendtskab dertil vil ikke blot være ham unyttig, men endog i Praxis let forlede ham til en forkeert og skadelig Anvendelse af hine misforstaaede Kundskaber. Juristen bør desaarsag afholde sig fra enhversomhelst Indblanding i Retslægevidenskabens Departement, og udelukkende overlade den forensiske Læge ethvert Skjøn og enhver Erklæring, som sorterer under dette. Derimod er det uvaatvivlelig nødvendigt for Juristen, at han ikke blot kjender de Tilfælde, hvor Retslægens Undersøgelse udkræves, men ogsaa veed, hvad han kan fordre af denne, og hvilken Brug han maa gjøre af hans Undersøgelse og Erklæring. Juristen trænger altsaa ikke til at studere Retslægevidenskaben, men vel den medicinske Jurisprudents, i hvilken Henseende jeg fornemmelig vil anbefale **Wildbergs** Lehrbuch der medicinischen Rechtsgelahrtheit, Leipzig 1826.

**) Die gesetzlichen Bestimmungen über Zurechnung. Tübingen 1836.

gende Momenter: 1) Ubekjendtskab med Loven og uforskyldt Uvidenhed om den objektivt lovstridige Handlings faktiske Omstændigheder; 2) psychisk Tvang (Hungersnød, Ildsfare o. desl.); 3) moralsk Tvang (lovmæssig Befaling, retfærdig Nødværge); 4) højeste Grad af billig Affekt, Bedøvelse af Skræk, Forvirring af Angest; 5) højeste Grad af uforskyldt Drukkenskab; 6) fuldkommen Vildhed; 7) Døvstumhed uden Underviisning; 8) Barndom og Forstandssvaghed; 9) høj Oldingsalder; 10) Søvndrukkenhed og Gaaen i Søvne; 11) Sindssygdomme. Alle disse 11, Tilregneligheden ophævende Betingelser deler han i to Klasser, af hvilke den første, hvor det bestemmende Moment er af objektiv Natur (Nr. 1, 2 og 3), ikke henhører under Lægens Forum, deels fordi Spørgsmaalet om Tilstedeværelsen af hine ydre Omstændigheder ved en retsstridig Handling aldeles Intet har at bestille med Lægevidenskaben, deels fordi Forholdet er tydeligt nok, til at Retslæren paa egen Haand kan indsee, at her ingen Tilregnelighed finder Sted. Den anden Klasse (Nr. 4—11) deler han igjen i objektiv-subjektive, og reent subjektive Tilstande, og den hjemfalder ikke ganske til Lægens Dom. I Tilfældene 4—7 kan Dommeren ikke vel spørge Lægen om Selvbestemmelsens Frihed; thi Subjektiviteten bestemmes her ved ydre Omstændigheder, hvis Undersøgelse og Bedømmelse ligger udenfor Lægens Virkekreds; og er blot Affektens Retfærdighed, Skrækkens og Angestens Størrelse, Drukkenskabens Uforskyldthed godtgjort, da er Dommeren fuldkommen berettiget til efter empirisk-psychologiske Grundsætninger at antage en forbigaaende Ufrihed ogsaa uden Lægens Undersøgelse. Nr. 8 og 9 er derimod af en reen subjektiv Natur; imidlertid har Retslæren kun opstilt dem som ophævende Tilregneligheden, fordi den antager Friheden for ikke udviklet i Barnealderen, og i Færde med at udslettes hos Oldingen; og Døbeseddelen vil her være afgjørende. Altsaa bliver kun Nr. 10 og 11 tilbage, som Tilstande af subjektiv Natur, der i og for sig udelukke Tilregneligheden, og i Egenskab af Sygdomme, hvis Bedømmelse udkræver medicinske Kundskaber, udgjøre den psychisk-retslige Medicins Gebeet.

Leube har imidlertid sat den retslige Psychologis Kompetents og Virkekreds altfor snevre Grændser. De tre førstnævnte Momenter vedkomme rigtignok ikke Lægen; derimod sortere alle de øvrige under hans Forum, da der ved dem alle forekomme flere Punkter, som kun kunne oplyses ved Hjelp af den retslige Psychologi. Betræffende de Handlinger, der ere begaaede i stærk Affekt, i Bedøvelse og Forvirring, da kommer det først og fremmest an paa en psychologisk Deduktion af Lidenskabernes og Affekternes Indflydelse paa Tilregneligheden, dernæst paa Beviset for at disse virkelig kunne frembringe en psychisk ufri Tilstand, paa en psychologisk begrundet Sammenligning mellem Affektens Intensitet og den deraf fremgaaede Impuls til den lovstridige Handling, og endelig paa hiin Mellemtilstand mellem Vredagtighed og Mani, som Platner kalder **excandescentia furibunda:** fremdeles maa Individets Kjøn, Alder og legemlige Tilstand, der ofte kan betinge en forøget psychisk Pirrelighed, underkastes en omhyggelig Prøvelse. Men alt dette kan kun sortere under Retslægen. Ved Bedømmelsen af de Handlingers Tilregnelighed, som begaaes i Drukkenskab, maa Rusens Analogi med Sindssygdommene, Drukkenskabens Grad, og Individets legemlige og sjelelige Tilstand umiddelbart før han blev beskjænket, tjene til Rettesnor, og her kan vel saaledes den forensisk-medicinske Undersøgelse ikke ansees for overflødig. Heller ikke de Døvstummes Forfatning kan tilfredsstillende belyses ad anden Vej. Med Hensyn til Alderens Indflydelse paa Tilregneligheden, da er det allerede i og for sig uhensigtsmæssigt, at Lovene antage en bestemt kriminel Lavalder (see 6te Afsn. 4de Kap.), og rigtigere vilde det i Grunden være, om dette Spørgsmaal blev subsumeret under det almindelige om Tilregneligheden overhovedet, saa at hvert enkelt Tilfælde blev underkastet Lægens psychologiske Undersøgelse. Det Spørgsmaal, om den Indskab, der lægger sig for Dagen i Forbrydelser, som begaaes af Mindreaarige, kan opveje den manglende Lavalder, og saaledes imod Reglen kvalificere dem til Straf, har Lovgivningen og Retsplejen endnu ikke reduceret til faste Principer; og det er unægteligt, at i slige

Tilfælde er det alene Lægen, som, fortrolig med Sjelelivets Ejendommeligheder og med det Somatiskes Indflydelse paa den psychiske Sphære, kan afgive en psychologisk motiveret Erklæring. For at undgaae Gjentagelser, skal jeg endnu kun henvise til 6te Afsnits 4de, 12te, 16de, 17de, 18de og 19de Kapitel, som afgiver tilstrækkelige Beviser for at ogsaa Nr. 4—9 af de ovenanførte Betingelser for Utilregneligheden hjemfalde til Retslægens Afgjørelse.

3. Efter denne Kritik over de forskjellige Anskuelser er det vel en Selvfølge, at Retten til en afgjørende Bedømmelse af tvivlsomme Sindstilstande **in foro** ene og alene tilkommer Lægerne, fordi Ingen uden de er i Besiddelse af de dertil nødvendige Kundskaber og Erfaringer, og Embedseden desuden maa indeholde tilstrækkelig Garanti for deres fuldkomne Troværdighed. Hertil kommer endnu, at baade ældre og nyere Retslærde tillægge Sagkyndiges Betænkning overhovedet stor Vægt, saa at disses Erklæring paa mange Steder i Praxis gjelder som en ubetinget Rettesnor for Kriminaldommeren. Mascard siger*), at Sagkyndige, og navnlig Lægerne, ikke kunne betragtes som simple Vidner, samt at man skal antage deres Erklæring, uden at spørge videre om de Begreber, der ligge til Grund derfor. Pratobevera**) seer i Sagkyndiges Erklæring deels et Vidnesbyrd, deels en Dom; og Birnbaum***) ledsager sin Anskuelse om den sande Betydning af Sagkyndiges Erklæringer overhovedet, og Lægernes i Særdeleshed, med det Forlangende, at Lovgiveren deels skal lade dem gjelde som Vidneudsagn, deels som virkelige Domme. Abegg****) henregner de Sagkyndige til Vidnerne i videre Forstand: ogsaa Martin†) gjør kun For-

---

*) De probationibus. Francofurti 1593. Vol. I.

**) Materialien f. Gesetzkd. u. Rechtspfl. in den oesterreich. Staaten. Wien 1824, 8. Bd.

***) Ueber den Beruf der Sachverständigen im Criminalprocesse. Neues Archiv des Criminalrechts, 14 Bd. 2 St.

****) Ibidem, 14 Bd. 3 St.

†) Lehrbuch des Criminalprocesses. § 77.

skjel mellem Vidnesbyrdet i snevrere Forstand og de Sagkyndiges Erklæring. „Saa ofte som det faktiske Forhold, der betinger Undersøgelsen" — siger Vogel*) — „kun kan erkjendes ved Hjelp af den retslige Medicins Grundsætninger, opfordres Retslægen til at deeltage i Bedømmelsen af de forhaandenværende Indicier; og hans Erklæring ansees ingenlunde som Vidnesbyrd, men som en Deel af Dommens Præmisser, hvilken det ikke tilkommer Dommeren at underkjende, hvorvel han kan indhente en højere Lægeautoritets Overskjøn." Derfor kan man heller ingenlunde billige Martins Anskuelse, at Kriminalretten skulde være beføjet til at prøve Gyldigheden af en saadan Erklæring, og naar flere Sagkyndige afvege indbyrdes i deres Betænkning over den samme Sag, til at lade de overvejende Grunde bestemme Dommen. Dette vilde, som Birnbaum siger, være det Samme som at overlade Dommeren Afgjørelsen i sidste Instants, hvilket med Hensyn til Erklæringens artistiske Deel vilde være ligesaa unaturligt, som om man ved betydelige Afvigelser mellem Domstolene eller de Retslærde vilde overdrage et Kollegium af Læger Afgjørelsen efter Grundenes Overvægt. Grolmann siger**), at de Sagkyndiges Betænkning er at betragte som en Deel af Dommen, og at de, forsaavidt som de erklære sig over de iagttagne Gjenstande, maae betragtes som Dommerens Medhjelpere; samt at de ere at betragte som sagkyndige Vidner, for saa vidt som de deponere deres Jagttagelser over Gjenstande, der kun lade sig rigtigt opfatte af en Kjendersje. Endelig taler det endnu for den Betydning, der bør tillægges de Sagkyndiges Erklæring, at Mittermaier***) indrømmer Gyldigheden af det Argument, som til Fordeel for den Anklagede kan hentes fra et urigtigt eller uhensigtsmæssigt Valg af Sagkyndige i kriminelle Undersøgelser.

---

*) Das staatsärztliche Verfahren. Jena 1836. § 112.

**) Theorie des Verfahrens in bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten. 3te Aufl. S. 151.

***) Anleitung zur Vertheidigungskunst. 3te Aufl. § 36.

Femte Afsnit.

Almindelige Normer for de retslig-psychologiske Undersøgelser.

Det fælles Øjemeed, hvori Dommeren og Retslægen møde hinanden er Undersøgelsen af et Individs tvivlsomme Sindstilstand, for at kunne afgjøre, i hvilket Forhold han staaer til Loven og til sine Pligter mod Staten, eller til sine egne borgerlige Rettigheder. For at nu Dommeren og Retslægen gjensidig kunne arbejde hinanden i Hænderne, er det nødvendigt, foreløbigen at opstille følgende almindelige Normer.

Første Kapitel.

Normer for Dommeren

1. Til Retsplejens Fremme udfordres Lægens Betænkning over enhver tvivlsom Sindstilstand, og det første Skridt til den forenede Samvirken mellem ham og Dommeren, er at han bliver adspurgt desangaaende. Vi skulle altsaa først undersøge, hvorledes Dommerens Spørgsmaal til Lægen maa være beskaffen, for at svare til sin Hensigt.

Man har fra Domstolenes Side oftere ført Klager over at

Retslægernes Svar paa de dem forelagte Spørgsmaal vare ubrugbare og uhensigtsmæssige, eller ikke tilstrækkeligt udtømmende. Og vistnok lader det sig ikke nægte, at Skylden mange Gange virkelig ligger hos Lægerne, navnlig naar deres psychologiske Kundskaber ere mangelfulde; men i andre Tilfælde maa Grunden aabenbart søges i den uhensigtsmæssige og upassende Maade, hvorpaa Spørgsmaalet stilles. Som man spørger faaer man Svar. Saalænge der ikke er fastsat en hensigtssvarende og i alle forekommende Tilfælde brugelig Norm for Domstolenes Spørgsmaal til Lægerne, saa længe vil Misforstaaelser heller ikke let være til at undgaae. Dommeren kan saare let komme i Forlegenhed med, fra hvilket psychologisk Synspunkt han i sit Spørgsmaal skal gaae ud, vil af denne Grund maaskee vælge en upassende Form, og følgelig ogsaa faae et ubrugeligt Svar. Lægen paa den anden Side veed ikke, hvorledes han skal forholde sig, naar der forelægges ham et uhensigtsmæssigt Spørgsmaal, der ikke lader sig forene med hans Anskuelse. Forandrer han det uden videre med Anførelse af sine Grunde, (som Clarus under visse Omstændigheder mener, at de medicinske Fakulteter ere berettigede til), — hvilket Skrig vilde da ikke Juristerne opløfte? Eller gjør han Dommeren opmærksom paa Spørgsmaalets Mangler, og forlanger et andet, vil ogsaa dette let blive betragtet som en Overskridelse af hans Kompetents, og en saadan Begjering maaskee vanskelig opfyldes.

For nu at forebygge alle saadanne Misforstaaelser, formeentlige Tilsidesættelser og tidsspildende Vidtløftigheder, og for at lette Opnaaelsen af Dommerens og Lægens fælles Øjemeed, bliver det nødvendigt, at opstille en almindelig og pássende Norm for Spørgsmaalet til Lægen. Foreløbigt ville vi nu betragte de forskjellige Maader, paa hvilke dette Spørgsmaal plejer at stilles, og derved gjøre Vigtigheden af en fast Norm mere indlysende.

Ofte gaaer Dommeren ud fra den urigtige Mening, at man altid skal have en selvstændig psychisk Sygdom eller en nosologisk bestemmelig Form deraf for Øje, og Spørgsmaalet

lyder da gjerne: „om Vedkommende er eller har været fjollet, rasende, melancholsk, o. s. v.“ Holder Lægen sig nu strengt til Ordene, og er han maaskee ovenikjøbet ubekjendt med den forlangte Betænknings Hensigt og Foranledning, kan det let hænde sig, at han, fuldkommen overeensstemmende med Sandheden, svarer, at Personen hverken er rasende, fjollet eller melancholsk o. s. v., uden at Dommeren derved faaer den Oplysning, han egentlig behøver. Thi hvad den sagkyndige Betænkning her skal bringe paa det Rene, er om de psychologiske Betingelser for Tilregneligheden ere eller have været ophævede ved Forbryderens sjelelige Tilstand; men fordi En hverken er rasende, fjollet eller melancholsk, o. s. v., derfor kan han ligefuldt have befundet sig i en Tilregneligheden udelukkende sjelelig Forfatning. Herhid høre nemlig alle de Tilstande, som ikke lade sig subsumere under de nosologiske Former af Sindssygdommene, men alligevel medføre psychisk Ufrihed, saasom høj Grad af Affekt, af Forvirring o. desl., hvorom mere i næste Afsnit. „Kriminaldommeren bør altsaa stille Spørgsmaalet saaledes, at Retslægen ikke indskrænkes i sin Bedømmelse af det omspurgte Tilfælde. Han maa derfor ikke udelukkende spørge om en bestemt sjelelig Sygdomstilstand, da denne maaskee ikke er tilstede, og Individet følgelig kan være sjelelig sund i denne Henseende, uagtet det dog fra en anden Side betragtet kan være ufrit.“ *)

Andre Jurister stille Spørgsmaalet mere generelt, og indhente Lægens Betænkning, om Individet er eller har været ved sin Fornuft, eller ved sin Forstand. Men ogsaa denne Fremgangsmaade fører paa Afveje; thi baade Theori og Erfaring har noksom godtgjort, at der gives sjelelige Tilstande, hvor Mennesket vel har den uforstyrrede Brug af Forstanden, og dog uvilkaarlig kan lade sig henrive til visse Handlinger, som f. Ex. i **mania sine delirio**. Naar nu Retslægen i et saadant Tilfælde besvarer Dommerens Spørgsmaal, om Individet er ved sin Forstand, bekræftende, saa er denne hans Erklæring ingenlunde urig-

*) Wildberg, Lehrbuch d. med. Rechtsgelahrtheit. S. 131.

tig; men Dommeren har alligevel slet ikke faaet det at vide, som det egentlig kommer an paa: ja Lægens Erklæring kan endog under slige Omstændigheder forføre ham til at antage Tilregnelighed, endskjøndt det modsatte Forhold i Virkeligheden finder Sted, hvor meget Individet end har Forstandens Brug. Dertil kommer endnu, at ved det ovennævnte Spørgsmaal kan Lægen let forledes til at tabe sig i Spekulationer i Stedet for at strengt at holde sin Betænkning paa Erfaringens Standpunkt. Det er bekjendt nok, hvor forskjellige Anskuelserne ere om Betydningen af Ordene Forstand og Fornuft, og det er dog aabenbart nødvendigt, at Dommeren og Lægen maae være enige om disse Begreber, dersom Spørgsmaalet ikke skal give Anledning til Misforstaaelser. Hvilken philosophisk Anskuelse er nu den rigtige, og til hvilken skal Retslægen holde sig? Skal han med Kant antage Fornuften for Evnen til at slutte fra det Almindelige til det Specielle og paavise Nødvendigheden af dette efter generelle Principer; eller med Jakobi sætte den i den umiddelbare Varbliven af det Oversandselige; eller med Fichte i den absolute Abstraktionsevne; eller med Schelling i Erkjendelsen af det Absolute; eller med Fries i den umiddelbare Erkjendelses Selvvirksomhed; eller med Eschenmeyer i Evnen til at sammenknytte et heelt System af Begreber til Enhed, o.s.v.? Ligesaa afvigende ere Anskuelserne af Forstanden. Nogle mene endog, at Fornuft og Forstand i mediko-forensisk Henseende maa betragtes som eensbetydende, da der hverken i daglig Tale eller i det videnskabelige Sprog distingveres tilstrækkelig skarpt mellem disse Begreber: i ethvert Fald lader det sig ikke nægte, at Sprogbrugens Vaklen nødvendig maa afstedkomme stor Forvirring og Usikkerhed, hvis Rettens Spørgsmaal gives den antydede Form.

Undertiden lyder Spørgsmaalet: „om et Individ er ved sin Bevidsthed, eller ved sine Sandser;“ men denne Form er ligesaa langt fra at være passende. „At være ved sine Sandser“, er et meget ubestemt Udtryk, om hvis Mening Dommeren og Lægen ikke altid kan antages at være enige; og da En derved maaskee tænker baade paa den indre og den ydre Sandsning,

en Anden kun paa den indre, en Tredie vel endog paa den ydre alene, kunde det paa denne Maade meget let hænde, at Betænkningen kom til at lyde forskjelligt fra forskjellige Læger. „At være ved Bevidstheden“ kan ogsaa forstaaes paa mere end een Maade, og saavel de forskjellige Definitioner af dette Begreb, som Distinktionerne mellem klar og dunkel, middelbar og umiddelbar Bevidsthed, ville bidrage til at Dommeren og Retslægen forfejle hinandens Mening. Overhovedet falder Mangel af Bevidstheden ikke ganske sammen med en sygelig psychisk Tilstand. Saaledes gives der Tilfælde, hvor Affindige i samme Øieblik som de begaae et Mord eller en anden lovstridig Handling, fuldkommen ere sig selv bevidste, indsee deres Handlings Forhold til Loven, og have Erkjendelsen af Ret og Uret. De skamme sig ofte og søge at skjule sig, naar man attraperer dem, og vise altsaa tydeligt, at de baade kunne besidde Selvbevidsthed og Bevidsthed om deres Handlingers Natur.*)

Da saaledes den Form, som sædvanlig gives Rettens Spørgsmaal til Lægen, er fejlagtig og uhensigtsmæssig, gjelder det om at opstille en Norm, der kan finde Anvendelse paa ethvert forekommende Tilfælde, og denne fremgaaer af tredie Afsnit, hvor vi have udviklet, at der ligger et fælles Princip til Grund for Kriminalretten og den retslige Psychologi, nemlig Menneskets Frihed eller hans fornuftige Selvbestemmelsesevne, saa at kun den er at betragte som sjelelig sund, der er sjelelig fri. Følgelig maa det Spørgsmaal, som Dommeren har at forelægge Lægen angaaende enhversomhelst tvivlsom Sindstilstand, affattes saaledes: „er eller var Individet i Besiddelse af den sjelelige Frihed?“ eller „i Stand til at bestemme sig efter Fornuftgrunde?“ Dette Spørgsmaal vil ikke kunne for-

*) Perfect antager en egen Affindighedsform (sensible madness), hvori den Syge er sig sin abnorme Sindstilstand bevidst, og føler den smerteligt. Noget som vel lettest er Tilfældet i Monomanien eller Melancholien.

anledige nogen Misforstaaelse, og er anvendeligt i hvilketsomhelst Tilfælde.

2. Naar nu Retslægen skrider til Undersøgelsen af den Paagjeldendes sjelelige Tilstand, behøver han dog endnu ofte visse Hjelpemidler, som han ikke kan hente af sin egen Erfaring, for at kunne udarbejde sin Betænkning grundigt og i nøje Overeensstemmelse med Sandheden. Det bliver altsaa Dommerens Pligt at forskaffe ham hine Hjelpemidler ved at meddele ham, i hvad Øjemeed Betænkningen er ham affordret, og ved at overlade ham Sagens Akter til Gjennemsyn og Afbenyttelse.

Med Hensyn til det første Punkt har allerede Henke udtalt sig imod den Grundsætning, mange Dommere have, at lade Lægen være uvidende om det specielle Øjemeed med hans Betænkning, og om det, hvorpaa det egentlig kommer an. Vildledede af den gamle Jalousi mellem Juristerne og Lægerne, troe de at handle overeensstemmende med deres Interesse og Værdighed, ved at undgaae enhver nærmere Forklaring angaaende retslige Materier med Sidstnævnte. De beraabe sig da paa det gamle Ord, at Lægen ikke skal blande sig i Jus, men glemme, at han kun bliver i Stand til at afgive en fyldestgjørende og rigtig motiveret Betænkning, naar han kjender Øjemedet med Undersøgelsen og kan overskue alle dens Momenter. Juristen synes endog undertiden at befrygte, at Lægen i Henhold til sin almindelige Pligt, at opholde og forlænge Livet, ikke skulde søge eller finde andet i Akterne, end Motiver til en Erklæring om Utilregnelighed, der kan lede til en med Juristens Anskuelse ikke stemmende Frifindelse. Men **medicus forensis** har mere omfattende Pligter end den praktiske Læge: han skylder Staten, ikke at tilsidesætte dens Vel for Hensynet til den Enkelte. Og naar Dommeren forlanger ubetinget Tillid til hans Samvittighedsfuldhed fra Lægens Side, har denne dog vel Ret til at fordre det samme af Dommeren. Overhovedet har en saadan Adfærd af Juristerne — ikke at tale om, at den vel undertiden kan være begrundet i en pedantisk Kastestolthed — sandsynligviis sin Ho-

vedkilde i en Miskjendelse af Retslægevidenskabens almindelige Nødvendighed og Værdighed, der undertiden har havt de største Absurditeter til Følge, som f. Ex. da der endnu i det attende Aarhundrede førtes en Strid om det ogsaa var nødvendigt, at Liget blev undersøgt af Sagkyndige i kriminelle Tilfælde.

Det kan vel i det Hele ikke betvivles, og behøver altsaa heller intet vidtløftigt Beviis, at en fyldestgjørende Besvarelse af Rettens Spørgsmaal forudsætter Meddelelsen af Betænkningens Djemeed og i fornødent Fald af Akterne. Med Hensyn til sidstnævnte Punkt har Schmidtmüller*) gjort følgende Bemærkninger. Det er klart nok, at naar en tvivlsom Sindstilstand skal undersøges, bør Lægen ingenlunde holde sig udelukkende til Inkvisiten, hvad enten nu hans Sygdom er angivet at være vedholdende eller forbigaaende, men han bør rette Undersøgelsen paa mange andre Ting, og navnlig paa Alt hvad der i mindste Maade kan forekomme ham at have Betydning som nærmere eller fjernere Aarsag til Sygdommen. Ligesom den praktiske Læge, naar han søger en Grundvold for sin Kurplan, ikke blot har at holde sig til den syge Organisme og til de Phænomener, som her træde ham i Møde, men maa skjænke de ydre Kausalmomenter, der først skaffe ham Visshed om Sygdommens Natur, den samme Opmærksomhed; saaledes maa ogsaa Retslægen, naar han ikke saa at sige vil afgive sin Betænkning paa Lykke og Fromme, motivere sin Dom ved en omhyggelig Anamnese, og altsaa ikke blot holde sig til de Phænomener, selve Individet frembyder, men søge at opfatte Alt, hvad der kan bidrage til at gjøre de forlangte Oplysninger saa paalidelige og tilfredsstillende som muligt, og dette bliver ofte først gjørligt ved et Gjennemsyn af Akterne. Lad os f. Ex. antage, at der er Spørgsmaal om et ungt Menneskes Sindsforfatning, hvis betydelige Formue er Gjenstand for hans Formynders eller hans Slægtningers Efterstræbelser. Naar nu Retten fordrer Lægens Erklæring, om dette Individ kan gjøres myndig eller ikke, hvor-

*) Beiträge zur Vervollkommnung der Staatsarzneikunde.

ledes skal han da kunne afgive en bestemt og tilstrækkelig motiveret Betænkning, hvis han alene holder sig til den formeentlig Sindssvage i den givne Tid, han kan disponere over til Undersøgelsen? Et sikkert Resultat kan han kun opnaae, naar han veed, under hvilke Forhold Mennesket for Tiden befinder sig, og under hvilke han tidligere har levet, saa at han af deres Beskaffenhed i enhver Henseende, af deres sandsynlige eller beviislige Indflydelse paa Individet, og af hans Tilbagevirkning paa sine Omgivelser kan bedømme, om maaskee den væsentligste Grund til hans Tilstand skulde ligge i blot tilfældige eller ved Ondskab hidførte Omstændigheder, hvis Fjernelse igjen kunde gjøre ham til et mere eller mindre brugbart Medlem af Samfundet og bane ham Vejen til Nydelsen af en sjelelig og legemlig Frihed. Og hvis Sagens forhaandenværende Akter formaaede at give Lægen Præmisserne til en sand og rigtig Betænkning i en saa vigtig Sag, vilde man dog ikke billigviis kunne nægte ham Afbenyttelsen deraf. Henviser man ham til paa egen Haand at anstille de fornødne Undersøgelser om deslige Ting, saa indrømmer man jo dog Nødvendigheden for ham at søge Motiverne til sin Betænkning ogsaa udenfor den retslig-psychologiske Undersøgelses egentlige Gjenstand, og da de fornødne Oplysninger om de ovenantydede Forhold langt sikkrere kunne indhentes af Retten end af Lægen, er det ikke til at indsee, hvorfor man skulde gjøre ham hans Opgave vanskeligere ved at forbyde ham at søge de Oplysninger, han behøver, der hvor han lettest og sikkrest kan finde dem, nemlig i Akterne.

Vil man altsaa, at Lægen, der opfordres til at undersøge en tvivlsom Sindstilstand, skal afgive en rigtig og i enhver Henseende motiveret Betænkning, saa maa man ogsaa, i Fald han troer det fornødent, tilstede ham at afbenytte Akterne.

Andet Kapitel.

Normer for Retslægen.

De specielle Regler for Undersøgelsen af tvivlsomme Sindstilstande i enkelte givne Tilfælde skulle anføres i de følgende Afsnit: her finde kun de almindelige Principer Omtale, som maa ligge til Grund for Bedømmelsen af enhver saadan Tilstand.

1. Den første Fordring er, at Retslægen besidder en rigtig Kundskab om de sjelelige Anomaliers Væsen. Her er vel ikke Stedet til at levere en Diagnostik og Pathologi af Sindssygdommene; men da Anskuelserne deraf ere meget forskjellige, er det nødvendigt, i det mindste at opstille følgende Grundsætninger. — Sindssygdommene ere sygelige Tilstande i Hjernen, Afvigelser fra Sjeleorganets normale Funktion, som ved deres ejendommelige Udviklingsmaade, ved deres Varighed, Forløb og Udgang erholde en selvstændig Charakteer og indtage en egen Plads i det nosologiske System som selvstændige Sygdomsformer. Enhver saadan sjelelig Sygdom tilkommer der et materielt og et psychisk almindeligt Kriterium. Det materielle Kriterium beroer paa den Sætning, at der ligger en materiel Lidelse til Grund for enhver sjelelig Sygdom, med andre Ord: at den primitive Betingelse for Sindssygdommene ikke ligger i det Psychiske selv, men altid i Organismens somatiske Sphære. Det materielle Kriterium er en materiel Hjernelidelse, og det enten en idiopathisk eller en ved andre Organers Lidelse fremkaldt konsensuel. Det psychiske Kriterium er Tabet af den fornuftige Selvbestemmelsesevne d: af Friheden.

Betræffende det materielle Kriterium, da har det Spørgsmaal, om den sjelelige Sygdom fremgaaer primitivt af Sjelen selv, eller af somatiske Abnormiteter, fremkaldt en levende Strid, og de forskjellige Anskuelser deraf lade sig føre tilbage til følgende tre Theorier: a) Den psychiske, som søger Sindssygdommenes Kilde i Sjelen, saa at denne selv bliver primitivt angreben. b) Den somatiske, som antager, at Sjelen som

saadan ikke kan primitivt angribes af Sygdom, men at den nærmeste Aarsag ligger i en somatisk Abnormitet, saa at følgelig Sindssygdommene ikke ere andet, end de af somatiske Abnormiteter betingede Alienationer af enkelte sjelelige Funktioner. Denne Theori deler sig atter i to Underafdelinger, i det Nogle antage de sjelelige Alienationer for selvstændige Sygdomsformer, Andre derimod kun betragte dem som Symptomer af den legemlige Sygdom, der betinger dem. c) Den Theori, som tillægger det Somatiske og det Psychiske en lige primitiv Andeel i Sindssygdommenes Genesis. Af disse Theorier er den somatiske upaatvivlelig den rigtige, som jeg ogsaa mener andetsteds*) tilstrækkelig at have godtgjort. Den psychiske Sygdom er altsaa en ved en somatisk Abnormitet betinget, og som Sygdomsform **sui generis** optrædende Alienation af een eller flere sjelelige Funktioner. At Alienationen kan angaae „een eller flere" sjelelige Funktioner, er af særegen Betydning og Vigtighed for den medico-forensiske Undersøgelse; thi til det fuldstændige Begreb af en sjelelig Sygdom hører ingenlunde, at Sjelen samtidig er forstyrret i alle Retninger. Tvertimod lærer Erfaringen, at en enkelt af Sjelens Funktioner kan være i den Grad abnorm, at en selvstændig Sindssygdom og en ufri Tilstand er tilstede, uagtet de andre ej blot ingen Abnormiteter udvise, men endog ofte fremtræde med stærkere Energi. Beviis herfor er det Overlæg og den List, mange Affindige lægge for Dagen, deres troe Hukommelse, deres Følelse for Ret og Uret, deres Evne til at skjule deres fixe Ideer, saa at de kunne føre den fornuftigste Samtale, uden i mindste Maade at røbe sig, o. s. v. Det er indlysende, at naar Retslægen enten er uvidende herom, eller ikke lægger behørig Vægt derpaa, kan han let forledes til urigtige Slutninger, og erklære et sygt Individ for sund paa Sjelen**).

---

*) See „Historisch-kritische Darstellung der Theorien über das Wesen und den Sitz der psychischen Krankheiten", Leipzig 1836, og „Handbuch der allgemeinen Pathologie der psychischen Krankheiten", Erlangen 1839.

**) Udførligere herom i ottende Afsnit.

Om det psychiske Kriterium, der er fælles for alle Sindssygdommenes Former, herfker der ligeledes forskjellige Anskuelser, som her maa berigtiges. Man har opstilt Mangel af Bevidstheden som fælles Charakteer; men der gives mange Affindige, som meget vel ere sig deres forkeerte Ord og Handlinger bevidste, som have bevaret Erkjendelsen af Ret og Uret, og kunne skamme sig over deres egne Ufornuftigheder. Fornuftens eller Forstandens Tab er ligesaa lidt et fælles Kjendetegn, som vi alt have bemærket og yderligere ville see bekræftet i sjette Affnits sjette Kapitel, hvor Talen bliver om **mania sine delirio.** Vi maae altsaa søge et andet Kriterium, der kan gjelde for alle Sindssygdommenes Former, og dette finde vi i den fornuftige Selvbestemmelsesevnes Forhold. Vi opstille følgelig den Sætning, at det for alle psychiske Sygdomsformer fælles og væsentlige sjelelige Kriterium er Tabet af Friheden. Allerede Maimon*) har udtalt den Grundsætning, at sjelelig Sygdom bestaaer i Tabet af den sjelelige Frihed; senere har blandt Andre Heinroth**) vedkjendt sig den samme Anskuelse, om hvis Rigtighed ogsaa enhver Form af Sindssygdommene giver os Lejlighed til at overbevise os. Saaledes formaaer den Melancholske ikke at løsrive sig fra sin Rugen over sig selv, den Vanvittige ikke fra sine fixe Ideer, en Maniakus ikke fra sine vilde Begjerligheder og Drifter o. s. v. Patienterne selv, af hvis Yttringer vi ofte kunne erholde gode diagnostiske Vink, antyde undertiden denne deres Sygdoms Grundcharakteer. „Jeg indseer det meget godt" — sagde en Affindig til Esquirol, da han vilde overbevise ham om hans Vildfarelse — „og jeg vilde ønske, at jeg kunde rette mig derefter; men giv mig blot Kraften dertil, og De har helbredet mig." ***)

---

*) Moritz und Maimon: Magazin der Erfahrungsseelenkunde, 2. Bd. 1 St.

**) I hans Udgave af Danz's Zeichenlehre. Leipzig 1812. S. 293.

***) **Esquirol des maladies mentales. Paris 1838. Tome 1, p. 132.**

Af Ovenstaaende seer man, at det fælles sjelelige Kriterium for alle abnorme Sindstilstande falder sammen med det i tredie Afsnit opstillede Princip for den retslige Psychologi.

2. Ved Undersøgelsen af tvivlsomme Sindstilstande maa Retslægen bemærke følgende almindelige Punkter, der kunne vejlede ham til en rigtig Diagnose.

a) De physiske og psychiske Potentser, som have indvirket paa Individet: om intet arveligt Anlæg til Sindssygdomme skulde finde Sted; om ingen legemlig Lidelse, der kunde betragtes som Kausalmoment til Affindighed, skulde være at opdage; hvilke Uordener i Levemaaden, eller hvilke Udskejelser Individet kan have gjort sig skyldig i; hvilken Næringsvej han har drevet, og om hans Beskjæftigelser have være af den Natur, at de enten ved deres psychiske Indflydelse eller paa anden Maade, ved et usundt Materiale for Exempel o. desl., kunde tænkes at disponere til Sindssygdomme; hvordan hans tidligere sjelelige Forfatning har været, om de enkelte Sjeleevner have udviklet og forholdt sig normalt eller ikke; om særegne deprimerende Potentser have indvirket, Ulykkestilfælde f. Ex., Næringssorger, Krænkelser, ulykkelig Kjærlighed o. s. v.; hvilken moralsk og intellektuel Dannelse Individet har erholdt; om han allerede tidligere skulde have havt Anfald af Sindssygdomme, o. s. v.

b) Den Paagjeldendes Personlighed. Herhid hører da fornemmelig det for de Affindige ejendommelige Physiognomi, deres Lader og Manerer, kort — Alt, hvad Sindssygdommenes Symptomatologi lærer os.

c) Individets Omgivelser, Beskaffenheden af hans Opholdssted, hans Paaklædning o. s. v.

Mere herom i sjette Afsnits femte Kapitel, og i ottende Afsnit.

Siette Afsnit.

Retslig-psychologiske Undersøgelser i Kriminalretten.

Kriminalretten er den Videnskab, som omhandler Statens Rettigheder mod Lovenes Overtrædere. Loven kan imidlertid kun gjelde for frie Mennesker, og Straffen kan følgelig kun træffe den, der efter egen af Fornuftgrunde bestemte Beslutning formaaer at vælge mellem Overtrædelse og Ikkeovertrædelse af Loven, d. e. den, som er psychisk fri. Før der altsaa kan dikteres et Individ nogen Straf, maa det først afgjøres, om han paa den Tid, da han overtraadte Loven, besad den psychiske Frihed: med andre Ord, om han er tilregnelig eller ikke. De retslig-psychologiske Undersøgelser i Kriminalretten gaae altsaa ud paa Tilregneligheden.

Første Kapitel.

Tilregnelsens Begreb i juridisk og psychologisk Forstand.

I tredie Afsnit have vi viist, at den retslige Psychologi og Kriminalretten have et og det samme Princip, der maa lede saa-

vel Dommeren som Retslægen i deres Dom og Betænkning, hvis det skal blive begge muligt at løse deres fælles Opgave. Ved kriminelle Undersøgelser er det følgelig ogsaa nødvendigt, at Begreberne af den juridiske og psychologiske Tilregnelse ikke modstride hinanden. Vi skulle nu nærmere betragte Forholdet mellem begge.

§ 1.

Med Hensyn til den juridiske Tilregnelse ere følgende Punkter at bemærke:

1. Nogle kalde det Tilregnelse, naar man erklærer En for Ophavsmand til en Handling; men dette er urigtigt; thi fordi han er det, er det ikke sagt, at man enten kan drage ham til Ansvar, eller overhovedet gjøre gunstige eller ugunstige Slutninger om ham. Ogsaa den Affindige kan være Ophavsmand til en Handling; men derfor er han hverken ansvarlig eller tilregnelig, og Alt hvad man kan sige, er at han har begaaet Handlingen.

For praktisk at bestemme Tilregnelsens Begreb, gaaer Kleinschrod*) ud fra dens Øjemeed, som ikke kan være andet, end at gjøre Individet ansvarlig for sin Handling, og følgelig straffe ham eller i det mindste paalægge ham Skadeserstatning, hvis han har overtraadt Loven. Men ansvarlig kan man kun være for sin Handling, naar man foretog den frivillig, naar man ligesaa godt havde kunnet undlade den, som begaae den; thi handler man af uundgaaelig Nødvendighed, kan man ikke gjøre derfor. Altsaa maa Tilregnelsens Objekt nødvendig være en frivillig Handling, og Tilregnelsen af en Forbrydelse involvere den Slutning, at Gjerningsmanden frivillig har overtraadt Loven.

---

*) Neues Archiv des Criminalrechts, 1. Bd. 1. St. Ogsaa i hans systematische Entwickelung der Grundbegriffe und Grundwahrheiten des peinlichen Rechts. 2det Opl. 1ste Deel, S. 109.

Zachariä*) og Gros**) ere af samme Anskuelse, og Almendingen***) udtrykker sig saaledes: „at tilregne Nogen en Handling, er det samme som at erklære, at han med Bevidsthed og fri Villie er bleven Ophavsmand til en Forandring i Omverdenen. Ved denne Erklæring sættes et ydre Phænomen i Kausalforbindelse med en menneskelig Handling: denne erkjendes for Aarsagen, hiint for Virkningen. Handling modsættes her den blotte Gjerning. Handlingen beroer paa en frivillig og fornuftmæssig Anvendelse af de menneskelige Kræfter i et vist Øjemeed: ved Gjerningen derimod finder ingen saadan frivillig, maaskee ikke engang en fornuftmæssig Anvendelse af Kræfterne Sted, f. Ex. hos Nattevandreren eller den Rasende, og selv hos den Fornuftige, naar en Anden med Magt styrer hans Haand." „Ikke enhver Gjøren" — siger Abegg****) — „ikke enhver Virksomhed, men kun den af Viden og Villie bestemte Virksomhed er en Handling, saa at Tilregnelsen allerede er anerkjendt som væsentlig, naar Talen er om en Handling i egentlig Betydning." Heraf følger nu, at kun saadanne lovstridige Handlinger, som ere begaaede med fri Villie, kunne være Gjenstand for Tilregnelse. Ophavsmanden maa have været i Stand til selv at kunne bestemme sig til Handlingen, i Stand til at vælge mellem Handlen og Ikkehandlen. Det er denne Selvbestemmelse, i Kraft af hvilken Undladelsen havde været ham mulig, der bliver Betingelsen for hans Strafbarhed; og den er tillige det Princip, som knytter den juridiske Tilregnelse til den psychologiske.

2. Ligesom man skjelner mellem Forbrydelser i juridisk og i moralsk Forstand, saaledes maa den juridiske Tilregnelse ikke

---

*) Anfangsgründe des philosophischen Criminalrechts. Leipzig 1805. § 31.

**) Lehrbuch der philosophischen Rechtswissenschaft. 3die Opl. § 373.

***) Darstellung der rechtlichen Imputation. Giessen 1803. S. 28.

****) Neues Archiv des Criminalrechts, 14. Bd. S. 566. Smlgn. hans System der Criminalrechtswissenschaft, § 68.

forverles med den moralske (der igjen er noget Andet end den psychologiske). Thi den moralske Tilregnelse er begrundet i Moralloven, og med denne har den juridiske Lov Intet at bestille. Kleinschrod siger desangaaende: den juridiske Tilregnelse finder Sted for at bringe Loven i Anvendelse, og til denne Ende maa man vide, om Gjerningsmanden har kjendt eller burdet kjende Loven. Handlingens Motiver ere i juridisk Henseende ligegyldige; men det er netop dem, Moralisten undersøger; thi af dem kan man uddrage langt sikkrere Slutninger om Charakteren, end af selve Handlingen. Saaledes er f. Ex. Tyveri den samme Forbrydelse efter Loven, enten det har sin Kilde i Armod eller i Hang til Vellevnet, men for Moralens Domstol er det første mindre end det sidste. Den moralske Tilregnelse lader Angeren komme i Betragtning som formildende Omstændighed; for den juridiske Tilregnelse gjelder den derimod ikke; thi Dommeren befatter sig blot med at bedømme den enkelte Handling, uden at bekymre sig om Forbryderens øvrige Charakteer. Det er derfor ogsaa lettere at bestemme den juridiske Tilregnelse end den moralske, da den første kun giver sig af med ydre Gjenstande, den sidste derimod udfordrer en Undersøgelse over Menneskets Indre. Desaarsag kan den moralske Tilregnelse heller ikke finde Anvendelse i Kriminalretten; thi dennes Objekt er kun ydre Handlinger: den foreskriver kun Straffe, for at tilvejebringe Overeensstemmelse mellem disse ydre Handlinger og Loven, da denne Overeensstemmelse er tilstrækkelig til Ordenens Opretholdelse. Dommeren kan heller ikke tage Andet i Betragtning, end hvad der fuldkommen lader sig bevise: dette er kun Tilfældet med ydre Phænomener, og følgelig kommer det ikke an paa det indre Sindelag, paa Handlingens Motiver. Dertil kommer endnu, at Straffene, som ydre Onder, ikke kunne forandre Menneskenes Tænkemaade, men blot bringe dem til at indrette deres ydre Handlinger overeensstemmende med Loven.

Heraf følger imidlertid ikke, at det Subjektive, eller Handlingens Motiver, aldeles ikke fortjener Hensyn. Det er vistnok uomtvisteligt, at Kriminaldommeren kun kan holde sig til ydre

Fakta, at Tilregnelsens Princip fornemmelig maa beroe paa Retskrænkelsens objektive Størrelse, og at ogsaa Lovgiveren maa gjøre denne til Maalestok ved Fastsættelsen af den ordinaire Straf for en Forbrydelse. Imidlertid gives der dog Tilfælde, hvor Handlingens subjektive Motiver ikke bør blive udenfor Beregningen, naar de nemlig ere af den Beskaffenhed, at de betinge en væsentlig Modifikation af Retskrænkelsens objektive Størrelse, og have en virkelig Indflydelse paa den offentlige Retstilstand. Bliver f. Ex. Nogen ved Trusler eller med Magt tvungen til en Forbrydelse, saa fortjene Motiverne vel at paaagtes, da en Forbryder af slige Bevæggrunde er mindre farlig end en Anden. Men naar man indrømmer — siger Mittermaier — at den, der er bleven truet paa Livet, bør være fri for Straf, da bør Loven ogsaa vise Skaansel i andre analoge Tilfælde; thi Staten maa ikke gjøre Regning paa Martyrer, men paa Mennesker med sædvanlige Kræfter, og den der kun ved slige extraordinaire Motiver har ladet sig bestemme til en Forbrydelse, er den ikke videre farlig. Hertil er ogsaa taget behørigt Hensyn i flere Lovgivninger. Saaledes bestemmer Livingstons Lovudkast for Louisiana, at en Trusel ophæver Strafbarheden under visse Omstændigheder, og det er sikkert med Urette, at Ørsted dadler det bayerske Udkast fordi det anseer Tilregneligheden for ophævet, naar Én tvinges til Forbrydelsen ved Trusler, der ere forbundne med umiddelbar Fare for Liv eller Sundhed enten for ham selv, hans Slægtninge i op- og nedstigende Linie eller hans Ægtefælle. Det er altsaa ganske rigtigt, naar Lovgivningen tager Hensyn paa Motiverne, dog saaledes, at Forbrydelsens objektive Størrelse altid bliver Reglen, Hensynet til de subjektive Bevæggrunde, der altid beholde en underordnet Plads, Undtagelsen.

3. Det Spørgsmaal, om der gives Grader i Tilregnelsen, er bleven besvaret forskjelligt. Almendingen benægter det, da den juridiske Tilregnelse ikke er andet, end Anerkjendelsen af et i Sandseverdenen stedfundet Faktum. Derimod mener Kleinschrod, at naar det kommer an paa Bestemmelsen af Straffen,

af Strafbarhedens Grad, maa der ogsaa nødvendig gives Grader i Tilregnelsen; thi objektivt betragtet, med Hensyn til den offentlige Retstilstands Krænkelse, ere Forbrydelserne selv ikke lige strafbare, hvisaarsag ogsaa Lovgivningen belægger dem med større eller mindre Straf i Forhold til deres Farlighed. Dette gjelder endog for en og samme Forbrydelse i forskjellige Tilfælde. Ogsaa Zittmann*) antager Grader i Tilregneligheden, som han bestemmer efter Bevidstheden om Retsforholdet, Friheden ved Handlingens Udførelse og Motiverne. Grolmann**) bestemmer den større eller mindre Tilregnelse efter den Fare, Forbryderens Sindelag kan lade vente for Retssikkerheden, følgelig efter hans større eller mindre Forvildelse, og denne igjen efter hans ydre Handlinger, — aabenbart en altfor subjektiv Anskuelse.

4. Den juridiske Tilregnelse finder Sted, i det Dommeren erkjender Tilstedeværelsen af et Tilfælde, hvorpaa Straffeloven finder Anvendelse. Der spørges nu, hvorved erholder Dommeren Vished om et saadant Tilfældes Existents? eller: hvilke ere de Betingelser, under hvilke Tilregnelse maa finde Sted? Almendingen opstiller følgende (p. a. St. S. 58): a) Tilstedeværelsen af en Forandring i Sandseverdenen, som Staten vilde forhindre, eller Ikketilstedeværelsen af en, som den vilde bevirke ved Straffetruslen, med andre Ord: en Handling eller en Efterladelse, som Loven erklærer for Forbrydelse. b) Aarsagen til den paafulgte eller ikkepaafulgte Forandring maa ligge i en menneskelig Handling d. e. i en med fornuftig Bevidsthed om Følgerne forbunden sandselig Virksomhed: Handlingen maa altsaa være foretaget med fri Villie. c) Straffeloven maa have været den Handlende bekjendt.

§ 2.

Med Hensyn til den psychologiske Tilregnelse bemærke vi Følgende:

---

*) Handbuch des gemeinen deutschen peinlichen Rechts, 1ster Th. § 99—100.

**) Begründung des Strafrechts und der Strafgesetzgebung, S. 123.

1. Dens Idee ligger i det samme Princip, som tjener til Basis for den retslige Psychologi og Kriminalretten, nemlig Friheden. Kun for psychisk frie Mennesker existerer Loven, og kun af dem kan der være Tale om Overtrædelser. Den psychologiske Tilregnelse kan saaledes kun finde Sted, naar Individet har været i Besiddelse af den psychiske Selvbestemmelsesevne, og den maa i det Væsentlige stemme overeens med den juridiske. Har nemlig Dommeren Tvivl om en Forbryders Sindstilstand, maa han først indhente Retslægens Betænkning; og gaaer denne ud paa sjelelig Ufrihed, kan ingen juridisk Imputation finde Sted, fordi den psychologiske Tilregnelighed mangler: gaaer den derimod ud paa sjelelig Frihed, da indtræder med den psychologiske Tilregnelighed ogsaa den juridiske Imputation.

Man har været uenig om, enten Tilregnelighedserklæringen tilkommer Lægen, eller alene Dommeren, saa at hiin kun skulde have at erklære sig over Friheden eller Ufriheden. Dette er i Grunden en Ordstrid. Erklærer nemlig Lægen sig for Ufrihed, har han tillige afgjort den psychologiske Utilregnelighed; men, endskjøndt nu den juridiske dermed paa en Maade er givet, bør han dog blive staaende herved, saa meget mere, som der i psychologisk Betydning kan være Tale om Tilregnelse ved enhver Handling, i juridisk kun ved saadanne, som involvere en Lovovertrædelse. Den psychologiske Tilregnelses Gebeet er altsaa større end den juridiskes, og denne indbefattes i hiin, eller er den underordnet.

2. Den moralske Tilregnelse maa ligesaa lidt forverles med den psychologiske som med den juridiske. Retslægen har blot at bestemme Selvbestemmelsesevnens Tilstand, den psychiske Sundhed eller Sygdom hos det paagjeldende Individ; ingenlunde derimod Graden af hans Moralitet. Et Menneske kan være psychisk aldeles sund fra Lægens Standpunkt betragtet, medens han fra Moralistens maa erklæres for sjelesyg.

3. Ved den juridiske Imputation kan der vistnok finde Grader Sted i Tilregneligheden (see ovenfor). Dette er derimod ikke Tilfældet med den psychologiske, fordi der ingen Grader gives i den psychiske Frihed. Retslægen har blot apodiktisk

at erklære, om Forbryderen under Gjerningen var i Stand til psychisk Selvbestemmelse eller ej: en Mellemting mellem Frihed og Ufrihed gives der ikke. De forskjellige Overgangstilstande fra sjelelig Sundhed til sjelelig Sygdom berettige ikke til ogsaa at antage en Gradation i Tilregneligheden; thi lad der end existere saadanne Overgangstrin, saa gives der dog altid et bestemt Tidspunkt, hvor Menneskets ophører at være fri, og dermed indtræder da tillige Utilregneligheden, uden at der længer kan være Tale om et Plus eller Minus. Naar f. Ex. den legemlige Lidelse, hvoraf den sjelelige Sygdom senere opstaaer, begynder at udvikle sig, saa er vistnok allerede en saadan Overgangstilstand til Sindssygdom tilstede, men som dog paa-ingen Maade involverer en vis Grad af Utilregnelighed; thi Individet kan desuagtet være i Stand til psychisk Selvbestemmelse. Det er først naar denne Lidelse har udviklet sig saa vidt i den legemlige og sjelelige Sphære, at Ufriheden indtræder: det er først da, at ogsaa Utilregneligheden er givet; men i kvantitativ Henseende bliver den bestandig den samme. Den psychiske Sygdom kan tiltage og aftage, kan gjennemløbe forskjellige Grader i Extensitet og Intensitet; men Ufriheden er det Kriterium, som stedse vedbliver uforandret. Det gjør ligemeget, om en Maniakus bryder ud i de frygteligste Paroxysmer, og i sin Voldsomhed vil myrde sine Omgivelser, eller om han med indædt Raseri ruger over sig selv, — ligemeget, om den Melancholske gjør det ene Selvmordsforsøg efter det andet, eller om han sidder Dag ud og Dag ind i sløv Sjeleasphyxi, — den Ene er er ligesaa ufri som den Anden, Ingen af dem er, hvorledes end hans Sygdom yttrer sig, i Stand til fornuftig Selvbestemmelse, og her existerer ingen Gradsforskjelle, fordi der ikke kan være Tale om en Fjerdepart eller en halv Frihed eller Ufrihed.

4. Heraf følger nu, at Betingelserne for den psychologiske Tilregnelse ere simple, og Undersøgelsen desangaaende drejer sig kun om det ene Punkt, om Individet under Gjerningen var psychisk fri eller ufri, hvorefter altsaa hvert enkelt tvivlsomt Tilfælde maa bedømmes. Paa denne Maade er man sikker paa, at ingen

speciel Tilstand bliver overseet eller skjævt bedømt, da Spørgsmaalet om Friheden er anvendeligt paa alle sjelelige Tilstande. Ligesom altsaa det lægevidenskabelige Begreb af Sjelesundhed eller Sjelesygdom beroer paa Frihedens Tilstedeværelse eller Mangel, saaledes er ogsaa Tilstedeværelsen eller Manglen af den psychiske Frihed den eneste Betingelse for Tilregneligheden eller Utilregneligheden.

Hertil slutter sig nu nærmest Undersøgelsen om, hvorledes Spørgsmaalet angaaende Tilregneligheden bør stilles af Loven.

Andet Kapitel.

De abnorme Sindstilstandes Stilling i Lovbøgerne. Nødvendigheden af en generel Betingelse for Utilregneligheden.

§ 1.

Naar vi først undersøge dette Spørgsmaal fra det historiske Standpunkt, ville vi i de forskjellige Lovgivninger overalt savne faste og konsekvente Bestemmelser, og allevegne træffe vaklende Angivelser.

De romerske Love indeholde slet ingen Begrebsbestemmelser af Sindssygdommenes forskjellige Arter: men vel Udtryk, som tildeels betegne dem. I Almindelighed skjelnes der imellem **homines sanæ mentis** og **homines non sanæ mentis**, og disse ere da igjen **furiosi, dementes** og **mente capti**, hvilke Benævnelser dog fortolkes forskjelligt. At Udtrykket **furiosus** betegner et Menneske, som ved Siden af total Forstandsforvirring i Ord og Handlinger røber en overvættes Heftighed, som altsaa lider af Mani, synes klart af Sammenhængen mellem de forskjellige Lovbestemmelser. Benævnelsen **Dementia** betegner den Form af Sindssygdommene, som slet ikke ledsages af urolige Bevægelser, heftige Yttringer og voldsomme Handlinger. En **Demens** ligner

en **Furiosus** deri, at han ikke handler med Frihed; men adskiller sig fra ham derved, at han ikke raser. I juridisk Henseende ere de hinanden lige, og i denne Forstand bruges begge Benævnelser ogsaa afverlende, skjøndt ikke eensbetydende. **Mente capti** synes endelig at være de Individer, som vi kalde Sindssvage (blödsinnig): ogsaa forstaaes derved undertiden Saadanne, som blot have en svag Forstand, og ellers kaldes **stupidi** eller Enfoldige. De tolv Tavlers Love synes dog ikke at have gjort denne Distinktion mellem **furiosi, dementes** og **mente capti**, men snarere at have brugt Ordet **furiosus** som en almindelig Benævnelse*).

Hvad de tydske Lovgivninger angaaer, da skjelner Preussens „allgemeine Landrecht" mellem Raseri, Vanvid og Sindssvaghed (Blödsinn). Rasende og Vanvittige ere de, som ganske ere berøvede Fornuftens Brug: Mennesker derimod, som mangle Evnen til at overlægge Følgerne af deres Handlinger, kaldes sindssvage. Det Upassende i disse Begrebsbestemmelser er indlysende: især er Begrebet af Sindssvaghed altfor ubestemt, saa at det endog er fuldkommen anvendeligt paa de Rasende og Vanvittige, der jo heller ikke kunne overlægge Følgerne af deres Handlinger. Paa et andet Sted hedder det: „Hvo som ikke

---

*) Dette sees af et Sted hos Cicero, hvoraf det i det Hele er indlysende, at de Gamle, hvis Forestillinger herom uden Tvivl ligge for Dagen i de tolv Tavlers Love, ikke egentlig have forstaaet ved **furor** det, som vi kalde Raseri, men en total Forstyrrelse af Aandsevnerne, saa at deres **furiosi** slet ikke have havt Fornuftens Brug, hvad enten nu deres Handlinger vare forbundne med Heftighed og Voldsomhed eller ikke. **Furor** indbefattede altsaa Vanviddet og Raseriet, — ved **Insania** derimod forstod man den Tilstand, hvor Fornuftens Brug vel ikke aldeles mangler, og hvor den Syge endnu til Nød kan varetage det daglige Livs ydre Pligter og sædvanlige Forretninger, medens der dog i hans Handlinger yttrer sig en Ufuldkommenhed og Svækkelse af Sjeleevnerne, som vidner om en Mangel paa rigtige Forestillinger og paa Dømmekraft.

formaaer at handle frit, hos ham finder ingen Forbrydelse Sted, følgelig heller ingen Straf." Den preussiske „Criminal-Ordnung" byder, at Dommeren skal skjænke den Anklagedes Sindstilstand nøje Opmærksomhed, og fornemmelig undersøge, om Forbryderen har handlet med Bevidsthed: findes der Spor til en Forstandsforvirring eller Svækkelse, har Dommeren at udforske den Anklagedes Sindstilstand ved Physikus eller en approberet Læge. — En østerrigsk Forordning siger: „Handlingen tilregnes ikke som Forbrydelse, a) naar Gjerningsmanden er berøvet Fornuftens Brug, b) naar Gjerningen i en periodisk Sindsforvirring blev begaaet under Anfaldet, c) i en fuldstændig Ruus, som ikke er fremkaldt med Forsæt og med Hensyn til Forbrydelsen, eller i en anden Sandseforvirring, hvori Gjerningsmanden ikke var sig sin Handling bevidst." — Den baierske Straffelovbog nævner som Utilregnelige „Rasende, Vanvittige, og overhovedet saadanne Personer, som fuldkommen have mistet Forstandens Brug ved Melancholi eller anden svær Sindssygdom: Sindssvage, som ikke rigtigt kunne bedømme Følgerne af deres Handlinger, eller indsee deres Strafbarhed: Døvstumme, der ikke have faaet tilbørlig Underviisning om Handlingens Utilladelighed og Strafbarhed: endelig Saadanne, som besluttede og udførte Gjerningen i en uforskyldt Forvirring af Sandserne eller Forstanden, hvori de ikke vare sig Handlingen eller dens Strafbarhed bevidst." — Det hannoveranske Udkast til en Straffelovbog (1827) siger: „For enhver Straf forskaanes de, der lide af sjelelige Sygdomme, saa at de ved almindeligt eller partielt Vanvid fuldkommen ere berøvede Forstandens Brug, og i denne Tilstand have begaaet en Forbrydelse, eller ved Anfald af Raseri (Mani) imod deres Villie ere blevne henrevne til voldsomme Handlinger. (Er Forbrydelsen udøvet med Forsæt i lyse Mellemrum, kan hiin Tilstand kun betragtes som en formildende Omstændighed, medens Straffen dog ikke skal fuldbyrdes paa Forbryderen under et Tilbagefald). Fremdeles Saadanne, som paa Grund af Sindssvaghed ere fuldkommen ude af Stand til

at bedømme Følgerne af deres Handlinger eller indsee disses Strafbarhed: Personer, som ved Svækkelse i den høje Alderdom ganske have mistet Forstandens Brug: Døvstumme, forsaavidt som de ikke kjende Handlingens Utilladelighed og Strafbarbarhed, og deres Tilregnelighed ellers er utvivlsom." Endvidere siger denne Lovbog: „af samme Grund er en Handling ikke strafbar, naar den er besluttet eller fuldbragt i en uforskyldt og fuldstændig Forvirring af Sandserne og Forstanden, hvori Gjerningsmanden ikke kunde være sig sin Handling eller dens Strafbarhed bevidst, eller som ganske ophævede hans frie Villie, navnlig i den højeste Grad af uforskyldt Drukkenskab." — I det sachsiske Udkast til en Kriminallovbog af 1824 hedder det: „Som utilregnelige ere de at ansee, der lide af Vanvid, Raseri, en høj Grad af Sindssvaghed, og overhovedet af en sjelelig Sygdom, hvorved Evnen til at dømme rigtigt ophæves, urigtige Forestillinger opstaae, eller den Syge uimodstaaelig henrives til en Forbrydelse: Saadanne, som ere fødte døvstumme eller blevne det i Barndomsaarene, og ingen Underviisning have faaet: Saadanne, som under Forbrydelsen have befundet sig i en sovende eller aldeles søvndrukken Tilstand, eller som ved hidsende Drikke eller andre bedøvende Sager have tabt Brugen af deres Sandser, og i denne Forfatning have begaaet Handlingen." — Det nye weimarske Udkast til en Straffelovbog har følgende Bestemmelse: „Fremdeles finder en Formildelse Sted selv af de Straffe, som Loven ellers ubetinget dikterer, hos saadanne sindssvage Forbrydere, som paa Grund af deres Aandssvækkelse og Sygdom vel ikke kunne ansees for utilregnelige, men hos hvem dog en ringere Grad af Sindssvaghed eller Forrykthed er tilstrækkelig godtgjort, og som i en saadan Tilstand have gjort sig skyldige i en forsætlig Forbrydelse. Formildelse af Straffen indtræder fremdeles hos Individer, som under Gjerningen i ringere Grad vare berusede, naar de da ikke have forsat sig i denne Tilstand for at begaae Forbrydelsen; endvidere, naar Handlingen er begaaet i en Tilregnelighedeu ikke ganske ophævende Affekt, som uden Gjerningsmandens Skyld er bleven vakt af den, der blev Gjenstand for

Forbrydelsen; endelig naar den beviislig er begaaet i en søvndrukken Tilstand."

Den franske **Code Napoléon** taler paa flere Steder om **imbécillité, démence** og **fureur**; men uden nærmere at bestemme Begrebet af disse Benævnelser. Hoffbauer siger i denne Anledning (for Alvor eller ironisk?), at denne Mangel af en nærmere Begrebsbestemmelse for Kjenderen maa være et Beviis paa Lovgiverens Viisdom, saa vist som i det Hele en Lovgivning kun kan gaae ud fra Bekjendtskab med sin Gjenstand. Unægteligt er det, at Loven gjør bedre i, slet ingen Definitioner at indlade sig paa, end i at definere galt, da der paa denne Maade ved Lovens Anseelse let udbredes og forplantes skjæve Begreber, som dog modarbejde dens Øjemeed; men det er paa den anden Side igjen meget ønskeligt, at den udtaler sig klart og tydeligt, for at forebygge Forvirring og Vilkaarlighed. Man synes ogsaa at have anerkjendt dette i Frankrig, i det man har forsøgt følgende Definition af hine tre Tilstande:*) „**L'imbécillité est une faiblesse d'esprit, causée par l'absence ou l'obliteration des idées. La démence est une aliénation, qui ôte à celui qui en est atteint, l'usage de la raison. La fureur n'est qu'une démence, portée à un plus haut dégré, qui pousse le furieux à des mouvemens dangereux pour lui même et pour les autres. L'homme dans ces trois états est privé de la faculté de composer et de juger.**" Gregory henfører i sit **Projet d'un Code pénal universel** til de Utilregnelige „**ceux, qui au moment de l'action se trouvaient dans l'état d'imbécillité absolue, de folie, ou de maladies naturelles ou occasionnées par des malefices au point de les rendre incapables de discernement**".**)

Sammenligne vi nu Lovgivningernes Ord, viser der sig en

---

*) **Esprit du Code Napoléon. T. VI. p. 433.**

**) Angaaende de engelske Lovbestemmelser i denne Henseende see Prichard om Sindssygdommene, S. 413.

Overs. Anm.

ikke ubetydelig Afvigelse, hvorpaa fornemmelig Henke har gjort opmærksom ved følgende Sammenstilling*). Den preussiske „Landrecht“ udtrykker sig almindeligt: „Hvo som ikke formaaer at handle frit, hos ham finder ingen Forbrydelse Sted.“ Den østerrigske Lovbog erklærer den for utilregnelig, som ganske er berøvet Fornuftens Brug, men tilføjer endnu Bestemmelser for den periodiske Sindsforvirring. Den baierske Straffelovbog af 1813 navngiver flere Arter af Sindssygdommene som ophævende Tilregneligheden, men synes med de Ord „overhovedet saadanne Personer, som have mistet Forstandens Brug,“ at udtale et almindeligt Princip, som den dog atter indskrænker ved den paafølgende Yttring om denne Tilstands Oprindelse „ved Melancholi eller anden svær Sindssygdom“. Det baierske Straffelovbogsudkast af 1822 stiller en almindelig Grundsætning i Spidsen, i det det anseer for utilregnelige dem, som have begaaet Forbrydelsen i en Tilstand, hvor de ikke vare deres Fornuft mægtige. I Benævnelsen af de Sygdomme, hvori Lovgiveren anerkjender en saadan Tilstand, følger Udkastet meest Lovbogen, kun at det substituerer „Forrykte“ i Stedet for „Melancholske og Sindssyge“ (Gemüthskranken). Det sachsiske Udkast nævner Vanvid, Raseri og Sindssvaghed som Tilregneligheden ophævende Hovedarter af Sindssygdommene; men tilføjer dog en almindelig Grundsætning i de Ord „overhovedet de som lide af en sjelelig Sygdom, hvorved Evnen til at dømme rigtigt ophæves, eller den Syge uimodstaaelig henrives til en Forbrydelse. Paa lignende Maade bestemmer ogsaa det hannoverske Udkast som almindeligt Princip, at alle Sindssyge skulle fritages for Straf, som ved almindeligt eller partielt Vanvid fuldkommen ere berøvede Forstandens Brug, eller som (ved Raseri, Mani) imod deres Villie ere blevne henrevne til voldsomme Handlinger. Med Hensyn til de forskjellige sygelige Tilstande, som foruden Raseriet, Vanviddet og Sindssvagheden an-

*) Zeitschrift für Staatsarzneikunde, 1827, 1ste Hefte, S. 198.

erkjendes at ophæve Tilregneligheden, følger det sachsiske og hannoverske Udkast meer eller mindre den baierske Straffelovbog.

§ 2.

Ovenstaaende Fremstilling udviser, at nogle Lovgivninger mere opstille et almindeligt Princip som Norm for Tilregneligheden, medens andre nævne de enkelte abnorme Sindstilstande, der ophæve den. Der paatrænger sig nu det Spørgsmaal, hvilken Fremgangsmaade der er den rigtigste.

1. Forfatternes Anskuelser herom ere meget afvigende. Klose*) mener, at saalænge den psychiatriske Terminologi er saa vaklende som hidtil, bør der kun forelægges Retslægen det ene Spørgsmaal, om Individet er tilregneligt eller ikke; thi det er ikke blot de af Loven anerkjendte uddannede Affindighedsformer, der ophæve Tilregneligheden. Mittermaier**) har erklæret sig imod et almindeligt Princip, og forlanger i Lovgivningen en Specifikation af Sindssygdommene, eftersom de enten ophæve den frie Dømmekraft (**libertas judicii aut intellectus**) eller den frie Beslutning (**libertas consilii aut propositi**), og derved betinge Utilregneligheden. Derimod vil Toel***), at Lovgiveren skal begrunde Læren om Tilregneligheden paa Frihedens Princip, og ganske generelt erklære alle ufrie Individer, d. e. saadanne, som enten bestandig eller paa den Tid, da Handlingen **quæstionis** blev begaaet, have manglet den fornuftige Selvbestemmelsesevne, for utilregnelige, uden at indlade sig paa de specielle Affindighedsformer. Grohmann****), som rigtignok udtrykker sig noget dunkelt, vil ogsaa have et almindeligt Princip opstillet, hvorunder de specielle

---

*) Medicinische Zeitung, herausgeg. v. d. Vereine f. Heilk. in Preussen. 1833. Nr. 1.

) **Disquisitio de alienationibus mentis, quatenus ad jus criminale spectant. Heidelb. 1825.

***) Henkes Zeitschrift 1826, 2. Heft.

****) Neues Archiv des Criminalrechts, 9. Bd. 2. St.

Tilfælde kunne subsumeres: ved at opstille specielle Former, som Raseri, Vanvid o. s. v., faae Lovbøgerne Skin af kun at ville erkjende Extremerne for tilstrækkelige til at ophæve Tilregnelighe-den, og udsætte Retslægerne for at overse de mindre skarpt mar-kerte Forstemninger af Gemyttet. En udmærket italiensk Kri-minalist, Carmignani, som*) meget godt har udviklet Sinds-sygdommenes Indflydelse paa Tilregneligheden, anseer det for umuligt, at Lovgivningen fuldstændigt kan navngive alle Former, ønsker, at Spørgsmaalet til Lægen ikke maa gives for snevre Grændser, og mener, at Meget i det Hele maa overlades til de Sagkyndige. Visini**) forlanger ogsaa et almindeligt Prin-cip opstilt i Lovbogen, og Affindighedens Hovedformer kun exem-pelviis anførte.

2. Vi skulle nu gaae over til at prøve disse Meninger nærmere, inden vi opstille nogen som den rigtige.

En Omstændighed, som maa gjøre det betænkeligt, i Loven at navngive alle de Sindstilstande, der skulle udelukke Tilregne-ligheden, er den store Uenighed der hersker saavel om Sindssyg-dommenes Benævnelse som om deres Begreb og Klassifikation. Alle de nyere europæiske Nationer have vaklende og ubestemte generiske Benævnelser for de sjelelige Abnormiteter, i Udtrykkene for de specielle Former deraf finder den største Vilkaarlighed Sted, og de latinske Navne have ikke en mere fast Betydning, saa at der virkelig hersker en babylonisk Sprogforvirring i Psychiatrien. Endnu værre er det fat, naar Talen er om Sindssygdommenes Begreb. Dufour forstaaer ved **déraison** den Affektion, ifølge hvilken Mennesket i vaagen Tilstand dømmer urigtigt om Gjen-stande, hvorom andre Mennesker ikke have afvigende Meninger, naar vel at mærke Fejlslutningen beroer paa de indre, og ikke paa de ydre Sandser. Martini definerer **folie** som **un état, où l'homme, incapable de rectifier ses erreurs et ses**

---

*) **Teoria delle leggi della sicurezza sociale. Pisa 1832.**

**) Dolliners Zeitschr. für oesterreichische Rechtsgelehrsamkeit. Wien 1834. 1ste Hefte.

illusions, suit son instinct déreglé et agit irresistiblement. Efter Winkelmann udgjør Bevidsthedens Ophævelse ved Siden af existerende Sandsevirksomhed den væsentlige Charakteer for Sindssygdommene. Carus definerer dem som den Forfatning i vaagen Tilstand, hvor Sjeleevnerne antage en unaturlig og skjæv Retning og eensidig Magt uden Bevidsthed om denne Forkeerthed, og netop derfor uimodstaaeligt og uvilkaarligt. Arnold kalder det Affindighed, naar Sjelen troer at iagttage sandselige Gjenstande, der dog blot ere tilstede i Indbildningen, eller naar den om virkelige Gjenstande har saadanne Begreber, der falde den sunde Menneskeforstand og den almindelige Erfaring i Øjnene som falske og urimelige. Henke definerer Affindigheden som en Forstyrrelse af den frie Selvbevidsthed, hvorved den Syge bliver ude af Stand til at skjelne det Subjektive fra det Objektive. Knight betragter den som en Forvirring af Forstanden uden fuldkomment Tab af Forestillingsevnen og Bevidstheden. Efter Foville er **aliénation mentale** det generiske Udtryk for de sygelige Tilstande, hvis Hovedsymptomer ere en Forstyrrelse i Tænke-, Ville- og Begjereevnens Funktioner. Metzger bestemmer Affindigheden som den legemlige Sygdomstilstand, hvor Sjelen er ude af Stand til at optage, bevare, sammensætte og sammenligne Begreberne, og hvor dens Evners Harmoni er forstyrret; Masius derimod som enhver Forstyrrelse i Sjeleevnernes individuelle Forhold, der afhænger af en indre sygelig Tilstand i Sjeleorganet selv. Klose anseer den mere eller mindre fuldkomne Ophævelse af Aandens Enhed eller dens Evners gjensidige Normalforhold for nødvendig til Begrebet af Sindssygdom, Conolly derimod fordrer kun at en enkelt Funktion skal være forstyrret. Lorry definerer saaledes: **est corporis ægrotantis conditio illa, in qua judicia a sensibus oriunda nullatenus aut sibi inter se, aut rei repræsentatæ responsant.** Heinroth sætter Affindighedens Væsen i en permanent Ufrihed eller Fornuftløshed, der bestaaer som selvstændig sygelig Tilstand, og Haslam i en fejlagtig Kombination af bekjendte Begreber, som er uafhængig af Opdragelsen,

altid forbunden med en blind Tro og sædvanlig med deprimerende eller inciterende Lidenskaber. Rush forstaaer ved Affindigheden enhver Afvigelse fra det Normale med Hensyn til Opfatning og Slutning, ledsaget af tilsvarende Virksomhed, og Chiarugi et chronisk feberløst Delirium med primær Hjerneaffektion. Dette vil være nok til at vise, hvor langt man endnu er fra en fast Bestemmelse for Affindighedens Begreb, og betragte vi endelig de forskjellige Klassifikationsforsøg, da finde vi en ligesaa stor Uovereensstemmelse. De fleste ældre Forfattere have kun de to Arter, Mani og Melancholi; men allerede Ploucquet havde en Inddeling paa over 170 Arter og Underafdelinger, og de Valenzi paa mere end 100. Fantonetti har tre Klasser: **monomania, polymania og holomania:** Daquin har sex: **folie furieuse, tranquille, extravagante, insensée, imbécillité og démence:** Esquirol har Melancholi, Monomani, Mani, Dements og Idiotisme: Burrows Delirium og **delirium tremens,** Mani og Puerperalaffindighed, Melancholi, Selvmord, Hypochondriasis, Dements og Idiotisme: Teichmeyer Melancholi, Mani og Amentia, og Hebenstreit **stupiditas, stultitia, melancholia og mania.** Hoffbauer inddeler dem i Forstandssygdomme (hvorunder Dummheit og Blödsinn), Wahnsinn med flere Underarter, Wahnwitz og Manie. Feuerstein har fem Ordener: Sygdomme i Villiesphæren (Irrhandeln), Sygdomme i Følelsessphæren (Wahnsinn, Tiefsinn), Sygdomme i Erkjendelsessphæren (Irrdenken, **insania**), overvejende Virksomhed i Hjernens Centraldele (Extase), partiel Død af enkelte Hjernedele (Blödsinn, **Fatuitas**). Heinroth har en meget kompliceret Inddeling, hvis Hovedklasser ere Gemyts-, Aands- og Villiesygdomme. Groos har fire Klasser: Forstyrrelser i Intelligentssphæren (Irrwahn), i Følelsessphæren (Irrgefühle), i Begjereevnen (Irrtriebe), og i alle tre Sphærer. Pinel opstiller følgende otte Arter: **Divagatio mentis, mania, monomania, dementia, imbecillitas, stultitia, stupiditas mentis og amentia.**

Denne Usikkerhed og Mangel paa Overeensstemmelse i Be-

nævnelsen, Definitionen og Inddelingen af Sindssygdommene vilde naturligviis gjøre det saare misligt, om Lovgivningen indlod sig paa en specificeret Opregnelse af alle de Tilfælde, hvor Utilregnelighed finder Sted. Man fik kun en broget Masse af Navne, der i Virkeligheden aldeles vilde forfejle sit Øjemeed, at lette Henførelsen af det konkrete Tilfælde under en bestemt Rubrik; thi jo flere Navne og jo ubestemtere Begreber, desto vanskeligere vilde det blive at bringe en almindelig Grundsætning angaaende hine Tilstandes Indflydelse paa Tilregneligheden i Anvendelse. Og selv om Lægerne kunde blive enige om Terminologien, vilde dog Dommeren endnu mangle en sikker Maalestok. Juristerne have ogsaa selv anerkjendt dette: saaledes siger Bauer i sine Anmærkninger til den hannoverske Straffelovbog: „Kriminallovgivningen maa renoncere paa, ved positive Bestemmelser at ville regulere en Gjenstand, hvorom der hersker saa forskjellige Anskuelser blandt de Sagkyndige, og som daglig faaer nye Berigtigelser, og den maa derfor indskrænke sig til en generel Betegnelse af de sygelige Sindstilstande.“ Mittermaier*) mener rigtignok, at paa Grund af de mange afvigende Anskuelser blandt Lægerne vilde en generel Bestemmelse let give Anledning til Misbrug og Misforstaaelser; hvisaarsag Lovbogen bør charakterisere de Sindstilstande, som udelukke Tilregneligheden, efter deres Grundretninger. Men ikke at tale om, at Videnskabens stadige Udvikling vilde gjøre det umuligt for Loven at omfatte alle Former paa denne Maade, saa vilde Lovgiveren strande paa den samme Klippe som Lægerne; thi det er jo dog fra disse, eller i alt Fald fra Psychologerne, at han maa laane sine Anskuelser om Sindssygdommene, og hvem skal han da under den store Meningsforskjellighed følge? Mittermaier befrygter vel, at en generel Affattelse af de hidhørende Lovbestemmelser i Praxis vilde medføre Straffløshed i mangt et Tilfælde, som efter Lovgiverens Anskuelse alligevel var strafbart; men dette vilde dog

*) Ueber den neuesten Zustand der Criminalgesetzgebung in Deutschland. Heidelberg 1824.

ikke skee, naar Lovbestemmelserne affattes paa den Maade, som senere skal angives. Derimod var det ikke umuligt, at en speciel Opregnelse af de Tilstande, som betinge Utilregnelighed, kunde gjøre mangt et Tilfælde strafbart, som fra det psychologiske Standpunkt ikke var det.

Men om end Lægerne kunde blive enige i deres Anskuelser, og Definitionen, Inddelingen og Terminologien af Sindssygdommene var afsluttet, saa vilde dette dog endnu ikke være tilstrækkeligt til Retsplejens Behov eller til Affattelsen af de hertil sigtende Lovbestemmelser. Thi Schemaet over de Sindstilstande, som kunne faae Betydning for Retten, og som altsaa sorterer under vor Videnskab, er større end over dem, der ere Gjenstand for Psychiatrien i snevrere Forstand. Det psychiatriske Schema danner et afsluttet Hele, naar det indbefatter alle enkelte selvstændige eller nosologisk bestemmelige Former af Sindssygdommene; men Lovgivningen maa endnu tage Hensyn til andre Sindstilstande, som i Henseende til Tilregnelighedsspørgsmaalet ere af ligesaa stor Vigtighed. Saaledes vil man i en Tabel over Sindssygdommene ikke egentlig kunne søge hine abnorme Tilstande, som ere Følger af heftige Lidenskaber, Søvndrukkenhed, Beruselse, Svangerskab o. s. v., og disse kunne dog meget ofte blive Gjenstand for kriminelle Undersøgelser. Det er en Selvfølge, at et Forsøg paa at opregne alle disse Tilfælde i Lovgivningen, ogsaa vilde blive ufuldstændigt og utilfredsstillende, da de psychologiske Undersøgelsers Fremskridt stedse levere os nye Anskuelser, som naar de finde Bekræftelse i Erfaringen, erholde retslig Betydning, men er der først specielle Lovbestemmelser, saa er det vanskeligt at skaffe slige nye Resultater Indgang, og Hænderne ere mere eller mindre bundne baade paa Retslægen og paa Dommeren, hvilket ikke er Tilfældet, naar Lovbogen blot indeholder almindelige Bestemmelser. Hertil kommer endnu, at en Lovbog gjerne i meget lang Tid bliver uforandret, medens de Undersøgelser og Erfaringer, der ikke bør overses af den, udvikle sig langt raskere. Loven maatte altsaa jevnlig suppleres ved Tillægsbestemmelser o. s. v., hvilket ogsaa har sine Misligheder.

3. Resultatet af denne Prøvelse bliver altsaa, at det er aldeles uhensigtsmæssigt og maa gribe forstyrrende ind baade i Dommerens og i Retslægens Virksomhed, naar Lovbogen navngiver de specielle Tilstande, som skulle udelukke Tilregneligheden. Der er følgelig ikke andet for, end at den indskrænker sig til en almindelig Bestemmelse. Hvorledes denne nu maa lyde, giver sig af Frihedens Forhold til Kriminalretten og den retslige Psychologi. Vi have i tredie Afsnits første Kapitel seet, at den menneskelige Frihed danner Grundvolden for Kriminalretten, saa at Begreberne af Ret, Tilregnelse og Straf staae og falde med den. Man har vel opkastet mange Tvivl om Menneskets Frihed, man har bestræbt sig for at vise, hvor liden Fasthed den har, og hvor let den rokkes af allehaande Indflydelser, man har paaberaabt sig de Lærdes Uenighed derom — Alt dette kan have sin Rigtighed; men man kan dog ikke frakjende Mennesket en Evne (hvad man nu vil kalde den) til i Kraft af Fornuften at kunne bestemme sine Handlinger overeensstemmende med Sædelighed, Ret og Pligt, selv imod sin sandselige Naturs Tilskyndelse. Det er denne Frihed, som tjener Straffelovgivningen til Grundvold. Det er i denne Betydning, at Borgeren med Frihed skal holde over Lov og Ret, og det er kun det psychisk frie Individ, der kan være ansvarlig for sine Lovovertrædelser ɔ: tilregnelig. I retslig Henseende finder altsaa en dobbelt Tilstand Sted hos det handlende Individ: enten er han fri, ɔ: i uforstyrret Besiddelse af den omtalte Evne, eller han er ufri, og mangler den. Men da denne Evne kan hemmes paa mangehaande Maader, saavel ved sjelelige som ved legemlige Sygdomme, saa er det forensiske Spørgsmaal: var Individet rasende, forrykt, sindssvag, o. s. v.? utilstrækkeligt, fordi det ikke indbefatter de Tilstande, hvor der finder psychisk Ufrihed og følgelig Utilregnelighed Sted uden nogen selvstændig Form af Sindssygdommene; men Spørgsmaalet maa hedde: „var Individet frit eller ufrit?“ Og saaledes komme vi da til den almindelige Bestemmelse, som Lovbøgerne have at opstille, nemlig: „det Individ, der under Handlingen befandt sig i en psy-

chisk ufri Tilstand, er ikke tilregneligt." Denne almindelige Sætning indbefatter Alt, hvad her kan være Tale om, og giver ligesaa lidt Anledning til Misforstaaelser paa Grund af afvigende Anskuelser, som til Tilsidesættelse af væsentlige Omstændigheder.

Man har*) rigtignok gjort den Indvending herimod, at Udtrykket „en psychisk ufri Tilstand" vil kunne vække Tvistigheder, og at man kunde vente, at efter denne Bestemmelse vilde ogsaa Personer, som havde udøvet en Forbrydelse af Jalousi eller Sværmeri, kunne erklæres for utilregnelige. Jeg troer ikke let at der vil kunne opstaae Uenighed om, hvad en psychisk ufri Tilstand er: en tænkende Dommer og en dygtig Retslæge ville sikkert vide at løse deres fælles Opgave uden gjensidig Misforstaaelse. Hvad den anden Indvending angaaer, da kan vistnok Jalousi og Sværmeri stige til en saa høj Grad, at de under visse Omstændigheder momentant kunne forsætte Mennesket i en psychisk ufri Tilstand, hvor Fornuften aldeles har tabt Herredømmet over den tøjleløse Villie, og altsaa virkelig kunne ophæve Tilregneligheden. Her decliderer da den retslig-psychologiske Norm for Tilregneligheden under Lidenskaber og Affekter, hvorom det Nærmere i dette Afsnits attende Kapitel.

Tredie Kapitel.

Kjønnets Indflydelse paa Tilregneligheden.

Naar vi betænke, at Loven indskrænker Kvindens Rettigheder med Hensyn til hendes Person og hendes Formue, at den navnlig erklærer hende for svag til at varetage sit eget Tarv, og i Grunden har sat hende under et stadigt Formynderskab, naar altsaa Civilretten fra Arilds Tid har taget Hensyn til Kjønsfor-

---

*) Archiv des Criminalrechts, 1835, 2. St. S. 318.

skjellen, saa forudsætter dette naturligviis Anerkjendelsen af en Differents mellem begge Kjøns legemlige og sjelelige Organisation; og det er følgelig højst inkonsekvent og uretfærdigt, ikke at anerkjende en lignende Forskjel i kriminalretslig Henseende, naar Talen er om Forbrydelser og Tilregnelighed.

§ 1.

Undersøge vi først Sagen fra det historiske Standpunkt, saa finde vi vel i Lovgivningerne enkelte Spor til den Anskuelse, at Kvindekjønnet tilkommer en større Lemfældighed med Hensyn til Tilregnelighedsbestemmelsen, end Mandkjønnet; men lovmæssig Kraft har denne Anskuelse, hvor rigtig den end er, endnu ikke erholdt i de nyeste Straffelovbøger. I den romerske og kanoniske Ret støde vi paa adskillige herhidhørende Steder. Saaledes hedder det om Sakrilegium: „**sacrilegii poenam debebit Proconsul pro qualitate personæ, proque rei conditione, et temporis et ætatis et *sexus* vel severius vel clementius statuere.**“ Kejserne Arkadius og Honorius bestemte, at Majestætsforbryderes Sønner Intet skulde erholde af Forældrenes Formue, hvorimod en Deel skulde forblive hos Døttrene: „**mitior enim circa eas debet esse sententia, quas pro infirmitate sexus minus ausuras esse confidimus.**“ Om kjødelige Forbrydelser hedder det:. „**incertum, quod per illicitam matrimonii conjunctionem admittitur; excusari solet sexu vel ætate.**“ Efter en Novelle straffes Ægteskabsbrud af Konen mildere end af Manden. En lignende Anskuelse findes i den kanoniske Ret, hvor det hedder: „**..... cum tanto gravius adulteros viros [ac adulteras feminas] puniri oportuerit, quanto magis ad eos pertinet et virtute vincere et exemplo regere feminas.**“ Fremdeles hedder det angaaende Drab: „**..... in excessibus singulorum non solum quantitas et qualitas delicti, sed ætas, scientia, *sexus* sunt attendenda.**“ Ogsaa hos Nationer, hvor Kjønnet lever under fortrykte Kaar, og som i det Hele staaer paa et lavere Kulturtrin, finder en formildet Behandling af Fruentimmer Sted, f. Ex. hos Hinduerne og

Chineserne. Det er saaledes en almindelig Grundsætning i den chinesiske Straffelovbog, at Fruentimmer kunne kjøbe sig frie for alle Straffe, som Mandfolk ikke kunne affone med Bøder; ogsaa er Antallet af Bambusslagene bestemt forskjelligt efter Kjønnet. I Kriminalretslærernes Skrifter ere Anskuelserne deelte; medens Nogle (f. Ex. Renazzi, Grolman, Tittmann, Meister) ikke betragte Kjønnet som Formildelsesgrund, ere Andre (f. Ex. Tiraquellus, Farinacius, Dorn, Wieland, Kleinschrod) af den modsatte Mening, og Carmignani vil endog, at der i Kriminalsager skal indrømmes det kvindelige Kjøn samme Betydning som Mindreaarigheden. I den nyere Tid har især Spangenberg*), hvem jeg her for en stor Deel følger, udførlig udviklet denne Gjenstand, og retfærdiggjort sine Anskuelser fra et psychologisk Standpunkt.

§ 2.

Skal nu Lovgivningen og Retsplejen tage Hensyn til Kjønnet, maa det naturligviis først godtgjøres, at der finder en Differents Sted mellem begge Kjøns somatiske og psychiske Liv, som opfordrer til ikke at tilsidesætte dette Hensyn.

At Generationsorganerne ikke udgjøre den eneste Forskjel mellem det mandlige og kvindelige Kjøn, er fra Arilds Tid anerkjendt, og begges gjensidige Forhold har ofte nok været Gjenstand for Omtale uden noget tilfredsstillende Resultat, i det mindste for vort Øjemeed, hvortil Grunden fornemmelig turde være deels den store Almindelighed, hvori Undersøgelsen gjerne har været anstillet, deels den særegne Beskaffenhed, den ofte har antaget, i det mangen Gang Lidenskab og Galanteri paa den ene Side, eller Fordom og Vittighedsjagt paa den anden, har affagt Dommen uden at lade det komme til en rolig og upartisk Prøvelse. Andre have fordybet sig i metaphysiske Spekulationer, i Stedet for at opfatte Virkelighedens Phænomener.

---

*) Ueber das rechtlichen Verhältniß des weiblichen Geschlechtes. Neues Archiv des Criminalrechts, 6. Bd. 1—2. St.

Dette var især Tilfældet i den Tid, da man prøvede Menneskets oprindelige Rettigheder, og vilde stille begge Kjøn paa lige Trin i retslig Henseende. Man søgte baade med Vittigheder og spekulative Grunde at imødegaae Paastanden om Kvindens legemlige og aandelige Svaghed, der ligger til Grund for hendes Tilsidesættelse i retslig Henseende, og benægtede enten begge Dele, eller i det mindste en af Delene. Kjønnets physiske Svaghed har fornemmelig Hippel søgt at modbevise, og hvad den aandelige Inferioritet angaaer, da stemme flere Forfattere i det Væsentlige overeens i at benægte den, fordi der, metaphysisk betragtet, ikke kan tænkes nogen Forskjel mellem en mandlig og kvindelig Sjel. Denne Paastand forekommer rigtignok ved første Øiekast meget betydningsfuld, men den falder dog sammen, naar man betænker, at det Psychiske i Mennesket maa betragtes som Resultatet af hans somatiske Organisation og afhængigt af denne. Da nu Kjønnenes legemlige Organisation er forskjellig, maa ogsaa det Psychiske være det. Det er vel imidlertid klart nok, at slige Undersøgelser ikke lede til noget brugbart Resultat, og Kjønnenes anthropologiske og psychologiske Standpunkt maa desaarsag nærmere betegnes.

Det polariske Forhold mellem Kjønnene udtaler sig altsaa, som sagt, i hele Organismen, og Sexualsystemet er blot at betragte som Repræsentant for Kjønscharakteren, der iøvrigt fremtræder i alle mulige Livsforhold. Saavel i legemlig som i sjelelig Henseende er Kvindens sunde Liv et ganske andet end Mandens, og i sygelig Tilstand er denne Forskjel ikke mindre paafaldende. Vi skulle imidlertid her, med Forbigaaelse af de anatomiske og physiologiske Differentser, blot berøre Kjønnenes Ejendommeligheder i psychisk Henseende. Kvinden besidder i det Hele en større Incitabilitet, en større psychisk Bevægelighed end Manden. Medens Aandssphæren prædominerer hos denne, er Gemyttet fremherskende hos hiin, har et langt større Omfang, og udøver et udstrakt Herredømme over hele hendes psychiske Liv. Hvad der henhører under denne Sphære, griber Kvinden langt mere levende og inderligt, end Manden, hvisaarsag hun ogsaa

meget lettere giver villieløs efter for Gemyttets Impulser. Manden tænker mere, end han føler. Kvinden føler mere, end hun tænker, og hendes Følelser og Tilbøjeligheder ere saa nøje indvævede i og sammensmeltede med hendes Forestillinger, Begreber og hele Tankegang, at hele hendes Aandsvirksomhed næsten synes at være idel Følelse. Hendes Dømmekraft og Tænkeevne er Gemyttet underordnet, og under sine levende og heftige Følelsers Indflydelse begaaer hun mangen en Handling, som var bleven ugjort, om Forholdet var omvendt, saa at heri allerede ligger en Grund til at gaae mindre strengt i Rette med Kvinden, da hendes inciterede Gemyt saa ofte overdøver hendes Forstand, overvælder hendes Villie, og gjør hende til en Bold for mange Affekter og Lidenskaber. Kjærlighed, Moderfølelse, Medlidenhed, Velvillie, Frygtsomhed og Blufærdighed, ere de mægtige Potentser, som gjennemtrænge hele Kvindens psychiske Liv. Kjærligheden yttrer sig hos hende med en Heftighed og Styrke, som kun yderst sjeldent træffes hos Manden: saa længe Kvinden elsker, siger Jean Paul, elsker hun i eet væk, Manden har meget andet at bestille. Kommer denne Lidenskab først til Frembrud hos Kvinden, behersker den hele Individet med en uimodstaaelig Almagt, og det er forgjæves, at Fornuftens Stemme og ethvert andet Hensyn strider derimod. Ligesaa mægtigt er hendes Had: hun kjender ingen Middelvej mellem dette og Kjærligheden: **aut amat aut odit mulier.** Moderkjærlighed, Medlidenhed og Velvillie ere saa dybt indflettede i Kvindens Væsen, at de ret egentlig fortjene Navn af Gemytsegenskaber. Moderkjærligheden, denne den mægtigste og bestandigste af alle Drifter, lader sig sjeldent fortrænge af andre Indtryk, har ofte frembragt de overordentligste Kraftyttringer og selv forvandlet Frygtsomhed til Mod. Blufærdighed og Frygt for Skam bestemme Kvinden til mangehaande Handlinger, og Barnemord har ofte sin Grund i en Bestræbelse efter at redde Kjønsæren. Som Gemyttet er ogsaa Phantasien fremherskende hos Kvinden, og medens Mandens Indbildningskraft mere reguleres og beherskes af hans rolig-kolde Fornuft, unddrager Kvindens Phantasi sig

saare let Fornuftens Bud, følger momentane Indskydelser og Følelser, strejfer omkring i overjordiske Regioner, og disponerer hende til ethvert Slags Sværmeri, især det religiøse. Man kan saaledes virkelig tale om en Kjønsreligion, og det er bekjendt, at de supranaturalistiske Religionsanskuelser finde langt større Anklang hos Kvindekjønnet, end de rationalistiske*). Dette er ganske naturligt, thi Kvinden har mere Gemyt og mindre Forstand end Manden; derfor er hun ogsaa stærkere i Troen, da denne hører under Gemyttets Sphære: den Forstandige som saadan troer ikke, men veed kun, d. v. s. anerkjender kun for Sandhed, hvad han kan konstruere sig ad Tænkningens Vej. Derfor hænger ogsaa Kvinden ved de positive Religionsformer, da disse ved deres ydre Fremtræden fornemmelig gribe Gemyttet, og naar de ere stærkt beregnede paa at vække Phantasien, vel kunne være i Stand til at afficere hendes psychiske Liv paa saadan Maade, at hun forledes til Handlinger, der snarere kan tilgives hende end Manden, hvis Ledestjerne Fornuften og Forstanden maa være. Historien bekræfter ogsaa med talrige Exempler, hvor tilbøjeligt Kjønnet er til at antage og udbrede positive Religionsformer, og hvor virksomme højtstaaende Kvinder have været ved Christendommens Indførelse og i sektistiske Stridigheder; og endelig lærer Erfaringen os, at Kvinden er den religiøse Affindighed forholdsviis langt mere underkastet, end Manden. Men ogsaa hendes øvrige Sindsbevægelser udmærke sig ved en vis Exces. Hun er for heftig i sine Ønsker, til at kunne sætte snevre Grændser for dem: hendes Dyder og Laster berøre Extremerne: hun hænger samvittighedsfuldt ved sin Pligt; men har hun først løsrevet sig derfra, gaaer hun let til den modsatte Yderlighed.

---

*) Man vil ogsaa ofte finde, at Religionssværmere og Mystikere have noget Fruentimmeragtigt i deres Personlighed. Sædvanlig have de en zart og spinkel Legemsbygning, et pirreligt Nervesystem, blaae Øine, bære Haaret adskilt, spille de Undseelige i Damers Nærværelse (hvad de gjøre inkognito, see vi ikke) — kort: de ere de Hysteriske blandt Mændene. Kun sjeldent vil man træffe en kraftig og stærk Mand under Mysticismens Fane.

Medens Manden mere skaber sig sin Virkekreds i den ydre Verden, betragter sig som Skabningens Herre, troer at kunne omfatte Universet, og i det offentlige Livs Vrimmel og de politiske Bevægelsers Storm finder Tilfredsstillelse for sin Tørst efter det Store og Overordentlige, skaber Kvinden sig sin hele Verden i sin snevre Familiekreds, og Interessen for offentlige Anliggender gaaer hende sædvanlig indtryksløst forbi. Men eet Punkt er der, som lader hende kaste Blikket ud i Omverdenen: det er hendes Mangel paa Selvstændighed og deraf udspringende Afhængighed af Andres Mening. Derfor er Verdens Dom hendes Lov, derfor søger hun stedse at bringe sine Handlinger i Samklang med Skik og Brug og Sømmelighed, og bekræfter saaledes det gamle Ord: **les hommes font les loix, les femmes font les moeurs.**

§ 3.

Det er saaledes klart, at der i psychisk Henseende finder en væsentlig Forskjel Sted mellem Manden og Kvinden, og hermed er ogsaa det Resultat vundet, at der ved Spørgsmaalet om Tilregnelighed bør tages Hensyn til Kjønsforskjellen, hvad enten man nu betragter Tilregneligheden fra det juridiske eller fra det psychologiske Standpunkt.

I reen juridisk Forstand forudsætter Tilregneligheden Bekjendtskab med Loven. Men dette Bekjendtskab er hos Kvinden gjerne langt mindre udstrakt end hos Manden, og om hun end kjender de positive Lovbud, er hun dog aldrig saaledes gjennemtrængt af Bevidstheden om Lovens Betydning. Det er allerede anført som et ejendommeligt Træk i hendes Charakteer, at hun sjeldent har Interesse for offentlige Anliggender, og hertil kommer endnu, at hun som oftest paa Grund af sin Opdragelse, sin hele borgerlige Stilling, og formedelst Skik og Brug hindres i at tilegne sig et bestemt Kjendskab til Loven. Det er iøvrigt en Selvfølge, at man her vel maa gjøre Forskjel paa Love og Forbrydelser. Thi ved saadanne Handlinger, som kun ved et positivt Lovbud ere stemplede til Forbrydelser, kan Tilregneligheden

af anførte Grunde lettere tænkes ophævet hos Kvinden end hos Manden, selv om man slet ikke vil regne de uvitterlige Lovovertrædelser. Men er Talen om Handlinger, hvis forbryderiske Natur Samvittigheden tilsiger os, da kan den juridiske Imputationslære rigtignok ingen Undskyldning see for Kvinden mere end for Manden, endskjøndt der endnu altid kan blive Spørgsmaal om den psychologiske Tilregnelighed. Denne Anskuelse har ogsaa gjort sig gjeldende i den engelske Lovgivning, hvori der skjelnes mellem **mala in se**, d. e. Forbrydelser, som stride imod den naturlige Følelse, og **mala prohibita**, d. e. saadanne, som først blive Forbrydelser ved et positivt Lovbud. Begaaer en gift Kone en Forbrydelse paa sin Mands Befaling, betragtes denne som Undskyldningsgrund ved **mala prohibita**, men ikke ved **mala in se**.

Men ogsaa fra det reent psychologiske Standpunkt vil man finde flere Formildelsesgrunde hos det kvindelige Kjøn end hos det mandlige. Psychologisk tilregnelig er jo kun den, som overtræder Loven med fri Villie; men det er noksom bekjendt, hvor stor en Indflydelse individuelle Omstændigheder udøve paa Villiens Frihed, og hvor ofte denne unddrages Fornuftens Herredømme ved heftige Drifter, excessive og utæmmelige Sindsbevægelser, o. s. v., uden at tale om de selvstændige Affindighedsformer. Og naar nu Kvinden mere føler, end tænker; naar hun er givet til Priis for Følelser og Affekter, som beherske hendes hele psychiske Jeg, og uden at hun veed det eller kan gjøre sig selv Regnskab derfor, henrive hende til Handlinger, som hun udfører uvilkaarligt, og som ere ubetvingelige Resultater af den Organisation, hun ikke selv har givet sig; naar mægtige Følelser, som Elskov, Moderkjærlighed, Blufærdighed, der ere sammensmeltede til eet med hendes kvindelige Væsen, saa let kan berøve hende Villiens Frihed momentant; naar hendes troende Gemyt begjerligt tilegner sig misforstaaede Religionslærdomme, og hendes ophidsede Phantasi sværmende overskrider Fornuftens Grændser; naar hendes underordnede intellektuelle Evner ikke ere stærke nok til at modstaae denne Strøm af Følelser, Lidenskaber

og uvilkaarlige Impulser; — hvem vil da antage den samme Holdning i Villien hos Kvinden, som hos Manden, hvem vil bedømme hendes Tilregnelighed fra samme Synspunkt og efter samme Maalestok, som hans? Naar Moderen redder sit Barns Liv med øjensynlig Fare for sit eget, da beundrer man Moderkjærlighedens Magt; men naar den samme Følelse nu driver hende til at dræbe en Anden, for at redde sit Barn ...? Naar en ung Pige forsvarer sin Dyd, indrømmer man vel at hendes Æresfølelse fortjener al Agtelse, men naar den samme Æresfølelse griber hende saa mægtigt, at hun dræber Frugten af et Fejltrin ....? Den naturlige Følelse har forlængst besvaret deslige Spørgsmaal, som Lovbøgerne afvise med saa megen Kulde; og det er ret træffende, hvad Schaumann siger: „Af hvem bliver Kvinden dømt? Af Dommere, der formaae at tænke sig ind i hendes Sjel, som af egen Erfaring vide, hvor blødt, hvor bevægeligt, hvor svagt det kvindelige Hjerte er? Nej, hun bliver ikke dømt af sine Lige, hun bliver dømt af Mænd, som ofte slet ikke ere i Stand til at opfatte det Synspunkt, hvorfra en Kvindes Handlinger vise sig som de i Virkeligheden ere."

Endelig er det ikke sjeldent, at Kvindens ejendommelige Sexualfunktioner begrunde en psychisk ufri Tilstand, der altsaa udelukker Tilregneligheden. Herhid høre de psychiske Anomalier, som undertiden indfinde sig under Menstruationen, Svangerskabet, i Fødslen og Barselsengen, saavelsom i den sexuelle Udviklingsperiode, og hvorom Talen vil blive i dette Afsnits fjerde, fjortende og femtende Kapitel.

Fjerde Kapitel.

Alderens Indflydelse paa Tilregneligheden med specielt Hensyn til de psychiske Udviklingsmyndomme.

Da Menneskets forskjellige Livsaldere overhovedet karakterisere sig ved en betydelig Udvikling eller Tilbagegang og grad-

viis Udslukkelse af de somatiske og psychiske Evner, er det en Selvfølge, at Menneskets psychiske Tilstand er forskjellig i hver af disse Livsperioder. Villiens Frihed forholder sig altsaa heller ikke eens hele Livet igjennem, og denne Forskjel maa naturligviis have en væsentlig Indflydelse paa Tilregneligheden. Vi skulle nu nærmere undersøge de forskjellige Livsperioders Forhold i denne Henseende.

§ 1.

Barndommen.

Denne regne vi her fra Fødselen til Pubertetens Indtrædelse, uden at nogen bestemt Alder kan fastsættes som Grændse for dens Varighed.

1. Efter den romerske Ret regnedes Børn (**infantes**) indtil det 7de Aar. Fra det 7de Aar varede Umyndigheden til det fyldte 14de, og hos Pigerne til det fyldte 12te Aar. Manglen af Skjæg og Haar paa Kjønsdelene afgav Charakteren for dette Livsafsnit, hvisaarsag de Umyndige ogsaa kaldtes **impuberes**. Man sluttede sig altsaa fra Legemets Udvikling til Sjelens: iøvrigt gjaldt Haar- og Skjægløsheden kun for saa vidt for Tegn paa Umyndighed, som den i det Hele antydede et lavere legemligt og sjeleligt Udviklingstrin, hvilket deels sees af de Umyndiges almindelige borgerlige Stilling, deels af den Underafdeling, man igjen gjorde i dem, der stode nærmest ved Puberteten og dem, der vare længst derfra. De Sidste, **infantiæ proximi**, agtedes lige med Børn, naar de begik utilladelige Handlinger, og bleve kun ansete for **culpæ**, ikke **doli capaces**, hvorimod de i borgerlige Rettigheder stode paa samme Trin som **pubertati proximi**. Disse behandledes i kriminel Henseende mere som Myndige. Forresten ere Lovfortolkerne uenige om den nærmere Grændse mellem **infantiæ** og **pubertati proximi**; men Glück mener, at Loven med Flid ingen Bestemmelse har gjort, for at den somatiske og psychiske Udvikling kan tjene til Maalestok i det individuelle Tilfælde, og vist er det, at der navnlig i kriminelle Sager blev taget Hensyn til de Umyndiges Forstand

og Indsigter, for at afgjøre, om de kunde have begaaet en Forbrydelse af Ondskab eller ikke; thi denne Omstændighed supplerede den manglende Alder, saa at en større Straf i saa Fald kunde dikteres. — Efter den *salisk*e Lov synes Barndommen at have varet til det 12te Aar, medens det 15de var den almindelige Myndighedsalder. — Den *kanonisk*e Ret anseer Umyndige, om de end ikke pubescere (**pueros grandiusculos**) for i Stand til en Forbrydelse, men skaaner dem dog for de sædvanlige offentlige Straffe. — Den *lybsk*e Ret vil ikke have Børn under 12 Aar straffede for Slagsmaal eller Blodsudgydelse, undtagen af Forældrene. — *Karl den Femtes pinlige* Ret bestemmer, at naar En, som paa Grund af Ungdom ikke var ved fuld Forstand, begik en Forbrydelse, skulde der forespørges paa højere Sted og Straffen bestemmes efter Omstændighederne. En Tyv under 14 Aar straffedes efter denne Lovbog heller ikke paa Livet, med mindre Forbryderen var meget nær ved denne Alder, og Omstændighederne af den Beskaffenhed, at Ondskaben kunde udfylde den manglende Alder. — Den almindelige Lovbog for de *preussisk*e Stater kalder Individer under 7 Aar Børn, og under 14 Umyndige, uden Hensyn til Kjønnet, og disse kunne vel revses til Afskrækkelse, men ikke straffes efter Lovens Strenghed. — Efter de *østerrigsk*e Love regnes Barndommen i Kriminaltilfælde til det 14de Aar; men fra det 11te til det fyldte 14de blive Lovovertrædelser, der kun paa Grund af Gjerningsmandens Umyndighed ikke tilregnes som Forbrydelser, straffede som svære Politiforseelser. — Den *bajersk*e Lovbog overlader Forældre og Foresatte at revse Børn under 8 Aar, naar de begaae en Forbrydelse. Forsætlige Forbrydelser af Børn, over det 8de, men under det 12te Aar, som erklæres for tilregnelige, straffes kun med legemlig Revselse eller med Fængsel. Mellem det fyldte 12te og det fyldte 16de Aar indtræder en lavere Straffegrad end den ordinære, og efter det fyldte 16de Aar begrunder Ungdommen ikke længer Krav paa Formildelse. — Det *hannoversk*e Udkast til en Straffelovbog erklærer Alderen for formildende Omstændighed, naar der hos Individer

mellem det fyldte 9de og det fyldte 15de Aar bliver Spørgsmaal om Forbrydelsen er begaaet med tilstrækkelig Skjønsomhed. Hvis ikke, tilkjendes kun legemlig Revselse, Fængsel eller i det højeste Straffearbejde. Efter det fyldte 15de Aar er Alderen ingen formildende Omstændighed, undtagen naar der mere ligger Overilelse, Letsindighed og ungdommelig Hidsighed, end Ondskab og Overlæg til Grund for Forbrydelsen. — Den sardiniske Straffelovbog af 1839 tilkjender ikke den ordinære Straf, med mindre Forbryderen har fyldt det 21de Aar. Under 14 Aar tilkjendes slet ingen Straf, eller ved overlagte Forbrydelser simpel Indspærring: mellem 14 og 21 Aar formildes alle Straffe undtagen for svære Forbrydelser mod Religionen, Kongen og Staten*).

2. Da vi saaledes savne Overensstemmelse i de forskjellige Lovgivningers Bestemmelser angaaende den Alder, da Tilregneligheden begynder, paatrænger sig os det Spørgsmaal, om det overhovedet er hensigtsmæssigt, at Loven fastsætter en bestemt Lavalder? Vi benægte dette Spørgsmaal af følgende Grunde.

Menneskenes psychiske Individualiteter ere i det Hele endnu langt mangfoldigere, end de somatiske, og lade sig paa ingen Maade henføre til nogen bestemt Norm. Hvo som vil bedømme Forstandens Modenhed og den fornuftige Selvbestemmelsesevnes Energi efter Aarenes Tal, kan ikke undgaae store Vildfarelser. Naar Huster**) saaledes siger, at hos Børn under 7 Aar er der Grund til at antage Uskyldighed, fra 7de til 10de Aar ringe Efterladenhed, og fra 10de til 14de grov Efterladenhed, saa kan

---

*) Som bekjendt, fastsætter den danske Lovgivning det fyldte 10de Aar som en forelobig kriminel Lavalder, med hvilken der indtræder en arbitrær mindre Straf for visse Forbrydelser, og det fyldte 15de Aar som fuld kriminel Lavalder, med Undtagelse af forsætligt Manddrab, hvor Tilregnelighed allerede finder Sted med det fyldte 14de Aar. See Ussings Kriminalret.

Overs. Anm.

**) Abhandlungen über die Criminalgesetzgebung, S. 114.

dette i mange Tilfælde forholde sig fuldkommen rigtigt; men som almindelig Norm lader det sig ingenlunde opstille; thi det er en temmelig vilkaarlig Antagelse, og Naturen binder sig ikke til saa bestemte Terminer. At ville fastsætte Aar, Dag og Time, da Mennesket skulde blive i Stand til at skjelne mellem Ret og Uret, er saa meget mere urimeligt, som Erfaringen daglig lærer os, at Sjeleevnerne udvikle sig tidligere hos den Ene end hos den Anden, at Nogle blive modne før den fastsatte Lavalder, Andre først længe bagefter. I civilretslig Henseende har man ogsaa indseet de Inkonvenientser, som en bestemt Myndigheds-alder medfører, og afhjelper dem ved at tilstaae **venia ætatis.**

Det er fremdeles noksom bekjendt, at et Lands Klima og Kultur har stor Indflydelse paa Sjeleevnernes tidligere eller sildigere Udvikling. I en Stat, hvis Provindser i disse Henseender ikke forholde sig aldeles eens, bliver det altsaa en Umulighed at fastsætte en almeengjeldende Lavalder, uden at begaae en Ubillighed mod visse Dele af Landet, eller utilbørligt at favorisere andre. Vilde man undgaae denne Inkonvenients ved at lægge den forskjellige Kulturtilstand o. s. v. til Grund for en forskjellig Lavalder i Landets forskjellige Dele, og f. Ex. lade Tilregneligheden indtræde tidligere i Hovedstaden end i Provindserne, tidligere i de mere, end i de mindre kultiverede Provindser, da vilde en saadan Lovbestemmelse, skjøndt den vistnok var nærmere ved at træffe det Rette, let paadrage sig Uvillie paa Grund af sin tilsyneladende Partiskhed, og den vilde dog være langtfra at afhjelpe alle Inkonvenientser; thi hvorledes skulde man bære sig ad med Individer, der f. Ex. vare fødte i een Provinds, men senere drage til en med en heel anden Culturtilstand, og der begik en Forbrydelse?

Overhovedet medfører en fast Lavalder ikke faa praktiske Ulemper. Saaledes er den naturligviis bygget paa den Forudsætning, at man kan komme paa det Rene med Malefikantens Alder. Men dette er ikke altid gjørligt, naar Døbeseddelen ej kan tilvejebringes, eller Fødestedet ikke vides og Ingen kjender den Paagjeldende, hvilket meget ofte kan være Tilfældet med

Vagabunder. Hvorledes skal man nu her hjelpe sig? Hvorledes skal man fremdeles undgaae en vis Ubillighed, naar Forbryderen først har naaet den kriminelle Lavalder et Par Dage før han begik Forbrydelsen? Han er nu hjemfalden til Lovens Strenghed, medens man havde maattet erklære ham for utilregnelig, hvis han havde begaaet Forbrydelsen faa Dage tidligere. At hans sjelelige Tilstand skulde have udviklet sig til Modenhed i saa kort en Tid, vilde det være en fuldkommen Absurditet at paastaae. Er han tilregnelig saa kort efter at han fyldte Aar, har han tilvisse ogsaa været det kort før, og det seer dog unægteligt heelt besynderligt ud, at Loven i Dag dømmer det Individ, som den i Forgaars vilde have frikjendt.

Vi see altsaa, hvor urigtigt det er, at Loven opstiller et bestemt Tidspunkt for Tilregnelighedens Indtrædelse. Hensigtsmæssigere vilde det derfor være, om der slet ingen speciel Regel gaves i denne Henseende, saa at Sagen blev subsumeret under det almindelige Spørgsmaal om Tilregnelighed overhovedet, og der i ethvert enkelt Tilfælde blev indhentet Sagkyndiges Betænkning, hvorvidt den sjelelige Tilstand maatte antages at udelukke Tilregnelighed eller ikke.

3. Ved den juridiske og psychologiske Bedømmelse af lovstridige Handlinger hos Børn maa der altid tages Hensyn til følgende psychologiske Erfaringer*).

Det er et meget vigtigt Spørgsmaal, hvorvidt den Ondskab, som lægger sig for Dagen i Forbrydelser, der begaaes af Børn, kan kvalificere disse til samme Straf, som hvis de havde naaet den kriminelle Lavalder. Lovbestemmelserne i denne Henseende ere mangelfulde, og man synes i det Hele ikke ret at være paa det Rene med, hvori Ondskaben skulde bestaae, for at have en saadan retslig Virkning, i hvad Sammenhæng den staaer med Alderen, og om den virkelig hos Børn kan betragtes som Ondskab. Da Lægen trænger dybere ind i Udviklingsperiodernes

---

*) Eml. Mendes Handbuch der gerichtlichen Medicin. 4. Th. 42. Kap.

Ejendommeligheder, end Andre, og baade af Theori og Erfaring veed, at disse Livsperioder ikke mindre udøve en normal Indflydelse paa den sjelelige Sphære end paa den legemlige, saa at baade Tilbøjelighederne og Villiens Yttringer komme i et Afhængighedsforhold til det Legemlige, som mere eller mindre indskrænker, ja endog ganske formaaer at ophæve Friheden; da han veed, at en sygelig Retning af den legemlige Udvikling heller ikke undlader at influere paa den sjelelige Sphære, og er i Stand til at foranledige de ufornuftigste eller tilsyneladende meest usædelige og ondskabsfulde Handlinger uden Individets egen Skyld, saa er ogsaa han alene den, som her kan have en afgjørende Stemme, og er kompetent til at give Kriminalretten en Norm for mange og vigtige Tilfælde, der ellers ere overladte til Dommerens subjektive Skjøn. — Det Spørgsmaal, hvorledes det da har sig med Ondskaben hos Børn, afviser Mende ligefrem med den Bemærkning, at Ondskab nødvendig forudsætter Kundskab om Godt og Ondt, ej blot i Henseende til Individet selv og dettes barnagtige Følelser, men tillige efter Moralens Maalestok i Relation til højere Formaal og til andre Mennesker, saavelsom ogsaa den frie Beslutning, at vælge det Onde, hvilket altsammen nu ikke finder Sted i Barndommen. Underkaster man det, som man kunde kalde Ondskab hos Børn, en nærmere Prøvelse, og sammenholder det med Barndommens Ejendommeligheder, saa vil man finde, at denne Egenskab i Virkeligheden ikke har saa slemt et Udspring. Det lader sig vistnok ikke nægte, at Børn undertiden begaae Handlinger, som ikke blot foraarsage den, hvem de gjelde, eller over hvem de tilfældigviis gaae ud, stor Skade, men som endog synes at have til Hensigt at anrette en saadan Skade. Saadanne Handlinger ere som oftest modvillig Forgribelse paa fremmed Ejendom eller paa Personer, der enten ere dem aldeles uvedkommende, eller staae i et Afhængigheds- eller Kjærlighedsforhold til dem, navnlig Rapseri, Tyveri, eller voldsomme Yttringer af Hevngjerrighed og Vrede. Men dette vil ikke være saa paafaldende, naar man betænker denne Livsperiodes Ejendommeligheder, saadan som Mende ret træffende skildrer dem.

Ubekjendte, som Børn ere, med deres Omgivelsers og Tingenes sande Værd og Betydning, nysgjerrige efter at betragte Alting i Nærheden og undersøge det nøje paa alle Kanter, uden at tænke paa den Fortred, de kunne gjøre, og tilbøjelige til i den mindste Smaating at see en Opfordring til at gjøre Optøjer, kan det ikke lettelig fejle, at jo Børn, især naar Opdragelsen ikke har været den bedste, ofte maa føle sig oplagte til at give deres Kaadhed Luft imod det Første det Bedste, som kommer dem for, ja selv til at spolere det, blot for at prøve og øve deres Kræfter. Paa hvad Maade nu denne barnagtige Ødelæggelseslyst yttrer sig, saa er dog den Drift, som ligger til Grund derfor, stedse den samme, og man vilde meget fejle i at antage den for Ondskab, som altid er en Tilbøjelighed til efter fornuftige Grunde og eget Valg at gjøre hvad man erkjender for Ondt. Vilde man alligevel skyde Skylden paa virkelig Ondskab, og betragte den som en medfødt Tilbøjelighed, der yttrer sig uden positive Grunde til at gjøre det Onde, en Tilbøjelighed, hvis Existents Mende dog nægter, saa kunde man i det Højeste være betænkt paa at sikkre sig mod slige Individer, i Fald man maatte anse dem for uforbederlige: at straffe dem som Forbrydere gik dog ikke an. Her kunde kun en Revselse anvendes, og det af den Beskaffenhed, at den ingen Vanære medførte, thi derved gjorde man snarere den Gode ond, end den Onde god. Tilbøjeligheden til Tyveri er hos Børn ikke andet end en naturlig Drift til at tilegne sig Gjenstandene*), ved hvis Tilfredsstillelse fremmed Ejen-

---

*) Denne Drift viser sig alt i den tidligste Barndom paa en iøjnefaldende Maade, især derved, at Barnet vil gribe Alt hvad det seer og putte det i Munden. Det er urigtigt, naar Tiedemann forklarer dette af en Drift til at bide paa alting, for at lette Tændernes Frembrud. Ogsaa Heinroth tager fejl, naar han i sin Anthropologi anseer dette Phænomen for en Yttring af Folesandsen. Børn forsømme netop denne Sands, og formaae heller ikke at uddanne den. Grunden ligger udelukkende i Barnealderens fremherskende Drift til at tilegne sig Alting.

dom ikke respekteres. Naar Børn faae Lyst til Noget, er det dem sædvanlig nok at tage det, see paa det og i alt Fald beholde det i nogen Tid, hvorpaa de da kaste det fra sig igjen, med mindre det er Noget, som strax kan spises eller drikkes, eller (hos Pigebørn) bruges til Pynt, eller som i det mindste let kan gjøres skikket til dette Brug. Tanken om at komme i varig Besidelse af fremmed Gods, for derved ogsaa i Fremtiden at sikkre sig, eller i det mindste skaffe sig en behageligere Tilværelse og Opfyldelsen af deres Ønsker, falder dem slet ikke ind. Naar denne Barndommens Tilbøjelighed bliver benyttet af Vorne, eller vel endog af erfarne Tyve, maa man indrømme, at den kan blive meget farlig; men derfor er den ikke Ondskab, og dens Yttringer ingen Forbrydelser. Ogsaa maa man erindre, at Børn endnu ikke have noget rigtigt og fuldstændigt Begreb om Ejendom og dens Betydning, hvoraf deres Tilbøjelighed til Tyveri tildeels kan forklares, da det er en psychologisk Erfaringssætning, at denne Tilbøjelighed desto lettere fremkommer, jo uklarere Begreberne ere om Ejerdom. Hvad nu endelig de voldsomme Yttringer af Vrede og Hevn angaaer*), da ere de som oftest ikke

---

*) Vi maae hermed sætte den Erfaring i Forbindelse, at en paafaldende Raahed ikke er nogen sjelden Anomali af Barndommens Følelser. Nasse skildrer denne Tilstand saaledes: „Fortæller man saadanne Born Noget, høre de kun opmærksomt til, naar Historien er grusom: de Historier, de selv sammensætte, ende gjerne med, at Alting bliver hugget ned eller ødelagt: de holde meest af vilde og støjende Lege, og ville gjerne slaae løs paa deres Kammerater: den ustyrlige Dreng vil gjerne lege Hest, og Forestillingen om denne Rolle behersker ham i den Grad, at han vrinsker, slaaer bagud, ja endog tygger Græs. Den Lyst, Børn finde i at dræbe Dyr, hænger vistnok ofte sammen med Uvidenhed om Betydningen af en saadan Handling; men veed Barnet, at han tilføjer Dyret Smerte, og alligevel gjør det, da lægger han en ikke ringe Anomali af Følelsen for Dagen, om end denne Lyst til at beherske og hemme en fremmed Virksomhed ikke har saa stem en Betydning, som den vilde have hos Vorne." — Jacobi und Nasse: Zeitschrift für

af stor Betydning, deels fordi Barndommen endnu mangler Kraft og Besindighed til at give dem Eftertryk, deels fordi disse Affekter sædvanlig gaae for hurtig over til at efterlade sig store Virkninger. Ikkedestomindre blive de undertiden farlige, netop paa Grund af Barndommens Ubetænksomhed, ja man har endog Exempel paa, at Børn ere blevne Mordere. Undersøger man imidlertid saadanne Tilfælde nærmere, saa finder man deri rigtignok Udbruddet af en raa, dyrisk Natur, som i Handlingens Øieblik hverken har ladet sig tæmme af Dømmekraft og Eftertanke eller af Lydighed. Men slige Udbrud gaae hos Børn mindre ud paa at gjøre Andre Fortred, end paa at rydde til Side hvad der er dem selv i Vejen, og saaledes ligesom lette sig for en Byrde, uden Hensyn til Følgerne for dem selv og Gjenstanden for deres Angreb, i det de enten slet intet eller kun et meget dunkelt Begreb have herom. Hevngjerrigheden bestaaer hos Børn ingenlunde i en indre Fasthelden ved deres Vrede og Had i Forbindelse med en fortsat Pønsen paa, hvorledes de kunne finde Lejlighed til at give deres Nag Luft paa en følelig Maade; men der udvikler sig en indre Uvillie imod de Personer, af hvem de troe sig fornærmede, og denne Følelse vedbliver da i længere Tid at vækkes, hvergang de see dem, især hvis de bestandig maa leve sammen med dem, og idelig troe sig krænkede af dem. Kommer der nu en Lejlighed til at give deres Vrede Luft, saa bryder den ogsaa ud med al den Iver og Voldsomhed, som den barnlige Alder formaaer at vise, uden at der er nogen egentlig Hevngjerrighed med i Spillet. At Børn ere meget tilbøjelige til at spille deres Lærer, Husbond, o. s. v. og fornemmelig Enhver, i hvem de see en Plageaand, Puds, der, uden at de tænke derpaa, kunne blive meget farlige, veed Enhver, men en Smule Eftertanke vil ogsaa vise, at slige Optøjer ikke ere et Udtryk af sand Hevngjerrighed. — Af disse psychologiske Erfaringer uddrager endelig Mende det Resultat, at den kriminelle Lovgivning

---

die Beurtheilung und Heilung krankhafter Seelenzustände 1837, 1ste Bind S. 411.

med Hensyn til Forseelser i denne Livsperiode endnu ikke hviler paa rigtige og faste Grundsætninger, og at man ikke tør antage, at en overvejende Klogskab og en til Barndommen uforholdsmæssig Ondskab i enkelte Tilfælde skulde kunne veje op mod det Aaremaal, som maatte mangle i den bestemte Lavalder, da en saadan Antagelse vilde stride imod Barnets Natur og Væsen: en Anskuelse, som ogsaa Carmignani hylder.

Barndommen charakteriserer sig i det Hele ved fremherskende Drifter; men man maa vel vogte sig for at forverle Børns Villen med deres Viliie. De befinde sig i en uafbrudt Villen, uden at derfor deres Villie er stærk nok til at beskytte dem mod de Daarskaber og Utilbørligheder, som de saa let begaae. Ligesaa lidt kan det tilsyneladende Overlæg, hvorined de ofte gaae til Værks, eller den Snildhed, hvormed de forstaae at skjule deres Fejl, gjelde som Beviis for Villiens Frihed; thi deraf følger endnu ikke, at de have Kraft til at modstaae deres Lidenskaber og Drifter ved Overvejelsen af hvad der er deres Pligt og hvad der kan blive Følgen af deres Handlinger, ligesom denne Alder overhovedet mangler den Selvstændighed, som er den nødvendige Betingelse for Tilregneligheden. Den Affindige handler ogsaa ofte med Snildhed og Overlæg, men derfor er han ikke tilregnelig; thi han mangler dog den psychiske Selvbestemmelsesevne: han maa handle saaledes, fordi det gaaer ham som Barnet, at en abnorm Impuls, en potentseret Drift gjør ham til sit Redskab, uden at en fornuftig Villie kan gjøre Modstand. „Man seer ofte Drenge" — siger Platner*) — „selv indtil henimod det 14de Aar, med fortrinlige Anlæg, som ved flittig Underviisning og Øvelse ikke blot have beriget deres Hukommelse, men endog besidde en ikke ringe Skarpsindighed, medens de stedse stræbe at tilegne sig flere Kundskaber, og finde Fornøjelse i skarpsindige Undersøgelser og Beviisførelser, ja selv i Geometriens Studium. Andre, som enten mangle naturlige Aandsgaver eller ydre Hjelpemidler og Vejledning til videnskabelig Uddannelse,

*) Programma de excusatione fatuitatis, II. Lipsiæ 1810.

røbe dog i det mindste ved Udførelsen af de Forretninger, de have opoffret sig til, fortræffelige legemlige og sjelelige Anlæg: Ikkedestomindre ville dog baade de Førstnævnte og de Sidstomtalte i Henseende til vigtigere Anliggender (nemlig saadanne, hvor det kommer an paa Pligt og Dyd) bibeholde den barnlige Ubesindighed og Mangel paa Overlæg, og overhovedet den Opførsel, som er deres Alder egen, med mindre Frygt for Straf, Stræben efter Ros eller ogsaa et godt Naturel have ladet dem tidligt tilegne sig en ualmindelig Følelse for Ret og Sømmelighed. Fordi altsaa en Dreng, langtfra at være dum, netop befindes at være talentfuld, livlig, opfindsom, ja endog listig, snedig og ondskabsfuld, kan man ikke unddrage ham den Undskyldning, som begrundes i den barnlige Fatuitet."

Endelig gjør Mende den Bemærkning med Hensyn til den juridiske Bedømmelse af Børns Forbrydelser, at det er let at faae dem til at vedgaae Bevæggrunde, som dog slet ikke vare de ledende under Handlingen, ja endog at indbilde dem, at de virkelig have handlet af slige Motiver. Netop Mangelen af enhver anden Bevæggrund end den blotte Drift gjør dem tilbøjelige til at indrømme Virkeligheden af det første det bedste Motiv, hvis Mulighed man kan gjøre dem indlysende. Ved et langvarigt Fængsel, eller naar Ensomhed og tiltagende Alder bringer dem til Eftertanke, ere de endog af sig selv i Stand til at falde paa Motiver til deres Forbrydelse, som, da den blev begaaet, ikke kom dem i Tankerne. Dette skeer især, naar man først har henledet deres Opmærksomhed derpaa, saa at de under saadanne Omstændigheder kunne anklage sig for onde Forsætter, de aldrig have huset. En Dommer, som overseer dette, vil i deslige Sager let begaae de største Misgreb.

§ 2.

Pubertetsperioden.

Sexualsphærens Udvikling griber dybt ind baade i det somatiske og psychiske Liv. Det er den Periode, som Voisin figer, **où l'homme semble sortir tout-à-coup d'un long**

sommeil, pour ouvrir son âme à des impressions multipliées; og med Hensyn paa Tilregnelighedsspørgsmaalet bliver den af største Vigtighed.

1. At de forskjellige Nerveaffektioner, der snart vise sig som sygelige Sensationer og psychiske Sygdomsformer, snart som Kramper og Konvulsioner, udgjøre en Hovedklasse af de Sygdomme, der optræde som Følge af Kjønsorganernes Udvikling under Puberteten, er ofte nok paaviist. Men et ganske ejendommeligt Phænomen, der ikke sjeldent optræder under den kvindelige Evolution, er den mysteriøse eller religiøse Melancholi, der sædvanlig er forbunden med en erotisk Melancholi. Overhovedet finder der en mærkværdig Sammenhæng Sted mellem det religiøse Sværmeri og Sexualsystemet. Det religiøse Vanvid og Fanatismen forekommer ofte i Forbindelse med Sygdomme i Genitalierne*), ligesom man ogsaa hos dette Slags Affindige hyppigt træffer Onani og Kjønsudsvævelser. Afvekslende religiøs og erotisk Affindighed er heller ikke sjelden; og selv hos Mennesker, som blot ere meget tilbøjelige til religiøst Føleri og overdreven Fromhed, findes ofte et stærkt Hang til vellystige Udsvævelser, saa at netop den smægtende Andagt, hvori de finde saa stort Behag, mangen Gang hverken er mere eller mindre, end et Udbrud af hemmelig Lystenhed og Anfægtelser af Kjødet**).

---

*) Saaledes var det et mysteriost Sværmeri i Udviklingsperioden, der gjorde Jeanne d'Arc til den vidunderlige Pige af Orleans: hun var ikke mere end 19 Aar, da hun blev brændt, og havde aldrig været menstrueret.

**) Den religionssværmeriske Familie Dutartes drev Blodskam. En Religionssværmerske, der i 1823 lod sig forsæste i Zürich, var udsvævende, og havde født et Barn. I Klostrene var Religiositeten ofte forsat med den største Sandselighed. En Nonne pinte sig saaledes uafladelig med den Tanke, hvad der var blevet af den Deel, som gik tabt ved Jesu Omskjærelse: „ecce vero sensit præputium Christi et quidem dulcissimi saporis in ore." (A. Blanbekin vita et revelationes. Viennæ 1731).

2. Hvad der i psychologisk Henseende især fortjener Opmærksomhed og kan blive af stor Vigtighed for Tilregneligheden=er de mangehaande, ofte højst besynderlige Drifter, som undertiden indfinde sig i Pubertetsperioden. Saaledes opstod der hos en nittenaarig Pige, der fik nogle Kindtænder samtidigt med Menstruationen, en Drift til at patte*). Forfatteren kjender selv et Tilfælde, hvor en sextenaarig Pige under Menstruationens Udvikling fik en uimodstaaelig Drift til at bide sin yngre Søster i den bare Arm, hvad hun ogsaa flere Gange gjorde. En uvilkaarlig Lyst til at spise Jord, Kridt, Kul o. s. v. gaaer ikke sjeldent forud for den første Menstruation, hvortil der da undertiden knytter sig en paafaldende Forandring af Gemyttet, i det de unge Piger blive pirrelige og opfarende, og ligesaa

---

Mange søge i Religionen Erstatning for en ulykkelig eller utilfredsstillet Kjærlighed, hvortil Katholicismen ogsaa paa en Maade giver Anviisning, saa at de overføre deres sandselige Elskov paa Gud og Jesus, og slige Sværmerskers kjæreste Tanke er det søde Christusbarn, som de mere underkaste en legemlig end en aandelig Analyse. Den af Pius den 7de kanoniserede Veronica Juliani tog af lütter Kjærlighed til det guddommelige Lam et virkeligt Lam til sig i Sengen, kysfede det, lod det patte paa hendes Bryster, og afsondrede virkelig Melk. Den hellige Katharine af Genua led ofte med samt sin Hellighed af en saadan Brynde, at hun for at køle sig, lagde sig paa Jorden og raabte: „Kjærlighed, Kjærlighed, jeg kan ikke mere!“ Derhos følte hun en særegen Tilbøjelighed for sin Skriftefader: engang førte hun hans Haand til sin Næse, og bemærkede da en Lugt, som trængte hende igjennem Marv og Been, en himmelsk Lugt, sagde hun, som var i Stand til at opvække Døde. Mangen hysterisk Piges brændende Andagt er ikke andet end et aandeligt Boleri med en eller anden Helgen. Saaledes har man en Bøn til den hellige Emanuel, der lyder: „O, daß ich Dich gefunden hätt', holdseligster Emanuel! O, hätt' ich Dich in meinem Bett', so freute sich mein Leib und Seel'. Komm, kehre willig bei mir ein, mein Herz soll Deine Kammer sein! O, leg Dein Haupt an meine Brust,“ o. s. v.

*) Rust's Magazin, 16de Bd. S. 349.

heftige i deres Antipathier som i deres Lyster. I 1822 faldt det i Osnabrück et Menneske paa 17 Aar ind, ved Aftenstid at antaste unge Piger, og træde dem saa voldsomt paa Fødderne, at de undertiden maatte holde Sengen: efter at have drevet dette Uvæsen i nogen Tid, blev han omsider greben, og havde ved Forhørerne ingen anden Grund at angive, end en uimodstaaelig Drift. Vogel, som meddeler dette Tilfælde*), antager at Udviklingsperioden egentlig har været Aarsag deri.

For at kunne forklare disse Drifter, maae vi gaae ud fra Analogien mellem de somatiske og psychiske Livsprocesser, i hvilken Henseende jeg maa henvise til mit tidligere opstilte System**), der viser at begge foregaae efter en og samme Norm, idet saavel den somatiske, som den psychiske Livsproces har en tredobbelt tilsvarende Sphære. Aandssphæren i det psychiske Liv svarer til Nervelivet og Sandsevirksomheden i det somatiske: Villiessphæren til Bevægelsesvirksomheden, Gemytssphæren endelig er analog med den somatiske Dannelseskraft. De to sidstnævnte har jeg betegnet som psychisk og somatisk Begjering. Ligesom nu Gemyttet aabenbarer sig deels som positiv, egentlig Begjering, deels som negativ Begjering eller Afsky, saaledes lader sig den samme Dualisme eftervise i den tilsvarende somatiske Sphære. Til den psychiske positive Begjering svarer nemlig her den hele Dannelsestendents og Stofoptagelse, til den psychisk negative Begjering, til Afskyen, svarer her Stofudskillelsen. Gjenstand for Sjelens positive Begjering er det, som den, hvis man saa tør udtrykke sig, kan assimilere (Kjærlighed, Venskab): og ligeledes gaaer den somatiske Begjering kun ud paa det, som lader sig somatisk assimilere. Men ligesom den somatiske Sphære negativt begjerer o: ved Se- og Exkretionsprocesserne udskiller det, som den ikke kan bruge, saaledes støder ogsaa den psychiske

---

*) Beiträge zur gerichtsärztlicher Lehre der Zurechnungsfähigkeit.

**) Friedreich: Andeutungen zum Versuche eines neuen Systems der Erscheinungen des gesunden und kranken Lebens. Würzburg 1825.

Sphære fra sig, hvad der ikke lader sig psychisk assimilere, ved negativ Begjering, Afsky (Had, Fjendskab). Den Analogi, som saaledes findes mellem den psychiske og somatiske Begjering, d. v. s. mellem Gemytslivet og den produktive Sphære i physiologisk Henseende, kan heller ikke mangle i den sygelige Tilstand. Puberteten er nu, som man let vil indrømme, Perioden for en mægtig somatisk produktiv Tendents, for en vidtomfattende somatisk Begjering; men hemmes denne, saa ligesom overføres den somatiske Begjering, som staaer der i sin fulde indre Virksomhed, og ikke kan komme til Gjennembrud paa den normale Maade, til den tilsvarende psychiske-Sphære, til Gemyttet, og optræder her som abnorm psychisk Begjering*). Saaledes bliver det i det Hele forklarligt, hvorfor saa mangehaande Drifter og Begjeringer træffe sammen med Pubertetsudviklingen, fremdeles hvorfor lignende Phænomener, de saakaldte Lyster, indfinde sig i Svangerskabet, hvor hele Kvindens somatiske Liv koncentrerer sig i en saa dybt rodfæstet produktiv Tendents, at ogsaa det psychiske Livs Gemytssphære drages ind i den almindelige Begjering. (Smlgn. Kap. 14, § 2).

3. Blandt de sygelige Drifter, der saaledes forekomme i Pubertetsperioden, er der især een, som har en meget vigtig forensisk Betydning. Det er nemlig Brandstiftelsesdriften, en paa en sygelig somatisk Udvikling beroende Lyst til Ild og Tilbøjelighed til forsætlig Brandstiftelse. Det er saa meget nødvendigere, her at udvikle denne Abnormitet nærmere, som man tidligere ikke har skjænket den behørig Opmærksomhed hverken i den retslige Medicin eller i Kriminalretten. Det er Henkes

---

*) Man vil have gjort den Erfaring, at skrophuløse Børn fortrinsviis ere tilbøjelige til at rapse og bemægtige sig Alt hvad de see. Da nu Ernæringen, den somatiske Begjering, er sunken i Skrophlerne, kunde man maaskee spørge, om ikke denne Stjældrift er at betragte som en antagonistisk inciteret psychisk Begjering, saa at der ogsaa kunde finde et vikarierende Forhold Sted mellem den somatiske og psychiske Side af denne Grunddrift.

Fortjeneste, først at have bragt denne ejendommelige Drift paa Bane og paapeget dens Sammenhæng med Pubertetsudviklingen, og det maa unægtelig være enhver Psycholog paafaldende, at en i sine Følger saa skrækkelig Handling som forsætlig Ildspaasættelse virkelig meget hyppigt paabegyndes eller udføres af Drenge og Piger i en Alder af ni, ti til sexten Aar. At dette virkelig forholder sig saa, er aldeles vist*), og vi have altsaa i mediko-forensisk Henseende at undersøge, om denne Lyst til Ild og Tilbøjelighed til Brandstiftelse skulde være tilfældig i hiin Livsperiode, eller om den ikke virkelig skulde staae i Kausalforbindelse med Legemets Udvikling overhovedet, og navnlig med Pubertetens Indtrædelse.

Sidstnævnte Paastand lader sig unægtelig allerede forsvare med Hyppigheden af deslige Tilfælde i denne Livsperiode, og dette Forhold har tilvisse Fordring paa den allerstørste Opmærksomhed i mediko-forensiske Undersøgelser over saadanne unge

---

*) Forfatteren indskyder her en Fortegnelse paa 69, eller egentlig 71 authentiske Tilfælde af Ildspaasættelse, begaaet af Børn og Individer i Udviklingsperioden. Han kalder den en Oversigt over de hidtil bekjendte Casus, dog synes de alle (med Undtagelse af een) at være passerede i Tydskland. For Pladsens Skyld udelade vi den temmelig detaillerede Liste, og meddele blot følgende numeriske Resultater.

Af 66 Individer, hvis Kjøn er angivet, vare 26 Drenge og 40 Piger. Blandt disse havde 4 Drenge og 10 Piger gientagne (to Drenge endog resp. 16 og 17) Gange attenteret eller udført Brandstiftelsen. — Med Hensyn til Alderen var

			10 Aar og derunder	..	3	Drenge og		2	Piger,
over	10	og indtil	12	Aar	..	3	—	2	—
—	12	—	14	—	..	6	—	8	—
—	14	—	16	—	..	11	—	17	—
—	16	—	18	—	..	2	—	9	—
—	18	—	22	—	..	1	—	2	—
					ialt	26	Drenge	40	Piger.

Blandt 40 Individer, hos hvem Kausalmomenter ere anførte, forefandtes

Brandstifteres sjelelige Tilstand. For imidlertid at forebygge Misforstaaelser og Ramaskrig af det orthodoxe Juristeri, bemærke vi strax, at det ingenlunde er vor Mening, at erklære enhver Brandstiftelse af Individer i Pubertetsperioden for Frugten af en abnorm Udvikling og dennes legemlige og sjelelige Følger: vi indrømme endog, at hos nogle er barnagtig Enfoldighed og Ubetænksomhed, hos Andre Raahed og Mangel paa moralske Begreber, hos Enkelte ogsaa virkelig Hævngjerrighed og Ondskab Aarsag til denne Handling. Men alligevel lader det sig ikke miskjende, at der hos de Fleste finder en usædvanlig og sygelig psychisk Tilstand Sted, som staaer i Forbindelse med en abnorm, snart forsinket og hemmet, snart uordentlig Pubertetsudvikling. Vi kunne altsaa uden Betænkning og med fuld Føje optage Henkes Sætning: at den hos unge Personer hyppige Tilbøjelighed til Brandstiftelse ikke sjeldent er Følgen af en abnorm legemlig Tilstand, navnlig af en uregelmæssig organisk Udvikling paa den Tid, da Puberteten nærmer sig eller indtræder.

Masius*) tiltræder ogsaa denne Mening, og tilføjer, at Kriminalakterne udvise, at de fleste Ildspaasættelser i det Hele

---

Bestemte Tegn til en hemmet Pubertetsudvikling eller et sygeligt Kjønsliv hos	5	Drenge	og 13	Piger.
Uvilkaarlig Branddrift alene eller i Forbindelse med andre psychiske Abnormiteter, tildeels ogsaa med Epilepsi hos	6	—	— 6	—
Hjemvee hos	1	—	— 6	—
Tilsyneladende ubetydelige ydre Motiver hos	3	—	— "	—
ialt	15	Drenge	og 25	Piger.

Overs. Anm.

*) Erörterungen aus dem Civil- und Criminalrechte, Rostock 1821. See ogsaa hans Handbuch der gerichtlichen Arzneiwissenschaft. Stendal 1822, 1ste Bd. S. 593.

hidrøre fra Individer mellem 12 og 17 Aar, især Piger. Han omtaler derhos et vist uvilkaarligt Velbehag ved Ilden, en Drift til at stirre i Ilden eller til at nærme sig den, som et af de mærkeligste Phænomener af den abnorme Pubertetsudvikling*), og det baade før Brandstiftelsen, og hos unge Piger, der heller ikke senere gjorde sig skyldige i Ildspaasættelse. Saaledes omtaler han to unge Piger, hos hvem Pubertetsudviklingen ledsagedes af mangehaande legemlige Lidelser. Den Ene, 14 Aar gammel, nervesvag og blegsottig, fandt et saadant Behag i Ilden, at hun kunde staae hele Timer i Kjøkkenet og stirre ganske hensunken i sig selv ind i Luen paa Skorstenen. Den Anden angav sig selv for Brandstiftelse, betegnede Stedet, hvor hun havde stukket Ild, og vilde endog see det brænde, uagtet en omhyggelig Undersøgelse ikke ledede til den mindste Opdagelse af Sligt, og Pigen ikke engang havde Materialier til at gjøre Ild. Hun forsikkrede, ingen Motiver at have havt dertil uden en indre Lyst til at see en stor Ild, og hendes syge Phantasi udmalede hende nu denne indbildte Handling, indtil hun virkelig troede at see det brænde**). Efter Masius yttrer denne Drift sig gjerne som en Lyst til at betragte en stor Ildebrand: i

---

*) Dette bemærkedes tydeligt hos den 17aarige Klein (Henkes Zeitschrift 1825, Hft. 2), som led af Menstruationsanomalier. Man saae hende ofte staae foran Ilden, lege med en Brand, gjøre Ild paa uden Nødvendighed, o. s. v. Pigen endte som Brandstifterske.

**) Vi kunne hermed sammenholde den Erfaring, at Forestillingen om Ildebrand undertiden beskjeftiger den Paagjeldende længe før Gjerningen. Den ovenomtalte Brandstifterske Klein talte længe i Forvejen næsten daglig derom. Ringede det, yttrede hun næsten altid: „der er Ildløs": ofte sagde hun uden mindste Anledning: „der kommer snart Ildebrand", og hun talte saa tit derom, at hendes Hosbond flere Gange irettesatte hende derfor. Ved en saadan Lejlighed begyndte hun engang, umiddelbart efter at han havde skjendt i denne Anledning, paa det samme Thema med sin Madmoder.

enkelte Tilfælde synes den dog mere at gaae ud paa selve Ildspaasættelsen, og Forestillingen om den udbrydende Lue at være fremherskende: ogsaa mener han, at den i Forvejen sygelige Phantasi hos et Individ i Pubertetsperioden ved Synet af en stærk Ild kan geraade i en saadan Forvirring, at dette gribende Skuespil kan vække Ideen om Brandstiftelse, der lidt efter lidt under Besindelsens og Selvbestemmelsens Tab kan blive saa fix, at den syge Phantasi ikke længer formaaer at løsrive sig derfra. — Omendskjøndt nu Masius anerkjender og selv har iagttaget denne sygelige Ildlyst med den deraf fremgaaende Tilbøjelighed til Brandstiftelse, anseer han dog stör Forsigtighed for nødvendig ved Anvendelsen af dette Faktum i Kriminalsager, og mener at man kun bør antage Tilstedeværélsen af denne sygelige Drift, naar der slet ingen andre Motiver lade sig paavise, og naar der tillige findes Tegn paa en abnorm Udviklingsproces saavel i den legemlige, som især i den psychiske Sphære. Som hidhørende somatiske Symptomer nævner han en meget hurtig eller ogsaa en forsinket Vækst, almindelig Svaghed og Sygelighed, jevnlige Sygdomme, som ere charakteristiske for den ungdommelige Alder, en abnorm Udvikling af Kjønsorganerne, en sildigt indtrædende, pludselig undertrykt, eller længe udebleven Menstruation, Uordener i Karsystemet, nervøse Affektioner, saasom Hysteri, Epilepsi, Katalepsi, o. s. v. En abnorm psychisk Tilstand antydes, naar der i længere Tid før Brandstiftelsen har været bemærket Tungsindighed, et stille, indsluttet Væsen, usædvanlig Pirrelighed og Heftighed, tankeløs Henstirren paa een Plet, især hyppig og vedholdende Stirren paa Ilden, jevnlig og heftig Graad uden ydre Foranledning, trykkende Angst, Drift til Selvmord, Klager over skrækkelige Skikkelser, som forfølge Vedkommende, Opfaren og Skrigen i Søvne, Forvirring af Tankerne, momentan Sandsesløshed. Uagtet man ogsaa har seet en fuldstændig Melancholi, Vanvid eller selv Mani ligge til Grund for Brandstiftelsesdriften, maa man langtfra altid vente en fuldkommen uddannet psychisk Sygdom: tvertimod ere de psychiske Abnormiteter hos slige unge Individer ofte

af en mere forborgen Natur, saa at kun en skarp og øvet Jagttager formaaer at opdage og rigtigt at vurdere dem. Endelig gjør Masius endnu opmærksom paa de Tilfælde, hvor der ved Siden af Kjønsfunktionernes standsede Udvikling og hele Legemets i Forhold til Alderen forsinkede Uddannelse endnu fandt en til Fjottethed grændsende Grad af barnagtig Enfoldighed Sted hos brandstiftende Drenge eller Piger.

Vi komme nu til de Indvendinger, man har gjort imod Antagelsen af en saadan Branddrift som Pubertetssygdom.

For det Første har man benægtet dens Tilværelse, fordi den først paa den senere Tid er bleven bragt paa Bane, og ikke tidligere har været kjendt. Men ikke at tale om, at Lægevidenskabens Historie paaviser Udviklingen af mange andre Sygdomme, som i forrige Tider heller ikke have været iagttagne, saa kan denne Sygdoms Existents bringes til en høj Grad af Sandsynlighed ved dens Analogi med andre psychiske Abnormiteter, med Somnambulismens Phænomener og lignende sygelige Produkter af den nyere Tid, der er saa rig paa nervøse Ønder. Overhovedet er den Omstændighed, at man tidligere ikke har iagttaget denne Drift, slet intet Beviis for dens Ikketilværelse i forrige Tider, især naar man betænker den Overfladiskhed og Mangel paa grundige psychologiske Kundskaber, hvormed slige Undersøgelser dengang førtes.

Flemming*) finder dernæst, at Branddriftens Phænomener lade sig tilstrækkeligt forklare alene af Ungdommens Ubetænksomhed og Letsindighed, af dens Tilbøjelighed til at lege med Ild**), dens Kaadhed, dens Lyst til Drilleri, dens hemmelige Skadefryd og Hevngjerrighed, som formedelst Mangel af Kraft kun formaaer at yttre sig paa en skjult Maade, af dens Tilbøjelighed til at modsætte sig Andre og lade dem føle deres Over-

---

*) Ueber die Existenz eines Brandstiftungstriebes als krankhaft psychischen Zustandes. Archiv für medicinische Erfahrung, 1830, Marts, April.

**) Hvoraf kommer da denne Tilbøjelighed? kan man her strax spørge.

magt, af den Lethed, hvormed Brandstiftelse kan begaaes og skjules, og endelig af slet opdragne Børns, især Pigers, Fejghed og Lumskhed. Af disse Grunde mener han nu, at Hyppigheden af de Ildspaasættelser, som begaaes af Børn og Halvvorne, slet ikke nødvendigt staaer i Sammenhæng med Pubertetsudviklingen. Man vil imidlertid let indsee, at denne Indvending ikke har stort at betyde; thi vi paastaae jo ingenlunde, at enhver Ildspaasættelse af Individer i hiin Alder hidrører fra en sygelig Drift, der staaer i Forbindelse med Pubertetsudviklingen*); men indrømme netop, at strafværdige Motiver, saasom Had, Hevn, Ondskab o. s. v., i mange Tilfælde kunne ligge til Grund. Vi paastaae kun, at Brandstiftelser af Halvvorne undertiden have deres Grund i Anomalier under Pubertetsperioden, og at Branddriften i slige Tilfælde fortjener Retslægens fulde Opmærksomhed. Den positive Erfaring, som godtgjør denne Drifts Existents, og den Forklaring, vi snart skulle give derover, lader sig altsaa ikke rokke af Flemmings ensidige Indvending, thi har han end Ret i, at Letsindighed, Ondskab, Lumskhed og lignende Motiver kunne drive halvvorne Personer til Ildspaasættelse, saa er dermed endnu langtfra bevist, at en paa somatiske Abnormiteter beroende Drift ikke ogsaa skulde kunne gjøre sig gjeldende paa denne Maade. Han indrømmer endog, efterat have undersøgt adskillige hidhørende Tilfælde, at en sygelig Sindstilstand var tilstede i tre Casus; men om dette nu end virkelig ikke fandt Sted i mere end eet Tilfælde blandt 20, var man dog ikke berettiget til at skjære

---

*) Henke selv protesterer imod en saadan Udstrækning af hans Anskuelse, see hans Tidsskrift, 14de Supplementhft. S. 193, og Grohmann siger i Nasses Tidsskrift for Anthropologi, 1826, 4de Hefte S. 249: Vistnok er det en Extravagance, naar man ved enhver Lejlighed har forsøgt at redde Mordbrænderen ved at antage en Branddrift, eller hvad man vil kalde den. Imidlertid er det umiskjendeligt, at der i Pubertetsperioden ofte gjør sig en Naturnødvendighed gjeldende, en physisk og psychisk degenereret Kraft, som behersker Forstanden og tilintetgjør Villiens Frihed.

dem alle over een Kam, og den rigtige Vurdering og Anerkjendelse af en saadan ufri, Tilregneligheden ophævende Tilstand, var derfor ikke mindre nødvendig.

Meyns Indvendinger endelig*) gaae ud paa at vise, at Lys- eller Ildbegjerligheden egentlig ikke kan være andet, end en vilkaarlig søgt og ofte tilfredsstillet Pirring, analog med den, der foraarsages og stedse forøges ved Nydelsen af spirituøse Drikke, saa at Brandstiftelsesdriften, som aldeles ubeviist, bør udslettes af Fortegnelsen over de sygelige Lyster og Drifter. Imidlertid indrømmer han dog den Erfaring, at Individer i Pubertetsudviklingen under visse Omstændigheder geraade i en sygelig Sindstilstand, der uvilkaarligen kan lade dem begaae enhversomhelst imponerende og paafaldende Handling, og følgelig ogsaa Brandstiftelse. Men vi skulle snart vise, hvorledes hiin Ildrift virkelig hænger sammen med en abnorm Udvikling, eller hvorledes det hele Phænomen tilsteder en somatisk-psychisk Forklaring, og hermed er da Meyns Indvending allerede i og for sig gjendreven. Han betvivler fremdeles Driftens Existents, fordi de Tilfælde, man kjender af slige Brandstiftelser, fornemmelig have fundet Sted paa Landet; men deels er dette ingenlunde aldeles rigtigt, deels lader det overvejende Antal Tilfælde paa Landet sig forklare af flere Omstændigheder. Saaledes er den opvorende Ungdom i Byerne mere og stadigere under Opsigt, mindre alene og overladt til sig selv: man lægger mere Mærke til dens Helbredstilstand, og den lever i et mere selskabeligt Samkvem med Paarørende og Jevnaldrende; hvorimod Ungdommen paa Landet oftere er fjernet fra Hjemmet, lever i trykkende Tjenesteforhold, hvor den mangen Gang bliver haardt behandlet og udelukkende er henviist til Omgang med sig selv, saa at den ikke sjeldent har Lejlighed til at ruge over sine Følelser og fordybe sig i sine Tanker hele Timer, ja halve Dage, uden at Nogen lægger Mærke til dens legemlige eller sjelelige Tilstand — altsammen Forhold,

---

*) Ueber die Unzuläßigkeit der Annahme eines Brandstiftungstriebes. Henkes Tidsskrift, 14de Supplementhefte.

som ikke kunne være uden Indflydelse paa slige abnorme Sindstilstandes Udvikling. Naar forøvrigt Meyn endvidere troer, at det af Branddriften beherskede Individs forsigtige og skjulte Fremgangsmaade ved Ildspaasættelsen, taler for en mere eller mindre klar Bevidsthed om Handlingens Strafværdighed og Fordømmelighed, saa beviser dette aldeles Intet; thi det er jo bekjendt nok, at selv notorisk Affindige ikke sjeldent have en Følelse af den Handlings Urigtighed, som en blind Impuls alligevel driver dem til, ofte gaae hemmeligt tilværks, for ej at blive forstyrrede, og baade røbe Overlæg og List*). Endelig benægter Meyn Branddriften, fordi den ikke altid manifesterer sig som en Lyst til at nyde Synet af Branden, men blot yttrer sig som en Impuls til at anlægge Ilden, saa at Mordbrænderen endog ofte undgaaer Betragtningen af Luen. Men Erfaringen viser, at abnorme Drifter ofte bringes til Taushed ved den blotte Udsigt til deres Tilfredsstillelse, at den, som stikker Ild eller myrder af en uimodstaaelig Impuls, ofte befries fra sin indre, martrende Uro ved den blotte Handling alene, uden derfor endnu nødvendigt at maatte finde en Nydelse i Betragtningen af Bran-

---

*) Følgende Bemærkning af Mende (Handb. d. gerichtl. Med. IV. Th.) turde her finde en passende Plads. Man har tillagt Drenge og Piger en vis Snuhed i at arbejde til deres Djemeed, uden at lade sig afskrække af Hindringer, og man har med Urette heri seet en Yttring af virkelig Klogskab, da denne Snuhed endog ofte er parret med den største Dumhed. Den er kun en Virkning af den barnlige Alders hurtige Opfatningsgave og bevægelige Phantasi, der fornemmelig gaaer ud paa Begjerevnens Tilfredsstillelse, i Forbindelse med Nyhedens Interesse, som afgiver Motiverne til Barnets Handlinger, uden nogen klar Forestilling om deres Følger. Da nu Barnet gjerne handler uden Hensyn til Andre, ubekymret, rask og behændigt, og med et vist Eftertryk, fordi det hensynsløst stræber til sit Maal, saa faaer dets Handlinger ofte et usædvanligt og overraskende Præg, hvilket den Vorne gjerne udlægger som Bevis paa Klogskab, hvorved da Fremfusenheden og Ubesindigheden desto lettere faaer Skin af Ondskab.

den eller i Synet af den Myrdede. Vi kunne her erindre om et analogt Phænomen ved de Frugtsommeliges Lyster: disse have ofte en uimodstaaelig Begjerlighed efter en eller anden Spise, og saasnart de faae den, røre de den ikke. Her beroliger Besiddelsen, ligesom hist Gjerningen, uden at derfor Driftens Existents kan benægtes. Naar en frugtsommelig Kone, dreven af en saadan sygelig Impuls, stjæler Æbler i sin Naboes Have, vil man da vel betvivle hendes Utilregnelighed, fordi hun maaskee ikke spiser dem paa Stedet? Eller naar et Menneske, der lider af Hjemvee, bliver beroliget og befriet fra sin Sjeleangst ved den blotte Udsigt til at vende tilbage til sit Fædreland, tør man da antage, at det Intet har havt at betyde med hans Angst og hans Drift efter Hjemmet, fordi hans Uro har lagt sig, inden han saae det? Desuden har man Exempler paa, at slige Brandstiftere have glædet sig ved Synet af Luen. Saaledes fortæller Platner om en Pige, der i det Ilden brød ud, kom i en vis behagelig Forventning, og med spændt Opmærksomhed og Velbehag hørte Flammen knittre. En anden Brandstifterske blæste stærkt til Ilden, og blev staaende som rolig Tilskuer, da den blussede højt i Vejret. Pigen Kalinowska forsikrede, at Synet af Branden foraarsagede hende en hidtil ukjendt Glæde (Kleins Annalen Bd. 12).

Vil man nu hente en ny Indvending imod Realiteten af denne mærkelige Drift fra Vanskeligheden i at forklare den og vise, hvorledes den staaer i nødvendig Forbindelse med Kjønslivets Udvikling, saa kunde vi vistnok skyde os ind under den Paastand, at naar en Kjendsgjerning er empirisk beviist, har det ikke stort at betyde, om vi maaskee ikke formaae at henføre den i sin Detail til almindelige Love. Lægen og Naturforskeren befinder sig daglig i dette Tilfælde, og dog falder det Ingen ind, at benægte Realiteten af Generationen eller af Medikamenternes Virkning paa Organismen, fordi vi komme tilkort ved Forklaringen af disse Phænomener. Det ligger i de psychiske Sygdomstilstandes hemmelighedsfulde Natur, at Vished ikke altid lader sig opnaae, og Retsvidenskaben maa derfor ofte indrømme

en Sandsynlighed, der støtter sig til videnskabelige Grunde, Gyldighed og bevisende Kraft. Da det imidlertid er Videnskabens Opgave, ikke at blive staaende ved det Resultat, at Forklaringen af dette eller hiint Phænomen er vanskelig eller umulig, men stedse at vove nye Forklaringer i saadanne Tilfælde, fordi enhver paa en videnskabelig og naturhistorisk Basis grundet Anskuelse, om den end har Udseende af en vovelig Hypothese, dog altid vil føre nærmere til Sandheden, saa maa det ogsaa være os tilladt, at opstille følgende Forklaring over den paa Pubertetsudviklingen beroende Brandstiftelsesdrift.

At denne Tilbøjelighed overhovedet grunder sig paa en abnorm psychisk Begjering under Evolutionsperioden, fremgaaer af det, som ovenfor (S. 148) er sagt om Forholdet mellem den somatiske og psychiske Begjering, der forklarer de sygelige Drifter i Pubertetsperioden i Almindelighed*). Hiin specielle Drift til Lys, Ild og Brandstiftelse lader sig nu formeentlig udlede deels af Lysets og Ildens Forhold til det Sjelelige overhovedet**), deels af en overvejende Venositet og Tilbagetrængen af det arterielle Blod i Særdeleshed. a) Den menneskelige Organismes Liv betinges af Jordklodens Liv, hvor Mennesket er at betragte som en Parasit: Lovene for det individuelle Liv ere dem for det mere universelle telluriske underordnede: Sympathiens og Slægtskabets Love sammenkjæde Universets Dele, og betinge dets Enhed. De gjensidig beslægtede Stoffer og Potentser søge hinan-

---

*) Hansen (über den Brandstiftungstrieb, i Pfaffs Mittheil. aus d. Geb. d. Med. 2den Aarg. 1ste H.) antager, at Gemytslivet, som under Kjønsudviklingen kommer i en stormende Bevægelse, maa udlade sig enten gjennem vedholdende Tænkning, eller ved stærke sandselige Nydelser, eller ved legemlig Anstrengelse: i modsat Fald skeer det gjennem usædvanlige, endog sygelige Yttringer, og da er det, at man træffer Ungdommen paa Vejen til Mordbrand. Men hermed er selve Ilddriften endnu ikke forklaret.

**) Sammenlign hermed Forfatterens Afhandling „zur Psychagogie des Lichtes", i hans Magazin für Seelenkunde. 2 H. S. 165.

den i Naturen. Ligesom nu Ilten og Lyset ere de ædleste Potentser i det mikrokosmiske Liv, saaledes er det arterielle og Nervesystemet med den af dette betingede psychiske Sphære de ideelleste Potentser i Menneskelivet; og følgelig maa ogsaa den menneskelige Organismes ideelle Potentser, Nerve- og Sjelelivet, søge Verdensorganismens ideelle Potentser, Ilten og Lyset. Derfor stræber Sjelen gjennem Øjet mod Universets med den beslægtede Lys, og heraf kunne vi forklare, hvorfor de Farver, i hvilke Lyset er fremherskende, ere velgjørende for Øjet, eller rettere gjennem Øjet for Sjelen, og hvorfor Mangel af Lys nedstemmer denne; thi i første Fald tilfredsstilles dens Længsel efter Universets ideelle Lyspotents, i sidste Fald ikke*). Endnu større Betydning faaer denne Forklaring ved en Sammenligning mellem Bjergbeboernes og Dalbeboernes sjelelige Liv. Den Første er et ideellere, aandskraftigere Menneske, formedelst Lysets og Iltens fremherskende Indflydelse i Bjergegnene; og Historien frembyder Exempler nok paa alt det Store og Herlige, som et Bjergfolk formaaer at udrette; thi Bjergboerens Aand er kraftig som hans Legeme, og hans Villie er fri. Her finder ogsaa Bjergfolkenes ejendommelige Sygdom, Hjemveen, sin Forklaring; thi den forandrede Levemaade og Næring, Savnet af Frænder og Venner o. s. v., afgiver dog ingen tilfredsstillende Forklaring, og denne Sygdoms Væsen ligger egentlig i det Psychiske: i det Bjergboeren flytter til Dalen, unddrages han paa engang fra hine ideelle Potentser, fra den fremherskende Lyssphære, saa at Hjemveen ikke bliver Andet, end Sjelens Længsel efter sine ideellere hjemlige Omgivelser, efter det med den beslægtede Lys, thi det Beslægtede søger det Beslægtede i hele Naturen**). Det er

---

*) Desaarsag lader Farvernes Symbolik sig ogsaa kun psychisk forklare, i det det er de lysere Farver, som betegne Haab, Glæde og Kjærlighed, de mørkere, som repræsentere Sorgen.

**) Imod denne Paastand, at Aandslivet staaer højere i Bjerglandene, kunde man indvende, at netop her ere Sindssygdommene saa almindelige; men dette har ikke meget at betyde, thi netop

nu viist, hvorledes Nerveſphæren og det deraf betingede Sjeleliv ſøger Univerſets ideelle Potentſer, Lys og Ilt, og Sjelens almindelige Drift efter Lyſet er ſaaledes forklaret. Vi have altſaa tilbage at viſe b) det arterielle Syſtems Forhold til Lyſet, hvorved vi komme nærmere ind paa Forklaringen af hiin ſæregne Lyshunger (**Photophagia, Photorexis**) eller Ild- og Branddrift. Da nemlig det arterielle Liv kun erholder ſin Betydning formedelſt Ilten og Lyſet, vil man indſee, at i ſaadanne Tilfælde, hvor det venøſe Liv har udviklet ſig paa det arterielles Bekoſtning, vil der antagoniſtiſk kunne opſtaae en Trang til Lys og Ild, og under Puberteten, medens Blodets Tendents fornemmelig er rettet mod Sexualſyſtemet, yttrer ſig derfor ogſaa hiin Begjerlighed efter Lys og Ild ſom en vikarierende Stimulus, ſaavel for Sjeleorganet overhovedet, der af nævnte Grund nu er blevet fattigere paa arterielt Blod, ſom for Djet i Særdeleshed, der i den ſenſorielle Sphære ſtaaer det Pſychiſke nærmeſt*). Hertil føje vi endnu nogle Erfaringer, ſom godtgjøre at Ild- og Lysbegjerligheden virkelig indfinder ſig ved et tilbagetrængt arterielt, og fremherſkende venøſt Liv. Saaledes er denne Drift ulige hyppigere hos Fruentimmer, der i det Hele have en overvejende Venoſitet, end hos Mandfolk, hvor det arterielle Liv præ-dominerer. Fremdeles indfinder den ſig hyppigſt i den Periode, da Menſtruationen ſkulde indtræde, eller naar denne udebliver for længe; men under Pubertetsudviklingen og før enhver Men-

---

der, hvor det ſjelelige Liv modnes hurtigſt og ſtærkeſt, kan det ogſaa letteſt blive ſygt. Dertil maa man endnu ſkjelne mellem ſjelelig Kraftighed og ſjelelig Uddannelſe: fordi Bjergboeren beſidder den førſte, kan han gjerne mangle den ſidſte; thi den førſte er Reſultatet af hans ideellere Fædreland, den ſidſte af Skolen. Ikke enhver, der beſidder Aandsdannelſe, ſtaaer paa et tilſvarende Trin af ſjelelig Kraft og Frihed, hvilket den daglige Erfaring viſer hos mangen Forretningsmand, der ved Siden af en god Dannelſe røber en ſaadan Mangel paa pſychiſk Kraft og Frihed, at han aldrig formaaer at losrive ſig fra forældede Dogmer og længſtforkaſtede Anſkuelſer.

*) Jvfr. Oſiander über den Selbſtmord. Hannover 1813. S. 108.

struation er Blodet mørkere og mere venøst, hvilket end mere maa være Tilfældet ved tilbageholdt Menstruation. Ogsaa hos Kretinerne, hvis ligesom sammensunkne Hjerne hindrer det venøse Blods Tilbageløb, yttrer Ildbegjerligheden sig. Ligeledes bemærker man hos gamle Dyr, hvor den arterielle Strømning til Hovedet bliver svagere, navnlig hos gamle Hunde og Katte, at de ofte kunne stirre længe paa Lyset eller Ilden med ufravendt Blik; især seer man dem ofte sidde længe foran Ovnen eller Skorsteensilden og see ind i Luen. Ogsaa Negerne, hos hvem Venositeten er overvejende, kunne uden Besvær see paa Solen. Nyfødte Børn, der som bekjendt medbringe et meget mørkt Blod til Verden, ere meget begjerlige efter Lys, og kunne længe vedblive at betragte en Flamme.

At nu Branddriften forekommer langt hyppigere hos Fruentimmer end hos Mandfolk, synes foruden den ovenberørte større Venositet hos Kvindekjønnet endnu at kunne forklares af Generationssystemets Overvægt hos dette og Evolutionsperiodens stærkere Tilbagevirkning paa hele Organismen og følgelig ogsaa paa Nervesystemet og Sjelelivet, saa at Udviklingssygdommene her overhovedet ere hyppigere, som og især af den Omstændighed, at Gemyttet, Sjelelivets begjerende Sphære, er langt mere fremherskende hos Kvinden, end hos Manden.

Foranstaaende leder os altsaa til det Resultat i retslig Henseende, at for det Første den hos halvvorne Personer ikke ualmindelige Drift til Ild og Tilbøjelighed til Brandstiftelse kan betinges af en uregelmæssig organisk Udvikling paa den Tid, da Puberteten nærmer sig eller indtræder, og at altsaa for det Andet denne Drift i saadanne Tilfælde er at betragte som en psychisk Anomali, der ikke tør overses, naar Talen er om Tilregneligheden, saa at den Ildspaasættelse, der er begaaet af et Individ, hos hvem Tilstedeværelsen af hiin sygelige, den frie Villie ophævende Branddrift er godtgjort, ikke kan tilregnes Gjerningsmanden*).

---

*) Det fortjener her at bemærkes, at den videnskabeligt retfærdig-

Som Regler, der kunne lede Lægen i hans Betænkning over deslige Tilfælde, anføre vi efter Henke*) følgende Punkter.

a) Det Tidsrum, hvori Branddriften viser sig, er omtrent Alderen fra 10 til 20 Aar. Pubertetens Symptomer indtræde ogsaa ofte allerede med det 10de, 11te Aar, især hos Piger. Derimod kan Udviklingen undertiden være forsinket hos Drenge, og fra det 20de til 24de Aar kan den indre Evolution endnu vedvare med Hensyn til Kraft og Energi, om end den ydre Udvikling efter de sandselige Tegn er fuldendt. En abnorm Udvikling kan altsaa ikke gjelde som Aarsag, med mindre den Paagjeldendes Alder samstemmer dermed, men det er naturligviis en Selvfølge, at Alderen i og for sig aldrig kan være noget Beviis.

b) Findes der Tegn paa en abnorm Udvikling overhovedet, stærke kritiske Bevægelser, hvorved Naturen stræber at bringe Evolutionen i Stand, saa taler dette til Gunst for Inkvisiten. Almindelige Tegn af denne Natur, som især maa bemærkes, er: en tidlig og hurtig Vært i Højden, men ogsaa en usædvanlig sildig Vært, og i Forhold til Alderen forsinket Udvikling af Legemet; usædvanlig Træthed, Dorskhed og Tunghed i Lemmerne, smertelige Fornemmelser deri uden anden Aarsag, Kirtelhævelser, Udslet o. s. v. Har imidlertid den retslige Undersøgelse med Vished godtgjort Tilstedeværelsen af bestemte Motiver, saasom Had,

---

gjorte Antagelse af denne Drift ogsaa har erholdt en legislativ Betydning. Saaledes har f. Ex. det kgl. preussiske Justitsministerium affordret den videnskabelige Deputation for Medicinalvæsenet en Betænkning over denne Gjenstand, og under 6te Sept. 1824 tilstillet vedkommende Autoriter en Gjenpart deraf, for at den kriminelle Retspleje kan tage Hensyn til denne Betænkning, som gaaer ud paa, „at Brandstiftelse af halvvorne Personer ikke sjeldent er Følge af legemlige Abnormiteter, især i Pubertetsperioden, og at de Erfaringer, man har i saa Henseende, ere sikkre nok til at Kriminallovgivningen bør tage Hensyn dertil, og ingen Dom afsiges i Mordbrandssager af denne Natur, før Sagkyndiges Betænkning er indhentet".

*) Kopps Jahrbücher der Staatsarzneikunde. 10de Aargang.

Hevngjerrighed o. s. v., uden at der findes betydelige legemlige eller sjelelige Abnormiteter, da kan der hverken være Tale om Udviklingssygdomme eller om sygelig Branddrift. Dog vil Retslægens Betænkning ikke let forlanges i saadanne Tilfælde, og i ethvert Fald ville de neppe frembyde stor Vanskelighed.

c) Symptomer af Sexualsystemets Udvikling, der yttre sig før Gjerningen, som f. Ex. hos Piger **molimina primæ menstruationis**, fortjene den største Opmærksomhed; og gjøre især den samtidige Tilstedeværelse af sjelelige Abnormiteter sandsynlig, naar de ere forbundne med de Tilfælde, som nu strax skulle nævnes. Forsinket, aldeles manglende, uordentlig eller standset Menstruation er af stor Betydning ved Bedømmelsen af kvindelige Brandstifteres Sindstilstand, og maa aldrig overseés.

d) Fremfor Alt maa man lægge Mærke til, om der ikke har viist sig Tegn til en forstyrret Virksomhed af Kar- og Nervesystemet. Uordener og heftige Bevægelser i Cirkulationen, uregelmæssig Puls, stærke Kongestioner til Hovedet med Hovedpine, Svimmelhed og en bedøvet Tilstand, eller til Brystet med stor Beklemmelse og Angst, ere temmelig sædvanlige Symptomer paa en abnorm Pubertetsudvikling. Ligesaa hyppigt forekomme Tilfælde af en forstyrret Nervevirksomhed, saasom Rysten, uvilkaarlige Muskelbevægelser, Kramper af enhver Art indtil Epilepsi. Samtidigt med disse Symptomer indfinde sig ikke sjeldent Spor af forstyrrede Sjelefunktioner, som der dog ikke altid bliver lagt nokfom Mærke til, især naar de kun optræde periodisk eller forbigaaende. Herhid hører da en paafaldende Forandring i den sædvanlige Sindsstemning: snart Vrantenhed og Kivagtighed, snart Nedslaaethed med heftig Graad, enten uden eller dog paa ringe Foranledning, Henfalden i dybe Tanker og stille Rugen derover, pludselig Opfaren i Forskrækkelse, Skrig i Søvne o. s. v. Undertiden bliver det staaende ved disse Symptomer, som fra Tid til anden forsvinde, komme tilbage og afverle; men denne Tilstand kan ogsaa gaae over til en mere udviklet sjelelig Sygdom, i det Ekstaser, Visioner og Phantomer, Nattevandren, spontan magnetisk Søvn, Anfald af Melancholi, Vanvid, Ra-

seri og Tilbøjelighed til Selvmord kan fremgaae af hiin Grundtilstand. Men om det end ikke kommer saavidt, kan Brandstiftelsen dog være udøvet i en ufri Tilstand, og denne er Lægen desto mere berettiget til at antage, jo flere af de under c og d anførte Tilfælde der have været tilstede hos Inkvisiten, og jo klarere der lader sig eftervise en indre og fortløbende, om end periodisk afbrudt Sammenhæng mellem disse Phænomener indtil Gjerningens Udøvelse*).

e) Mangelen af positive Tegn paa aabenbar Sindssygdom maa ligesaa lidt vildlede Lægen, som Tilstedeværelsen af Beviser for Bevidsthed og fri Brug af Forstanden; thi de Individer, hvorom her er Tale, befinde sig ikke sjeldent i en Tilstand af **mania sine delirio**, hvorom mere i sjette Kapitel. Det er altsaa intet sikkert Bevis for Frihed og Tilregnelighed, at slige Personer før Brandstiftelsen ingen Spor til aabenbar Affindighed have viist, men endog have været i Stand til at besørge deres Forretninger, at de have begaaet Gjerningen med Overlæg og Plan, at de under Forhørerne afgive ordentlig Forklaring,

---

*) Hos den 22aarige Bondepige Weber (see Kleins Annaler 13de Bd.), der tre Gange gjorde sig skyldig i Brandstiftelse, havde hendes Madmoder bemærket et tankefuldt Væsen, langvarig Hensynken i Grublerier, gjentagen Stirren paa een Plet, idelig Seen paa Ilden, Skrigen i Søvne. Det blev beviist, at hun to Aar i Forvejen havde lidt af en Sygdom, der ledsagedes af heftige Smerter i Underlivet og Hovedet og stærke Kongestioner med Bevidstløshed og epileptiske Anfald: efter denne Sygdom udeblev Menstruationen. Retslægens Erklæring gik rigtignok ud paa, at denne Sygdom hverken havde havt slemme Følger for hendes Helbreds- eller Sindstilstand, og at heller ikke de epileptiske Anfald havde efterladt sig nogen Svækkelse af Forstanden eller nogen Disposition til Tungsind, Sløvhed eller Sindssvaghed. Ikkedestomindre gjør den tidligere svære Sygdom, Menstruationens Udebliven og den samtidig med Gjerningen stedfindende abnorme Sindstilstand det om ikke aldeles viist, saa dog højst sandsynligt, at denne Pige har begaaet Ildspaasættelsen i en af legemlige Aarsager betinget ufri Tilstand.

erindre de nærmere Omstændigheder, og maaskee endog indrømme bestemte slette Hensigter med deres Handling. Den Ulykkelige kan nemlig være behersket af en eneste fix Idee, som mangen Gang først kommer for Dagen efter Gjerningens Fuldbyrdelse; Ildlysten kan ved de legemlige Kausalmomenters periodiske Tiltagen pludselig og uventet bryde løs som en uimodstaaelig Drift, der giver sig Luft ved den ufri Ildspaasættelse. Jo flere af de under b, c og d anførte Tilfælde der kunne paavises, jo tydeligere Sammenhængen er mellem den uregelmæssige Udvikling og den sjelelige Tilstand indtil Gjerningens Øieblik, desto mindre kan Mangelen af aabenbare Affindighedssymptomer gjelde som Beviis for Frihed og Tilregnelighed.

f) Den største Vanskelighed frembyde de Tilfælde, hvor Spor af en ufuldstændigt udviklet Sindssygdom, eller blot periodiske Forstyrrelser i de legemlige og sjelelige Funktioner træffe sammen med Motiver af en strafværdig Natur. Herhid hører den latente Affindighed (**amentia occulta** efter Platner), fixe Ideer og partielt Vanvid hos Brandstiftere, Ildspaasættelser af Epileptiske og lignende Individer. Disse Tilfælde maae bedømmes efter de for hine Tilstande i Særdeleshed gjeldende Regler, hvorom længere hen vil blive Tale. Herved maa endnu bemærkes, at Lægen ikke maa vente at forefinde nogen udviklet, stedse i samme Grad sig yttrende, Sindssygdom. Det er muligt, at Inkvisiten ved Undersøgelsen viser Besindelse, Hukommelse og en sund Tankegang, at hans Svar ere rigtige og fornuftige, at Handlingen er begaaet med Overlæg og Plan, ja at man kan opdage Fjendskab, Had o. s. v. som tilsyneladende Motiv — og at han alligevel har befundet sig i en ufri Tilstand. Den beviislige Tilstedeværelse af Bevæggrunde, som hos den Sjelesunde ustridigt vilde betinge Tilregnelighed og Strafbarhed, er i slige Tilfælde endnu ikke nok. Thi Affekter og Lidenskaber kunne ogsaa gjøre sig gjeldende hos virkelige Affindige, og det lader sig ikke nægte, at der hos Individer, som uagtet Forstandens tilsyneladende uskadte Tilstand dog mangle Frihed og Fornuft, virkelig kan forekomme en kompliceret Tilstand af Aandsforvirring

og Affekter eller Lidenskaber, der altsaa maa bedømmes efter de derfor gjeldende Regler.

§ 3.

Manddomsalderen.

Her er den legemlige og sjelelige Udvikling fuldendt, og Organismen hviler ligesom i Livsprocessens Akme. Individet er nu modnet til Højdepunktet af sin Legemskraft og Virksomhed, Forplantelsesevnen bestaaer i sin Fylde, og det sjelelige Liv bevæger sig frit og kraftigt, og behersker fuldkommen det Legemlige. Da Evolutionen er til Ende, og Revolutionen endnu ikke begyndt, kan her hverken være Tale om legemlige eller sjelelige Udviklingssygdomme, og denne Livsperiode har altsaa i og for sig ingen særegen Betydning for Tilregneligheden. Kun bør det maaskee endnu bemærkes, at efter nøjagtige statistiske Beregninger forekommer Affindigheden hyppigst netop mellem det 30te og 50de Aar.

§ 4.

Oldingsalderen.

Denne begynder med den gradvise Udslukning af Livsprocessen, indtil der endelig i den højeste Alderdom endnu kun er et svagt vegetativt Liv tilbage (**marasmus senilis**). Man kan vistnok ikke sige, at Oldinge uden videre bør erklæres for utilregnelige; men det bliver ofte nødvendigt, at deres psychiske Tilstand undersøges af Retslægen, saa meget mere, som den almindelige Svækkelse ogsaa medfører en Aftagen af deres moralske Følelse, deres Erkjendelse af Ret og Uret, og deres fornuftige Villie, saa at de uden egen Skyld tabe Selvbeherskelsen, og lidt efter lidt geraade i en abnorm sjelelig Tilstand, som kan betinge lovstridige Handlinger. Metzger*) giver i denne Henseende følgende Skildring af Oldingen: „Hans Hukommelse slaaer fejl,

*) Schneider: Annalen der Staatsarzneikunde. 1840, 1ste Hefte S. 64.

hans Omgivelser blive ham fremmede, han lever meest med sig selv, og naar det kommer højt, i Erindringen om længst forsvundne Dage. Paa denne Maade bliver han egoistisk og utilfreds med sine Omgivelser, som han ikke mere elsker og ikke mere tilhører. Han føler sin Svaghed og Afhængighed, frygter, selv uden Grund, for Mangel, og bliver gjerrig. Saaledes komme mange Oldinge i Dekrepiditetsperioden til ikke mere at ligne sig selv, og forandre sig ikke mindre i sjelelig end i legemlig Henseende: de blive bydende, herskesyge, ubillige mod sig selv og Andre, tabe deres moralske Jeg, blive lunede og lade sig ganske beherske af Øieblikkets Indtryk. Jo mere den Forbindelse med Omverdenen, som kommer i Stand ved Sandserne, indskrænkes, jo mere de altsaa reduceres til sig selv alene, desto snarere vækker den fremherskende Begjereevne usædvanlige Ønsker og Begjerligheder, og tænkeligt er det i det mindste, at en Olding paa denne Maade kunde blive Forbryder, at han f. Ex. ved given Lejlighed kunde begaae et Tyveri, for at sikkre sig mod en indbildt Mangel." Hertil kommer endnu, at der virkelig gives en Form af Affindigheden, der er ejendommelig for Oldingsalderen (**Delirium senile, insania senilis**). Den opstaaer efter Burrows*) hos Individer, der hverken selv forhen have været affindige, eller besidde nogen arvelig Disposition dertil. Patientens hele moralske og intellektuelle Charakteer forandrer sig: den Gudfrygtige bliver lastefuld, den Tilfredse og Lykkelige føler sig utilfreds og ulykkelig, den Kloge og Økonomiske begaaer Daarskaber og bliver ødsel indtil Latterlighed, den Gavmilde gjerrig, den Ædruelige forfalder til Drik, Personer, hos hvem Kjønsdriften forlængst har hvilet, blive vellystige og overlade sig til allehaande Udsvævelser, o. s. v. Denne Sygdom optræder altsaa paa meget forskjellige Maader, og Burrows blev paa kort Tid konsuleret i to Tilfælde, hvis charakteristiske Symptomer vare aldeles modsatte. Det første angik en

---

*) **Commentaries on the causes, forms etc. of insanity. London 1828. pag. 409—413.**

Mand af god Familie og stor Formue, som længe havde ført et meget indgetogent Liv, med Undtagelse af en fleeraarig Dysuri besad et godt Helbred, og endnu i sit 90de Aar var i fuld Besiddelse af sin Aandskraft, og navnlig havde en lys Forstand. Men pludselig blev han heftig og herskesyg, kjøbte mange latterlige Ting, nød flere spirituøse Drikke end sædvanlig, arrangerede sig i en stor Stiil, lod kjøbe Ejendomme o. s. v., kort: røbede i enhver Henseende stærk Tendens til Ødselhed. Den høfligste Opførsel og den mindste Modsigelse forsatte ham i stærk Lidenskab, saa at han tilsidst blev brutal og voldsom mod Alle. Hovedet var hedt, Ansigtet blussende, Øjnene vilde, Tungen tør og Aabningen træg. Efter omtrent tre Maaneder aftog hans Kræfter, og han døde ved Sommerens Begyndelse. Det andet Tilfælde forekom hos en Mand paa 84 Aar, der besad Rigdom, Talenter, Agtelse, kort alle Betingelser for en lykkelig Alderdom. Pludselig fik han den fixe Idee, at hans Finantser befandt sig i den største Uorden, og at hans Børn og Børnebørn hadede og afskyede ham, uagtet ganske det Modsatte var Tilfældet. Tre Dage efter styrtede han sig ud af Vinduet.

Femte Kapitel.

Almindelige diagnostiske Normer for Undersøgelsen om Tilregnelighed.

§ 1.

Vistnok charakteriserer enhver Sindsforfatning, der har forensisk Betydning, sig ved specielle Kjendetegn; imidlertid gives der dog endnu visse almindelige psychiske Tilstande og Charakteertræk, der ere ejendommelige for mange af de Handlinger, som udelukke Tilregneligheden,

eller i det mindste gjøre den meget tvivlsom. Disse ere da følgende*).

1. Forbrydelsens Natur, Øjemeed og Motiver, samt Gjerningsmandens hele Udfærd bærer allerede ofte Præget af Forrykthed og Ufrivillighed, saa at Handlingen selv er sit bedste Kriterium. Gjerningsmandens Opførsel før, under og efter Forbrydelsen, saavelsom hans Tilstand fra Beslutningen til Udførelsen, og Maaden, hvorpaa denne skeete, er desaarsag af stor Vigtighed. En Skinforbryder betjener sig ofte af forkeerte Midler til sit Øjemeed, og røber sig mangen Gang alene derved. Er altsaa en Forbrydelse begaaet paa en aabenbart fornuftstridig Maade, taler dette vistnok altid i tvivlsomme Tilfælde for Ufriheden, hvorvel man ikke kan nægte, at ogsaa virkelige Forbrydere, der handle med fuldkomment Overlæg, ofte bære sig meget dumt ad. Dog vil den Dumhed, som kan lægge sig for Dagen ved Udførelsen af en virkelig Forbrydelse, have en anden Charakteer og finde sin Forklaring i Malefikantens Individualitet. De væsentligste enkelte Punkter, hvortil her maa tages Hensyn, ere følgende.

a) Motiverne udtrykke Handlingens fornuftstridige Charakteer. Saaledes fortæller Meister**) om en Svinehyrde, der to Gange forsøgte Ildspaasættelse, for ved at indebrænde sine Sviin at slippe for denne Bestilling, da han stod i den Formening, at hans Sviin vare de eneste i Verden. Han blev alligevel henrettet.

b) I mange Tilfælde ligger der slet ingen Ondskab til Grund. Jo mindre en Forbrydelse harmonerer med Gjerningsmandens øvrige Tænkemaade og Handlinger, desto snarere kan man formode, at den er udgaaet af en uimodstaaelig, hans Selvbestemmelse ophævende Drift, at hans moralske Frihed har maattet ligge under for en abnorm legemlig eller sjelelig Impuls.

---

*) Sammenl. Vogel Beitrag zur gerichtsärztlichen Lehre von der Zurechnungsfähigkeit. 2te Aufl. S. 62.

**) Urtheile und Gutachten in peinlichen Fallen. S. 77.

Det er ofte de godmodigste og bedste Mennesker, som angribes af en saadan Drift til en eller anden Forbrydelse, at de endog selv kunne yttre Frygt for at bukke under derfor. Mittermaier mener vel, at saalænge Erfaringen ikke opviser en Forbryder, som har begaaet sin Misgjerning uden al indre Kamp, kan man heller ikke betvivle Friheden. Men taler da ikke netop denne indre Kamp for, at vor moralske Frihed kan geraade i en Konflikt med allehaande abnorme Følelser og Drifter, hvis Resultat snart er Dyd og snart Last. Men naar nu et Menneske, trods sin bedre Indsigt, dog under Indflydelsen af en blind Impuls begaaer en Forbrydelse, fordi han ikke kan undlade at begaae den, befinder han sig da ikke i samme Tilstand, som hiin Mordmonomaniakus, om hvem Pinel fortæller (see S. 51)?

c) Ogsaa Forbrydelsens Øjemeed beviser ofte dens Fornuftstridighed og Gjerningsmandens Ufrihed; thi den Impuls, som driver ham til Handlingen, gaaer ikke sjeldent ud paa Tilfredsstillelsen af Ønsker, som et Menneske, der er sin Fornuft og Frihed mægtig, ikke kan nære: ja undertiden gaaer Forbrydelsen endog meest ud over Gjerningsmanden selv, eller den mangler enhver Hensigt. Herhid høre de Tilfælde, naar Nogen dræber sine Kjæreste, for at skaffe dem ud af en Verden, de ere for gode til at leve i, eller begaaer et Mord, for selv at blive henrettet. Interessant er i denne Henseende Georgets Beretning*) om Sergeanten Meudic, der begik flere Subordinationsfejl, kastede en af sine Kammerater ud af Vinduet, og vilde skjære Ørerne af en anden, blot for selv at blive skudt. Et Individ, som begaaer et Mord, blot for selv at blive af med Livet, kan visselig ikke betragtes som strafbar, men som affindig; og man kan kun med Uvillie læse en holsteensk Forordning af 1767**), som befaler, at den, der begaaer et Mord af Livslede eller Fanatisme, ikke skal henrettes, men brændemærkes, indespærres paa

---

*) Nouvelle discussion médico-légale sur la folie. Paris 1828

**) Schirach: Handbuch des schleswig-holsteinischen Criminalrechts und Prozesses. Altona 1828. 1. Bd. S. 292.

Livstid til strengt og foragteligt Arbejde, og engang aarlig føres i Optog gjennem Gaderne og stilles til Skue i en halv Time.

d) Herhid hører ogsaa den blotte Skadefryd, den grusomme Glæde ved den anstiftede Ulykke, uden noget fornuftigt Øjemeed, men alene for at tilfredsstille en indre uimodstaaelig, abnorm Drift. Dette er en blind Impuls til at myrde, ligesom en sygelig Blodtørst, der hverken har noget tænkeligt Øjemeed, eller kan udspringe af en legemlig og sjelelig sund Organisme. Lægevidenskaben har utallige Exempler at opvise paa de besynderligste sygelige Lyster og Drifter af den forskjelligste Beskaffenhed; og da man til alle Tider har søgt at udlede disse af en eller anden somatisk Aarsag, indsees det ikke, hvorfor man skulde forklare Morddriften og Lysten til at see Blod paa en ganske anden Maade. Hvor Gjerningsmanden intet Maal har for Øje, hvor der hverken kan være Tale om Hevn eller Had, hvor der kun viser sig en blind Myrdelyst som eneste Motiv, saa at det er ham ligegyldigt, paa hvem han tilfredsstiller denne Drift, der ligger dog visselig noget Sygeligt i Baggrunden, og Tilregneligheden turde sikkert med fuld Føje drages i Tvivl. Saaledes myrdede Schweizeren Schwarzbeck uden mindste Hensigt, af blot Myrdelyst, og glædede sig over sine Offres Pinsler: en Skrædder hængte han ved Benene i et Træ, saa at Hovedet stod i Myretue; og for Retten tilstod han, at ingen af hans Ugjerninger havde skaffet ham saa megen Fornøjelse, som han havde følt ved den Ulykkeliges Fordrejninger, dem han betragtede med inderlig Glæde indtil den sidste Trækning; ja selv i det han blev ført til Retterstedet, udbrød han i en høj Latter, da han kom forbi det Sted, hvor han havde udøvet denne Udaad*). En saadan Charakteer kan dog tilvisse kun findes blandt de Aandssvage. I Begyndelsen af forrige Aarhundrede forefaldt der en Mængde Mord paa Grændsen af Cleve. Gjerningsmanden blev længe ubekjendt, indtil man endelig fattede Mistanke til en gammel omflakkende Spillemand, der ogsaa for Retten vedgik

*) Nasse: Zeitschrift für psychische Aerzte. 1824, 3. H. S. 256.

ikke mindre end 34 Mord, som han slet ikke havde begaaet af Havesyge, men ene og alene af grund- og hensigtsløs Myrdelyst. Greven af Charleroi, Broder til Hertugen af Bourbon-Condé, viste som bekjendt allerede i sin Barndom en frygtelig Tilbøjelighed til Grusomhed: at pine Dyr var hans største Glæde, og hans Grusomhed mod sine Domestiker kjendte ingen Grændser: en Mand, som reparerede et Tag, skjød han engang ned, blot for sin Fornøjelse, og den offentlige Stemme beskyldte ham for mange Mord, som han skal have begaaet uden egennyttige eller hevngjerrige Motiver*). Bottèx**) fortæller ogsaa om et Menneske, der viste en medfødt Drift til Grusomhed, og hvis største Fornøjelse var at plage Dyr paa alle Maader. Da han blev voxen, angreb han blindthen Mennesker; han kastede engang et Barn i Vandet, morede sig meget over dets Anstrengelser for at redde sig, og da det var kommet i Land, stak han det en Kniv i Brystet; sin Fader dræbte han med et Slag i Hovedet, og saarede umiddelbart derpaa sin Svigerinde; men til alle disse Handlinger, som i hans 17de Aar bragte ham paa Skafottet, kunde han ingen Bevæggrunde angive, og forsikkrede flere Gange sin Sagfører, at hvergang han saae et skjærende Instrument, en Øxe, en Kniv o. desl., følte han en levende Trang til at bemægtige sig det, for at tilføje Nogen Skade eller dræbe dem. — Til Overflod ville vi endnu berøre de ikke sjeldne Tilfælde, hvor Individer, der aldeles ikke lede Nød, have begaaet Mord, blot for at komme til at æde Menneskekjød. Hyrden Goldschmidt, som holdt meget af Børn, myrdede et Barn, kogte og aad det: engang før havde han ihjelslaaet en Haandværkssvend, og fortæret Noget af ham: forresten aad han ogsaa Hundekjød. Man kunde ingen fornuftige Motiver opdage, og upaatvivlelig havde en omhyggelig psychologisk Undersøgelse ledet til det Resultat, at han var affindig: imidlertid blev han henrettet 1772. Rigtignok vil Moralen

---

*) **Lacretelle, Histoire de la France, Tome II. p. 59.**

) **De la médécine légale des aliénés, Paris 1838.

kunne sige, at dette er det Afskyeligste, som kun tænkes kan; men om end den retslige Psychologi maa indrømme dette, kan den dog ikke undlade at spørge, om Handlingen var frivillig, eller om Gjerningsmanden ikke blev drevet af en indre, uimodstaaelig Impuls; thi er dette Tilfældet, maae vi beklage og søge at helbrede, i Stedet for at afskye og straffe ham*).

---

*) Det fortjener her at bemærkes, at der gives mange Mennesker, som finde en særegen Fornøjelse i at være Tilskuere ved Mord og Blodsudgydelse. Dette turde vel være den samme indre sygelige Drift paa et ringere Udviklingstrin, som i højere Potents bliver til virkelig Morddrift. Elliotson meddeler i the Lancet, Januar 1832, adskillige interessante Exempler. En hollandsk Gejstlig blev Feldtpræst, blot for at faae Leilighed til at see Folk blive slagtet i det Store. Den samme Person holdt stedse flere Hunhuusdyr, blot for at kunne have den Fornøjelse at slaae Ungerne ihjel: han forrettede selv den Slagtning, der udfordredes til hans Huusholdning; ogsaa stod han i Brevvexling med alle Landets Skarprettere, og gjorde lange Fodreiser for at bivaane Henrettelser, ved hvilke Leiligheder Bødlen da altid maatte skaffe ham en Plads i sin Nærhed. — En vis Selvin gjorde sig ogsaa altid Umage for at bivaane Exekutioner i deres nærmeste Nærhed, og da han engang ved en Henrettelse forgjeves anstrengte sig for at trænge igjennem Folkemassen, og blev stødt tilbage af Soldaterne, raabte Bøddelen: „lad den Herre komme igjennem, han er en Liebhaver!" Sandelig: den Agtelse, vi skylde Menneskeheden, forbyder os at betragte slige Individer som sunde paa Sjelen.

Ved denne Leilighed vil jeg tillige omtale en nyere hidhørende Begivenhed. I Tidsrummet fra Maj 1825 til August 1833 havde et Fruentimmer, ved Navn Jäger, forgivet sin Onkel, sin Moder, sin Fader, sin Mand, sine tre Børn og en anden Kones Mand. (See Verhandlungen des Assisenhofes in Mainz über die der Giftmörderin Jäger zur Last gelegten Verbrechen. Mainz 1836). Abegg (Archiv des Criminalrechts 1835, 4. St. S. 610) betragter dette Tilfælde som en Bekræftelse paa det gaadefulde Phænomen, at Mennesket kan finde Glæde i Mord, men udtaler sig dog for Malefikantens Tilregnelighed og den fuldbyrdede Dødsstrafs Retmæssighed. Men

e) I saadanne Tilfælde, hvor der er Grund til at betvivle Tilregneligheden, skeer det ofte, at Gjerningsmanden slet ikke flygter, ja ikke sjeldent bliver han sin egen Angiver, og fortæller Sammenhængen udførligt og uforbeholdent, venter og forlanger sin Straf med Rolighed, indrømmer Strafværdigheden af sin Handling, ja anseer den endog undertiden for værre, end den virkelig er. Andre derimod ere aldeles ligegyldige mod Undersøgelse og Straf. — Tobakspinderen Schmolling, der dræbte sin Kjæreste, flygtede ikke, angav sig selv, og rakte frivillig sit Lommetørklæde til at binde hans Hænder paa Ryggen med*). — Platner**) fortæller om en Person, der efter en længe overvejet Beslutning dræbte en Kammerat, og derpaa ganske rolig overleverede sig til Retten: hans Affindighed bestod kun i den fixe Idee, at den Dræbte vilde forhexe ham. — En

---

er dette Phænomen gaadefuldt, saa er vel dermed ogsaa sagt, at Forbryderskens sjelelige Tilstand var gaadefuld og følgelig tvivlsom, og hvorledes kan der i saa Fald være Tale om Tilregneligheed? Netop denne gaadefulde Glæde, som hun fandt i at myrde, i Forbindelse med Mangelen af et fornuftigt Øiemeed med alle disse Forbrydelser, — da der hverken fandtes noget særeget Motiv, eller Lidenskaber, eller Nød og Fortvivlelse eller skjæve Anskuelser over det Rette og Gode — netop den gjor Tilregneligheden tvivlsom, og Tilstedeværelsen af en sygelig Morddrift rimelig. Ogsaa den Omstændighed, at Forbrydersken havde en Vision, der ængstede hende til at bekjende, giver et ikke uvigtigt Bidrag til Formodningen om en sygelig Sindstilstand. I saadanne Tilfælde, som ikke ere aldeles evidente, og hvor der kunde være den mindste Tvivl om Tilregneligheden, burde man i det mindste ikke haste saa meget med Dødsstraffen. Thi man kan ikke benægte Muligheden af at Utilregneligheden senere blev godtgjort, og da er det for sildigt, men Justitsmordet bliver evig staaende som et sørgeligt Minde om en upsychologisk og blodtørstig Retspleje.

*) Horns Archiv für medicinische Erfahrung. 1820, Marts, April.

**) Programma de amentia occulta. Lipsiæ 1797.

Person dræbte en syvaarig Dreng, tilstod strax, men viste hverken Anger eller Frygt for Døden: kun ved Tanken om Aander tabte han Fatningen*). — Brandstifterſken Chillin bekjendte strax: da hun som ganske ung havde begaaet Tyveri, og dette var hendes anden Ildspaasættelse, blev hun dømt til 13 Aars Tugthuusstraf; men hun ansaae denne Straf for altfor lemfældig, og forsøgte at stikke Ild paa Tugthuset, for at tiltvinge sig en Dødsdom: hun vilde ikke hvile, sagde hun, inden hun havde naaet sin Hensigt, og var ikke engang bange for at blive levende brændt. Kan en saadan Sindstilstand betragtes som sund? Og dog blev hun virkelig dømt til Døden.**)

f) Den Ikketilregnelige vælger gjerne Tid og Lejlighed til sin Gjerning meget uhensigtsmæssigt, næsten ligesom den Affindige, der gaaer løs paa Gjenstanden for sit Had uden Hensyn til Omgivelserne. Man har ofte fra Forbrydelsens Planmæssighed og Udførelsens Snedighed gjort en altfor rask Slutning til Gjerningsmandens Frihed. Thi ikke at tale om, at ogsaa Affindigheden, Instinktet og den blinde Drift kan besidde en saadan Planmæssighed, finde vi dog ved Siden af denne en Uforsigtighed, en blind Overilelse, i det Forbryderen kan have truffet alle Foranstaltninger til Opnaaelsen af sit Øjemeed og til sin egen Sikkerhed, og dog blive røbet, fordi han har overseet hvad der var allervigtigst, og laae ham allernærmest. Man plejer at henføre denne Omstændighed til Forsynets Omhu for at Misgjerningen skal blive opdaget; men man kunde vel ogsaa spørge, om Grunden til at Forbryderen røber sig ikke mangen Gang kan ligge i hans forvirrede sandsesløse Tilstand.

2. Omendskjøndt det Foregaaende har viist, at der ofte af Forbrydelser, som ikke ere tilregnelige, fremlyser ganske ufornuftige Motiver og Øjemeed, og en bagvendt Adfærd af Gjerningsmanden, maa det dog bemærkes, at utilregnelige Forbrydelser

---

*) Pyl: Aufsätze und Beobachtungen aus d. gerichtl. Arzneiwissenschaft. 6te Sammlung.

**) Kleins Annalen d. Gesetzgeb. 7. Bd.

meget godt kunne være udførte med List og Klogskab, da baade Theori og Erfaring har lært, at selv virkelig Affindige ikke sjeldent lægge Overlæg, List og Snedighed for Dagen, ja endog en ualmindelig Skarphed af en eller anden sjelelig Evne (see S. 102), en Erfaring, der ogsaa kan tjene Inkvirenten til Advarsel mod den ubetingede Slutning fra Malefikantens Snildhed til hans Besindighed og Frihed.

En vigtig Regel, som her paa ingen Maade maa oversees, er den, at Retslægen, for at komme til en rigtig Diagnose, ikke alene maa holde sig til Inkvisitens nærværende Sindstilstand, men tage Totalbilledet af hans Liv til Hjelp. Thi ligesaalidt som Lægen, naar Talen er om sædvanlige Sygdomme, bør blive staaende ved Patientens øjeblikkelige Forfatning, og fordi denne for Tiden er god, slutte, at den stedse har været eller altid er det, ligesaa lidt tør han fra Inkvirentens Tilstand efter Gjerningen slutte til hans almindelige Sindsforfatning; men han bør lægge hele hans somatiske og psychiske Liv til Grund for sin Diagnose, hvis denne skal faae virkelig Betydning.

3. Forbrydelser, der hidrøre fra sjelelig Ufrihed, ere ofte stilede mod Gjerningsmandens Nærmeste, hans Børn, hans Ægtefælle og Venner, og begaaes for at gjøre dem lykkelige, for at unddrage dem Verdens Fristelser og Farer, eller for snart at komme i uadskillelig Forening med dem, i hvilket sidste Fald Morderen da gjerne gjør et Selvmordsattentat bagefter. Saaledes dræbte engang et Fruentimmer to Børn, som hun holdt meget af. Det var, forsikkrede hun, af Kjærlighed til Børnene, for at forene dem med deres afdøde Moder, hendes egen Søster*). I Juli 1824 dræbte en Kone i Jylland sin gifte Datter, og vilde ogsaa myrde hendes Barn, af Frygt for at det skulde gaae dem galt, og at de skulde komme til Bettelstaven. Underretten og Landsoverretten i Viborg dømte hende fra Livet, [hvorvel Sundhedskollegiet havde erklæret, at der var Grund til at formode en forvirret Sindstilstand]; men Højesteret lod det

*) Kleins Annalen, 1ste Bd. S. 170.

dog beroe ved livsvarig Bevogtning i Viborg Tugthuus*). En Melancholiker skar Halsen over paa sin syge Kone med en Barbeerkniv i samme Øjeblik, som han gav hende et hjerteligt Kys**). Skulde vel en saadan Kontrast være Udtrykket af en sund Sjel? En Mand skjød sin Kone, skar Halsen over paa et af sine Børn, og vilde ogsaa ombringe de øvrige, som dog undkom. Han gjorde det, fordi han troede, at hans Familie blev ulykkelig for hans Skyld; han holdt meget af Kone og Børn, kysede den Første, før han dræbte hende, udøvede Gjerningen med fuldkommen Rolighed, og overleverede sig selv i Rettens Hænder***).

4. Det er ikke sjeldent, at Skinforbryderen med Uvillie bortviser enhver Yttring om hans Forrykthed og Ufrihed, paastaaer at have begaaet Gjerningen med fuld Forstand og Besindelse, og aldeles ikke tager Notits af de undskyldende Omstændigheder, man gjør ham opmærksom paa. Dette er et sikkert Kjendetegn paa den sjelelige Ufrihed; den virkelige Forbryder vil altid gribe begjerligt efter enhver Besmykkelse af hans Udaad.

5. Fremdeles giver det stor Formodning om sjelelig Ufrihed, naar Malefikanten under Gjerningens Udførelse gjør sig selv Fortred, eller tilføjer sig smertelige Beskadigelser, uden at tabe sin Rolighed og Ligevægt, og uden at røbe Tegn til Smerte. Dette sidste er nemlig et Phænomen, som vel ikke lettelig iagttages hos den Sjelesunde, men som dog stedse [? Overs.] frembyder sig hos sjelelig syge Personer****). De Aandsindige kunne taale store Smerter, og tilføje sig dem ofte selv, uden i mindste Maade at klage eller tilkjendegive at de lide derved. Haslam†)

---

*) Kriminalhistorier, uddragne af danske Justitsakter ved Benzon. 1827. S. 213—228.

**) Steltzer über den Willen. Leipzig 1817. S. 300.

***) Vogel i Henkes Tidsskrift, 16de Supplementhefte. S. 83—171.

****) Friedreich: Handbuch d. Pathol. u. Ther. d. psych. Krankh. S. 122.

†) **Considerations on the moral management of insane persons. London 1817.**

har saaledes gjort flere interessante Jagttagelser i denne Retning. Han kjendte blandt Andre et affindigt Fruentimmer, som søgte at dræbe sig selv paa forskjellige Maader: engang havde hun stukket et Stykke Vinduesglas i Munden og sønderskar Svælget dermed paa det frygteligste. Over en halv Time mishandlede hun sig selv, men benægtede at have følt Smerter. En Anden forsøgte med en Naal at udkradse et Stykke Kjød af sit Laar, som hun havde bidt løst, og forsikkrede, at det slet ikke gjorde ondt. Burrows fortæller i sine **Commentaries** om to Affindige, af hvilke den Ene stak sine Fødder i den brændende Ild, den Anden tømte en Skaal med hedt Vand, Begge uden at røbe Smerte. Ligeledes er det højst paafaldende, i hvilken Grad religiøse Fanatikere, hvis nære Slægtskab med de Affindige Ingen vil benægte, kunne udholde legemlige Lidelser uden at tabe deres Rolighed. Den indiske Pilegrim, som Turner saae paa sin Reise til Thibet, havde gjennemvandret største Delen af Asien med Armene bestandigt opløftede, og Hænderne sammenfoldede over Hovedet. Blodet cirkulerede ikke længer i Overextremiteterne; de vare sammenskrumpede, ubøjelige og uden mindste Følelse. For at gjøre Bod eller komme i Ry for Hellighed, riste Indierne sig langsomt over en Ild, de selv holde vedlige, eller lade sig svinge frem og tilbage i Strikker, der ere naglede fast i Huden. Andre gjøre det Løfte, aldrig at sidde eller ligge, og staae i hele Aar paa eet Been, fastbundet til en Bjelke. Fakiren Purrum i Ostindien laae i 35 Aar paa et med spidse Søm beslaaet Brædt, o. s. v. Det er klart, at disse Jagttagelser beroe paa et særeget Vexelforhold mellem Smerten og de psychiske Abnormiteter overhovedet, et Forhold, som Nasse smukt har forklaret i sit Tidsskrift for psychiske Læger. Erfaringen lærer nemlig, at en smertelig Legemstilstand frembringer en Forstyrrelse i den sjelelige Sphære, og naar den stiger til en høj Grad, kan foraarsage et virkeligt Delirium, en psychisk Exaltation, der ikke er Manien ulig. En voldsom Tandpine kan bringe os meget nær til denne Forfatning. Men naar denne Form af Deliriet har naaet sin fulde Udvikling, tier Smerten efterhaanden

eller pludseligt, hvor stærk den end i Forvejen kan have været. Den sjelelige Forvirring, hvori en voldsom Tandpine har forsat os, er i Stand til at lindre Smerten eller gjøre den umærkelig: ved heftige Sindsbevægelser føle vi ofte slet ikke de Saar, som bibringes os: ved store Læsioner med hurtig Indvirkning paa hele Organismen fortrænger det udbrydende Delirium ikke sjelden øjeblikkeligt enhver Følelse af Smerte: Forholdet mellem Sjelen og Legemet har pludselig forandret sig, saa at hiin ikke mærker, hvad dette lider. Det Sjeleliges Relation til Smerten ophæves altsaa ved Sindssygdommene og de dermed beslægtede Tilstande; og naar man nu observerer, at en Forbryder ikke alene tilføjer sig selv Smerter, men bærer dem roligt og uden at fornemme dem, kan man uddrage den analoge Slutning, at hans Sjeleliv rimeligvis heller ikke har befundet sig i Normaltilstanden; hvorvel det er en Selvfølge, at dette Kriterium i og for sig ikke berettiger til nogen almindelig Slutning om Gjerningsmandens Sindstilstand, men først faaer Værd og Betydning i Forbindelse med andre Indicier.

6. Jo grusommere den begaaede Forbrydelse er, jo mere den staaer i Modsigelse med Individets øvrige Charakteer, Handle- og Tænkemaade, desto snarere tør man antage, at den hidrører fra Affindighed og Ufrihed. Det turde overhovedet være et Spørgsmaal, om der gives Mennesker, som gjøre det Onde, ene og alene fordi det er ondt; og træffer man paa slige Individer, fejler man vist ikke meget, ved at antage dem for ej at være deres Fornuft mægtige. Oprindelig, uundgaaelig ond, som Spicker siger (über das ursprunglich Böse im Menschen ꝛc.), vilde kun Den være, der havde et ligesaa uimodstaaeligt Hang til det Onde, som Modbydelighed mod det Gode. Men det er dog aabenbart, at et saadant Menneske vilde befinde sig i en abnorm sjelelig Tilstand, aldeles modstridende det moralske Grundprincip, der ligger i ethvert Menneske som Fornuftvæsen. Var der en oprindelig Kilde til det Onde i Mennesket, da kunde man heller ikke indrømme ham den moralske Villiesfrihed, der kunde ingen Kriminalret existere, og Tilregnelighedslæren, ja den

hele retslige Psychologi vilde falde sammen med den annullerede Frihed. Hvo kan og tør i det Hele benægte, at der saare ofte maa ligge en sygelig Sindstilstand til Grund for saadanne Forbrydelser, om hvilke Sprogbrugen træffende siger, at intet fornuftigt Menneske kan begaae dem, Forbrydelser, som rive Menneskket heelt og holdent ud af Menneskehedens Sphære, sætte ham dybt under Dyret og sønderriver alle Naturens Baand?

§ 2.

Den Erfaring, at de forskjellige Former af Sindssygdommene kunne nedarves fra Slægt til Slægt, gjør det nødvendigt, ved enhver Undersøgelse om Tilregnelighed ogsaa at forvisse sig om den mulige Tilstedeværelse af en saadan arvelig Disposition, som mangen Gang vil kunne kaste Lys over tvivlsomme Sindstilstande.

Visse Tilbøjeligheder og abnorme Drifter gaae meget ofte i Arv fra Forældre til Børn, og er Talen om saadanne, som kunne begrunde en Forbrydelse, faaer naturligviis den medfødte Disposition stor forensisk Betydning. Saaledes fortæller Historien om en skotsk Røver fra det 15de Aarhundrede, som led a en Drift til at æde Menneskekjød, og virkelig aad flere Menne sker. Hans Datter, der kun var eet Aar gammel, da hendes Forældre bleve henrettede, begik i en Alder af 12 Aar den samme Forbrydelse. Selvmordsdriften er ikke sjeldent arvelig, og der gives hele Familier, hvor en ualmindelig stærk Kjønsdrift har forplantet sig fra Led til Led. Maae vi her ikke antage en eller anden arvelig somatisk Betingelse for denne Drift, som fra den ene Generation forplantes til den anden? Og skulde Driften til visse forbryderske Handlinger ikke ligesaa godt kunne overføres ved Arv, som saa mange andre sjelelige Egenskaber, Aandsanlæg og gode Tilbøjeligheder, om hvis Arvelighed dog Ingen tvivler?

§ 3.

Har en Forbryder tidligere lidt af Sindssygdomme, taler dette meget for Gjerningens Utilregnelighed. Seme

furiosus semper præsumitur furiosus, et demens de præterito etiam præsumitur demens de præsenti, er en allerede af Zacchias opstilt Sætning, og Erfaringen har nokſom lært os, at der ikke gives nogen Sygdom, der recidiverer saa let som Affindigheden, og hvortil Dispositionen vedbliver saa længe efter Helbredelsen. Hvor let kan det nu ikke hænde, at et Individ, der forhen har været affindig, atter falder tilbage ved en maaskee i og for sig ubetydelig Foranledning, og, om end kun i en momentan Paroxysme, ligger under for den blinde Drift, og begaaer Handlinger, som vare blevne ugjorte uden denne Disposition? I Moritz's Magazin der Erfahrungsseelenlehre, 6te Bd. fortælles saaledes om en ung Theolog, der var bleven gal over Apokalypsen, og blev behandlet i en Privatanstalt. Da han var helbredet, kom hans Fader tilligemed Flere, for at feire Sønnens Helbredelsesfest. Efter Bordet foreslog man en Spadseretour; men da man kom i en Allee, hvortil det unge Menneske havde havt Udsigt fra Daareanstalten, vakte denne Omstændighed pludselig Mindet om hans forrige Opholdssted: han forlangte med Heftighed at bringes tilbage dertil, og man var nødt til at føje ham. Da han igjen havde betraadt sit forrige Værelse, begyndte han at beklage sig over den lange Tid, han her havde været Friheden berøvet, blev stedse mere rasende og greb tilsidst under heftige Bebrejdelser imod sin Fader, et Tinfad, hvormed han slog ham i Hovedet, saa han blev liggende død paa Stedet. Her kan dog umulig være Tale om Frihed i Handlingens Øjeblik. — En Soldat, om hvem Pyl fortæller*), havde dræbt et Barn, efter hans egen Angivelse paa Opfordring af en Aand, der boede i ham. En nærmere Undersøgelse oplyste, at Mennesket allerede 15 til 17 Aar i Forvejen havde været Visionær, og flere Gange villet skyde en Aand, der viste sig for ham, hvisaarsag han den Gang ogsaa var kommet under Lægebehandling. Pyl bemærker i den Anledning ganske rigtigt: „dette beviser, at hans Onde ikke var nyligt opstaaet, men at han allerede for mange Aar

---

*) Aufsätze und Beobachtungen ꝛc. 6te Sammlung. S. 214.

siden havde lidt af en meget udviklet Sygdom, som for den Gang var blevet temporært hævet, indtil omsider efter 15 Aars Forløb tilfældige Aarsager i Forbindelse med den tilstedeværende Disposition bevirkede et nyt Anfald." — I saadanne Tilfælde, hvor man kort før eller under Gjerningen iagttager Symptomer, der ere analoge med dem, Gjerningsmandens tidligere Sygdom frembød, kan man saa meget mindre betvivle den virkelige Sammenhæng. Den sunde Mellemtids Længde kan ikke begrunde nogen Betænkelighed ved at antage en Forbindelse mellem den tidligere og den nærværende Tilstand; thi det er yderst vanskeligt at bestemme, om en Affindigs Helbredelse vil være af Varighed, da vi saa at sige ikke besidde et eneste sikkert Tegn derpaa, og da i ethvert Fald Dispositionen vedbliver meget længe. Jeg vil her kun berøre et Tilfælde, hvor den Paagjeldende led af den fixe Idee, at have 5 Faarekyllinger i Hovedet. Man helbredede ham ved en foregiven Udskjæring af Faarekyllingerne. I mange Aar levede han sund paa Sjel og Legeme, indtil engang hans Venner drillede ham med hans tidligere Indbildning, og fortalte ham den Komedie, der var bleven spillet. Øieblikkelig studsede han, forfaldt til den samme fixe Idee, blev derpaa Maniakus, og døde i denne Tilstand*).

§ 4.

Et for den medikoforensiske Diagnostik særdeles vigtigt Phænomen er de forskjellige Sandsebedrag og Hallucinationer, som mange Individer ere underkastede, før de begaae Forbrydelsen, eller rettere sagt, som motivere Gjerningen.

1. Sandsebedrag og Hallucinationer høre næsten til de konstante Phænomener, som ledsage Sindssygdommene eller gaae forud for deres Paroxysmer, og vi finde dem ogsaa ofte som Ledsagere eller Forløbere for saadanne Forbrydelser, hvor der hverken kan være Tale om Frihed eller Tilregnelighed. Saadanne

---

*) Wagner: Beiträge zur philosophischen Anthropologie. 1. Bd. S. 279.

Mennesker plages ofte i længere Tid før Gjerningen af Sandsebedrag, høre indvortes Stemmer, som byde dem at myrde Den eller Den, eller de drives til deres Gjerning af en indre Uro og Angest. Gall*) kjendte en Mand, som uagtet han var ved sin fulde Bevidsthed, havde en uimodstaaelig Morddrift; uafladeligt raabte det ham i Øret: slaae ham ihjel! skjær Halsen over paa ham! o. s. v.: han rystede over hele Legemet, da han talte med Gall, og bad ham tage sig i Agt. — Woyzeck, som myrdede sin Kjæreste, og om hvis Tilregnelighed man endnu stred efter hans Henrettelse, hørte indre Stemmer, som opmuntrede ham til Gjerningen, og led af Visioner og alle Slags Hallucinationer**). — Nogle analoge Tilfælde iagttog Botter***). En gammel Mand, der i længere Tid havde lidt af Hovedpine og Svimmelhed, og blev foruroliget af forskjellige Stemmer, dræbte i et saadant Anfald sin 17aarige Datter, og paastod, at hun ogsaa forfulgtes af saadanne Stemmer, og at han havde villet helbrede hende ved at sammentrykke hendes Strube. — En Anden bibragte pludselig sin Sidemand ved Bordet, hvem han slet ikke kjendte, uden allermindste Foranledning flere Stik, og vedblev at paastaae, at han havde faaet Befaling dertil af en Engel, som oftere talte til ham. — I Brieg dræbte en Soldat sit Barn, fordi han troede at see vor Herre ved Siden af sig, som opmuntrede ham dertil.

Det er fornemmelig Hørelsen, hvis Hallucinationer fortjene meest Opmærksomhed, da denne af alle Sandserne har den største psychiske Betydning og staaer i den nøjeste Forbindelse med Sjelelivet. Saaledes formaaer Tonesandsen at gribe Sjelen

---

*) Philosophisch-medicinische Untersuchungen über Natur und Kunst. S. 677.

**) War der am 27. Aug. 1824 zu Leipzig hingerichtete Mörder Woyzeck zurechnungsfähig? von Dr. Marc. Bamberg 1825. En nærmere Undersøgelse af dette Kriminaltilfælde vækker nødvendig Overbeviisningen om et Justitsmord.

***) De la médécine légale des aliénés. Paris 1838.

langt mere levende, dybt og inderligt, end Lyssandsen: en bedøvet, deprimeret psychisk Tilstand fjernes langt snarere ved en Indvirkning gjennem Øret end igjennem Øjet: ja man kan gjennem Hørelsen give den sjelelige Virksomhed under Søvnen en bestemt og vilkaarlig Retning*). „Hørelsens Hallucinationer" — siger Grohmann**) — „udspringe fra et Organ, som har den umiddelbareste Indflydelse paa Villiens og Handleevnens Energi. I langt højere Grad end Følelsens, pleje de at ledsages af Tegn paa en mistroisk, pirrelig, fjendtlig og i det Hele abnorm Stemning, de henrive Patienten mere umiddelbart, kort: bringe ham paa Vejen til den forbryderske Gjerning."

Hvad der endnu giver Sandsebedragene en særdeles vigtig Betydning for den medikoforensiske Diagnose, er den næsten almindelig gjeldende Erfaring, at slige Individer efter Gjerningens Udførelse føle sig befriede, eller i det mindste betydelig lettede for deres Angst og Uro, netop fordi Udførelsen har tilfredsstillet den indre Drift, beroliget Stemmerne og saaledes bragt det sjelelige Oprør til at lægge sig. Hos de egentlig Affindige have vi ganske analoge Phænomener. Lægger man f. Ex. Baand paa Yttringerne af det maniakalske Raseri, tiltager Paroxysmen, om den end ved første Øjekast synes mindre voldsom, dog i indre Intensitet og Varighed, hvorimod den gaaer hurtigere over, naar den faaer Lov til at rase ud. Ogsaa see vi ofte, at de Affin-

---

*) Abercrombie (inquiries concerning the intellectual powers, Edinb. 1830) fortæller om en engelsk Officeer, hvem man kunde faae til at drømme hvad man vilde, naar man blot hviskede til ham, saa at man engang lod ham drømme om en Duel indtil de mindste Details, lige fra Stridens første Begyndelse indtil man gav ham en Pistol i Haanden, som han affyrede, hvorved han da vaagnede. En anden Gang udbrød hans Kammerater, just som han laae og sov, at han var falden i Vandet, hvorpaa han strax i Søvne gjorde Bevægelser med Arme og Been, som om han svømmede.

**) Friedreichs Magazin für Seelenkunde, 4. H. S. 124.

dige ikke have Ro paa sig, men bestandig løbe frem og tilbage, indtil de blive trætte og falde i Søvn. Andre gjentage uafladelig Et og det Samme, repetere uafbrudt hele Timer og Dage een og samme Gebærde, een og samme Bevægelse, een og samme Yttring, o. s. v. Denne driftmæssige Uro har tilvisse sin Betydning: den er hverken Følge af Vane eller af Kjedsomhed, men fremgaaer af selve de Affindiges psychiske Tilstand. Det er en almindelig Erfaring, at naar Hjernen befinder sig i en inciteret Forfatning, udtaler denne sig gjennem vedholdende somatiske og psychiske Bevægelser: saavel ved akute som chroniske, idiopathiske eller konsensuelle Hjerneaffektioner forekommer der saaledes ofte længe vedholdende og eensformige konvulsiviske Bevægelser af Extremiteterne; i det febrilske Delirium repeteres ofte det samme Ord og den samme Sætning mangfoldige Gange i Træk; hos Folk, som paa ingen Maade ere affindige, kan man ikke sjeldent observere alskens underlige og latterlige Bevægelser, naar Aanden er i levende Virksomhed; og Mangen En taler ikke bedre for sig, udvikler ikke sine Tanker klarere, end naar han har et eller andet Pilleri imellem Fingrene. Ligesaa med de Affindige; og det er sandsynligt, at Stormen af deres chaotiske Forestillinger, deres indre sjelelige Uro, søger en ydre Afledning, der ligesom en Krisis atter kan tilvejebringe Ligevægten — Noget, som ogsaa finder Bekræftelse i de Affindiges egne Yttringer om den Lettelse, de føle ved saadanne gjentagne Bevægelser. Netop disse Punkter kunne nu benyttes som diagnostiske Tegn paa Gjerningsmandens normale eller abnorme Sindstilstand. Den virkelige Forbryder vil ingen Sjelero føle efter sin Misgjerning; medens derimod Skinforbryderen føler sig lettet for sin martrende Uro, i det den indre Drift har skaffet sig Luft gjennem Udførelsen, og Stormen saaledes lagt sig. I mangt et Tilfælde kan der ogsaa, som Meckel*) bemærker, finde ligesom en Overfyldning af Livskraft Sted i Hjernen, der kan udstrømme i vanvittige, Angsten deriverende

---

*) Beiträge zur gerichtlichen Psychologie. 1. H. S. 112.

Handlinger, dersom den ikke regelmæssigt afledes gjennem Nervesystemets driftmæssige Livsyttringer.

2. Vi skulle nu forsøge at gjendrive de Indvendinger, som navnlig Mittermayer og Jarcke have gjort mod Hallucinationernes retslig-psychologiske Betydning, hvorved det ovenfor Sagte vil erholde en yderligere Bekræftelse.

Mittermayer*) henregner Hallucinationerne til de uvæsentlige Momenter ved en Forbrydelse, og vil have dem skarpt adskilt fra Sindssygdommene, fornemmelig fordi den Hallucinerede dog altid har Bevidstheden om at hans Syner o. s. v. ere Selvbedrag, medens dette ikke finder Sted hos den Affindige. Men denne Bevidsthed kan meget godt være tilstede, uden at Villien derfor behøver at være fri: Hallucinationen kan altsaa fremkalde Handlingen ved en blind Impuls, ligesom de Affindige kunne bukke under for den samme Impuls, hvorvel de indsee Gjerningens fornuftstridige og forbryderske Beskaffenhed; thi det er netop en sygelig Tilstand af Villien, som Hallucinationerne have til Følge, ikke at tale om, at de kunne være saa levende og stærke, at ogsaa Bevidstheden om deres subjektive Natur virkelig tabes. Hertil kommer endnu, at Hallucinationerne meget ofte ere at betragte som et Forløberstadium for virkelig Affindighed, og som saadant dog tilvisse fortjene alvorlig Opmærksomhed, naar Talen er om Frihed og Tilregnelse. Saaledes havde Grohmann i sine Universitetsaar en Ven, der endte aldeles vanvittig. Et halvt Aar før den egentlige Affindighed brød løs, leed han af Hallucinationer, og hørte jevnligt Stemmer, der kaldte paa ham. Han reiste i denne Tilstand paa Landet, hvor han paa engang overfaldt sin Vært, og vilde myrde ham. Først et halvt Aar efter brød Affindigheden frem**). Om dette Menneske nu virkelig havde dræbt Manden, og hans Hallucinationer vare blevne betragtede som en uvæsentlig Om-

---

*) **Disquisitio de alienationibus mentis, quatenus ad jus criminale spectant. Heidelb. 1825.**

**) Nasses Tidsskrift for psych. Læger, 1826, 4. H.

stændighed, vilde Domstolene dog upaatvivlelig have begaaet et Justitsmord. Paa den anden Side gives der ogsaa Tilfælde, hvor et Individs hele Sjelslidelse udelukkende synes at have udtømt sig i Hallucinationer, medens aldeles ingen andre sjelelige Abnormiteter ere tilstede. Saaledes kjendte Grohmann en Pige, som bestandig saae Spøgelser: fra ethvert Spejl saae der hende en Djævel i Ansigtet, og sædvanlig vendte hun desaarsag Spejlene om, hvor hun kom hen. Havde hun nu været tilregnelig, om hun havde begaaet et Mord, for at befrie sig for denne indbildte Djævel? Flere Exempler af denne Natur findes i **phrenological journal**. En Pige, der forøvrigt var sund paa Legeme og Sjel, havde i flere Aar været hjemsøgt af Syner saavel af levende, som af livløse Gjenstande, og saavel om Dagen som om Natten: naar hun om Morgenen ved høj lys Dag laae i Sengen, saae hun menneskelige Skikkelser. — En Ølvert i Hull saae en Soldat i sin Kjelder, og først i det han vilde lægge Haand paa ham, mærkede han, at det var et Sandsebedrag: han vilde tage Østers op af Gulvet, som slet ikke laae der: han saae en Mængde baade levende og døde Mennesker, og kunde neppe kjende de Gjæster, som virkelig besøgte ham, fra dem, der blot existerte for hans Indbildning: han fik flere Gange Pidskeslag af en Formand, der heller ikke var andet end et Foster af hans syge Hjerne. Skulde nu slige Visioner og Hallucinationer ikke være tilstrækkelige til at bevirke en saadan Forstyrrelse i det sjelelige Liv, at en momentan Ufrihed kunde indtræde? Den ægte Psychologi, som nøje kjender og prøver Menneskets Sjeleliv i dets forskjellige Nuancer og Skikkelser, saavel i den normale som i den abnorme Tilstand, vil ikke ansee Ufriheden for udelukkende bunden til Aandsindighedens fuldstændigt udviklede Former.

Jarcke*) bestrider ogsaa Hallucinationernes medikoforensiske Betydning. Han betragter den Hallucinerede, som samtalte han

---

*) Die Lehre von der Aufhebung der Zurechnung durch unfreie Gemüthszustände. Berlin 1829.

med sig selv, og seer i denne ganske naturlige sjelelige Proces aldeles Intet, der skulde kunne ophæve Tilregneligheden. Men om nu ogsaa et Menneske i Heftighed og Lidenskab mangen Gang taler højt med sig selv, og den onde Begjerlighed hæver sin Stemme i hans Indre, saa er dette dog meget langt fra at være en Hallucination; thi han vil dog stedse have Bevidstheden om, at det er ham selv, der begjerer det Onde, at den Stemme, der advarer ham derimod, boer i ham selv, og at det staaer til ham at vælge mellem denne dobbelte Tilskyndelse af hans gode og onde Princip. Dette ligger ogsaa allerede i Talemaaden: at tale med sig selv, til sig selv. Den Hallucinerede derimod taler ikke med sig selv, men der er Noget, som taler med ham, hvis man saa tør sige. Det er Hallucinationen, der tilraaber ham, — det er noget for hans psychiske Individualitet Fremmed, en ham uvilkaarlig paatvungen og af en abnorm Tilstand i hans Sandsevirksomhed betinget Proces, under hvilken Individet ikke er sig Hallucinationens subjektive Beskaffenhed bevidst, men opfatter den som noget Objektivt, Fjendtligt, for hvis Magt han saa bukker villieløs under.

§ 5.

Et Punkt, som næsten altid er blevet overseet, men som dog er af stor Vigtighed, hvor der er Spørgsmaal om Tilregneligheden, er en fuldstændig Undersøgelse af den Anklagedes legemlige Helbredstilstand, hans Habitus og Konstitution. Det er glædeligt, at Sandheden af denne Paastand ogsaa anerkjendes af anseete praktiske Jurister. Saaledes gjør Seuffert*) med Rette opmærksom paa, at man i Praxis ofte tager for lidt Hensyn til Malefikantens physiske Sundhedstilstand, da der hos saadanne Individer ikke sjeldent forekommer Forstemninger af Nervesystemet, en overvættes Grad af Sensibilitet, o. s. v. „Slige Subjekter" — hedder det — „ere maaskee tilsyneladende ganske sunde, og lide ikke af nogen

*) Blätter für Rechtsanwendung, 1838, Nr. 1.

Forstyrrelse i Organismens Funktioner, i det mindste ikke af nogen paafaldende; Ingen af deres Omgivelser bemærker Spor til Sygdom hos dem: og dog kan deres Tilstand være af den Beskaffenhed, at man maa betvivle deres Bevidstheds og Villies Integritet. Mennesker, som bære paa en saadan Lidelse, blive uden egen Skyld et Bytte for pludselige Affekter, naar deres Dæmon frister dem: de lade sig henrive til Lovovertrædelser, hvorom en omhyggelig Undersøgelse viser, at de enten slet ikke eller i det mindste kun indskrænkelsesviis kunne tilregnes dem."

Der gives legemlige Sygdomme, som uden just at fremkalde selvstændigt uddannede og nosologisk bestemmelige Affindighedsformer, dog i den Grad influere paa Villiens Frihed, at de upaatvivlelig ophæve Tilregneligheden; og Mittermayer fejler, naar han*) vil have slige legemlige Sygdomstilstande strengt adskilte fra de egentlige Sindssygdomme, som efter hans Mening alene udelukke den. Thi vil man undgaae den største Ensidighed i den medikoforensiske Diagnose, kan man paa ingen Maade lade sig nøje med at vide, om Individet **quæstionis** har lidt af en Sindssygdom eller ikke; men Spørgsmaalet er, om han paa den og den Tid befandt sig i en fri og ubunden Sjelstilstand, saa at han var Herre over sin Villie, (see 6. Afsn. 2. Kap. §2); og her støde vi nu paa den uigjendrivelige Erfaring, at det ej alene er de forskjellige Former af Affindigheden, men ogsaa adskillige legemlige Sygdomme, som formaae at hemme Villiens Frihed i den Grad, at der ikke kan være Tale om Tilregnelighed. Man kan saaledes ikke benægte Epilepsiens skadelige Indflydelse paa den sjelelige Frihed og Villiens Kraft; og Erfaringen lærer os, at endog de Epilektikere, som udmærke sig ved Aandsgaver, ikke sjeldent lide af pludseligt frembrydende Paroxysmer, hvor Villien ikke er sig selv mægtig. Ogsaa Feberdeliriet betinger en sjelelig Ufrihed. Men om nu et Menneske begaaer et Mord i denne eller hiin Tilstand, skulde han da være tilregnelig, fordi han ikke

---

*) **Disquisitio de alienat. mentis, quat. ad jus crim. spectant.**

lider af nogen selvstændig Affindighedsform?*) Det kommer i slige Tilfælde dog kun an paa at bestemme den Indflydelse, som Sygdom, være sig nu somatisk eller psychisk, kan udøve paa den sjelelige Frihed. Man sætter ofte Epileptiske under Formynderskab; man anerkjender ikke Gyldigheden af det Testament, som er oprettet i et Feberdelirium, o. s. fr., netop fordi man i saadanne Tilfælde anerkjender en sjelelig bunden Tilstand; men hvorfor skulde den kriminelle Retspleje ikke her tage samme Hensyn som den civile? Juristerne have vel ikke Grund til at befrygte, at Lægerne skulle begaae den Ensidighed, at unddrage ethvert sygt Individ for Retfærdighedens Arm; men derfor bør de heller ikke skjære Alle over een Kam, men erkjende, at en og samme somatiske Sygdomsform efter Omstændighederne baade kan tilstede og udelukke Tilregnelsen. Det vil saaledes ikke falde Nogen ind, at postulere Utilregnelighed paa Grund af en simpel Hypochondri; men naar nu Hypochondrien gaaer saa vidt, at den driver Patienten til at lægge Haand paa sig selv eller paa Andre?

Det er altsaa aldeles nødvendigt, ikke alene at undersøge en Forbryders sjeleligè, men ogsaa hans legemlige Tilstand; og i denne Henseende har man altid forsømt sig. Philosopherne have studeret vort psychiske Liv med altfor lidt Hensyn til det somatiske; og denne urigtige Fremgangsmaade af Mænd som Locke, Hume, Reid, Stewart, Brown o. A. har givet Anledning til en Fordom mod Physiologien, som om det var under Sjelens Værdighed, at betragte den i Forbindelse med Legemet. Paa den anden Side hæve Anatomerne sig sjeldent over Kadaverets Stof, medens Psychologerne ikke ville nedlade sig fra deres spekulative Regioner til den sandselige Verden, tale om Arvesynden, naar det gjelder om at forklare Sindssygdommenes Genesis, eller opføre mystiske Komedier, hvori Djævelen spiller

---

*) Dette er praktiske Beviser for Rigtigheden af vor Paastand om, hvorledes Spørgsmaalet om Tilregneligheden maa stilles i Lovbøgerne. See 2det Kapitel.

Hovedrollen. Ligesom altsaa Anatomerne bekymre sig for lidt om Sjelen, saaledes bryde Psychologerne sig ikke nok om Legemet; og paa denne Maade bliver Anatomien kun altfor ofte et aandløst Register, og Psychologien et indholdsløst Phantom, der af Mangel paa en solid Kjerne hvert Øjeblik verler Skikkelse.

En psychologisk Anatomi altsaa, navnlig af de moralsk Syge, af Forbryderne, er tilvisse en Nødvendighed for den retslige Psychologi, hvor ubekvem den end kan være for en forældet Retspleje og for dennes orthodoxe Tjenere. Hvor interessant vilde det ikke være, om man anstillede omhyggelige Undersøgelser angaaende den konstante Tilstedeværelse af visse somatisk-pathologiske Phænomener ved visse moralske Deflexer. I nogle Tilfælde har man allerede temmelig klare Jagttagelser herover: saaledes finder der ofte et Kausalforhold Sted mellem Brandstiftelser og en forstyrret Pubertetsudvikling, mellem Giftmord og udartet Kjønsdrift og Vellyst, mellem Selvmord ved Drukning og sygelig Drikfældighed, o. s. v. „Hvor højt man end vil sætte den menneskelige Frihed" — siger Grohmann*) — „saa maa den dog betinges, begunstiges, lettes, blive mulig ved den animalske Naturs Huusholdning. Sæt Menneskets frie Villie i en Abehjerne, og denne bliver derfor ikke fornuftig eller fri. Sæt en dygtig Villies frie og høje Aand i et Individ, hvis Legeme er mindre begunstiget af Naturen, og denne Aand vil lammes, vil ej være i Stand til at udfolde sine Vinger ..... Man opfordrer iilsindede Mennesker til at betænke sig før de handle. Men kunde man modificere Legemets Indflydelse paa Sjelen, ved f. Ex. at forandre en maaskee tilstedeværende apoplektisk Konstitution, ved at gjøre Halsen længere, de svulmende Karotider snevrere, Cirkulationen langsommere, saa vilde vistnok en saadan Formaning frugte bedre." De abnorme sjelelige Phænomener, vi træffe hos Hypochondristen, Melancholikeren, Selvmorderen, eller den hysteriske Pige, er tilsyneladende rigtignok Charakteerfejl: man gjør sig heller ingen Betænkning ved at skrive

*) Friedreichs Magazin für Seelenkunde, 4. H. S. 116.

deres forkeerte og dadelværdige Opførsel paa deres moralske Følelses Regning, og de have Skinnet af at være tilregnelige og brødefulde, hvis deres Handlinger ere urigtige. Men gjøre vi os den Ulejlighed, at undersøge deres Organisation omhyggeligt, saa finde vi maaskee Kongestioner til Hovedet eller andre lignende Aarsager til hine aandelige og moralske Abnormiteter, og hæver man en saadan sygelig Tilstand ved passende legemlig Behandling, vil man ogsaa i Reglen see disse samme Mennesker igjen blive virksomme, livlige og gode, aflægge deres onde Lune, faae ny og friskere Livskraft, og indsee de Fejl, som de uvilkaarlig have begaaet. Følgende Faktum fortjener i saa Henseende al Opmærksomhed. Den 5te Juni 1757, da det damiensske Mordforsøg skeete mod Ludvig den 15de, befandt Maleren Geneyne sig i en Skjænkestue i Versailles, da der i det samme traadte en Mand ind med en forstyrret Mine, og heftigt og indstændigt forlangte at faae en Chirurg hentet, som kunde aarelade ham. Verten havde travlt, og viste ham bort. Lidt efter vilde Geneyne gaae hen og see Kongen kjøre ud, men hørte strax fortælle om Attentatet, og saae i det samme Vagten føre Damiens forbi, i hvem han da gjenkjendte den samme Mand, som et Øjeblik i Forvejen saa indstændig havde forlangt at blive aareladt. Sagens Akter anførte selv denne Omstændighed; men alligevel blev Damiens lagt paa Pinebænken og parteret*).

Da man med fuld Føje betragter Undersøgelsen af Habitus og Konstitution som et Moment af stor Vigtighed for Diagnosen, naar Talen er om somatiske og psychiske Syge, hvorfor skal der da ikke ogsaa tages Hensyn til Habitus af de moralsk Syge, af Forbryderne? Grohmann forsikkrer**), at hos Misdædere, især naar deres Forbrydelse er physisk betinget, har han ofte bemærket en paafaldende Bygning af Kraniet, meget fremstaaende Kindbeen, en bred Underkjæbe, en kort og tyk Hals, dybtliggende, skulende Øine med et uroligt, ustadigt, dyrisk Blik. At

*) Gosse: das Pönitentiarsystem; übers. v. Marting. Weimar 1839.
**) Nasses Zeitschrift 1820, 1. H. S. 42.

Halsens Længde paa Grund af Hjertets derpaa beroende større eller mindre Afstand fra Hjernen og den Indflydelse, denne Omstændighed udøver paa Blodstrømningen til Nervesystemets Centralorgan*), o. s. v., har stor psychologisk Betydning, er Noget, som den daglige Erfaring lærer. Hos langhalsede Mennesker finder man oftere en vis Sindighed og Rolighed: hos korthalsede sædvanlig en betydelig Livlighed, Lidenskabelighed og rastløs Virksomhed. Skal nu en saadan Omstændighed slet ikke komme i Betragtning ved moralske Handlinger? Kan den Korthalsede, hos hvem en mere levende Blodstrøm inciterer Hjernen og henriver ham til voldsomme Handlinger, ingen Undskyldning finde i sin Organisation? Hos Affindige har man dog gjort den Erfaring, at naar Carotiderne have et stort Omfang, forekomme Paroxysmerne hyppigere end i modsat Fald, og Parry**) formaaede ved Kompression af Carotis at bevirke en Remission i maniakalske Anfald, som derimod strax exacerberede igjen, saasnart

---

*) Blodets kvantitative Forhold til Hjernen staaer overhovedet i en nøje Relation til det psychiske Liv. En maadelig Forøgelse af Blodets Afflux til dette Organ forøger dets Virksomhed, fremkalder mere levende Forestillinger, gjør Phantasien livligere og disponerer til heftige Affekter. Hos rachitiske Børn, der udmærke sig ved en opvakt Aand, er Carotidernes Diameter usædvanlig stor: en ualmindelig Munterhed og Livlighed er Forbud paa Hjernebetændelse, o. s. v., (see Burdach vom Baue und Leben des Gehirns, 3. B. S. 111). Ideerne strømme raskest og livligst om Morgenen, naar man vaagner, og der har existeret Digtere og Videnskabsmænd, der altid arbejdede liggende, som den meest gunstige Stilling for Tankerne (Bricheteau i Journ. complém. du Dict. des sciences med. Tom. IV p. 17). Lichtenberg iagttog med Bestemthed, at han ofte var af en anden Mening, naar han laae, end naar han stod; og Herbart siger i sin Indledning til Philosophien, 2det Opl. S. 17: „Det er vist, at man undertiden finder Behag i en Tanke, naar man ligger, som ikke længer behager, naar man staaer."

**) See Memoirs of the medical society of London. Vol. III. p. 77.

Kompressionen ophørte, et aabenbart Beviis for den Indflydelse, Blodets Afflux til Hjernen ogsaa maa udøve paa dens normale Funktioner*). Men ligesaa godt som en forøget Tilstrømning af Blod til Hjernen kan fremkalde en Paroxysme af Mani, ligesaa godt kan den foraarsage en ubetvingelig psychisk Incitation, en den psychiske Selvbestemmelsesevne tilintetgjørende Drift, som da kan have forbryderske Handlinger til Følge.

Det lader sig ikke benægte, og en Mængde Kjendsgjerninger bevise det, at Menneskets Tilbøjeligheder saare ofte betinges af hans legemlige Organisation. Mange praktiske Erfaringer godtgjøre, at visse Abnormiteter og Misdannelser af vigtige Organer, f. Ex. Hjertet, Leveren, Sexualsystemet, o. s. v., fremkalde heftige Affekter eller en mørk og melancholsk Stemning. Saaledes den paafaldende Heftighed og Tilsindethed ved Hjertefejl, Tungsindighed og Selvmordsdrift ved Leverforhærdelser, den ejendommelige Melancholi ved organiske Fejl i Tarmkanalen. Ligesom nu saadanne somatiske Misdannelser foraarsage psychiske Sygdomme, saaledes kunne de ogsaa blive den materielle Foranledning til en eller anden forbryderisk Handling. Og naar Hjernens Affektioner komme en Forbryder til Gode for Retten, hvorfor da ikke ogsaa Hjertets og Leverens, o. s. fr.? Det er en stor Fejl, at man forsømmer Forbrydernes pathologiske Anatomi, og ikke undersøger deres Liig med samme Omhyggelighed som de Affindiges. Som bekjendt har man hos Forbrydere, saavelsom hos Mennesker, der udmærkede sig ved en paafaldende Lidenskabelighed, ikke sjeldent fundet medfødte Abnormiteter i vigtige Organer. Dog har man endnu ikke Erfaringer nok af denne Natur, til at kunne opstille noget bestemt Resultat, og det var derfor meget ønskeligt, om Enhver, der har Lejlighed

*) Jacobi har dog paa Siegburg gjentaget dette Experiment med Affindige i hundredevis, uden nogensinde at have bemærket selv den korteste Standsning i de psychiske Symptomer, undtagen forsaavidt som Kompressionen undertiden medførte en momentan Bedøvelse. See hans „Hauptformen der Seelenstörungen", 1. Bd. S. 386. Overs.

dertil, navnlig Lægerne ved Straffeanstalterne, vilde foretage saadanne Undersøgelser. Upaatvivlelig vilde det føre til vigtige Oplysninger, naar man sammenlignede Obduktionsresultatet med den Afdødes Tilbøjeligheder og Drifter, og med hans Forbrydelses Natur, og naar man engang faaer et tilstrækkeligt Antal Jagttagelser, vil der tilvisse kunne uddrages mangen brugbar Slutning for den medikoforensiske Diagnostik. Man kan rigtignok gjøre den Indvending, at hine Abnormiteter kunde være Produktet af de forskjelligartede Indflydelser, som Forbryderen efter fuldbragt Gjerning har været underkastet, saasom Fængsel, Samvittighedsnag, Frygt for Straf, o. s. v., og følgelig ikke staae i Kausalforbindelse med selve Forbrydelsen; og dette kan vistnok mangen Gang have sin Rigtighed; men naar vi nærmere undersøge de Exempler, vi have for os, ville vi finde, at som oftest ere disse Abnormiteter virkelig medfødte. Men lader det sig nu ikke nægte, at visse medfødte Abnormiteter kunne være den materielle Aarsag til en umoralsk, lovstridig Drift, til en Forbrydelse, saa maa man dog ogsaa indrømme Muligheden af, at lignende acquisite Abnormiteter kunne udøve den samme Indflydelse paa det Psychiske, og fremkalde de samme forbryderiske Drifter.

Man burde ogsaa være opmærksom paa Formen af Forbrydernes Kranium. Man finder det ikke forunderligt, at Lægen undersøger dets Bygning hos den Affindige: hvad underligt er der da i at anstille den samme Undersøgelse hos en moralsk Udartet, hos en moralsk Syg? Vi vide, at en abnorm Kraniumsform kan betinge psychiske Sygdomme: med hvad Grund kunne vi da benægte Muligheden af, at ogsaa mangen en forbryderisk Drift skulde kunne betinges af slige Abnormiteter? Man anlægger Samlinger af Kranier, man taler om de forskjellige Menneskeracers Kraniumsform, man udmaaler dem, og sammenligner dem med hinanden; men hvorfor tager man ved denne Lejlighed ikke Hensyn til den pathologiske og psychologiske Kundskab om de forskjellige menneskelige Naturer og Sjeleevner? Naar man blot renser Phrenologien for en Deel Hypotheser og Overdrivel-

ser, som endnu hænge ved den, er den ikke uden et praktisk Værd: kun har man her desværre ikke fulgt den ene rigtige Middelvej, i det Nogle hylde denne Lære ubetinget, og see større Vished deri, end den besidder, medens Andre betragte den som et tomt Drømmeri, de ikke ville indrømme videre Gyldighed.

For at prækavere mig imod ugrundede Indvendinger, maa jeg endnu erklære, at det paa ingen Maade er min Mening, at legemlige Abnormiteter eller en fra den sædvanlige Norm afvigende Habitus skal gjelde som ubetinget Undskyldning **in foro**; jeg har kun villet vise, at man ikke kan benægte Muligheden af en Undskyldning i enkelte konkrete Tilfælde paa Grund af deslige legemlige Tilstande. Ligesaa lidt vil man kunne indvende, at den ovenfor opstillede Anskuelse om abnorme Legemstilstandes Medvirken til Forbrydelser strider imod Theorien om Menneskets psychiske Frihed som Basis for Kriminalretten og den retslige Psychologi: denne Indvending vilde være ligesaa urimelig, som om man vilde paastaae, at der ingen Sundhed existerer, fordi En og Anden har mistet den ved bestemte Foranledninger. Friheden bliver ligefuldt det psychiske Livs Normaltypus, fordi den kan gaae til Grunde ved abnorme Legemstilstande.

Da man nu ikke kan benægte Muligheden af at legemlige Abnormiteter eller Ejendommeligheder ved Habitus og Konstitutionen kan være medvirkende Aarsag til en Forbrydelse, er det følgelig i tvivlsomme Tilfælde nødvendigt, at Retslægens Undersøgelse af den Anklagede ogsaa udstrækker sig til disse legemlige Tilstande*).

---

*) Forfatteren synes i nærværende Paragraph unægtelig at sætte temmelig elastiske Grændser for Utilregneligheden. Fejlen turde vel ligge i hans Anskuelse af Forholdet mellem Lidenskaberne og Sindssygdommene. Thi ved de førstes Genesis kunne de somatiske Forhold dog vistnok ikke udgjøre mere end det disponerende Moment, hvorimod man maa indrømme dem et større Spillerum i Sindssygdommenes Ætiologi.

Overs. Anm.

Sjette Kapitel.

Tilregneligheden hos Affindige.

Det Spørgsmaal, om et Individ, der lider af en bestemt Form af Sindssygdommene, kan være tilregneligt, behøver ingen videre Undersøgelse, og besvarer vel sig selv. Vi have nemlig seet, at Loven kun kan gjelde for psychisk frie Individer, og at Menneskets fornuftige Selvbestemmelsesevne er Principet for Kriminalretten og den retslige Psychologi; men da nu Frihedens Tab er det almindelige psychiske Kriterium for Sindssygdommene, ligesom Tilregneligheden eller Utilregneligheden kun beroer paa Tilstedeværelsen eller Mangelen af den psychiske Frihed*), saa er det en Selvfølge, at enhver psychisk Sygdom udelukker Tilregneligheden. Vi behøve altsaa ingen yderligere Beviser for den almindelige Grundsætning, at en lovstridig Handling, der begaaes under en Sindssygdom, ej kan imputeres den Affindige: dog maa vi nærmere undersøge to Punkter, om hvilke Meningerne ere deelte, nemlig: hvorvidt visse psychiske Sygdomsformer, hvis Existents har været Tvivl underkastet, virkelig forekomme, og hvorledes det forholder sig med de Affindiges Tilregnelighed i deres lyse Intervaller.

§ 1.

De Affindighedsformer, hvis Existents man har betvivlet, ere: 1. **Mania sine delirio**, 2. Monomanien, 3. **Insania occulta**, og 4. **Furor transitorius**.

1. *Mania sine delirio.*

Denne Sygdom har givet Anledning til mangfoldige Meninger og Stridigheder, og da dens Antagelse eller Ikkeantagelse er af væsentlig Indflydelse paa den medikoforensiske Lære

*) Sammenl. 3die Afsnit, 5te Afsnits 2det, og 6te Afsnits 1ste og 2det Kapitel.

om Tilregneligheden, bliver det nødvendigt at levere en kritisk Undersøgelse og opstille en bestemt Anskuelse af denne Sygdomsform.

a. Historisk-literær Skizze.

Efterat flere tydske Læger allerede i det 16de og 17de Aarhundrede havde omtalt en „Melancholie ohne Irrereden", uden at vække synderlig Opmærksomhed, optraadte Psychiatriens store Reformator Pinel i Begyndelsen af dette Aarhundrede med Læren om en „**manie sans délire, manie non délirante**". I hans **traité médico-philosophique sur l'aliénation mentale, Paris, an IX.**, hedder det: „Da jeg begyndte mine Jagttagelser over de Affindige, forundredes jeg ikke lidet ved at træffe flere Patienter, der ikke røbede den fjerneste Lidelse af Forstanden, og dog beherskedes af et instinktmæssigt Raseri, ret som om Villien alene var angreben. Denne Mani uden Delirium er enten kontinuerende eller optræder i periodiske Anfald. Den ledsages ikke af nogen iøjnefaldende Forandring af Forstandsevnerne, af Perceptionen, Dømmekraften, Phantasien eller Hukommelsen; men der finder en Forkeerthed Sted i Villiens Yttringer, en blind Drift til voldsomme Handlinger, ja selv et blodtørstigt Raseri, uden at der lader sig paavise nogen herskende Forestilling, nogen Skuffelse af Indbildningskraften, som bestemmende Foranledning til denne Drift".*)

---

*) Til Oplysning og Bekræftelse af denne Lære anfører Pinel følgende Casus af sin egen Erfaring. En svag Moders eneste Søn var vant til at følge ethvert Indfald og tilfredsstille enhver Lidenskab, som en tøjleløs og heftig Charakteer kunde fremavle. Hans heftige Temperament tiltog med Aarene. Hans Penge, som han havde i Overflødighed, bortryddede enhver Hindring for hans Villie. Enhver Modstand fremkaldte hans Vrede: han angreb Andre med Dumdristighed, vilde til enhver Priis have Magten, og levede idelig i Kiv og Klammeri. Naar en Hund, en Hest, eller et andet Dyr var ham i Vejen, betænkte han sig ikke paa at slaae det ihjel. Ved højtidelige Lejligheder, Festiviteter o. desl., buldrede han gjerne løs, yppede Slags-

I Tydskland blev Pinels Lære først optaget af Reil, senere af Hoffbauer. Førstnævnte gaaer endog videre end

---

maal og kom blodig hjem. Men var han saa igjen rolig, da var han i Besiddelse af sin fulde Fornuft. I en modnere Alder blev han Ejer af store Godser, bestyrede dem med Klogskab, opfyldte andre selskabelige Pligter, og udmærkede sig ved Godgjørenhed, saa at Skrammer, Processer og Mulkter vare de eneste Frugter af hans usalige Trættekjærhed, indtil omsider en famos Historie gjorde Ende paa hans Voldsomheder, i det han en Dag blev vred paa en Kone, som havde skjeldt ham ud, og kastede hende i en Brønd. Han endte i Bicetre. — En anden Patient i Bicetre havde med uregelmæssige Mellemrum Anfald af Raseri, som bebudedes af en brændende Følelse i Tarmene med stærk Tørst og Forstoppelse: denne Brænden udbredte sig gradviis over Brystet, Halsen og Ansigtet med stærk Rødhed; naar den naaede Tindingerne, begyndte Arterierne her at pulsere voldsomt, hvorpaa Hjernen angrebes, og Patienten blev en Bold for en uimodstaaelig, blodtørstig Drift, saa at han var i Stand til at myrde det første det bedste Menneske, han mødte, naar han kunde faae fat paa en Kniv eller deslige. Med alt dette havde han Fornuftens frie Brug i andre Henseender, endog under Anfaldene: han besvarede ethvert Spørgsmaal rigtigt, og røbede hverken Forvirring af Forestillingerne eller nogetsomhelst Spor til Delirium. Han følte dybt sin frygtelige Stilling, og blev sønderrevet af oprigtige Samvittighedsnag. Før han kom i Bicetre, overfaldt denne Paroxysme ham en Dag i hans Hjem: han gjorde strax sin Kone opmærksom derpaa, og havde kun Tid til at tilraabe hende, at hun skulde flygte, for at undgaae en voldsom Død. I Bicetre vedblev dette periodiske Raseri, denne automatiske Drift, som ofte var rettet imod Opsynsmanden, hvis Omhu og Blidhed han dog ikke nok kunde rose. Den indre Kamp mellem hans sunde Forstand og hans blodtørstige Grusomhed bragte ham ofte til en saadan Fortvivlelse, at han flere Gange forsøgte at ombringe sig selv. — Fremdeles fortæller Pinel om tre Individer, hvis Paroxysmer bestandig fornyede sig hver 18de Maaned og varede i 6. Under Anfaldene røbede de hverken Forvirring og Uorden i Forestillingerne eller en abnorm Indbildningskraft. De besva-

Pinel. „Der gives" — siger han*) — „et Raseri uden Forstandsforvirring, en automatisk Impuls til Grusomhed, eller en blind Drift til Voldsomheder og blodtørstige Handlinger, der blot vækkes ved legemlige Fornemmelser, men ikke beroer paa en egentlig Erkjendelse af dens Gjemeed og Gjenstand. Alle sjelelige Funktioner ere normale: Sandserne, Indbildningskraften og Forstanden operere som hos et sundt Menneske. Derfor kan ogsaa den Syge anvende sine Sjeleevner paa den planmæssigste Maade til Tilfredsstillelsen af sin blinde Drift, og forskaffe sig Midlerne dertil med fuldt Overlæg. Hans sunde Forstand anviser ham dén hensigtsmæssigste Fremgangsmaade ved Udførelsen af sit Forehavende: han vælger Vaaben, Sted og Tid, og myrder nu en bestemt Person eller ogsaa den Første den Bedste, han træffer paa.**)" Fremdeles siger han***): „Denne Tilstand er et simpelt Raseri i dettes reneste Skikkelse uden nogen fremmed

---

rede alle Spørgsmaal fuldkommen rigtigt; men de beherskedes af et stormende Raseri og et blodtørstigt Instinkt, hvis Frygtelighed de selv følte, uden dog at kunne modstaae det uden ydre Tvang.

*) Ueber die Erkenntniß und Kur der Fieber. Halle 1802. 4. B. S. 357.

**) Som Exempel meddeler Reil følgende Casus af sin egen Erfaring: „En sund og robust Bonde, som havde den fulde Brug af alle sine Forstandsevner, havde i de sidste Aar nu og da havt et blindt Instinkt til at kaste Steen efter alle Mennesker. Derhos led han bestandig af Brænden i Underlivet. Han var af et heftigt Temperament: ved ligegyldige Disputer kunde han paa Stedet gribe sin Modstander i Struben og gjennemprygle ham. Jeg fik ham i mit Hospital. Hverken hans Ord eller Handlinger røbede nogen Forvirring. Han passede de andre Patienter, og gav dem deres Medicin til ordentlig Tid. Paa engang undveeg han hemmelig, kom fornuftig til sit Hjem, spillede Kort med nogle Kammerater, og da disse vare borte, sendte han Pigen ud, og myrdede med Overlæg sin Kone og alle sine Børn."

***) Rhapsodien über die Anwendung der psychischen Curmethode auf Geisteszerrüttungen. Halle 1803. S. 387.

Tilsætning. Alle Sjelekræfterne, Jagttagelsesevnen, Indbildningskraften og Forstanden, ere sunde i deres Yttringer: blot enkelte Handlinger ere abnorme, da Individet ej lader sig bestemme af fornuftige Øjemeed, men af en indre, blind og organisk Drift. Den Syge udøver sine Grusomheder aldeles automatisk, uden at Forestillingen om Lyst eller Ulyst, fixe Ideer eller Phantasibedrag bevæger ham dertil. Hans Fornuft og hans Handleevne have byttet Forhold: hiin er kommet i Kamp med denne, eller vel endog geraadet i en underordnet Stilling istedetfor at være dets bestemmende Moment. Den kæmper med det vilde Instinkt til blodtørstige Handlinger, uden at kunne haandthæve sit Herredømme, ja den tvinges endog til at opsøge de meest raffineerte Midler til den blinde Drifts Tilfredsstillelse. Nogle af disse Ulykkelige ere sig bevidst, af hvilken Sygdom de lide, hvorved de adskille sig fra alle andre Forrykte. De føle Anfaldets Komme, advare deres Venner, forlange endog at blive indespærrede, sige til, naar det vilde Instinkt tager af og hører op, og erindre sig det i det frie Mellemrum. Denne Bevidsthed om deres sørgelige Tilstand kan endog ængste dem saa meget, at de blive vanvittige."

Flere udmærkede Psychologer, saasom Schulze, Hoffbauer, Haindorf, Heinroth, Hartmann, Mende o. A. have sluttet sig til denne Anskuelse. Heinroth siger*): „Den Syge er sig selv bevidst, handler hverken af forkeerte Begreber eller af et lidenskabeligt Gemyt eller af en overspændt Phantasi; men af en blind Ødelæggelsesdrift, som han ikke kan overvinde." Hos Hoffbauer**) hedder det: „Det er hævet over al Tvivl, at Mennesker, som for Resten ere deres Forstand mægtige, saa at de dømme fuldkommen rigtigt og sammenhængende, og ere frie for ethvertsomhelst Anfald af Vanvid, alligevel

---

*) Lehrbuch der Störungen des Seelenlebens, I., S. 316.

**) Die Psychologie in ihrer Anwendung uf die Rechtspflege. § 10, 122. Sammenl. hans Untersuchungen über den Wahnsinn. Halle 1807. S. 306.

kunne henrives til visse Handlinger af en uimodstaaelig Drift..... Den Maniakalske begaaer i opbrusende Vrede voldsomme Handlinger uden, ja imod sin Villie, hvoraf dog ikke følger, at man er berettiget til at forudsætte Vanvid eller en Forstandslidelse, der skulde nødsage ham til at dømme urigtigt. Thi det kan være, at han med en sund Dømmekraft dog ikke formaaer at undertrykke sine Begjerligheder og at undlade de voldsomme Handlinger, hvori de give sig Luft." Feuerstein siger*): „Sjeleevnerne ere her sunde, og kun enkelte Handlinger ere abnorme, ikke paa Grund af Individets Villie, men paa Grund af en blind Drift, han ikke kan besejre, og uden at enten Lyst eller Ulyst, fixe Ideer eller Sandse- og Phantasibedrag ere tilstede." Hartmanns Anskuelse er følgende**): „Det er ikke Phantasiens skuffende Drømmebilleder, som bestemme Individet til deslige forkeerte Handlinger; men det er sygelige Følelser, som, udgaaende fra en stærk Affektion af Almeenfølelsen og dens Organer, bemægtige sig Sjelens hele Opmærksomhed, undertrykke al Reflexion over andre Forhold, og paa denne Maade vel ikke forvirre Forstanden, men dog for en Tid sætte den ud af Virksomhed. De ødelæggende Udbrud af Raseri, som saaledes finde Sted, ere vel tildeels Virkninger af Sjelens voldsomme Stræben efter at befrie sig for en uudstaaelig Følelse; men tildeels ogsaa Følgen af den altfor inciterede Livsproces i Villiens Organer, som da atter ved en egen dunkel Følelse eller et Slags Instinkt opfordrer til voldsomme Bevægelser, for ligesom at skaffe sig Luft. Derfor see vi ogsaa, at Mennesker og Dyr ere desto tilbøjeligere til heftige Affekter, til Kamp og Ødelæggelse, jo mere overvejende Livet er i den animalske Sphære." Conradi***)

---

*) Die sensitiven Krankheiten oder die Krkht. d. Nerven und des Geistes. Lpz. 1828.

**) Der Geist des Menschen in seinen Verhältnissen zum psychischen Leben. 2te Aufl. Wien 1832, S. 348.

***) Beitrag zur Geschichte der Manie ohne Delirium. Göttingen 1835.

benægter heller ikke Manglen af den frie Selvbestemmelse, og insisterer altsaa paa Utilregneligheden i Manien uden Delirium. Vi komme senere tilbage til denne Forfatter.

De anførte Navne vare tilstrækkelige til at forskaffe Læren om denne Sygdom Indgang, og dens Anvendelse paa den kriminelle Retspleje lettedes betydeligt ved et Skrift af Mittermaier*), hvori han anvender de nyeste Fremskridt i Psychiatrien paa Kriminalrettens Theori, og adskiller den menneskelige Frihed overhovedet, som Basis for den juridiske Tilregnelighed, i *libertas judicii* d: Evnen til at være sig den begaaede Handling og dens juridiske Følger bevidst, og *libertas consilii vel propositi* d: Evnen til, med Bevidsthed om Handlingens juridiske Følger, selvstændig at bestemme sig til at begaae eller undlade den. Ifølge denne Distinktion finder der altsaa en dobbelt, Tilregnelighed udelukkende, sygelig Sjelstilstand Sted, alt eftersom den frie Dømmekraft eller den frie Beslutning er ophævet; og Manien uden Delirium faaer sin Plads blandt Tilfældene af den ophævede **libertas propositi**, der saaledes, ved Siden af den bestaaende **libertas judicii**, existerer som selvstændig Sygdom i Villien, uden Lidelse af Forstanden. Denne Anskuelse har ikke været uden Indflydelse paa Straffelovgivningen, og i den sachsiske saavelsom den hannoverske Kriminallov finde vi de psychiske Sygdomme, der ophæve Tilregneligheden, inddeelte i to Klasser, eftersom de nemlig ved at ophæve **libertas judicii** forvirre Dømmekraften, eller ved at tilintetgjøre **libertas consilii** forvandle Villien til en blind og uimodstaaelig Drift. Man har rigtignok gjort den Indvending mod Mittermaiers Distinktion, at da Individet til en fri Beslutning ikke kan undvære Forestillingen om hans Handlings Følger og Relation til Loven, saa forudsætter dette netop Dømmekraftens Frihed som Betingelse for Beslutningens, fordi hiin Forestilling, som skal være den bestemmende for Handlingen, ej kan komme i Stand paa en rigtig Maade uden Frihed i

---

*) **Disquisitio de alienationibus mentis, quatenus ad jus criminale spectant. Heidelberg 1825.**

Dømmekraften. Dette kan nu i og for sig være sandt nok, men om ogsaa **libertas judicii** er en nødvendig Betingelse for **libertas consilii**, saa følger deraf dog ingenlunde det Omvendte, at nemlig **libertas consilii** ogsaa skulde være en Betingelse for **libertas judicii**; og følgelig kan Dømmekraftens Frihed bestaae ved Siden af Beslutningens Ufrihed — et Resultat, som har stor Betydning for Spørgsmaalet om Muligheden eller Umuligheden af Manien uden Delirium, og hvis Rigtighed det daglige, sjelesunde Liv noksom bekræfter. Saaledes kan f. Ex. Den, som har mistet sin Ven eller sin Kone, meget godt indsee, at Taarer ikke opvække den Døde, at selve Sorgen undergraver hans egen Sundhed og maaskee forkorter hans Liv; men han er alligevel ikke i Stand til at standse Taarerne og holde inde med Sorgen. Finder her ikke aabenbart en Frihed af Dømmekraften Sted med ophævet Frihed af Beslutningen?

Efter denne Fremstilling af Oprindelsen og Udbredelsen af Læren om Manien uden Delirium, maae vi ogsaa omtale dens Modstandere, af hvilke En af de første var Pinels egen Discipel, Esquirol*), medens Henke optraadte som dens fornemste Antagonist i Tydskland imod dens medicinske og juridiske Repræsentanter, Conradi og Mittermaier, og unægtelig er den, som er fremkommet med de vægtigste Indvendinger. I det

---

*) I sine ældre Afhandlinger i Dictionnaire des sciences médicales har Esquirol rigtignok udtalt sig meget bestemt imod Pinels manie sans délire, som han henfører til Varieteter af Monomanien, og erklæret den for væsentlig afhængig af Forstandslidelse, men i den samlede Originaludgave af disse Afhandlinger (Des maladies mentales, Paris 1838) tilstaaer han dog (II., S. 98), at han har iagttaget „des folies sans délire", og at der gives Afsindige, som myrde efter en instinktmæssig Impuls. „De handle uden Samvittighedsskrupler, uden Lidenskab, uden Delirium, uden Motiver: de henrives af en blind øieblikkelig opstaaet Drift, der er uafhængig af deres Villie: de befinde sig i et Anfald af Monomani uden Delirium."

Overs. Anm.

han ikke bliver staaende ved Phænomenerne, som det Ydre og Tilfældige, angriber han selve det Pinelske Dogmes Grundprincip. Uden at benægte Virkeligheden af de Exempler, Forfatterne have anført paa Mani uden Delirium, betvivler han dog Rigtigheden af den Udtydning, man har givet af dem, og mener at de deels maa betragtes som henhørende til Platners **excandescentia furibunda**, deels som intermitterende Manier med uregelmæssige frie Intervaller *). For nu at bevise den psychologiske Umulighed af en Mani uden Delirium, angriber han **) de hoffbauerske Definitioner af Raseriet (Tollheit) og Manien. Hoffbauer betragter nemlig ***) Manien som væsentlig forskjellig fra den intellectuelle Affindighed (Wahnsinn), saa at den hverken danner en Art eller en Gradation deraf, og overhovedet ikke er nødvendig forbunden med Forstandslidelse, hvorimod man kun maa betragte den som en Art af Raseriet (Tollheit). Men dette definerer han som „den Tilstand, hvori Fornuften har tabt Herredømmet over Begjærlighederne og over de Handlinger, hvori de give sig Luft, saa at det er den Syge umuligt at indskrænke eller undertrykke hine og at undlade disse." Mani kalder han den Tilstand, „hvor Fornuften er for svag til at hindre Udbrudene af en voldsom Vrede, og hvor den Syge imod sin Villie henrives til Handlinger, som Fornuften maaskee misbilliger." Imod disse Begrebsbestemmelser indvender nu Henke, at hvis de vare rigtige, maatte alle Mennesker fra Tid til anden betragtes som rasende (toll). Thi hvor er det Menneske, hvem Affekt og Lidenskab ikke nu og da skulde gjøre døv for Fornuftens Stemme og henrive til Handlinger, som strider mod dens Bud? Grændsen mellem Lidenskab og psychisk Sygdom vilde i saa Fald ganske falde bort. — Hertil kan der paa den anden Side igjen svares, at Den, der lader Affekt og Lidenskab overdøve

---

*) Henkes Zeitschrift für Staatsarzneikunde, 1822, H. 1.

**) Abhdlg. aus d. Geb. d. gerichtl. Med. Bd. 2.

***) Die Psychologie in ihren Anwendungen auf die Rechtspflege. § 122.

Fornuften og henrive ham til voldsomme Handlinger, ogsaa virkelig kan kaldes rasende; thi mellem ham og en Maniakus er der vel heller ingen anden Forskjel, end den, der er begrundet i Affektionens Varighed: efter deres Væsen falde begge Tilstande sammen. Vilde man end indvende, at den Maniakalske lider af en selvstændig Affindighedsform, hvilket dog ikke er Tilfældet med den Anden, saa er dette alligevel en Forskjel, som ikke beroer paa disse Tilstandes egentlige Væsen. Baade Affindighedsformerne og de heftige Affekter og Lidenskaber afhænge af somatiske Processer. Enhver psychisk Sygdom betinges af en somatisk; men ogsaa enhver Lidenskab, enhver Affekt har en somatisk Abnormitet til Grundvold, og den tilvisse ikke væsentlige Forskjel bestaaer altsaa blot i, at i første Fald frembringer den somatiske Aarsag som blivende og selvstændig ogsaa en blivende og selvstændig psychisk Abnormitet, nemlig en bestemt Affindighedsform, medens derimod i sidste Fald den forbigaaende somatiske Abnormitet ogsaa kan frembringe en forbigaaende psychisk, nemlig Affekten, Lidenskaben: men er denne først engang kaldet til Live og har naaet sin fulde Udvikling, giver den os ganske Billedet af Affindigheden. Man sammenligne f. Ex. et voldsomt Forbittrelsesudbrud med en Paroxysme af Manien, Billedet af et Menneske, der er hensunken i dyb Kummer og Græmmelse, med det af den Melancholske, o. s. v. Gaae vi nu tilbage til Lidenskabernes Genesis, ville vi finde yderligere Bekræftelse paa det Sagte. Thi kan man nægte, at Lidenskaberne og Affekterne staae i et lignende Forhold til det Somatiske, som Sindssygdommene?*) Medens Den, der har et vigorøst Karsystem og en rask Cirkulation med Disposition til Kongestioner til Hovedet, meget let gives til Priis for heftige Vredesparoxysmer, bærer Den, som er tilbøjelig til Engstelse, Mismod og lignende psychiske Depressioner, den somatiske Kilde til sine Affek-

*) Lignende kan Forholdet vel nok være, men dog neppe heller det samme som ved Sindssygdommene. See Overs. Anm. S. 197.

ter i en syg Lever, i Standsninger i Portaaresystemet, o. s. v. Det er vel altsaa med Urette, at Henke angriber den hoffbauerske Definition, og det gjør Intet til Sagen, om ogsaa Grændsen mellem Lidenskab og psychisk Sygdom efter denne falder bort. Kun maa dette ikke udstrækkes altfor vidt; thi med Hensyn til Graden af den psychiske Affektion finder der vistnok en Grændse Sted, hvorimod begge Dele falde sammen efter deres Væsen. Den højeste Grad af Lidenskab er altid at betragte som en momentan, forbigaaende Sindssygdom: denne momentane Affektion kan imidlertid blive permanent og uddanne sig selvstændigt, og da optræder den som Affindighedsform. Naar Blodkongestionen vedbliver i den Forbittredes Hjerne og afstedkommer somatisk-organiske Forandringer i den, da kan den Vredagtige blive affindig, siger man: naar den Mismodiges og Kummerfuldes Leverlidelse ikke ophører, indrømmer man, at han kan blive melancholsk. Men opstaaer der da ved denne Overgang nye psychiske Tilstande, som ere væsentlig forskjellige fra de tidligere? Gives der en anden Forskjel mellem Vrede og Mani, mellem Mismod og Melancholi, end den, som beroer paa Affektionens Extensitet og Intensitet? Man kunde vel indvende, at den sjelelige Ufrihed er en væsentlig Charakteer for de selvstændige Sindssygdomme; men mangler Villiens Frihed da ikke ogsaa i den højeste Grad af Affekter og Lidenskaber? Hvor er da Grændsen mellem Lidenskab og Affindighed?

Vi gaae nu over til Henkes Strid med Conradi. — Dennes ovenfor citerede Afhandling gaaer ud paa at godtgjøre Rigtigheden af den pinelske Lære og modbevise Henkes tidligere Indvendinger derimod. Efter en foreløbig Sammenstilling af de Gamles Anskuelser over Manien og dens Forhold til Melancholien, hvorved han viser, at der allerede længe før Pinel havde været Tale om en **melancholia sine delirio**, fremstiller han nu dennes Anskuelse, og nævner de Læger og Psychologer, som have tiltraadt den, med udførlig Omtale af Hoffbauers Betragtningsmaade. Hans derpaa følgende Gjendrivelse af Henkes Indvendinger imod Pinels Lære tager følgende Gang.

Hvad Henkes Mening angaaer, at Selvbevidsthedens, og følgelig Fornuftens og Frihedens Ophævelse er en væsentlig Charakteer for Manien, som for enhver virkelig Sindssygdom, da maa man fremfor Alt erindre, at Ingen har benægtet, men Pinel selv og hans Tilhængere netop anerkjendt og udtalt, at en Maniakus mangler den frie Selvbestemmelse, og ikke kan handle med Frihed. Men Hovedspørgsmaalet er, om der i de Tilfælde, paa hvilke Pinel har baseret sin Lære, har været virkeligt Delirium tilstede, d. e. Vanvid i snevrere Betydning med Forvirring af Forestillingerne, Slutninger, som stride mod den sunde Fornuft, og Forverling af Phantasiens Billeder med ydre Sandseindtryk; og om denne Sygdom har sin Grund i en Abnormitet af Tænkeevnen, Imaginationen og Intelligentsen, eller om den ikke snarere, overeensstemmende med Pinels Paastand, er begrundet i et Instinkt, i en Fejl i Villien. Det Første, mener Conradi, har Henke ingenlunde bevist. Thi er end Selvbevidstheden, som han paastaaer, forstyrret, saa kan man dog ikke antage et sandt Delirium, hvor der ingen fixe Ideer og sygelige Phantasibilleder ere at iagttage, som kunde betinge den ulykkelige Katastrophe; og om end Dømmekraften ej er angreben i den Grad, at Individet ikke skulde kunne indsee og beklage sin forkeerte Adfærd, kan han dog ikke besejre eller beherske den Drift, som river ham med sig. Om ham gjelder Medeas Ord hos Ovid:

Sed trahit invitam nova vis: aliudque cupido,
Mens aliud svadet. Video meliora proboque,
Deteriora sequor.

Selv naar den Syge i de heftige Anfald ej beholder Roligheden, naar hans Dømmekraft ej længer adlyder Fornuftens Love, ja endog naar han ikke mere er ved sig selv og følgelig taler vildt, bliver alligevel denne Art af Manien, paa Grund af sin Oprindelse og sine Symptomer, forskjellig fra den sædvanlige. Herpaa lægger Conradi særdeles Vægt, og understøtter denne Paastand med Hartmanns Autoritet, som bifalder

Hoffbauers tidligere Anskuelse*), (at fordi der før Anfaldet intet Spor er til nogen Lidelse af Erkjendelsesevnen, derfor kan den Syge gjerne under Anfaldet mangle Fornuftens frie Brug); men dog paa et andet Sted (see ovenfor) tilstaaer, at denne Mani ikke udgaaer fra en Affektion af Phantasien. Endelig anfører Conradi, at Henke selv har anerkjendt en Art af Manien med tilsyneladende uforstyrret Erkjendelsesevne, og selv vedgaaet, at Menneskets Frihed eller Ufrihed ikke altid lader sig bestemme efter den tilsyneladende uforstyrrede Brug af Fornuften, f. Ex. i **amentia occulta**. Sluttelig antager Henke Brandstiftelsesdriften, og da flere af de dertil hørende Tilfælde ere mindre utvivlsomme end Pinels Jagttagelser af Mani uden Delirium, er det desto mere paafaldende, at han benægter denne. — Saavidt Conradi imod Henke: hertil bemærker Denne nu igjen Følgende**).

a. Det kommer her ikke, som Conradi mener, an paa at bevise, at der gives Udbrud af Mani uden Vanvid i snevrere Betydning; men Hovedspørgsmaalet er slet og ret, om der gives og kan gives en Mani, hvor Patienten med fuldkommen Selvbevidsthed og uforstyrret Brug af Fornuften, udelukkende ved en Abnormitet af Villien, bestemmes til voldsomme Handlinger. Men i denne Betydning maa Existentsen af Mani uden Delirium benægtes, thi en Mani med fuldkommen Selvbevidsthed og uforstyrret Fornuft er utænkelig og uforenelig med Lovene for den menneskelige Sjelsvirksomhed.

b. Med Hensyn paa Argumentationen i Conradis Afhandling bemærker Henke Følgende. Naar Conradi af Pinels Paastand om Ufriheden hos den, der lider af Mani uden Delirium, uddrager den Slutning, at det fornemmelig kommer an paa, om der i de pinelske Tilfælde har fundet virkeligt Delirium, eller blot en sygelig Affektion af Villien Sted, da er dette urigtigt, thi det Spørgsmaal, hvorom det Hele drejer sig, maa

---

*) Untersuchungen über die Krankheiten der Seele, I. S. 255.

**) Zeitschrift für Staatsarzneikunde, 1829, 2 H.

stilles saaledes, som er angivet under a. Indrømmer Pinel og hans Tilhængere, at Patienten mangler den frie Selvbestemmelsesevne, saa er dermed tillige indrømmet, at han mangler Selvbevidstheden og Fornuften; thi Selvbevidsthed, Fornuft og Frihed betinge hinanden gjensidig, og ere uadskillelige. — Fremdeles hedder det sig, at en Fordunkling af Selvbevidstheden endnu ikke medfører noget virkeligt Delirium, naar der ikke iagttages fixe Ideer eller sygelige Phantasibilleder, som kunne fremkalde den maniakalske Paroxysme, ja at Patienterne trods deres bedre Erkjendelse dog henrives af en uimodstaaelig Drift, og heri seer man et Bevis for den pinelske Anskuelse. Men Henke har heller ingensinde paastaaet at et udviklet almindeligt Vanvid nødvendigt skulde være tilstede ved **mania sine delirio**, ligesom han ogsaa gjerne indrømmer, at Pinels **manie sans délire** er en ejendommelig Form, som maa adskilles fra den sædvanlige Mani. Derimod ere de Casus, som man har henført til denne ejendommelige Art af Manien, langt fra at være eensartede med Hensyn til deres Væsen og nærmeste Aarsag. En Deel af dem har været intermitterende Manier med uregelmæssige Mellemrum. Andre ere kun Exempler paa en *iracundia morbosa*, eller hvad Platner kalder **excandescentia furibunda**, en Tilstand, denne Forfatter betragter som Overgangsled mellem choleriske Menneskers ubændige Heftighed og Manien. Den overgaaer den sædvanlige, ikke sygelige, Vredagtighed, men adskilles fra Manien ved Anfaldenes Korthed og Intermissionernes Hyppighed. Og ligesom den sædvanlige Vredagtighed fremgaaer af Begjereevnens Affekter, saaledes vækkes og vedligeholdes den sygelige ved indvortes Stimulation af skarpe Safter eller skjulte Processer i Nervesystemet, saa at den mindste ydre Foranledning bevirker de uforholdsmæssigste og heftigste Udbrud. Endvidere har man til Manien uden Delirium henført saadanne Tilfælde, hvor fixe Ideer foranledigede voldsomme Handlinger. Det er bekjendt nok, at slige Patienter kunne have en ypperlig Hukommelse, Forstand og Skarpsindighed, saalænge den

fixe Idee bliver udenfor Spillet, hvorimod det paa den anden Side er afgjort, at de mangle Fornuft og Frihed indenfor den fixe Idees og de dertil knyttede Tankerækkers Omraade, hvis-aarsag heller Ingen betænker sig paa at henføre denne Tilstand til Affindigheden, selv om den fixe Idee ikke synes at staae i Forbindelse med Handlingen **quæstionis**; thi da Ideeassociationens Spil paa ingen Maade lader sig beregne i en sygelig Hjerne, er det en Umulighed, med Bestemthed at afgjøre Selvbestemmelsesevnens Tilstand. Men den fixe Idee behøver ikke strax at lægge sig for Dagen: den kan ofte forblive ubemærket, indtil den lejlighedsviis fremtræder i en eller anden lovstridig Handling, i hvilket Fald Casus da vilde henhøre til Platners saakaldte **amentia occulta**, en Benævnelse, der ej fortjener at dadles, naar man kun dermed forbinder Begrebet om en relativ Forborgenhed i Modsætning til **amentia manifesta.** Saaledes mærker man snart, naar Nogen i Følge en fix Idee anseer sig for Kejser, Konge o. s. v., hvorimod de Melancholskes Fixideer ofte først røbe sig, naar de foranledige voldsomme Handlinger, naar de f. Ex. troe, at man tragter dem aabenbart eller hemmeligt efter Livet, at deres Salighed er i Fare, at de ej kunne ernære deres Familie o. s. fr. I saadanne Tilfælde er det, at Individets tilsyneladende Sjelesundhed, Hukommelse, Overlæg o. s. v. og den lovstridige Handlings Planmæssighed maa gjelde som Beviis for Tilstedeværelsen af en Mani uden Delirium, uagtet Forsvarerne af denne Sygdomsform ikke benægte, at Selvbevidsthed, Fornuft og Frihed ere ophævede indenfor de fixe Ideers Omraade. Endelig har man henført til Manien uden Delirium saadanne Tilstande, hvor Individet har handlet under Indflydelsen af et bundet Forsæt, uimodstaaelig henrevet af blinde, instinktmæssige Drifter. Slige Tilfælde er det vel fornemmelig, som have motiveret Conradis Paastand, at Manien uden Delirium udelukkende beroer paa et sygeligt Instinkt eller en Abnormitet af Villien uden Liden af Intelligentsen. I ældre medikoforensiske Betænkninger ere saadanne Casus benævnede som **raptus melancholici** eller **furibundi.** Det er

Anfald af en pludselig frembrydende, aabenbar, men kortvarig Mani, som ogsaa kan angribe Individer, der i Forvejen vare tilsyneladende sunde, men som især ere Følgen af pludseligt indtrædende, overvættes heftige Affekter, gastriske Stimuli, Forstyrrelser i Menstruationen, Fødselsakten, Lochierne og Laktationen, hos Hysteriske, Hypochondrister, eller hos Individer, som lide af uregelmæssige Hæmorrhoider, Epilepsi eller andre svære Nervesygdomme; hvorimod slige naturstridige Drifter endnu aldrig ere iagttagne ved fuldkomment legemligt Velbefindende og uforstyrret Ligevægt mellem alle Funktioner. En legemlig Sygdomstilstand ligger altid til Grund for Anfaldet, selv da, naar de Ulykkelige ere sig deres blodtørstige Drift bevidste før og efter Paroxysmen, og tage Forholdsregler mod deres egen Voldsomhed. Den sygelige Proces, som, især hvor Forløberne bestaae i Brænden og Smerte i Maven og en derfra til Hovedet opstigende Hede med stor Beklemmelse o. s. v., udgaaer fra Gangliesystemet og efterhaanden udbreder sig til Hjernen, ophæver under Paroxysmen enten aldeles Fornuften og Selvbevidstheden eller sætter den ud af Virksomhed og lammer den. **Aura epileptica** danner en fuldkommen Analogi hermed.

Saavidt Henke imod Conradi. Vi ville nu anføre Argumenter imod disse Indvendinger, hvoraf det vil vise sig, at det dog neppe er lykket Henke, at omstøde Læren om Manien uden Delirium.

a) Man maa vistnok indrømme, at enkelte af Pinels, Reils og Fleres Exempler paa Mani uden Delirium virkelig ikke høre ind under denne Kategorie. Endog i Henkes eget Tidsskrift træffer man flere saadanne urigtigt benævnede Tilfælde. Men den Omstændighed, at Benævnelsen „Mani uden Delirium" ofte er anvendt paa urette Sted, afgiver dog intet Bevis for Umuligheden af denne Sygdoms Existents, saa at følgelig Henkes første Indvending er uden al Betydning.

b) Henkes Hovedsætning, at Selvbevidsthed, Fornuft og Frihed gjensidig betinge hinanden, har ikke almindelig Gyldighed. Navnlig kan man indvende, at hvorvel Villiens Frihed forud-

sætter Selvbevidstheden, er det derfor ikke sagt, at Selvbevidstheden medfører Villiens Frihed*). Allerede heri ligger Muligheden af en sjelelig Tilstand, hvis Væsen er tilstedeværende Selvbevidsthed med manglende Villiesfrihed. Den Affindige, der selv beklagede sig for Pinel over sin Drift til at myrde Opsynsmanden ved Hospitalet (see S. 51), var visselig berøvet den frie Villie, uden Lidelse af Fornuften og Selvbevidstheden. Herimod vil Henke nu vel kunne indvende, at denne Selvbevidsthed, denne Anerkjendelse af Driftens Beskaffenhed, kun forefindes i de lyse Mellemrum, og ikke samtidig med Anfaldet af den blinde Drift; men paa den anden Side gives der dog Erfaringer for, at dette Slags Syge midt under Paroxysmen ere blevne forfærdede for sig selv. Saaledes meddeler Mende i Henkes Tidsskrift 1821, 2det Hefte, et interessant Tilfælde, hvor en Amme pludselig blev angreben af en Drift til at myrde sit Barn, men midt under Anfaldet selv ræddedes for Tanken, løb sin Vej, kastede Kniven fra sig, og undgik at være alene med Barnet: et aabenbart Beviis for, at den blinde Drift, Villiessygdommen, virkelig kan existere uden mindste Vanvid eller Delirium. Henkes Paastand, at Selvbevidsthed, Fornuft og Villie kun ere forskjellige, skjøndt uadskillelige og gjensidigt hinanden betingende Yttringer af en og samme Grundevne, kan i og for sig være fuldkommen rigtig; men tjener dog ikke til det Beviis, som han dermed vil føre. Thi om end enkelte Retninger af en og samme Grundevne gjensidig betinge hinanden, kan det derfor gjerne være, at en enkelt af dem kan blive abnorm, uden nødvendig at drage de andre med sig. Ligesom man i den somatiske Sphære ikke sjeldent seer et enkelt Led af et Organ-

---

*) I Frankrig tages der nøje Hensyn til Villiens Frihed. Da Affindigheden i Følge Criminallovens Art. 64 udelukker Begrebet af Forbrydelse, maae de Edsvorne, i Fald den Anklagede har været affindig, da han begik Gjerningen, erklære, „at han ikke har handlet med fri Villie", hvilken Decision da medfører Frifindelse.

system angribes af Sygdom, uden at de øvrige til samme System hørende Organer eller Funktioner tage Deel deri, saaledes kan ogsaa een enkelt psychisk Funktion blive abnorm, uden at derfor de øvrige nødvendigt ogsaa maae lide.

Den nyeste Forfatter over denne Gjenstand er den aandrige Groos, som i en særskilt Afhandling*) fornemmelig optræder mæglende mellem de modsatte Anskuelser. Efter i 1ste Kapitel at have sammenstillet de Kjendsgjerninger, som ligge til Grund for Læren om Manien uden Delirium, omtaler han i 2det Kapitel Stridighederne om denne Sygdomsforms Existents, navnlig Henkes Indvendinger imod Conradi, og yttrer i 3die Kapitel den Formening, at der paa begge Sider endnu er Punkter, som trænge til Opløsning. Henke har saaledes Ret i, at Bevidstheden og Fornuftens uforstyrrede Brug er suspenderet under selve Anfaldet, hvorvel der endnu kan være nogen Tvivl med Hensyn paa Bevidsthedens Ikketilstedeværelse, da man har Exempler paa slige Individer, som midt under Anfaldet ere blevne bange for sig selv, og have undflyet Lejligheden. Conradi har derimod Ret, naar han ikke søger Sygdommens Aarsag i Erkjendelsesevnen, men i Følelsen og Begjereevnen, medens Henkes Forklaring af den sygelige Proces (see ovenfor S. 211) støder an mod hans egen forudskikkede Hovedsætning om Uantageligheden af en objektiv Adskillelse mellem Sjelens tre Grundevner, i det den alligevel forudsætter en primær Alienation af Begjereevnen med Normalitet af Erkjendelsesevnen. Var det her kun om Ord at gjøre, lod Striden sig strax afgjøre saaledes, at Forstanden oprindelig er sund, og kun i selve Raseriets Øieblik omtaages af den overvældende Drift. Patienten raser altsaa ikke af falske Begreber, men af et blindt Instinkt. Han handler ikke i Delirium, thi Deliriet er en Ræsonneren efter skjæve Begreber, og her er slet ingen Begreber tilstede i Hand-

---

*) Die Lehre von der mania sine delirio, psychologisch untersucht, und in ihrer Beziehung zur strafrechtlichen Theorie der Zurechnung betrachtet. Heidelb. 1830.

lingens Moment: følgelig existerer der en Mani uden Delirium i Pinels, Conradis og Mittermaiers Betydning. Men et saadant Beviis vilde være grundet paa en **petitio principii** med Hensyn til et højere Spørgsmaal; thi her forudsættes den objektive Adskillelse mellem Erkjendelses- og Begjereevnen som givet, hvilken dog først skulde bevises. Fremdeles støde vi endnu paa andre uopløste Punkter, hvilke han søger at opklare i 4de Kapitel; men for at undgaae Misforstaaelser, forudskikker han sin Anskuelse af Fornuften, Forstanden og Villien. Fornuften, som den højeste Sjeleevne, definerer han som Evnen til de medfødte, almindelige Grundideer af det Sande, Skjønne og Gode i Platos Betydning, og i Modsætning til Lockes ved sandselig Erfaring erhvervede Forstandsbegreber. Forstanden definerer han som Evnen til en rigtig Anvendelse af disse almindelige Grundideer i konkrete Tilfælde. Det er altsaa først Forstanden, der giver de almindelige Grundideer, som Formen, deres specielle Retning og reelle Indhold. Med Hensyn til Villien, opstiller Groos en Urvillie og en Eftervillie*). Urvillien, identisk med det Godes Fornuftidee, er absolut fri, og som en Gnist af Guddommen og som intelligent Villie kan den umuligt ville det Onde. Eftervillien er en igjennem Organismen brudt Straale af Urvillien: den er Sandsemenneskets sædvanlige Villie, og formedelst Organismen, som brydende Medium, bunden til Motiver. En Efterklang af Urvillien, udøver den det Onde, forført af det falske Skin af det Gode, og i Følge skjæve Forstandsbegreber. — Efter disse foreløbige Bemærkninger gaaer nu Groos over til Hovedpunktets Løsning. „Baade Forsvarerne og Modstanderne af Læren om Manien uden Delirium tale om en uimodstaaelig, uvilkaarlig Drift, en Henriven imod Individets Villie til voldsomme Handlinger. Men kan det være Villien, som saaledes bestemmer Individet til at handle imod sin Villie?

---

*) Sammenlign hermed hans Anskuelser i Skriftet: Der Skepticismus in der Freiheitslehre in Beziehung zur strafrechtlichen Theorie der Zurechnung. Heidelberg 1830.

Umuligt. Det er altsaa ikke Villien, som er syg. Kan en saadan uvilkaarlig Henrivelse til en Handling komme i Stand ved Vilkaarligheden? Ligesaa umuligt: i saa Fald er jo Handlingen vilkaarlig og ikke uvilkaarlig. Vilkaarlighedsevnen er altsaa heller ikke syg. Kan man da uimodstaaelig henrives til en Handling af Begjereevnen? Den er ligesaa lidt med i Spillet, som hos Forbryderen, der føler sig uimodstaaelig henslæbt til Retterstedet, uden nogen enten sund eller sygelig Begjering efter at betræde Stigen. Begjereevnen er altsaa aabenbart ikke alieneret, thi en uimodstaaelig Henriven maa nødvendig være ubehagelig. Hvordan man altsaa vender sig, hvad enten man kalder den Sjeleevne, hvorpaa det kommer an, Villie, Vilkaarlighed eller Begjereevne, kan der ikke være Tale om Sygdom i den. De voldsomme Handlinger i Manien uden Delirium, siger nu Groos videre, maa altsaa, hvor ingen psychisk Affektion allerede er gaaet i Forvejen eller ligger til Grund for det Hele, afhænge af en ikkepsychisk, af en udenfor Sjelen liggende Aarsag, og det en somatisk, betinget af en Sygdom i Organismen. Allerede den sunde Organisme frembyder et Phænomen, som her giver os et Vink, i Rødmen, noget som dog aabenbart indtræder aldeles uvilkaarligt og imod vor Villie, og højt og uafviseligt modsiger Begjereevnens Fordringer. Nu tænke man sig et Menneske af atrabiliøst Temperament, med legemlig Sygdomsdisposition, med virkelig Lidelse af Portaaresystemet, af Hjertet o. s. v. Der opstaaer en ubeskrivelig legemlig Angest, et sygeligt Instinkt vaagner som abnorm Drift, for at skaffe sig Luft.“ Gaae vi nu tilbage fra disse Erfaringssætninger, saa komme vi til det øverste Thema, at Sjelens Grundevner, som Yttringer af en og den samme Sjel, ej kunne staae i Modstrid med hinanden. Som Urvillien med Fornuftideerne, saaledes gaaer Eftervillien parallel med Forstandsbegreberne; og i de forskjellige Nuancer af den omtaagede Forstand paa den ene, og i den syge Organismes Beskaffenhed paa den anden Side søger Groos den hemmelige Kilde til alle de tilsyneladende Modsigelser mellem Sjeleevnerne, og troer virkelig at have

fundet den i de bekjendte Casus af Mani uden Delirium. Saavel i den syge, som i den sunde sjelelige Tilstand, siger han, have vi at bestille med en Konflikt mellem det Aandige og Dyriske i Mennesket. I den sunde sjelelige Tilstand handler han overeensstemmende med sine rene Forstandsbegreber: i den syge sjelelige Tilstand derimod trænger i Følge en Sygdom i det legemlige Organ for en eller anden Sjeleevne, et fra Legemet fremskydende somatisk Element sig ind i Rækken af de hidtil rene Forstandsbegreber, der virke som Motiver. Ved et saadant somatisk Elements Indtrængen i den psychiske Proces, hvoraf Følgen bliver en momentan Ophævelse af Selvbevidstheden og Forvirring af Sandserne, — og ikke ved en Alienation af Villien selv, lader han altsaa Manien uden Delirium opstaae. — I 5te Kapitel betragter han derpaa dens Forhold til Imputationen. Da Lovbøgerne, siger han, i Reglen ved Sindssygdommene forstaae en permanent sygelig Sindstilstand, eller dog i det mindste fordre et beviisligt Kausalforhold mellem en saadan forudgaaet Tilstand og den lovstridige Handling, for at denne kan undgaae Straffen, saa kunne alle temporære Forstyrrelser af Bevidstheden, der kunne forekomme hos den Sjelesunde og hos den blot legemlig Syge, og følgelig ogsaa Manien uden Delirium (for saavidt som den ikke aabenbart kan subsumeres under Begrebet intermitterende Mani eller Fixideer) ikke udelukke Strafbarheden. I Forfatternes Ræsonnements om Tilregneligheden i denne Sygdom træffer man i det Hele mange Modsigelser, endog mod Imputationstheoriens øverste Grundsætning og mod Retfærdighedens ægte Begreb. Det turde saaledes være et Spørgsmaal, om Grunden til det Dunkle i hele Læren om Manien uden Delirium og dens forensiske Relationer ligger i den eller i selve den juridiske Imputationslære. Da nu Groos virkelig troer at have løst alle Vanskelighederne fra den psychologiske Side, maa altsaa Grunden til den hele Strid søges udenfor vor medicinsk-psychologiske Lære, og Striden selv vil ikke faae Ende, før Kriminalretten faaer en reent fornuftig, og ikke en lidenskabelig Grundvold.

Dette er Groos's Grundanskuelse, hvorimod jeg nu for det Første maa bemærke, at hans Distinktion af Villien i Grunden slet ikke er brugbar for vor Gjenstand. Fra den ideelle Side betragtet kan hans Anskuelse deraf være rigtig nok, men den er uanvendelig paa det konkrete Menneske og hans Frihed, og kan saaledes ikke oplyse Sagen. De philosophiske Undersøgelser over Mennesket lede i det Hele til mange Resultater, som i praktisk Henseende ej kunne gjøre Fordring paa Autoritet og aldrig kunne tjene til Grundvold for Naturforskerens og Lægens Undersøgelser over den menneskelige Organisme. Thi Philosophen betragter her det ideelle Menneske, der ikke existerer i Virkeligheden, medens Naturforskeren og Lægen maa have Mennesket i sin Realitet for Øje. Saaledes ogsaa her. Groos's Urvillie vil aldrig existere uden i Ideen: i en menneskelig Organisme forekommer den slet ikke. Menneskets Villie er en Funktion af hans psychiske Livssphære, og følgelig Resultatet af hans somatiske Organisation: vor Villie er altsaa bestandig afhængig og betinget af det Somatiske, ligesom enhver anden sjelelig Evne; og ligesaa lidt som der i den menneskelige Organisme kan være Tale om en Urforstand, et Urgemyt o. s. v., ligesaalidt kan der være Tale om en Urvillie.

Dernæst indlader Groos sig formeentlig i et Haarkløveri, hvor han bestrider, at Villien eller Begjereevnen skulde være afficeret i Manien uden Delirium. Villien, siger han (see ovenfor S. 217), kan ikke bestemme Individet til at handle imod sin Villie, og det er følgelig ikke den, som er syg. Her burde han ikke have talt om Villien i Almindelighed, men kun om den normale Villie: og i saa Fald var hans Sætning rigtig, skjøndt Slutningen, at det altsaa ikke er Villien, der lider, alligevel er falsk. Thi psychisk Selvbestemmelse er den normale Villies Opgave: naar altsaa Individet henrives til en Handling, maa Villien nødvendigviis være abnorm, da den ikke formaaer at løse sin normale Opgave. Havde Villien virkelig været normal og sund, da var Handlingen ikke kommet i Stand. Naar han fremdeles paastaaer, at Begjereevnen ei er impliceret

i en saadan uimodstaaelig Henriven, da kan man herimod stille den Erfaring, at slige uimodstaaelige Handlinger netop bestaae i blinde Drifter, utæmmelige Tilbøjeligheder, o. s. v., og altsaa nødvendigviis henhører under Kategorien af en kvantitativt eller kvalitativt abnorm Begjereevne. Sammenligningen med Misdæderen, der slæbes til Galgen, passer ikke rigtigt; og den Paastand, at Begjereevnen ikke kan være alieneret, fordi en uimodstaaelig Henriven nødvendig maa være ubehagelig, har heller ikke almindelig Gyldighed; thi man har Erfaringer for, at det saaledes uimodstaaeligt henrevne Individ kan have en behagelig Følelse saavel under, som efter Gjerningen, at han glæder sig til Tilfredsstillelsen af sin indre Drift og fryder sig ved Synet af sit Offer. Det er ligesom en sjelelig Graadighed, hvis Tilfredsstillelse er en forbigaaende Vellyst. Naar nu Groos endelig slutter, at hvordan man end benævner den Sjeleevne, hvorpaa det kommer an, saa kan der ikke være Tale om Sygdom i den, saa fremgaaer af de nylig anførte Indvendinger netop det Modsatte, nemlig at Manien uden Delirium altid er forbunden med Sygdom i Villien og Begjereevnen, eller rettere primitivt begrundet deri. Forholdt det sig virkelig som Groos mener, at de sjelelige Evner, som Yttringer af een og samme Sjel, ej kunde staae i Modstrid med hinanden, vilde det heller ikke være muligt, at en enkelt psychisk Funktion kunde blive syg, medens de øvrige vare normale, Noget, som dog Erfaringen uimodsigelig lærer. Det ligger jo netop i Begrebet af Sygdom, være sig nu legemlig eller sjelelig, at de enkelte Funktioner geraade i Strid. I modsat Fald er Sundhed tilstede, og denne Groos's Sætning leder altsaa til den Absurditet, at sjelelig Sygdom slet ikke kan existere.

b. Gives der virkelig en Mani uden Delirium?

Man maa tilstaae, at Besvarelsen af dette Spørgsmaal har store Vanskeligheder, saa meget mere, som det er unægteligt,

at hverken denne Sygdomsforms Forfægtere eller dens Modstandere have formaaet at løse alle Knuderne paa en aldeles tilfredsstillende Maade.

Hvad man her allerførst maa være paa det Rene med, er om det overhovedet er muligt, at en enkelt sjelelig Funktion kan være sygelig afficeret, medens de øvrige ere normale. Dette er nu et Spørgsmaal, som vel ubetinget maa besvares bekræftende baade fra Theoriens og Erfaringens Standpunkt. Ligesom en enkelt af den somatiske Livsprocesses Funktioner ofte kan hensygne uden at de andre behøve at lide, saaledes ogsaa de sjelelige Evner. Forf. har andetsteds*) meddeelt flere Erfaringer som tilstrækkelig godtgjøre, at een Sjeleevne kan være i den Grad abnorm, at Individets Tilstand noksom charakteriserer sig som selvstændig Sindssygdom, medens de øvrige psychiske Funktioner endog for en Deel fremtræde med forøget Energi. Beviis herfor er den List og det Overlæg, hvormed saadanne Patienter formaae at skuffe deres Omgivelser og skjule deres fixe Idee: Aandsevnernes hyppige Potentsering under Paroxysmerne, som viser sig ved de forstandigste Tanker og vittigste Svar: mange Affindiges troe Hukommelse, der hverken lader dem glemme Fornærmelser eller Velgjerninger: deres Følelse for Ret og Uret: deres Skamfuldhed, naar de overraskes i utilbørlige Handlinger: den som oftest, selv ved Siden af total Sløvhed i Erkjendelsessphæren, bestaaende Følelse, der udtaler sig i deres Sands for Musik, deres Religiøsitet og Hengivenhed for deres Læge og Oppasere, o. s. v. Og vil man end ikke anerkjende Gyldigheden af de Beviser, som Phrenologien har leveret for denne Sætning ved sine Bestræbelser for at godtgjøre Betydningen af Hjernens enkelte Partier som Organer for de enkelte Sjeleevner, hvoraf dog unægteligt vilde fremgaae, at de enkelte psychiske Funktioner

---

*) Allgemeine Pathologie und Therapie der psychischen Krankheiten, S. 198.

ligesaavist maa kunne afficeres selvstændigt, som dette eller hiint Parti af Hjernen kan lide, uden at det tilgrændsende er angrebet — saa kan man dog ikke frakjende den Erfaring stor Betydning ogsaa i denne Henseende, at de forskjellige enkelte Sjeleevner i Normaltilstanden aldrig forekomme i samme Intensitet og i samme Forhold hos Alle, saa at man daglig seer den kraftigste og stærkeste Villie forbunden med en saare lidt udviklet Forstand, og omvendt den fuldkomneste Udvikling af den intellektuelle Sphære ved Siden af en svag og afmægtig Villie.

Ere vi altsaa berettigede til at antage, at enkelte psychiske Funktioner kunne afficeres uden at de øvrige lide, spørges der nu videre, om der ogsaa existerer en saadan selvstændig Sygdom af Villien. I denne Henseende skulle vi henvise til en Afhandling af Grohmann: über krankhafte Affektionen des Willens, i Nasses Tidsskrift, 1818. Han lader først Erfaringen tale, for at vise Nødvendigheden af i mange Tilfælde at tage Hensyn til Villiens Abnormiteter. Det er en besynderlig Inkonsekvents, siger han, at Loven udkræver en sagkyndig Undersøgelse af den normale eller abnorme Beskaffenhed af Forbryderens Forstandsevner, medens den synes tilbøjelig til at afvise den blotte Tanke om en abnorm Tilstand af hans Villie; og han opstiller derpaa følgende fire abnorme Tilstande af Villien, som udelukke Friheden og med den Tilregneligheden.
a) Bedøvelse af Villien. Under visse Omstændigheder kan den moralske Villie og Følelse ligge under, saa at der opstaaer en Tilstand, der bliver en psychisk Betingelse for uvilkaarlige forbryderske Handlinger; og det fortjener Lægernes Opmærksomhed, under hvilke indvirkende Momenter og hvilken Grad af denne eller hiin legemlige eller sjelelige Affektion en saadan Passivitet af Villien kan indtræde. Allerede Haller bemærker, at ved visse Revolutioner i Legemet bortfalder Villiens frie Kraft, og gaaer over til maskinmæssig Bevidstløshed. Saaledes er det ingen ugrundet Erfaring, at efter Fødselsarbejdet er den første Bevægelse, der viser sig hos Moderen i Anledning af Barnets Fødsel, undertiden mere et Udtryk af passiv Ro og Lige-

gyldighed, end af en fri og fro Villieskraft, hvorved det er saa meget desto vanskeligere, med Bestemthed at kjende denne ufrie Tilstand af de ydre Symptomer, som hiin passive Ro og Indolents mere har Udseendet af Rolighed og Fatning, end af en lidende Stivnen af Villen. Denne Villiens Atoni stemmer overeens med den legemlig nervøse Tilstand, og Villien er ogsaa allerede i og for sig underkastet en saadan Svækkelse og Afkræftelse. Organisk og psychisk lader sig Muligheden og Virkeligheden af en saadan Villieløshed ikke bestride, naar man ikke af reent moralske Begreber vil konstruere en Villie, der blot existerede i Ideen, men sjelden eller aldrig i Virkeligheden. I Forbigaaende fortjener det endnu at bemærkes, at en saadan Stivnen og psychisk Afstumpning af den frie Villie ogsaa kan være det egentlige psychiske Motiv til mangt et Selvmord. b) Forrykkelse af den frie Villie fra sit ejendommelige Djemeed og aktive Princip. At denne Abnormitet ikke er Følgen af en Forstandsaffektion, men en umiddelbar sygelig Affektion af Villien selv, hvoraf igjen Forstandens Alienation er en indirekte Følge, er klart paa Grund af disse Evners gjensidige Forhold, og bliver endmere tydeligt ved de Exempler, man har paa Forbrydelser, hvor en aldeles forrykt og forkeert Villiesretning afgav Motivet, som f. Ex. Mord, begaaet paa Slægt og Venner i den affindige Hensigt, at sikkre dem Saligheden eller unddrage dem for Verdens Fristelser, o. s. v. Et yderligere Kjendetegn paa disse Forbrydelser af Villiens Forrykkelse er den sædvanlig dermed forbundne Unaturlighed og Grusomhed: Forbryderen iværksætter sin Gjerning paa en ualmindelig og sælsom Maade: for at være vis paa at befrie Sjelen fra dens Baand, lemlæster han Legemet aldeles, o. s. v. c) Afmagt af Villien paa Grund af Overincitation eller Raseri. Ligesom Forstanden trænger Villien til et bestemt og fast Holdepunkt, enten i de ydre Gjenstande eller i bestemte og bestemmende Forestillinger, eller endelig i Bevidsthedens uforandrede Tilstand. Efter disse psychiske Bestemmelser er Villien altsaa middelbart eller umiddelbart underkastet mangfoldige Modifikationer. Strax

ovenpaa øjeblikkeligt indgribende sygelige Affektioner er Valgfriheden og Besindigheden ikke mulig, saa at abnorme Villiesyttringer ere physisk og psychisk betingede under saadanne Omstændigheder. En Tømmersvend saarede sin Kammerat med sin Øxe, fordi han havde drillet ham uden at agte paa hans Bønner om Skaansel: rasende og uden Besindelse farer han endelig løs paa ham, og bibringer ham et dødeligt Hug. Det Raseri, hvori saadanne Forbrydelser begaaes, er en blind Paroxysme, Naturinstinkt, Overvældelse og Overincitation af Villien. **d) Hemmelse af den frie moralske Kraft ved Opflammelse og Udartning af de dyriske Drifter.** Vi see her Menneskehedens laveste Trin: Udbrud af den raaeste Dyrisk-hed og Brutalitet, Mord af Vellyst, Fader- og Modermord, o. s. v., som maa tilskrives deels Heftigheden, deels Udartningen af vilde Drifter*). Undersøge vi disse Ugjerninger efter deres psychiske Relationer, turde der komme et andet Resultat ud, end af den udelukkende moralske Betragtning. Her see vi nemlig ikke længer Mennesket som moralsk frit Væsen, men ifølge Naturinstinktet behersket af de laveste Drifters dyriske Lyst; thi den menneskelige Organisation kan vel være Udtrykket af den ædleste Humanitet, men maa dog betale sin Tribut til den dyriske Natur; og vi finde her saa mangfoldige Gradationer, at det ikke kan forundre os, om vi paa Menneskehedens laveste Trin træffe det dyriske Instinkt med alle dets hensigtsvarende og hensigtsstridende Phænomener. Den dyriske Vellyst gaaer over i Had og Fiendskab, den højeste Nydelse grændser i visse Retninger til Ødelæggelsesdriften: ogsaa i mange Dyrearter trues det nyfødte

---

*) Et rædsomt Exempel af denne Natur frembyder Leger, som uden Foranledning myrdede en Pige, drak af hendes Blod, aad af hendes Kjød, bedrev Utugt med Liget, o. s. v. (Nærmere omtalt i Prichard om Sindssygdommene, S. 444). Maria de los Dolores dræbte sin Fader, skar Brystet op, rev Hjertet ud, stegte og fortærte det. (Friedreichs Magazin für Seelenkunde, 4. H. S. 175).

Liv af selve Forældrene. Hvor stor Modsigelse der findes mellem disse Naturdrifter, forklare de altsaa dog hine Afskyeligheder paa Menneskehedens laveste Trin; thi vi have her ikke med Mennesket at gjøre, men kun med Dyret i Mennesket.

Nasses Tidsskrift for 1819 indeholder endnu en Afhandling af Grohmann*), hvori han opstiller følgende moralske umiddelbare Desorganisationer af den frie Villie. a) Moralsk Sløvhed (Stumpfsinn). Ligesom Perceptionsevnen og Kombinationsevnen har forskjellige Grader af Modtagelighed eller Rigiditet, saaledes gives der ogsaa Gradationer i Villiens Modtagelighed, Livlighed og Bevægelighed. Der gives vel ogsaa her en almindelig Kraft, ifølge hvilken Villien endnu bestandig bliver indenfor Grændserne af den frie Selvbestemmelse, men ogsaa en abnorm Tilstand, som betegner Torpor eller Sløvhed af den moralske Kraft og Modtagelighed. Denne Torpor kan nu enten fortrinsviis beroe paa de Tilstande i den moralske Følelse, som indlede og ledsage den moralske Selvbestemmelse, eller paa Sløvhed i den virksomme, besluttende og selvbestemmende Kraft, eller endelig paa den Stemning, som bringer Villien i Udførelse. Jo indolentere og uimodtageligere deslige Charakterer ere for blidere og velgjørende Følelser, desto stivere og mere haardnakkede ere de ogsaa i deres ukjærlige og fjendtlige Begjeringer, en Indolents, hvis Energi, Udholdenhed og fjendtlige Charakteer netop beroer paa den brutale og instinktmæssige Side af selve den menneskelige Natur. b) Brutalitet af Villien. Der findes i den menneskelige Natur et Anlæg til Brutalitet, som hos Mange er medfødt og røber sig i Temperamentet paa en fremstikkende Maade: det er et Udtryk af den dyriske Raahed. Ved de Forbrydelser, som udspringe af denne Kilde, træffe vi det charakteristiske Symptom af Mord og Drab uden Bevægrunde til den blinde, instinktmæssige Myrdedrift, Hevngjerrighed af de mindste og ubetydeligste Aarsager. Handlingen er her

---

*) Innere krankhafte Affektionen des Willens, welche die Unfreiheit verbrecherischer Handlungen bestimmen.

ikke andet end Determinisme, fremgaaet af den fremherskende brutale Drift, og den frie Villies Mangel paa Besindelse. c) Moralsk Fatuitet (Blödsinn). Det er ikke den sædvanlig med dette Navn betegnede Affektion af de intellektuelle Kræfter: det er en Forvirring af den moralske Villieevne, hvoraf hiin Affektion kun er en sekundær og ikke altid nødvendig Ledsager. Den viser sig især som momentant eller periodisk Anfald af Forvirring af den moralske Kraft: en transitorisk moralsk Kretinisme, og er den Affektion af Selvbestemmelsesevnen, hvorom Forbryderne undertiden sige, at de under Fuldbyrdelsen af deres Misgjerning vare ligesom bedaarede.

Disse Undersøgelser ville formeentlig godtgjøre, at Villiesiden i Menneskets sjelelige Sphære kan angribes umiddelbart og selvstændigt af Sygdom, og vi tilføje endnu Georgets Ord*): **„Si l'intelligence peut être pervertie ou abolie, s'il en est de même de la sensibilité morale, pourquoi la volonté, ce complément de l'être intellectuel et moral, ne serait-elle pas troublée ou anéantie? Est-ce que la volonté, comme l'entendement et les affections, n'éprouve pas de vicissitudes, suivant mille circonstances de la vie? Est-ce que l'enfant et le vieillard ont la même force de volonté que l'adulte? Est-ce que les passions n'amollissent pas ou n'exaltent pas la volonté? Est-ce que l'éducation et mille autres influences ne modifient pas l'exercise de la volonté? S'il en est ainsi, pourquoi la volonté ne sérait-elle pas soumise à des troubles, à des perturbations, à des faiblesses maladives, quelque incompréhensible que cet état soit pour nous?"** Ogsaa udmærkede Retslærde, f. Ex. den Ter, Carmignani og Mittermaier vedkjende sig denne Anskuelse. Saaledes siger Sidstnævnte: „naar man indrømmer, hvad man ikke kan benægte, at der existerer en **Mania parturientium**, at Brandstiftelsesdriften under visse Omstændigheder kan ophæve Tilregneligheden, saa maa

---

*) **Nouvelle discussion médico-légale sur la folie. Paris 1828.**

man ogsaa indrømme, at andre sygelige Legemstilstande uimodstaaelig kunne bestemme den Syge til voldsomme Handlinger, der ikke ere Produktet af et frit Valg, men som Gjerningsmanden endog selv har Afsky for. At slige Personer tidligere kunne have overvundet Fristelsen, og følgelig ogsaa fremdeles maatte kunne staae imod, er en Indvending, som ikke kan gjelde; thi at det tidligere lykkedes dem, lader sig kun forklare deraf, at Sygdommen dengang endnu ikke havde naaet den højeste Grad, som netop indtraadte paa den Tid, da den Syge virkelig blev henreven til Handlingen."

c. Resultat for den retslig-psychologiske Praxis.

Da Manien uden Delirium efter alle Jagttageres Vidnesbyrd charakteriserer sig ved en uimodstaaelig og uvilkaarlig Henriven til visse Handlinger, ved en Forkeerthed i Villiens Yttringer, en blind Drift til Voldsomheder, saa vil det vel i Henhold til det Foregaaende ej mere kunne betvivles, 1) at den er at betragte som en primær Affektion af Villien. Og da det er viist, at en enkelt psychisk Funktion kan sygelig afficeres, uden at de øvrige ophøre at være normale, er det tillige godtgjort, at 2) en Lidelse i Villien uden Abnormitet af de intellektuelle Evner ei er umulig, hvorhos vi endnu ville gjentage de to allerede anførte Sætninger, at Dømmekraftens Frihed kan bestaae ved Siden af Beslutningens Ufrihed, og at Villiens Frihed vel forudsætter Selvbevidstheden, men at dennes Tilstedeværelse derfor ikke nødvendig medfører Villiens Frihed.

Leube har*) fremsat en ejendommelig Anskuelse af Forholdet mellem Manien uden Delirium og Retslæren, som endnu trænger til Berigtigelse. Han bestrider ingenlunde Rigtigheden af Jagttagelserne over denne Sygdomsform, og har altsaa Intet at indvende imod at man opstiller en saadan med Benævnelsen Mani uden Delirium. De herhid hørende Jagttagelser

*) Die gesetzlichen Bestimmungen über Zurechnung. Tübingen 1836.

danne en naturlig Gruppe, en Species af Manien, som den psychiske Nosologi ikke kan andet end at opstille, fordi den fornemmelig danner sine Slægter efter Totalbilledet af de overvejende Phænomener, og altsaa behøver specielle Bibestemmelser for Arterne. Fra denne Side betragtet kan det altsaa være i sin Orden, at man gjør denne Form gjeldende som Underafdeling i Sindssygdommenes System. Men naar der nu spørges, om Retslæren behøver at tage Notits af denne Sygdomsform, da lyder Svaret anderledes, fordi dennes Fornødenhed er en ganske anden, end Nosologiens. Ved Manien uden Delirium behøver Retslæren hverken at vide mere eller mindre end ved alle de øvrige Former, nemlig om der finder Frihed eller Ufrihed Sted; men da denne Form nu engang ikke er andet end en Varietet af Manien, saa behøver Medicinen til Retsplejens Tarv kun at godtgjøre Tilstedeværelsen af Manien, der lovmæssig er anerkjendt som udelukkende Friheden, og et yderligere Beviis for Tilstedeværelsen af Underafdelingen **sine delirio** vilde være overflødigt. Vistnok kan her spørges, om Maniens Tilstedeværelse lader sig bevise uden at tage Deliriet med til Hjelp, og om Beviset kan gjelde, naar Retsvidenskaben ignorerer Arten **sine delirio**; men det maa dog være tilstrækkeligt, naar det kun kan godtgjøres, at der finder abnorme Begjeringer Sted, som have deres Rod i en sygelig Tilstand, og at det er dette psychiske Nødvendighedsforhold, som modarbejder de sjelelige Motivers uhindrede Udvikling, med andre Ord: at der finder Ufrihed Sted. Kan Medicinen ikke bevise dette, saa nytter den Erfaring, at der gives en Mani uden Delirium, slet ikke; thi en Tilstand, hvor kun Deliriets Fraværelse, men ikke Maniens Tilstedeværelse lod sig bevise, vilde være identisk med Sundhed: kan Medicinen derimod føre hiint Beviis, saa er det ogsaa tilstrækkeligt. Det er altsaa ikke nødvendigt, og følgelig heller ikke hensigtsmæssigt, at Retslæren særskilt anerkjender Existentsen af en Mani uden Delirium. — Saavidt Leube.

Men det gaaer ikke an, at Retslæren ignorerer en Aandssygdomsform, som Nosologien anerkjender. Kundskaben om de syge-

lige Tilstande, som udelukke Tilregneligheden, kan den jo kun have fra Medicinen, og det følger vel af sig selv, at den ikke efter Behag kan slaae en Streg over denne eller hiin Sygdomsform. Det er heller ikke rigtigt, at Beviset for Tilstedeværelsen af den generiske Form, Manien, skulde gjøre Beviset for Tilstedeværelsen af den specielle Form uden Delirium overflødigt; thi om der er Delirium forhaanden eller ikke, er en Omstændighed, der begrunder saa væsentlig en Forskjel, at det vel egentlig var hensigtsmæssigere at anvise Manien uden Delirium en Plads i Systemet som generisk Sygdomsform, end at betragte den som Species af Manien. Hertil kommer endnu, at Retsplejen ikke kan lade sig nøje med Retslægens simple Erklæring om Individets Ufrihed under Handlingen: den medikoforensiske Betænkning maa naturligviis være motiveret, den maa skildre den Anklagedes sjelelige Tilstand, og give denne den behørige nosologiske Benævnelse. Dette vil enhver Domstol søge og forlange i Retslægens Betænkning. Men naar nu denne i et givet Tilfælde udtaler sig for Ufrihed og Utilregnelighed paa Grund af Mani uden Delirium, saa kan jo Retten umuligt være overbeviist om Konklusionens Rigtighed, uden at anerkjende Existentsen og Betydningen af denne Sygdomsform. Retslægens Betænkning maa rigtignok tjene til Norm for Antagelsen af Tilregnelighed eller Utilregnelighed, men det er tilvisse ogsaa ønskeligt, og maa meget befordre den gjensidige Tillid og embedsmæssige Samvirken mellem Retslægen og Dommeren, naar de af den Ene opstillede techniske Grunde og Anskuelser ere den Anden saavidt muligt indlysende, eller i det mindste ikke ganske ubegribelige. Utilregneligheden vil nu vistnok let anerkjendes af Dommeren i en simpel Mani, men ikke saa let i Manien uden Delirium: skal altsaa den Dom, han afsiger i Overensstemmelse med Lægens psychologiske Anskuelse, harmonere med hans egen Overbeviisning, saa er det ikke nok, at Manien er beviist: Tilstedeværelsen af den specielle Form „Mani uden Delirium" maa ogsaa godtgjøres og af Retsplejen anerkjendes.

2. Monomanien.

Hvorvel man ogsaa har betvivlet denne Affindighedsform, ligger dog Beviset for dens Mulighed i vor ovenfor opstillede Sætning, at en enkelt sjelelig Funktion overhovedet kan afficeres sygeligt, uden at de øvrige behøve at være abnorme; ligesom ogsaa Erfaringen leverer saa talrige Exempler paa partielt Vanvid, at denne Form maa kunne gjøre fuld Fordring paa Anerkjendelse.

Man skulde rigtignok synes, at det maatte være en Selvfølge, at de Handlinger, som have deres Udspring fra en saadan Tilstand, ej kunne være tilregnelige; thi det ligger jo i Monomaniens Væsen, at en bestemt Fixidee udelukkende behersker Individet, og forleder det til Handlinger, som det uden den aldrig havde begaaet. Ikkedestomindre har denne Anskuelse fundet Modstandere, hvoriblandt vi skulle imødegaae Regnaults og Rossis Indvendinger. Den Førstnævnte mener*), at Følgen af denne Anskuelse vil være, at man maa frisinde enhver Forbryder, naar han blot har en heftig Tilbøjelighed at beraabe sig paa. Enhver har sin Kjephest: det er hele Monomaniens Historie. Der gives Ingen, hvor fornuftig han end er, som jo har en Yndlingsidee, han hænger ved, og ved enhver Lejlighed bringer i Anvendelse, ofte med de latterligste Resultater; men fordi han betragter med Enthusiasme, hvad vi see paa med Kulde og Ligegyldighed, kan man slet ikke kalde ham partielt vanvittig. Det er imidlertid en ufortjent Bebrejdelse, Regnault har gjort Læren om Monomanien; thi der er Ingen, som mener, at den første den bedste Tilbøjelighed, Yndlingsidee eller Kjephest skulde kunne ophæve Tilregneligheden. Enhver Anskuelse kan gjøres latterlig, og Regnault begaaer den store Fejl, at bekæmpe det ene Extrem med det andet. Om end En og Anden kan gaae for vidt og virkelig antage Utilregnelighed, hvor en fornuftig retslig Psychologi aldrig vil finde den, saa

---

*) **Du dégré de compétence des médécins dans les questions judiciaires. Paris 1828.**

beviser denne Misbrug Intet imod Tingen selv, og det gaaer ikke an, af den Grund at ville omstøde den hele Lære. Havde Regnault gaaet mere psychologisk tilværks, var han ogsaa kommet til en anden Slutning. Den som blot rider paa sin Kjepheſt, bliver altid ansvarlig, fordi han ikke mangler den frie Selvbestemmelse; men i Monomanien beherskes netop Villien af den fixe Idee: Individet handler ikke med Frihed, og er følgelig heller ikke tilregneligt. Dog maa man heller ikke overſee, at saadanne Yndlingsideer og Kjepheſte virkelig i den Grad kunne rodfæste sig i Menneskets Sjel, at de tilsidst kunne forvandle sig til fixe Ideer og sande Monomanier. Det er nemlig en ved mangfoldige Erfaringer bekræftet Jagttagelse, at sjelelige Processer, være sig nu normale eller abnorme, bestandig fixere sig mere og mere ved Gjentagelsen: saaledes kan den simulerede Affindighed omsider gaae over til en virkelig (smlgn. 8de Afsnit, 1ste Kap. § 2); Religionsværmere og Fanatikere begynde ofte som Bedragere og ende som virkelig Vanvittige, Folk, som bestandig overdrive og lyve, vide tilsidst tilsidst ikke mere, om de tale Sandhed eller ikke, og troe paa deres egne Løgne, o. s. v. — Heller ikke Rossi*) synes at have en rigtig Anskuelse af Monomanien. Han sammenligner disse Individer med dem, som lidt efter lidt forfalde til Drik, og Forbrydelsens Uimodstaaelighed i Monomanien skal nu ikke være andet, end en Følge af den ulykkelige Tilstand, hvori Mennesket, som har givet efter for sine Lyster og Begjerligheder, ved egen Skyld har tabt Herredømmet over sig selv: men de Handlinger, som begaaes i denne Tilstand, ere dog udsprungne fra hans Villie og som saadanne tilregnelige. At denne Anskuelse nu er urigtig, er vel temmelig indlysende. Vistnok kan det ikke benægtes, at En og Anden kan takke sig selv for at han bliver Monomaniakus; men er han det først, da er han ogsaa ligesaa ufri og ligesaa utilregnelig som enhver anden Affindig. Naar Nogen gaaer fra Forstanden paa Grund af allehaande Udsvævelser, kan dog den Omstændig-

---

*) **Traité du droit pénal. Paris 1829. Vol. II.**

hed, at hans Affindighed er en selvforskyldt Ulykke, ikke gjøre ham mere ansvarlig for de Forbrydelser, han maatte begaae. Tilregneligheden retter sig altid efter Villiens Frihed, og hvor denne mangler, finder hiin heller ikke Sted, uanseet om Friheheden er gaaet til Grunde ved Individets egen Brøde eller ikke. Det er vel strafværdigt, naar et Menneske hengiver sig til en eller anden ond Tilbøjelighed uden at bestræbe sig for at betvinge den, og saalænge han besidder fri Villie, og formaaer at undlade den Handling, han føler sig drevet til, saalænge er han ogsaa tilregnelig. Men har først hiin Drift fixeret sig saaledes i det Sjelelige, at den bliver til virkelig Monomani, saa falder ogsaa med Villiens Frihed enhver Tilregnelighed bort. Desuden indvikler Rossi sig i en Selvmodsigelse, i det han siger, at Individet har tabt Herredømmet over sig selv, og dog betegner den i en saadan Tilstand begaaede Handling som udsprungen fra Villien og følgelig tilregnelig. Hvor Individet har tabt Herredømmet over sig selv, der kan der heller ikke være Tale om en fornuftig, Imputationen tilstedende Villie.

Det lader sig ikke nægte, at Spørgsmaalet om Tilregneligheden i Monomanien er saare vanskeligt, og ved en overfladisk Betragtning kan synes at lade sig besvare til mere end een Side. Det er derfor nødvendigt, at opstille faste Grundsætninger, og følgende Anskuelse*) turde lede os til Maalet. Det er ganske rigtigt, at Den, som lider af Monomani, beherskes af en enkelt vrang Forestilling, en bestemt Fixidee; men man kan ikke i Almindelighed paastaae, at enhver Fixidee i og for sig udelukker Tilregneligheden. Paa den anden Side er det psychologisk urigtigt, at antage Tilregnelighed, fordi Vedkommende kun beherskes af een Fixidee; thi ligesom det allerede er vanskeligt, at forfølge Ideeassociationen hos Sunde, saaledes bliver det her endnu mistligere at benægte en indre Kausalforbindelse mellem den fixe Idee og Forbrydelsen. Vi kjende ikke de Mellemled, ved hvilke en Fixidee med Lynets Hurtighed og efter os ubekjendte Love

---

*) Mittermaier: Archiv des Criminalrechts, 1835, 1ste St.

influerer paa Individets Beslutning. For at kunne affige en bestemt Dom om Tilregneligheden, maae vi her, som allevegne, lægge Friheden, den retslige Psychologis Princip, til Grund; og vi komme da til det Resultat, at Monomanien udelukker Tilregneligheden, naar den fixe Idee har erholdt en saadan Kraft, at den Syge ikke kan løsrive sig derfra, men lader sine Forestillinger og sin Handlemaade beherske deraf, naar Individet altsaa er sjelelig ufrit. Diagnosen vil endnu vinde i Sikkerhed, naar man undersøger, om Forbrydelsens Udøvelse har staaet i Sammenhæng med selve den fixe Idee, og om denne har været skikket til at skuffe Gjerningsmanden med Hensyn til hans Handlings Tilladelighed, i hvilket Fald enhver Tvivl om Utilregneligheden maa svinde.

Blandt Monomaniens forskjellige Varieteter er der fornemmelig to, som kommer paa Bane **in foro**, og som vi derfor nærmere skulle berøre.

a. Stjælemonomanien (Klopemani), er en sygelig Drift til at stjæle uden Foranledning eller Trang. Den optræder som Symptom i adskillige Affindighedsformer, men findes ogsaa som selvstændig Monomani hos Individer, hvis øvrige sjelelige Funktioner aldeles intet Abnormt frembyde.

Dens virkelige Existents godtgjøres af Erfaringen. Man har flere Exempler paa, at fornemme og dannede Personer lide deraf, kjende denne Drift og beklage den, uden dog at kunne undertrykke den. Forfatteren kjender selv en saadan Dame, som besidder en pletfri Charakteer, men, naar hun kommer i Boutikker, ej kan modstaae Driften til at tage Et og Andet med, som hun da altid næste Dag sender tilbage igjen. — Nenke fortæller*) om en Soldat, som uagtet en forøvrigt meget god Opførsel leed af denne Stjældrift: Paroxysmen kom over ham med en Angest og Skjælven, der først ophørte, naar han havde tilfredsstillet sin Drift. Ofte overfaldt den ham midt om Natten:

---

*) Moritz: Magazin der Erfahrungsseelenkunde, 2. Bd., 1. St. S. 18.

han maatte da staae op, og tage det Første det Bedste, som faldt ham i Hænderne: fik han fat paa skrøbelige Ting, brak han dem itu, hvorved han følte sig lettet. Derhos forsikkrede han, at ingen Straf formaaede at afskrække ham, thi han var i denne Tilstand ikke sig selv mægtig. — Foderé havde en Tjenestepige, der iøvrigt var exemplarisk i enhver Henseende, men selv beklagede sig for ham over en uimodstaaelig Tilbøjelighed til Tyveri, og Gall fortæller om et ungt Menneske, hos hvem denne Drift opstod efter en Trepanation. — I Paris greb man engang i Operahuset en ung Maler, just som han bemægtigede sig en Dames Børs. Han var en dannet Mand af god Familie, hans Kunst sikkrede ham for enhver Mangel; men ved en anstillet Huusundersøgelse forefandt man af Tyvekoster 5 Syposer, 39 broderede Lommetørklæder, 10 tomme Punge, 7 Lorgnetter, et Perspektiv, to Par Briller, et Fingerbøl og en Sax. Hans Sagfører godtgjorde, at ulykkelig Kjærlighed havde paadraget ham en Sindssygdom, der efter Helbredelsen efterlod sig en uimodstaaelig Drift til at bestjæle unge Damer*). — Man har endog Exempler paa at saadanne Individer have bestjaalet sig selv**).

Med Hensyn til Imputationen gjelder den Sætning, at naar denne Drift stiger til en saadan Grad, at den ophæver Villiens Frihed, d. v. s. naar den er en virkelig Monomani, udelukker den **eo ipso** Tilregnelighed.

b. Mordmonomanien er den partielle Affindighed, som charakteriserer sig ved en, den frie Villie ophævende, Drift til at myrde. Ogsaa denne Sygdoms virkelige Existents bekræftes af Erfaringen, og vi skulle anføre nogle af de talrige Ex-

---

*) Hitzig: Annalen der deutschen und ausländischen Criminalrechtspflege 1828, 1ste H. S. 226.

**) J. J. Rousseau fortæller i sine Confessions, at han jevnlig var underkastet en lignende Drift til at rapse allehaande Smaating.

Overs. Anm.

empler derpaa. — Wildberg fortæller*) om en 51aarig Lærd, som leed af Kongestioner til Hovedet og Hæmorrhoider, og efterhaanden blev hypochondrisk. Hans ældste Datter, en Pige paa 17 Aar, udøvede den meest velgjørende Indflydelse paa hans Humeur, og maatte ofte være i hans Selskab for at opmuntre ham. I et saadant Øieblik opstod Tanken om at myrde sin Datter hos den ulykkelige Mand. Efter længe at have kæmpet i Stilhed, betroede han sig endelig til sin Læge, som raadede at bortfjerne Datteren paa nogen Tid, og forordnede en Visceralkur og flittig Motion. Udfaldet var heldigt, og det gamle hjertelige Forhold til Datteren kom atter i Stand. — Duchault omtaler**) en Mand, der først leed af en biliøs Lungebetændelse, og derpaa længe nød et godt Helbred, indtil han blev mismodig og forrykt over en Vens Troløshed. Senere gik hans Tilstand over i enkelte maniakalske Paroxysmer, hvori der altid yttrede sig en Drift til at dræbe Nogen, medens han dog i selve Anfaldene røbede Overlæg og en vis Fornuftighed. — En fortræffelig Husmoder fik under Diegivningen den Idee, at hun var forarmet, og plagede sig bestandig med Tanken om at hendes smaae Børn vilde komme til at betle. For at spare dem denne Skam, blev hun ofte fristet til at dræbe dem, og havde engang kastet sit spæde Barn ud af Vinduet, hvis hendes Mand ikke i det samme var kommen til. En anden Gang vilde hun have kvalt det med en Omfavnelse. Hun kjendte meget godt sin Tilstand, og gjorde i sin Fortvivlelse derover tilsidst flere Selvmordsforsøg; men kom sig under Esquirols Behandling***). — I en anseet tydsk Familie kommer en Dag Konen i Huset hjem; en Barnepige, over hvem der aldrig havde været Grund til at klage, kaster sig i heftig Bevægelse for hendes Fødder, og beder om Tilladelse til at forlade sin Tjeneste. Hendes Frue spørger om Grunden, og Pigen tilstaaer, at hver Gang

---

*) Magazin für gerichtliche Arzneiwissenschaft, 1. B. 3 H.

**) Behrends Repertorium. Maj 1833.

***) Esquirol: Note sur la monomanie homicide. Paris 1827.

hun klædte Barnet af, opvakte Synet af den Lilles hvide Hud en næsten uimodstaaelig Drift til at skjære Maven op paa den. — M. N., 21 Aar gammel, havde altid været af en melancholsk Charakteer, som i hans 18de Aar tiltog i den Grad, at han undgik sine Jevnaldrende og levede ganske isoleret. Hverken hans Ord eller Handlinger røbede Forrykthed, men han sagde bestandig, at han følte en Drift, der vilde ende med at gjøre ham til Morder, og at han havde Øjeblikke, hvor han kunde have Glæde af at udøse sin Søsters og Moders Blod. Flere Gange advarede han sin Moder midt under hendes Kjærtegn. En Dag mødte han paa Gaden en Soldat, som han slet ikke kjendte, og vilde fratage ham Sabelen, for at dræbe ham. En anden Gang vilde han ihjelslaae sin Moder med en Flaske, o. s. v. — En Kone havde jevnlig lidt af Hovedpine, Svimmelhed, Dresusen, Smerter i Ryggen og Hjertekulen samt Hjertebanken. Da hendes andet Barn blev døbt, kom Talen ved Bordet paa den berygtede Henriette Corniers Barnemord. Fortællingen herom greb hende dybt: hun tænkte længe derpaa, og fik fra dette Øjeblik den Bekymring, at denne Forestilling fremdeles skulde forfølge hende. De næste Dage kunde hun virkelig ikke blive den kvit, og den rodfæstede sig efterhaanden mere og mere. Uformærkt blev hun fortrolig med Tanken om at dræbe et Barn, selv hendes eget, og denne Idee indfandt sig stedse imod hendes Villie, naar hun kjærtegnede det og legede med det. En Dag var hun ene, medens hun klædte Barnet paa. Tanken om at dræbe det steg til den heftigste Drift: hun vendte sig om og fik Øje paa en Kniv, der laae tæt ved hende: uvilkaarlig strakte hun Haanden ud, for at gribe den; men i Følelsen af at hun ikke længer var sig selv mægtig, gav hun sig til at raabe om Hjelp, hvorpaa de Tililende afholdt hende fra hendes Forehavende. Da denne Drift kom igjen flere Gange, blev hun indlagt paa et Hospital, hvor hun helbrededes baade paa Sjel og Legeme. — En 27aarig, ugift Bonde havde siden sit 4de Aar lidt af hyppige epileptiske Anfald; men i de sidste 2 Aar havde Epilepsien forladt ham, hvorimod der udviklede sig en

uimodstaaelig periodisk Morddrift. Anfaldets Komme kunde han mærke nogle Timer, undertiden endog en heel Dag i Forvejen, og forlangte da selv at blive bundet, for at han ikke skulde ombringe Nogen. Under Paroxysmerne beholdt han Bevidstheden, og vidste meget vel, hvor stor en Forbrydelse det var, han følte sig dreven til at begaae. Anfaldet varede gjerne to Dage, og han plejede selv at sige til, naar det gik over. — Klose medeler følgende Tilfælde*): En midaldrende, fuldkommen sund og rask Mand, rejste med Posten, og kom til at sidde ved Siden af et ungt Menneske, med hvem han længe underholdt sig paa Vejen. Ved Frokosten paa et Bedested overfalder ham paa eengang den Tanke, at stikke sin Kniv i Brystet paa dette unge Menneske. Hvor meget han ræsonnerte med sig selv, blev Driften dog bestandig stærkere, og Manden maatte omsider lægge Kniven fra sig, uden dog at blive sin Angest og Uro kvit. Fra den Tid af plagedes han af Tanken om at begaae et Mord, eller rettere, af Frygten for at blive Morder, selv i sin Families Midte; men talte alligevel om sin Tilstand med uforstyrret Bevidsthed, skjøndt med Engstelse og Bekymring. Driften gik endelig over ved Brugen af Karlsbad.

Den, som lider af Mordmonomanien, maa ansees for utilregnelig. Her vil man maaskee indvende, at da mange partielt Affindige kunne modstaae deres Impulser, er dette et Beviis for, at de ikke ere brødefri, naar de lade sig henrive deraf. Men en Affindig behøver dog ellers ikke at begaae voldsomme Handlinger, for at man skal kunne betragte ham som syg paa Sjelen. Affindigheden har sine Gradationer, som alle andre Sygdomme, og ligesom nogle Affindige, i det mindste til Tider, ere modtagelige for Fornuftens Stemme og sunde Følelsers Indflydelse, saaledes gives der Andre, som ere urokkelige i deres Overbeviisning og utilgængelige for ethvert Ræsonnement. Ofte seer man jo partielt Affindige, som i flere Aar kunne kæmpe

---

*) Medicinische Zeitung des Vereines für Heilkunde in Preussen. 1833, I.

mod Selvmordsdriften, medens Andre bringe Tanken i Udførelse, saasnart den er undfanget. Hvorfor vil man overhovedet ikke følge samme Ræsonnement om Mordmonomanien, som om de øvrige af Monomaniens Former? Et Menneske lever i Armod og faaer pludselig den fixe Idee, at han er riig: strax siger man at han er affindig, fordi han bedømmer sine Forhold som ingen andre Mennesker. En Anden vil flytte en Kirke med to Heste: og man betænker sig ikke paa at frakjende ham Fornuften, fordi han har et skjævt Begreb om Forholdet mellem Modstand og Kraft. Men en Moder, som elsker sit Barn, og alligevel myrder det, hun skulde være fornuftig og i uforstyrret Besiddelse af Villiens Frihed? Man vil maaskee lægge hende til Last, at hendes Moderkjærlighed og Pligtfølelse mangler Kraft til at overmande den ulykkalige Drift; men man give Tid til hun atter bliver sund paa Sjelen, og hun vil i fuldeste Maal gyse for sin egen Gjerning, og selv bedst oplyse dem, der ikke ere Psychologer nok til at kunne udlægge den rigtigt.

Afseet fra den ufrie sjelelige Tilstand, som altid ligger til Grund for Mordmonomanien, gives der endnu nogle Kriterier, hvorved et Drab af denne Kilde skjelner sig fra et forbryderisk Mord. Forbryderen har altid en Bevæggrund, og Mordet er ham kun et Middel til Udførelsen af en anden forbryderisk Handling eller til at tilfredsstille hans Lidenskaber. I Mordmonomanien mangler derimod Bevæggrunden, og den Affindige kan kun angive en blind Drift som Foranledning. Forbryderen søger sit Offer blandt Personer, i hvis Bortryddelse han paa en eller anden Maade er interesseret: den Affindige myrder enten den Første den Bedste, han træffer paa, eller vel endog En af sine Nærmeste. Forbryderen søger at unddrage sig Retfærdighedens Arm, og flygter eller skjuler sig: bliver han opdaget, da benægter han og omgaaer Sandheden saa længe som muligt: og bekjender han, da er det først, naar han er i Færd med at blive overbeviist, og selv da ofte kun med Tilbageholdenhed. Men naar den Affindige har tilfredsstillet sin Myrdelyst, saa tænker han ikke mere paa den Ting: han har udgydt Blod, og

dermed naaet sit Maal: han er rolig, og falder ikke paa at skjule sig: stilles han for Retten, gjør han sig ikke kjæk, og bruger hverken Forstillelse eller List, men afslører med Rolighed og Oprigtighed de hemmeligste Omstændigheder ved Mordet: ofte angiver han sig endog selv.

3. *Insania occulta.*

Platner var den Første, som udtalte sig for Tilstedeværelsen af en skjult Affindighed*). „Der gives" — siger han — „en Art af Affindigheden, som ligger dybt indsluttet i Mennesket, som pludselig og uventet bryder løs, og i den Grad afviger fra de sædvanlige Former, at den hverken lader sig forudsee eller [til et vist Stadium] erkjende. Det er en Drift og Stræben af det betyngede Gemyt efter en voldsom Handling, det hemmelig begjerer og forbereder, som et Middel til at skaffe sig Lettelse." Ogsaa andre Forfattere have anerkjendt Muligheden af en saadan Tilstand. Saaledes kalder Burkard**) den „genus insaniæ, in quo per aliquod temporis spatium ideæ et opiniones insanæ non manifestantur, nisi peracto demum facinore quodam violento et inopinato," og tilføjer: „qui insania occulta laborat, cogitationes et consilia insana non prodit, sive occasio de illis colloquendi defuerit, sive, ne in iis quæ ex mentis errore statuit exsequendis impediretur, timuerit, si rem aliis communicasset. Expectat etiam opportunitatem mentem declarandi. Data autem occasione, exsequendis illis, quæ tacitus sibi proposuit, conditionem animi internam prodit, et actionem violentam perficit." Henke anerkjender ogsaa denne Tilstand

*) Progr. I. De amentia occulta. II. De amentia occulta alia observatio quædam. Lips. 1797. Insania occulta er ingenlunde en mere passende Benævnelse, da man gjerne tager amentia som eenstydigt med fatuitas, hebetudo animi, hvorom her ikke er Tale.

**) Diss. de insania occulta. Bonn 1831.

i sin Lehrbuch der gerichtlichen Medicin, § 266, hvor det hedder: „Ved Undersøgelserne om partiel Affindighed og fixe Ideer maa man ikke overſee, at denne Form kan være meget forborgen og følgelig let miskjendes. Den Syge yttrer nemlig ikke den fixe Foreſtilling, ſom martrer ham, ſaaledes ſom i andre Tilfælde; men ſkjuler den ofte ſaa længe, indtil den har berøvet ham Fornuftens og Frihedens Brug, og henriver ham til voldſomme Handlinger, Mord, Brandſtiftelſe, Selvmordsforſøg o. ſ. v.“

En rigtig Beſtemmelſe af Begrebet „latente Sygdomstilſtande“ taler ogſaa for Exiſtentſen af denne Affindighedsform. Heinroth ſeer vel en Selvmodſigelſe i hiin Benævnelſe; thi vare de virkelig forborgne, kunde man jo ikke vide Noget om dem, og **Insania occulta** er derfor efter ham kun at betragte ſom en umoden Sindsſygdom. Men vi maae her, ſom ogſaa Henke har gjort, vel ſkjelne mellem abſolut og relativt latente Sygdomstilſtande. Der vil viſt Ingen paaſtaae, at **Insania occulta** ſkulde være en abſolut forborgen Tilſtand, og ligeſaa fuldt ſom man forlængſt har opſtillet hine ſomatiſke Abnormiteter ſom latente, der ikke lægge ſig for Dagen ved de ſædvanlige charakteriſtiſke Symptomer, ſkjøndt de dog beſtaae i Organernes Indre; ligeſaa fuldt ſom Lægerne ere berettigede til at antage en latent Pneumoni eller Hepatitis, uagtet de aabenbare Symptomer paa diſſe Sygdomme mangle — ligeſaa fuldt maa man anerkjende Modſætningen mellem **Insania manifesta** og **occulta.** Ligeſom nu hine (relativ) forborgne ſomatiſke Sygdomme kun tør diagnoſticeres af beſtemte Kjendetegn, ſom rigtignok udfordre Erfaring og Øvelſe, for ej at overſees, ſaaledes maa Antagelſen af en forborgen Affindighed i konkrete Tilfælde ogſaa kun beroe paa beſtemte Kriterier, ſom det er den medikoforenſiſke Undersøgelſes Opgave at bringe for Dagen, og ſom fornemmelig maa ſøges i Perſonens hele tidligere Forhold og **vita anteacta.** Overhovedet veed man, at ſaavel de levende Organismer, ſom Sygdommene under Omſtændigheder kunne føre et latent Liv. Det er bekjendt, at Plantefrøet endog i Aarhundreder kan bevare

sin Spirekraft, og at mange Dyreæg i lang Tid efter Befrugtningen kunne standses i deres Udvikling, uden at Livsevnen gaaer tabt. Ogsaa Sygdommene have deres latente Stadium, der undertiden kan vare paafaldende længe. Saaledes har Hunold seet Vaccinen udvikle sig 1, Dimsdale 4, Osthof 6 Uger, ja Baker endog 6 Maaneder efter Indpodningen. Det er nok som bekjendt, hvor længe Hydrophobiens og Dryppertens latente Stadium kan vare. Naar et Individ, der er smittet af Yaws, reiser til Europa, yttrer Sygdommen sig slet ikke, saa længe han er her, men bryder løs med dobbelt Raseri, naar han vender tilbage til de tropiske Lande. Hvorfor skulde nu denne okkulte Tilstand, som vi saaledes forefinde i hele Naturen, ikke ogsaa kunne forekomme hos Affindige? Heinroth kalder **Insania occulta** en umoden Sindssygdom, men en saadan, d. v. s. en Affindighed, som først er i sin Udvikling, frembyder et ganske andet Billede. En Sygdoms større eller mindre Modenhed lader sig heller ikke bedømme efter Mængden af dens ydre Symptomer, og **Insania occulta** er ikke mindre en fuldendt og moden Sygdom, end den latente Hydrophobi.

I Henseende til denne Affindighedsforms forensiske Betydning er det vel utvivlsomt, at Kundskaben derom er af stor Vigtighed for Retslægen, paa det at en pludselig begaaet lovstridig Handling ej skal blive betragtet som tilregnelig, fordi Individet hidtil ikke har røbet noget Spor af Sindsforvirring, og fordi man ikke tænkte paa en okkult Affindighed. Man maa desaarsag aldrig oversee, at de sædvanlige Symptomer af aabenbar Sindssygdom, saasom Sandseforvirring, Forstyrrelser i Hukommelsen, en uordentlig Ideeassociation, forkeerte og fornuftstridige Svar, taabelige, sandsesløse Handlinger o. s. v., aldeles kunne mangle ved den forborgne Affindighed og i Monomanien, og at hverken Mangelen af disse Symptomer, eller Handlingens planmæssige Udførelse, eller den fulde Erindring om samtlige Omstændigheder og rigtige Svar ved Forhørerne godtgjøre, at Individet har været i Besiddelse af Fornuft og Fri-

hed *). — Beviisførelsen for Tilstedeværelsen af en **Insania occulta** udkræver naturligviis den største Omhu og en nøjagtig anamnestisk Undersøgelse af Inkvisitens somatiske og sjelelige Tilstand, af Gjerningens Detail og af Gjerningsmandens psychiske Forfatning under og efter samme.

4. *Furor transitorius. Mania transitoria.*

Vi maae her have et dobbelt Synspunkt for Øje, alt eftersom denne Tilstand pludselig indfinder sig hos Affindige eller Ikkeaffindige. Hos Affindige kan der nemlig, især efter et tidligere stille, tungsindigt Vanvid, pludselig bryde en maniakalsk Paroxysme løs, som kan have farlige Følger. Jo mindre nu den tidligere sygelige Sindstilstand har været bekjendt, jo kortere denne Paroxysme varer, og jo færre lignende Anfald der følger efter, desto lettere faaer naturligviis den i et saadant Udbrud begaaede Handling Skin af en forsætlig Forbrydelse**). Men endnu større Krav har den Erfaring paa vor Opmærksomhed, at der ogsaa hos sjelelig sunde Individer kan opstaae et pludseligt Anfald af en virkelig, men meget kortvarig Mani, der ofte igjen er forsvunden efter faa Timers Forløb.

Da Nogle have benægtet Existentsen af en saadan transitorisk Mani, skulle vi anføre et Par authentiske Exempler. Horn fortæller***) om en almindelig agtet Forretningsmand, Statsraad L. i Berlin, som hidtil havde befundet sig fuldkommen vel, at han en Nat pludselig vaagnede under stærk Rallen, overfaldt sin Kone, som vilde hjelpe ham, med det største Raseri, mishandlede hende paa det Skrækkeligste, og vilde kaste hende ud af Vinduet. Efter en halv Times Kamp bliver han træt, Konens Angestraab kalder Folk til, og et Brækmiddel hævede denne kortvarige Mani fuldkommen, uden at der i 14 Aar efter viste sig Spor dertil. Löwenhard meddeler 5 Tilfælde af **mania tran-**

---

*) Henke: Lehrbuch der gerichtlichen Medicin, § 267.

**) Ibid. § 270.

***) Archiv für medicinische Erfahrung, 1817, H. 1.

sitoria, og Schnitzer fortæller*) om en stærk Mand paa halvtreds, som vaagede hos en Affindig, og satte sig i Hovedet, at han selv var gaaet fra Forstanden: den derpaa udbrydende Mani forsvandt strax efter Afføringsmidler og Blodudtømmelser. Berends**) iagttog en kortvarig periodisk Forstyrrelse af Selvbevidstheden under Menstruationen; og et lignende kort Anfald af Mani, som Følge af undertrykt Menstruation, observerede Wendt***). Kausch fortæller****) om en ung Pige, der pludselig gik fra Forstanden paa et Bal, men strax blev restitueret ved et koldt Bad, og Dornblüth†) om en transitorisk Mani, der opstod af Forkølelse. Høist interessant er følgende, af Lieblein iagttagne Tilfælde††). En ung Mand paa 26 Aar, af stærk Legemsbygning, havde altid været fuldkommen sund paa Sjel og Legeme, og var almindelig afholdt paa Grund af sin Livlighed og Munterhed. Ved Hjemkomsten fra en Rejse fandt han sin Moder betænkelig syg, og blev derover saa nedslaaet, at nogle Venner, som savnede hans sædvanlige muntre Lune, fik ham med til et offentligt Sted, for at forjage Sorgerne. Imidlertid blandede han sig ikke mellem det øvrige Selskab, men satte sig hen i en affides Krog ved Kakkelovnen med Haanden under Hovedet, forlangte Intet af Værten, hilste ikke de Tilstedeværende, og svarte ikke, naar man tiltalte ham. Pludselig sprang han op, lagde Haanden paa Panden, og stirrede stift op i Loftet, gik derpaa nogle Gange rask op og ned ad Gulvet, og satte sig saa igjen paa sin Plads. Lidt efter gjentog han den samme Manøvre. En af hans Venner gik nu hen, spurgte, hvorledes han havde det, og vilde tage hans Haand,

---

*) Hufelands Journal, Oktober og December 1832.

**) Pyls Aufsatzen, 3de Saml.

***) Henkes Tidsskrift, 1827, 3. H.

****) Medicinische und chirurgische Erfahrungen, Leipzig 1798.

†) Archiv für medicinische Erfahrung, Juli, August 1826.

††) Hohnbaum und Jahns medicinisches Conversationsblatt, April 1832.

men i det samme stødte den Anden med saadan Voldsomhed til ham, at han tumlede over mod et Bord, som stod noget derfra. Med frygtelige Gebærder løb han derpaa frem og tilbage, mønstrede Selskabet med truende Blikke, rev Døren op uden at lade sig standse, og stillede sig i Indgangen til Huset; men kom snart tilbage i Gjæstestuen. Ingen vovede at komme ham nær: han gik flere Gange op og ned i Værelset, og satte sig igjen paa sin Plads, uden endnu at have mælet et eneste Ord. En Læge, som just gik forbi, blev kaldt ind, men ogsaa ham anfaldt han med Voldsomhed, da han vilde nærme sig og føle hans Puls. Den Syge satte sig atter ned, og syntes at blive roligere: en af de Tilstedeværende tiltalte ham igjen, og fik Svar: han satte sig nu hen til det øvrige Selskab, vidste slet Intet af hvad der var foregaaet, og var overhovedet, som om han var vaagnet af en dyb Søvn. Lidt efter lidt blev han igjen munter og livlig, og ethvert Spor af hans abnorme Tilstand, som i det Hele havde varet et Par Timer, var forsvundet, uden at vende tilbage igjen.

Den transitoriske Manis Forhold til Imputationen er indlysende nok, da der ikke kan være Tvivl om Ufriheden under et saadant Anfald. Men i konkrete Tilfælde maa Retslægen være meget opmærksom paa mulige disponerende Aarsager, saasom arveligt Anlæg til Affindighed, Temperamentet, Udviklingsperioderne, forudgaaede svære Nervesygdomme. Fremdeles maa han udforske Lejlighedsaarsagerne, f. Ex. Abnormiteter som Følge af Anomalier i Udviklingen, gastriske Stimuli, standsede Udtømmelser, metastatiske Forhold, o. s. fr. Blandt psychiske Potentser lærer Erfaringen, at heftige Affekter, Vrede, Ergrelse, Skræk, pludselig Beskæmmelse, kunne virke som tilfældige Aarsager.

§ 2.

Ved forensiske Undersøgelser kan der undertiden blive Spørgsmaal om, hvorvidt en Handling, som en Affindig har begaaet i et lyst Mellemrum (lucidum intervallum) kan tilregnes ham eller ikke. Uagtet en overfladisk Betragt-

ning her vil være rede til at svare, at da det lyse Mellemrum sætter Individet i Besiddelse af Fornuft og Frihed, maa han ogsaa være ansvarlig for sine Handlinger i denne Tilstand, — saa turde en grundigere Undersøgelse dog lede til det modsatte Resultat.

1. Affindigheden er enten kontinuerende eller periodisk, i hvilket sidste Tilfælde den udtaler sig ved en Række af flere Anfald, eller egentlig bestaaer i en blivende Disposition til slige Paroxysmer (Hoffbauer), hvis Mellemrum da kaldes **lucida intervalla.** Her maa iøvrigt vel skjelnes mellem Sygdommens Remissioner og dens Intermissioner. Til sidstnævnte udfordres, at Sygdommens væsentlig charakteristiske Phænomener til en vis Tid ophøre at yttre sig, hvorimod disse ved Remissionen endnu vedblive, kun at de yttre sig i en meget ringere Grad. Det er altsaa en Selvfølge, at det kun er den intermitterende Affindighed, hvor der i Virkeligheden kan være Tale om lyse Mellemrum. Ligesaalidt kunne de momentane Remissioner i Manien, der exacerberer stødviis ligesom en Storm, eller de dumpe Intervaller, naar ydre Omstændigheder trænge en Maniakus tilbage i sig selv, ligesom et Menneske i Forbittrelse kan bide sin Vrede i sig, eller de Perioder i Monomanien, hvor Patienten mangler Lejlighed til at bringe sin fixe Idee paa Bane, henføres til **lucida intervalla.** Hertil kommer endnu, som Hoffbauer*) meget rigtigt bemærker, at man ingenlunde altid er berøjet til at antage et lyst Mellemrum, fordi Individet hverken dømmer eller handler affindigt; thi det er ikke nok, at Patienten har glemt sine vrange Forestillinger: der udfordres, at han er kommet tilbage derfra paa en kortere eller længere Tid, saa at han nu erkjender de vrange Forestillinger, han havde under Paroxysmen, for Vildfarelser. Der maa altsaa stilles meget skarpe Betingelser for Antagelsen af et **lucidum intervallum:** ja Reil gjør endnu større Fordringer, naar det hedder i hans Rhapsodier: „selv i de reneste Intervaller vedbliver der i Sjeleevnernes

*) Die Psychologie in ihren Anwendungen auf die Rechtspflege, § 93.

Samvirken at bestaae en Afvigelse fra Fornuftens Enhed: det varer længe, inden Organismen smelter sammen til Individualitet, og den klare personlige Bevidsthed vender allersidst tilbage i den sønderrevne Sjel". Man kan følgelig ikke være forsigtig nok med at erklære sig for Tilstedeværelsen af et virkeligt **lucidum intervallum**, da det i Ordets strengere Betydning turde høre til de store Sjeldenheder. Dertil kommer endnu deels, at de enkelte Paroxysmer ofte pleje at aftage gradviis, og igjen begynde ligesaa gradviis, saa at den frie Tilstand mellem disse langsomme Overgange kun kan være meget kort, og følgelig kun yderst vanskeligt lader sig begrændse; deels at i mange Tilfælde afverle Paroxysmerne saa hurtigt med Intervallerne, at man næsten kunde sige, at Individet raser med Fornuft. Hvor vanskeligt er det ikke her at dømme, og hvor let kan man ikke skuffe sig?

2. Men ville vi nu end indrømme Existentsen af en saadan ganske reen Mellemtid, saa maa man dog, naar Talen er om Besvarelsen af medikoforensiske Spørgsmaal, gaae langt strengere og nøiagtigere til Værks, end der behøves ved en blot pathologisk Undersøgelse.

Vi opstilte ovenfor den hoffbauerske Definition, at den periodiske Affindighed, der udtaler sig ved en Række af enkelte Paroxysmer, egentlig bestaaer i en blivende Disposition til saadanne Paroxysmer. Det er nu egentlig Ordet „Disposition", hvorom Sagen drejer sig, og dette maa her betragtes fra et ganske andet Synspunkt end i det daglige Liv. Jeg troer ikke bedre at kunne belyse dette Punkt, end ved at imødegaae nogle Paastande af Boehr i Archiv für mediciniſche Erfahrung, Maj, Juni 1818. Her hedder det: „Den periodiske Affindighed er altsaa egentlig en Disposition til Anfald af Affindighed, og de Perioder, hvor Patienterne ere frie for disse Anfald, ere de lyse Mellemrum. Men for at tale korrekt, maatte man egentlig sige, at den periodisk Affindige er den, som til visse Tider er affindig, til andre ikke, da man ellers kunde forverle Udtrykkene Disposition til Affindighed og Affindighed selv. Fordi man er

disponeret til en Sygdom, lider man endnu ikke deraf. Erfaringen lærer, at Pluraliteten af Menneskene ere disponerede til Pesten, thi der er kun Faae, som undgaaer den, naar der udbryder en Epidemi; men derfor har alle Mennesker dog ikke Pest. Ligesaalidt fortjener Den at kaldes affindig, som blot bærer Dispositionen i sig, men mangler de for Affindigheden ejendommelige Phænomener. En Koldfeberpatient har heller ingenlunde Feberen i Apyrexien: under denne har han kun Dispositionen dertil: Feberen er ikke tilstede undtagen naar dens væsentlige Symptomer yttre sig." Her er det nu haandgribeligt, at Boehr overseer den væsentlige Forskjel imellem den før en Sygdoms Udvikling stedfindende almindelige Disposition til at blive syg, og den særegne Disposition til Fremkaldelsen af de enkelte Paroxysmer af en allerede udviklet Sygdom. Ethvert sundt Menneske har vistnok mere eller mindre Disposition til Affindighed, men her kan Ingen sige, at Dispositionen og Sygdommen ere eet, thi de optræde hver for sig. Lider derimod et Individ virkelig allerede af en periodisk Affindighed, da falder hans eller rettere hans Sygdoms ejendommelige Disposition til de enkelte Paroxysmers Gjentagelse sammen med Affindigheden selv, og kan ikke tænkes adskilt derfra, fordi netop denne Paroxysmernes afverlende Optræden og Forsvinden hører med til slige periodiske Sygdommes Væsen. De anførte Exempler af Pesten og Koldfeberen ere aabenbart aldeles upassende. Pesten er ingen periodisk Sygdom; var den det, vilde man virkelig heller ikke kunne sige, at Patienten ikke havde Pest i Mellemtiden mellem Paroxysmerne. Koldfeberpatienten lider tilvisse af Koldfeber til enhver Tid, ellers kunde der jo hverken være Tale om Paroxysme eller Apyrexi. Der gives overhovedet saa mange Sygdomme, hvis Tilværelse Ingen kan benægte, uagtet deres Symptomer ikke lade sig iagttage til enhver Tid. Eller skulde Ormesygdommen, Lithiasis o. s. v. være forsvundne, saasnart Barnet i nogen Tid befinder sig vel, eller Steensmerterne ere ophørte? Det er altsaa en stor Vildfarelse, naar man mener, at den periodisk Affindige til visse Tider skulde være affindig, men

til andre ikke. Det fremgaaer af selve den periodiske Affindigheds Væsen, at Patienten ogsaa i sine lyse Øieblikke ligefuldt har sin Sygdom, skjøndt den ikke yttrer sig. Denne Affindighedsphænomenernes Ophør beviser saaledes aldeles intet imod selve Sindssygdommens Vedbliven i **lucidum intervallum**. Og selv den Omstændighed uanseet, at et temporært Ophør af de sjelelige Abnormiteter hører med til disse periodiske Affindighedsformers Ejendommelighed, er det endnu et Spørgsmaal, om disse ydre Phænomener ere de eneste for Sygdommen væsentlige Abnormiteter. Den somatiske sygelige Tilstand, som altid betinger Affindigheden, er visselig ikke paa eengang forsvunden i det lyse Mellemrum. Den hele charakteristiske Habitus taber sig heller ikke, og en øvet Daarelæge vil meget godt kunne skjelne mellem den sjelelig Sunde eller fuldkommen Helbredede, og Patienten, som just befinder sig i et **lucidum intervallum**, om dette end er aldrig saa reent. Thi om den Syge end hverken handler eller taler forkeert*), ja om han end indseer det Abnorme i hans Sjeleliv, saa vil dog Physiognomiet, Blikket og flere Omstændigheder sige den uhildede Jagttager, at Stormen maaskee nok kan have lagt sig for en Tid, men dog ikke er aldeles forbi. — Og saaledes komme vi da til det Resultat, at det lyse Mellemrum er det under Affindighedens Forløb indtrædende Tidsmoment, hvor dens udvortes Yttringer tie, medens Sygdommen dog endnu bestaaer.

Hertil slutter sig nu Spørgsmaalet om Frihedens Tilstand i de lyse Mellemrum. Naar vi betragte vor sjelelige

---

*) Der finder dog vistnok altid en ejendommelig sjelelig Tilstand Sted i de lyse Mellemrum. Saaledes siger Georget (Des maladies mentales, considerées dans leurs rapports avec la législation, Paris 1827, S. 46): „I denne Tilstand beholde de Syge ofte et Ildebefindende, en Forvirring i Forestillingerne, en Svækkelse af Forstandsevnerne, som de meget godt kunne gjøre Rede for, og som hindrer dem i at henvende Opmærksomheden længe paa en Gjenstand, i at beskjæftige sig alvorlig med at læse og skrive eller tage fat paa deres Forretninger."

Sphæres Afhængighed af den somatiske overhovedet, eller af de organiske Betingelser, saa have vi Svaret i Almindelighed. En fuldkommen Frihed kan kun finde Sted, hvor Harmonien mellem det Sjelelige og det Legemlige i ingen Henseende er forstyrret. Det daglige Liv bekræfter noksom denne Sætning, og ligesom vi i enhver psychisk Sygdomsform finde en somatisk Abnormitet, som betinger den, saaledes kunne vi ogsaa med Bestemthed antage, at der neppe gives nogen legemlig Sygdom, hvori det Psychiske overhovedet og den frie Selvbestemmelsesevne i Særdeleshed ikke viser sig afficeret. Da altsaa Affindigheden og dens somatiske Betingelse endnu bestaaer i det frie Mellemrum, saa kan her heller ikke være Tale om en saadan Frihed af Villien, som den fordres af et legemligt og sjeleligt sundt Menneske.

Imidlertid maae vi endnu imødegaae en Indvending. Boehr siger nemlig: „Da Tilregneligheden beroer paa Fornuftens Tilstedeværelse, og kun ophører, naar den Paagjeldende under Handlingen ikke var i Besiddelse af samme, saa maa Individets Handlinger igjen blive tilregnelige, saasnart han atter har faaet dens Brug, og den Grund, som udelukkede Imputationen, ikke længer finder Sted. Er da Mennesket i de virkelig lyse Mellemrum ikke i Besiddelse af Friheden, og kan han ikke erkjende sine Handlingers Moralitet? Eller bliver han endnu uvilkaarlig og uden egen Skyld henreven af sine vrange Forestillinger til lovstridige Handlinger? At paastaae dette, vilde være det samme som igjen at ophæve Begrebet af de lyse Mellemrum.“ Her maae vi da nu erindre, at Tilregneligheden hverken tør baseres paa Fornuftens eller Erkjendelsesevnens, men alene paa Frihedens Tilstand. Dertil kommer, at Villiens Forfatning i **lucidum intervallum** maa betragtes fra en negativ og ikke fra den positive Side, d. v. s.: i det lyse Mellemrum mangler vel den bundne Tilstand af Villien, som fandt Sted under Paroxysmen; men deraf følger endnu ikke, at den Affindige i det lyse Mellemrum har den positive Villekraft,

den Frihed, som han besad i sin sunde Tilstand*). Lad os f. Ex. tage en Maniakus: i sine lyse Øieblikke er han vel fri for sine ubændige Drifter, fri for den Bundethed af Villien, som udtalte sig i Paroxysmerne; men er det derfor sagt, at hans Villie har faaet den normale Kraft, der kan sikkre ham mod at bukke under for den første den bedste Impuls, som kan udvikle sig paa indre eller ydre Foranledning, og som han i sin normale Tilstand uden videre havde været Herre over? I saa Fald maatte man jo betragte ham som helbredet, og der var da ej længer Tale om noget **lucidum intervallum.** Fremdeles viser hiin føromtalte Disposition sig ikke alene ved Paroxysmernes Tilbagekomst overhovedet, men ogsaa i Særdeleshed ved den Omstændighed, at den sjelelige Forfatning under det lyse Mellemrum er af en saadan Natur, at Potentser, som til enhver anden Tid vilde gaae sporløst forbi, nu blive Foranledning til voldsomme Handlinger. En Maniakus, der befinder sig i et **lucidum intervallum,** kan opirres ved en Ubetydelighed, han i sin sunde Tilstand aldrig vilde have betragtet som en Fornærmelse: han ophidses let til Voldsomhed mod den, som saaledes træder ham for nær, netop fordi han endnu ikke er i Besiddelse af Villiens normale Kraft, og denne endnu ej fuldkommen har indordnet sig under Fornuften. Vil man nu end kalde en saadan Tilstand et lyst Øieblik, saa kan der i den dog neppe være

---

*) Vi finde her en Analogi mellem de somatiske og psychiske Sygdomme. Ligesom disse charakterisere sig ved sjelelig Ufrihed, saaledes beroe hine paa en somatisk bunden Tilstand: det syge Organ mangler den til en harmonisk Organisation nødvendige, somatisk frie og uhindrede Virkeevne. Ogsaa i de periodiske somatiske Sygdomme, i Koldfeberen f. Ex., finder under Apyrexien en negativ, men ingenlunde en positiv Tilstand Sted med Hensyn til det Baand, Sygdomsprocessen lægger paa Nervesystemet: det er blot en momentan Negation af den Betingelse, som fremkalder Feberparoxysmen, uden at Apyrexien derfor medfører Nervesystemets tidligere positivt frie Forhold til det sunde, harmoniske Liv.

Tale om sjelelig Frihed og Ansvarlighed. Hvem tør overhovedet paatage sig at afgjøre, om en Handling virkelig er begaaet i et lyst Øjeblik, eller om den er Resultatet af en, paa Grund af den forøgede Pirrelighed, ved indre eller ydre Anledning fremkaldt ny Paroxysme, som ikke vilde have indfundet sig uden en saadan Foranledning? Endelig maa det endnu overvejes, at der maa gjøres stor Forskjel mellem Fornuft og Evne til at erkjende en Handlings Moralitet paa den ene, og den frie Villie paa den anden Side, i det den ene af disse Sjeleevner kan være tilstede, og den anden mangle: den ene være normal og den anden abnorm. Mange Aandssvage have ikke tabt Følelsen for Ret og Uret aldeles: de erkjende en Handlings Moralitet eller Immoralitet, men ere dog intet mindre end i Besiddelse af Villiens Frihed, netop fordi de ere Aandssvage. Andre indsee meget godt det Urigtige i deres Impulser, dømme ret fornuftigt derover, men tilstaae dog med Beklagelse, at de ikke formaae at overvinde den sygelige Drift.

Men da saaledes Evnen til at indsee en Handlings Umoralitet og Utilladelighed langtfra altid er forbunden med Villiens Frihed, saa maa heller ikke den Aandssvage betragtes som ansvarlig for de Handlinger, han kan begaae i et **lucidum intervallum**; thi fordi han kan indsee det Urigtige i Handlingen, er det slet ikke sagt at han besidder den normale, fornuftige Frihed af Villien.

Syvende Kapitel.

Tilregneligheden i Hydrophobien.

Undersøge vi Vandskrækken omhyggeligt og fra et andet Synspunkt end det sædvanlige, ville vi faae Lejlighed til at overbevise os om, at den i alle Maader frembyder et umiskjendeligt Billede af en psychisk-pathologisk Affektion.

Hvad nu først Symptomerne angaae, er det at bemærke, at Maniens og Vandskrækkens Paroxysmer i det Væsentlige frembyde ganske de samme Phænomener: det gruopvækkende Udseende, de funklende Øine, det vilde, truende Blik, Ødelæggelses- og Myrdelysten, den opstemte Muskelstyrke, o. s. v., ere fælleds Kjendetegn, som tydeligt nok røbe en indre Sjelelidelse. Derhos tør vi ikke overse den af Nogle med Urette latterliggjorte Erfaring, at de Hydrophobiske under Paroxysmerne efterligne Instinkt, Stemme, Bevægelser, o. s. v. af de Dyr, som de ere bidte af. Saaledes fortæller Cabanis, hvis Troværdighed neppe kan være tvivlsom*), at i Departementet Correze blev henved 60 Personer bidte, deels af en rasende Ulv, deels af Hunde, Køer og Sviin, som den først havde bidt; og de fleste af disse Mennesker efterabede under Paroxysmerne Stemmer, Stilling o. s. v. af det Dyr, som havde bidt dem. Lignende Jagttagelser har Lister gjort; og vi finde en Bekræftelse herpaa hos flere ældre Forfattere, som neppe anede den psychiske Betydning af dette Phænomen: saaledes fortæller Baccius**), at Mennesker, som vare bidte af rasende Haner, efterlignede deres Galen og Slaaen med Vingerne, og Campanella***), at Personer, der vare bidte af Katte, kradsede og mjavede som en Kat. Dette Phænomen, som maa have sin Oprindelse fra det dybe Indtryk, Billedet af det rasende Dyr efterlader sig i den forfærdede Sjel, har ustridigt stor psychisk Betydning, og er vistnok ganske analogt med de gamle Arkadiers Lykanthropi, hvori Frygten for Ulvene, der bestandig truede Kvæget, som udgjorde disse Menneskers hele Rigdom, idelig holdt deres Phantasi i en saa ophidset Tilstand, at der stundom udviklede sig Vanvid med den fixe Idee, selv at være en Ulv. Allerede tidligt har man lagt Mærke til Levemaadens og andre Forholds

---

*) **Rapports du Physique et du Moral de l'homme. Paris 1824. T. I.**

) **De venenis et antidotis.

***) **De sensu rerum. 1620. Lib. IV.**

Indflydelse paa de fire Ideer, saa at Bønder og Hyrder i denne Tilstand ofte skulde indbilde sig at være Dyr, navnlig saadanne, som de vare bange for.

De ætiologiske Momenter ved Vandskrækken hos Mennesket ere fremdeles saavel psychiske som materielle. Som materiel Aarsag virker Kontagiets Overførelse fra et Dyr, der ligesaafuldt som en Gift kan bevirke sjelelig Sygdom (see næste Kapitel). Af psychisk Aarsag opstaaer den saakaldte imaginære Hydrophobi, hvorpaa jeg skal anføre følgende mærkværdige Exempel. En Jæger blev bidt af sin Hund, i det han vilde rive den bort fra en anden Hund, som den var kommet op at slaaes med. Manden kom i Tanker om at Dyret havde været galt, og blev endnu mere bestyrket i denne Formening, da Hunden løb fra ham, og ikke kom tilbage igjen. Ikke længe efter viste sig virkelig mistænkelige Symptomer hos Jægeren, som efterhaanden tiltoge og tilsidst fuldkommen frembød Billedet af en ved Hundekontagiet opstaaet Vandskræk. Efter nogle Dages Forløb kom imidlertid Hunden tilbage uden at fejle noget, opsøgte sin Herre, traf ham midt i en Paroxysme og gav sig til at kjærtegne ham. Da Manden heraf saae, at Hunden virkelig ikke var gal, virkede denne Overbeviisning øieblikkelig som psychisk Lægemiddel: alle sygelige Phænomener forsvandt, og udebleve fremdeles. En lignende Historie fortæller Dubois*). Et ungt Menneske rakte en Hund et Stykke Sukker; men Dyret slikkede det blot, og vilde ikke æde det, hvorpaa han selv spiste det. I det samme sagde en af de Tilstedeværende: „sæt nu at Hunden er gal," hvorpaa det unge Menneske strax blev tankefuld og bemærkede alle Forbud paa Hydrophobien, indtil Esquirol helbredede ham. Lægge vi nu ved disse to Tilfælde Mærke til, at den Sygdom, som her udviklede sig af en reent psychisk Aarsag, af den vrange Forestilling nemlig om at være smittet, frembød det selvsamme Billede, som om den var opstaaet af Smitte, saa finde vi heri

*) Histoire philosophique de l'hypochondrie et de l'hysterie, Paris 1833.

et vigtigt Beviis for Vandskrækkens psychiske Betydning, i det Sindssygdommene turde være de eneste, som virkelig kunne udvikle sig af den blotte Indbildning om at lide deraf. Naar man bilder sig ind at være bleven smittet eller overhovedet at være syg, kan der rigtignok, som bekjendt, opstaae allehaande baade sjelelige og legemlige Lidelser, men dog ikke netop den Sygdom, som staaer den indbildt Syge for Hovedet: den, som f. Ex. troer at være angreben af det syphilitiske Kontagium, kan vel hensygne paa mangehaande Maader, men en syphilitisk Affektion vil der dog aldrig komme ud af det. Anderledes forholder det sig derimod med Sindssygdommene, og Hydrophobien er den eneste af de Sygdomme, man sædvanlig henfører til de somatiske, som i denne Henseende slutter sig til dem. Ligesom den blotte Frygt for at gaae fra Forstanden kan frembringe Affindighed, saaledes fremkaldte hos hiin Jæger den blotte Frygt for at blive hydrophobisk, en virkelig Vandskræk. Vi have altsaa ogsaa i ætiologisk Henseende godtgjort, at Hydrophobien i Grunden er en Form af Sindssygdommene, i hvilken Henseende det desuden heller ikke maa oversees, at Biddet af et Menneske, der befinder sig i en heftig Affekt, kan foraarsage Hydrophobi, baade hos ham selv og Andre. En Italiener bed sig selv i Fingeren i et Anfald af Forbittrelse over at han ikke kunde komme til at hævne en formeentlig Fornærmelse, og døde efter 24 Timers Forløb hydrophobisk, ganske som om han var bleven bidt af en gal Hund*). Ligesaa gik det en Mand, der havde spillet sin hele Velfærd bort, og af Fortvivlelse bed sig i Haanden, og et Menneske, der bed sig i Fingeren af Ærgrelse over skuffet Kjærlighed**). En Tyv bed en Politibetjent, der vilde gribe ham, i Tommelfingeren; Betjenten følte strax en heftig Smerte

---

*) Van Swieten, Comment. in Boerh. aphor. § 1130. „Hydrophobus factus est, et quidem adeo, ut ad solam aquæ mentionem strangulari videretur."

**) Histoire de la société Royale de Médécine. 1783.

opad Armen, og døde tiende Dagen efter af en udviklet Hydrophobi*).

Af Ovenstaaende uddrage vi nu den Slutning, at Vandskrækken er at betragte som en, enten ved et af syge Dyr**) meddeelt Kontagium, eller i sjeldne Tilfælde ad psychisk Vej opstaaet Mani, med fremherskende Afsky for blanke Legemer, Vand o. s. v. Ligesom Hydrophobiens Paroxysmer i det Hele have stor Lighed med Maniens, saaledes lader ogsaa deres specielle Charakteer sig forklare som psychisk Symptom. Driften til at bide er ganske analog med Morddriften i Manien, og maa have samme indre Betingelse. Ligesom der hos de Affindige overhovedet ofte indfinder sig de sælsomste Drifter, som de selv føle det Urigtige i, men som de dog ikke kunne modstaae, saaledes ogsaa i

---

*) **Mekeren: Observationes med. chirurg. p. 320.**

**) Selv hos Dyrene frembyder Vandskrækken et psychisk-pathologisk Billede, hvisaarsag man ogsaa har betegnet den, tilligemed Hestenes Kuller og Faarenes Drejesyge som Affindighed hos Dyrene. Vandskrækkens Forløbere har i flere Henseender en psychisk Charakteer: Hunden bliver knurvurren, utaalmodig, feig, og kjender ikke sin Herre. I andre Tilfælde optræder Forløberne som psychisk Excitation, Munterhed, o. s. v. Psychiske Potentser kunne foraarsage Vandskræk hos Hunde, Vrede f. Ex, eller Sorg over Tabet af deres Herre; man har bemærket, at Hundene ofte blive gale efter Ildebrande, Begivenheder som ogsaa indjage Dyrene Skræk. Exempler paa at Bid af Hunde, som ikke vare gale, men blot opbragte, har fremkaldt Vandskræk hos den Bidte, ere ikke sjeldne (see Veith: Handbuch d. Veterinärkunde, 2. Bd. — Lister, philos. Transact., herausg. v. Leske, 1. Bd.), hvormed vi maa sammenholde den Erfaring, at stærke Affekter kunne influere paa visse Sekretioner. Overhovedet kunne flere psychiske Indvirkninger fremkalde Phænomener hos Hundene, som mere eller mindre nærme sig til Hydrophobien, og maaskee ved en stærkere Indvirkning eller en større Receptivitet kunde gaae over i denne. Saaledes er Billedet af Hunde, der have mistet deres Herre, eller naar man tirrer dem, fratager dem deres Hvalpe o. s. v. ikke saa ganske uligt Vandskrækken.

Vandskrækken. Emiliani*) saae en Hydrophobisk, som selv udenfor Paroxysmen og ved fuld Bevidsthed ikke kunde modstaae Driften til at bide de Omstaaende og spytte dem i Ansigtet. Ogsaa Afskyen for Vand maa forklares psychisk. Ligesaa godt som den Affindige, der har den fixe Indbildning ikke at kunne eller burde spise, viser den meest haardnakkede Aversion for Næringsmidler, og ikke sjeldent bryder løs i voldsomme Paroxysmer, naar man vil nøde Maden i ham, ligesaa godt kan den Hydrophobiskes Aversion for Vand beroe paa en fix Idee om ej at kunne drikke, og en Paroxysme komme til Frembrud, naar man direkte vil bekæmpe denne Forestilling ved at byde ham at drikke. Den Krampe i Svælget, som skal hindre den Hydrophobiske i at synke, er kun sekundær, og viser sig blot, naar man vil fremtvinge Synkningen: den kan ogsaa indfinde sig hos andre Affindige, som vægre sig ved at spise, naar man vil tvinge Maden i dem. Vil man imidlertid ikke lade denne Forklaring gjelde, da mangler det ikke paa Erfaringer, som tale for, at det ikke saa meget er Vandet som saadant, men snarere dets Klarhed og Blankhed, der inciterer den Hydrophobiske, ligesom Lyset en Maniakus. Deels er det bekjendt nok, at mange Hydrophobiske ganske roligt kunne nedsynke Melk, Suppe og andre, ikke klare Fluida, at Andre kunne drikke, naar de kun ikke see Vandet**), hvorved maaskee ogsaa Listers Fortælling***) om en Hydrophobisk, der nogenlunde kunde drikke, naar han laae paa Maven, finder sin Forklaring. Deels er det ikke blot Vandet, men overhovedet Synet af andre blanke, lysende Legemer, Spejle, Glas, kort enhver Lysrefler, som ikke taales i Hydrophobien, uden at fremkalde en Paroxysme; hvisaarsag jeg ogsaa i Stedet for Benævnelsen „mania hydrophobica" fore-

---

*) Sulla natura e sul modo preservativo della rabia. Reggio 1830.

**) See Johnstone i Memoirs of the medical society of London 1787. Vol. I.

***) Tract. de quibusdam morbis chronicis 1718.

slaaer at kalde Sygdommen „**mania augophobica**". Det fortjener ogsaa Opmærksomhed, at de fleste Hunde ikke kunne lide at man holder et Glas eller et andet blankt Legeme tæt hen til dem, men sædvanlig retirere derfor. Hvad enten nu dette er begrundet i Hundenes psychiske Individualitet, eller hvori det ligger, saa er Analogien med de Hydrophobiske mærkelig.

Hvad vi her have udviklet, leder os nu til det Resultat for den retslige Praxis, at da Vandskrækken er en psychisk Sygdom **sui generis**, kunne de Handlinger, som begaaes af en Hydrophobisk, ikke tilregnes ham. Da iøvrigt Vandskrækken har paroxysmefrie Mellemrum, saa gjelder ogsaa for de Handlinger, som ere begaaede i saadanne Øieblikke, hvad der ovenfor er sagt om Tilregneligheden i de lyse Intervaller.

Ottende Kapitel.

Tilregneligheden hos Forgiftede.

Naar et Individ, der har faaet Gift, begaaer lovstridige Handlinger, saa er det nødvendigt at hans Sindstilstand underkastes en Prøvelse af Retslægen; thi Erfaringen lærer, at visse Gifte kunne frembringe psychiske Alienationer, der ere aldeles analoge med de selvstændige Sindssygdomme og charakterisere sig ved sjelelig Ufrihed.

Ægypterne skulle især have været meget erfarne i Giftblandinger, som kunde berøve de Forgiftede Forstanden og faae dem til at begaae de galeste Handlinger. Indianerne besad en Gift, de kaldte Bangue, og som blev brugt til at gjøre Andre sløve og tossede. Hexenes Forrykthed og Visioner skrev sig tildeels fra at de indsmurte sig med den saakaldte Hexesalve, der bestod af Hyoscyamus, Belladonna, Strammonium o. dsl., og man har Exempler paa, at slige Personer bleve fundne i Bedøvelse og

Extase, og efterat være kommen til sig selv, paastode at have været paa Bloksbjerg, rimeligviis en Følge af de Hallucinationer, den narkotiske Forgiftning havde foraarsaget. Benvenuto Cellini fortæller om en sicilianſk Præst, der ved Hjelp af Røgninger, sandsynligviis narkotiske, fremmanede Aander. Brachmanerne i Malabrien besidde en Latværge, som tilberedes af Opium, Pigæblefrø og Blomsterstøvet af Hampen, og ved hvis Hjelp de fremkunstle de sælsomste Aandsforvirringer hos saadanne Subjekter, som de bruge ved deres religiøse Ceremonier og til Blændværk for Folket. Vi have ogsaa talrige Erfaringer for, at de forskjelligste Affindighedsformer kunne opstaae som Følge af Forgiftning. Exempler, samt den didhørende Literatur, findes i Forfatterens Handbuch der allgemeinen Pathologie und Therapie der psychischen Krankheiten, S. 287—310.

Viser der sig nu slige psychiske Alienationer hos en Forgiftet, da er han ikke sin Villie og Fornuft mægtig, og kan følgelig ikke betragtes som tilregnelig.

Niende Kapitel.

Tilregneligheden hos Saarede.

Det skeer undertiden, at der indfinder sig en abnorm sjelelig Tilstand som Følge af Læsioner, være sig ved ydre Vold, eller ved chirurgiske Operationer. Dette er en Erfaring, hvori flere Jagttagere stemme overeens, og nogle Forfattere have ogsaa antaget et ejendommeligt, efter Vulnerationer optrædende Vanvid (Delirium traumaticum). Helis siger*): „Efter enhver betydelig Operation indtræder der Nervetilfælde, som enten staae i et Forhold til Saarfeberen, eller udvikle sig selvstændigt og uden

*) London medical and surgical journal, April 1830.

Hensyn til Feberen eller til Læsionens Betydelighed, med en paafølgende ejendommelig sjelelig Affektion, **Delirium traumaticum.** Denne Tilstand er at vente, naar den Syge paa første eller anden Dag efter Operationen er lystig, snakker meget, er livlig i sine Bevægelser, overilet i sit Væsen og røber stort Mod og Bestemthed. Den mindste Incitation er i Stand til at potensere denne Tilstand til det heftigste Vanvid." Dupuytren har iagttaget denne Forfatning, som han ogsaa kalder **Delirium nervosum**, ved de forskjelligste Læsioner, og skildrer det paa følgende Maade i sine kliniske Forelæsninger. „Som Forløber bemærker man ofte usammenhængende Tale, men sædvanligt optræder Sygdommen pludseligt. Forestillingerne om Tid og Sted, Personer og Gjenstande ere forvirrede, hvorhos der gjerne yttrer sig en eller anden fix Idee, som refererer sig til Individet selv. Søvnløshed, idelig Uro, rigelig Sved paa Overkroppen, glandsfulde, injicerede Øine, og et rødt Ansigt, ere de legemlige Symptomer. En mærkværdig Ufølsomhed mod Smerter paa det lædrede Sted er næsten konstant. Pulsen og de naturlige Udtømmelser ere normale. Efter 2 til 5 Dage paafølger Døden, oftere dog Helbredelse, som da indfinder sig ligesaa pludseligt som Anfaldet. En dyb og rolig Søvn, hvoraf den Syge vaagner næsten rask, synes at være kritisk. Recidiver ere ikke sjeldne. Meget slemt er dette Delirium ved Beenbrud, især af Ribbenene: det er en Mani, som kun skjelner sig fra den virkelige ved det raske Forløb."

Man kan altsaa ikke benægte Muligheden af at der efter Læsioner kunne indfinde sig psychiske Alienationer, som binde den frie Villie i den Grad, at en i en saadan Sindstilstand begaaet Handling maatte erklæres for utilregnelig*).

*) Et saadant Tilfælde forefaldt i Frankrig, hvor Dr. Prestat i Caylux, i det Øieblik, han vilde tage Forbindingen af en Patient, der var bleven trepaneret, blev stukket af ham med en Kniv i Underlivet, saa han døde kort efter.

Tiende Kapitel.

Tilregneligheden i Hjemveen.

For behørigen at kunne bedømme saadanne Personers Tilregnelighed, som lide af Hjemvee, er det fremfor Alt nødvendigt at kjende Sygdommens Grad og psychiske Charakteer; thi ikke enhver Længsel, som et Menneske kan føle efter at vende tilbage til et Sted, hvor han har følt sig bedre, kan kaldes ægte Hjemvee eller tjene til Undskyldning for lovstridige Handlinger, som deri maatte have deres Udspring. Den sande Hjemvee (**nostalgia, nostomania, pothopatridalgia, pothopatridomania**), henhører ustridigen til Sindssygdommene, og udtaler sig ved følgende Symptomer*). Den Syge falder i Tanker og bliver sørgmodig, taler lidt, trækker Vejret tungt og afbrudt, sukker ofte og uvilkaarligt. Appetitten taber sig, Fordøjelsen er langsom og uordentlig. Han vover neppe at tilstaae sig selv Aarsagen til denne Forandring, og er ængstelig for at Andre skulle bemærke den: derfor søger han Ensomhed, skjuler sig i Skovene, og bestræber sig forgjæves for at dæmpe sin Smerte. Dette Liv forværrer hans Tilstand ved at give Phantasien stadig Næring: hans legemlige Kræfter svinde, han føler sig mat og nedstemt, den friske Ansigtsfarve taber sig, Øjnene blive døde og lysskye, Pulsen uregelmæssig, Hjertet banker voldsomt ved enhver Anstrengelse og enhver Sindsbevægelse. Hele hans Nervesystem lider af en sygelig Ømfindtlighed, han er fortredelig, kan ikke finde sig i Landets Skik og Brug, taaler ikke Spøg og Smaadrillerier, og Alting falder ham besværligt. Søvnen flyer ham, eller forespejler ham i Drømme Fortidens Lykke, henflytter ham i faae Øjeblikke i Kredsen af Slægt og Venner, for naar han vaagner, igjen at begrave ham i et Hav af Veemod. Legemets naturlige Varme tager af, Aandslivet forstyrres, Sandserne sløves. Ofte indfinder der sig Kramper, især Mavekrampe; ofte

*) **Zangerl: Ueber das Heimweh. Wien 1820.**

opstaaer der farlige Kongestioner til de ædleste Organer; Se- og Exkretionerne komme i Uorden. Imidlertid er det ikke alle Patienter, som skjule deres Onde: Mange tale bestandig om deres Fædrelands Herligheder, og om deres Familie, og lægge tydeligt deres ubetvingelige Længsel for Dagen. Giver man dem Haab om at gjensee Hjemmet, da oplives deres Ansigt, og deres hele Væsen forvandler sig, indtil Haabet atter svinder, og de synke tilbage i deres gamle Melancholi. Sygdommen griber ofte utrolig hurtigt om sig: der udvikler sig stærk Feber med Aftenexacerbationer, Patienten hentæres synligt Dag for Dag, Ansigtet bliver hippokratisk, indtil den Ulykkelige omsider bukker under med Tanken henvendt paa Hjemmet til, det sidste Øieblik. — „Den, som lider af Hjemvee," siger Mende*), „bliver ligegyldig mod Alt, hans Forestillingsevne svækkes, hans Tanker forvirres og Villien og Energien slappes. Kun to Ting fremtræde med Liv, ja undertiden med vanvittig Kraft i denne almindelige Afspænding: en blind Drift til at rive sig ud af den nærværende Stilling, og en mægtig Trang til at vende tilbage til de gamle Forhold. Da et saadant Menneske kun tænker paa at følge disse Impulser, uden at tage det fjerneste Hensyn til noget Andet, og da hans Forfatning derhos berøver ham den sunde Dømmekraft, saa betjener han sig ikke sjeldent af de taabeligste Midler, som styrte ham selv og Andre i stor Fare eller i aabenbar Fordærvelse." — Efter Heinroth**) har Hjemveen ganske Charakteren af en reen Melancholi, kun modificeret ved sin bestemte Gjenstand. Heller ikke mangler det paa Exempler, at den har foranlediget allehaande fixe Ideer: saaledes fortæller blandt Andre Zimmermann***) om en Hjemveepatient, som satte sig i Hovedet, at den store Pulsaare stod i Begreb med at springe, hvisaarsag han ikke vovede at gjøre den mindste Bevægelse.

---

*) Handbuch der gerichtlichen Medicin. IV. Th. S. 186.

**) Lehrbuch der Seelenstörungen. I. Th. S. 340.

***) Von der Erfahrung. II. Th. S. 483.

Har Hjemveen naaet en saadan Grad, som ovenfor er skildret, maa man antage Villiens Frihed for ophævet, og der kan følgelig ikke finde Tilregnelse Sted. Det er slet ikke sjeldent at lovstridige Handlinger ere Frugten af de sygelige Impulser i denne Sjelslidelse. Især fortjener det at bemærkes, at Børn og unge Mennesker, der lide af Hjemvee, ofte forøve Brandstiftelse. Platner forklarer dette deraf, at Børn, der længes meget efter Hjemmet, føle en uimodstaaelig Trang til at dæmpe denne trykkende og nedslaaende Følelse ved en stærk, sandselig Stimulus, som Udbruddet af en stor Lueild. Det er indlysende, at en saadan Brandstiftelse, som Følge af en Sygdom, der i og for sig kan udelukke Imputationen, i endnu højere Grad maa være utilregnelig.

Ellevte Kapitel.

Tilregneligheden hos Epileptiske.

De Epileptiskes sjelelige Tilstand viser altid større eller mindre Anomalier. Tunghed i Hovedet, Svimmelhed, Bedøvelse, Glemsomhed, ondt Lune og andre psychiske Forstemninger gaaer forud for Anfaldene; ligesom ogsaa Ørhed, Dorskhed, Sløvhed af Sandserne, Sørgmodighed og Forknyttelse, Gnavenhed og stor Pirrelighed, især Vredagtighed og Hævngjerrighed endnu vedbliver flere Dage efter Paroxysmerne. Allerede Zacchias erkjendte, at Fornuft og Frihed i denne Tilstand er forstyrret; og en Sygdom, der i den Grad ryster Nervesystemet, kan heller ikke andet end medføre skadelige Følger for Sjelelivet, og maa nødvendig omsider lede til Sindssygdomme. Jo hyppigere og stærkere Anfaldene ere, desto mere svækkes efterhaanden Intelligentsen, Følelserne tabe lidt efter lidt deres Livlighed, Hukommelsen og Indbildningskraften sløves uformærkt, indtil Patienten om-

sider bliver fjollet. Undertiden kan der af Epilepsien ogsaa udvikle sig en Mani, som ikke sjeldent antager en yderst heftig og voldsom Charakteer. Overhovedet udvise Daareanstalternes Annaler, at Komplikationen af Epilepsi og Sindssygdomme er ligesaa farlig som hyppig.

Individer, som jevnlig have lidt, eller endnu lide af Epilepsi, befinde sig altsaa i en sygelig Sindstilstand, som maa ansees for at udelukke Tilregneligheden, for saa vidt som Handlinger, der begaaes før, under og efter Paroxysmerne, ej kunne imputeres, i hvilken Henseende Følgende maa bemærkes (efter Henke).

Om der end ikke altid er en uddannet Affindighedsform tilstede hos de Epileptiske, saa viser dog Hovedpinen, Svimmelheden, Bedøvelsen, Hukommelsens Sløvhed og Udygtigheden til Aandsarbejde og Tænkning, hvor meget den sjelelige Sundhed lider, og hvor meget Hensyn denne Sygdom fortjener i forensisk Henseende. Det er derfor ikke erfaringsmæssigt, naar Mittermaier*) siger, at de Epileptiske ikke sjeldent nyde den bedste sjelelige Sundhed, og ere i Besiddelse af stor Skarpsindighed og Aandskraft, saa at de meget godt kunne bedømme deres egne Handlinger. Som Følge af denne Anskuelse indskrænker han ogsaa Utilregneligheden for disse Patienters Vedkommende altfor meget; thi de ovennævnte sygelige Tilfælde ere ikke sjeldent kontinuerende i den invetererede Epilepsi, især naar den har hyppige Paroxysmer. Naar disse Symptomer ere tilstede, og saa længe som de vare, kan den Epileptiske ikke betragtes som Fornuften og Friheden mægtig, og Tilregneligheden bliver her altid desto mere tvivlsom, jo kortere Tid der er forløbet mellem den lovstridige Handling og Paroxysmen.

Jo kortere Mellemrum imellem Paroxysmerne, og jo flere Tegn der er til legemlige Affektioner, især af Hjernen, desto mindre kan der være Tale om Tilregnelighed, især naar Hovedet

---

*) **De principio imputationis alienationum mentis. Heidelberg 1838.**

ogsaa tidligere har været svagt, eller naar Epilepsien komplicerer sig med Evolutionsperioderne eller Drikfældighed.

Det er en almindelig Erfaring, at disse Patienter, paa Grund af deres svækkede Nervesystem, saare let optændes til Vrede og Hevngjerrighed, og i en Sygdom, der saa mægtigt angriber Sensorium og Sjeleevnerne, er det vel heller ikke at forlange, at Patienten skulde være i Stand til at lade Fornuften føre Herredømmet over Lidenskaberne. Platner har derfor opstilt den Sætning, at voldsomme Handlinger af Epileptiske ikke kunne tilregnes, og udvikler sig nærmere som følger: „Ondskab bestaaer i en Bestræbelse efter at skade uden egen Fordeel, og er begrundet i to forskjelligartede Elementer: Sløvhed (Stumpsinn) og Vredagtighed. Sidstnævnte inciterer ved Følelsernes Heftighed Sjelen til pludselig Tanke og Handling, men begge Elementer ere saa nøje forbundne, at hvor det ene mangler, finder heller ingen Ondskab Sted. Derfor ere ondskabsfulde Mennesker sløve (stupidi) og mangle enhver ædlere og reent menneskelig Følelse for Venskab, Velvillie og Skjønhed, men de ere tillige vredagtige og lumske, og heri er deres Tilbøjelighed til Mistanke, Misundelse, Had, List og Forstillelse begrundet. Men enhver Slethed, som har sin aabenbare og nødvendige Grund i en Sygdom, maa henføres til Affindighed, og derfor finder enhver Handling, som udspringer af denne ufrivillige Slethed, en lovmæssig Undskyldning. Epilepsien involverer nu aabenbart en Aarsag til Sløvhed og Vredagtighed, af hvis Forbindelse hiin ondskabsfulde Skadelyst udspringer, og en Epileptiker fortjener derfor ligesaalidt Bebrejdelse for denne Egenskab, som en Anden for en Feber eller Lamhed. Man kan altsaa ikke forundres over, at Epileptiske have Hang til al Slags Ondskab og med fuldt Overlæg begaae de skrækkeligste Handlinger, Mord og Brandstiftelse; thi Sløvheden, som hidrører fra den idelige Rystelse af Nervesystemet, gjør deres Gemyt uimodtageligt for enhver Følelse af Menneskelighed, Billighed, Fordragelighed og Velvillie, medens deres Vredagtighed, der snart vækkes af den legemlige Sygdom, snart af Misundelse, Stolthed og andre Lidenskaber,

opflammer dem til umenneskelig Grusomhed, indgiver dem Planer til Hævn og Fordærvelse, væbner deres Tunge til Kiv og Ukvemsord og deres Hænder til Voldsomhed. Da nu hiin Sløvhed og Vredagtighed ere nødvendige Følger af Epilepsien selv, bortfalder enhver Tilregnelighed, naar de Epileptiske i opbrusende Vrede lade sig henrive til Voldsomheder, selv om der deri lægger sig Overlæg og forsætlig Skadelyst for Dagen; thi Affindigheden tjener dem til Undskyldning. Dommerne maae desaarsag vogte sig for den falske Anskuelse, at Tegn paa Overlæg og Hevngjerrighed udelukker Antagelsen af Sindssygdom. Epilepsien ophæver endog ligefuldt Tilregnelighed, om der end under selve Handlingen hverken har været Tegn til Epilepsi eller Affindighed, thi denne de Epileptiskes Affindighed plejer at være latent, og røber sig hverken ved forkeerte Ord eller Handlinger, ikke engang i det Øieblik, da den virker med størst Kraft paa den sjelelige Tilstand."

Epilepsien hører til de periodiske Sygdomme. Der kan hengaae Uger og Maaneder, ja endog Aar uden noget Anfald, og i saadanne længere Mellemrum kan det sjelelige og legemlige Befindende være (tilsyneladende) godt. Der kan nu blive Spørgsmaal om Tilregneligheden af en Handling, som begaaes i en saadan paroxysmefri Mellemtid. Svaret er vanskeligt, og kan ikke være gyldigt for alle mulige Tilfælde; men maa altid beroe paa en omhyggelig Undersøgelse af den Paagjeldendes Sinds- og Legemstilstand, hvorvel der vel kunde opkastes en Tvivl, om der virkelig gives Epileptiske, som ere fuldkommen sunde paa Sjel og Legeme i Mellemtiden, hvor lang den end kan være. Selv de ubetydeligste Afvigelser fra det Normale i somatisk og psychisk Henseende, som maaskee undgaae den Syge selv, men ikke den skarpsindige Læge og Psycholog, vil kunne begrunde en Tvivl om Fornuftens Styrke og Villiens Frihed. Der er meget stor Forskjel mellem Sygdommens ydre Optræden og den indre abnorme Proces, mellem Phænomenernes Hvile og den indvortes fremadskridende Sygdom; thi i saadanne periodiske Affektioner kunne Paroxysmerne vel udeblive, uden at derfor

Sygdommens indre, i en stadig Disposition til nye Paroxysmer bestaaende, Væsen er hævet. Dersom Anfaldene altid indfandt sig i en bestemt, mathematisk Tidsfølge, da var Afgjørelsen lettere, men mangfoldige Omstændigheder kunne bevirke Afvigelser fra den sædvanlige Typus, og ofte fremskynde et Anfald, som uden dem ikke havde indfundet sig. Disse to Kjendsgjerninger: den permanente Disposition til nye Anfald, og Paroxysmernes Afhængighed af tilfældige indre eller ydre Foranledninger, stille Spørgsmaalet om de Epileptiskes Tilregnelighed i den paroxysmefrie Mellemtid i et klarere Lys. Bliver, for at tage et Exempel, en Epileptiker, som i længere Tid ingen Anfald har havt, ved en eller anden Smaating tirret til Vrede, da er det muligt at denne Incitation fremkalder en Paroxysme; men det kan ligesaa let hænde, at han overfalder Fornærmeren med Haandgribeligheder. I første Fald vilde vi ikke lægge ham Noget til Last, fordi han bestandig er disponeret til nye Anfald — men hvorledes kunne vi da drage ham til Regnskab for hans Gemytsincitation, for hans psychiske Paroxysme, der her kan betragtes som en larveret epileptisk? Er han ikke ogsaa, som alle saadanne Patienter, underkastet Dispositionen til heftige Lidenskaber? Og kan man lægge ham til Last, at hans ved de tidligere Anfald svækkede Nervesystem ikke tillader Fornuften at beherske hans Hævndrift? — For at undgaae Gjentagelser henvise vi her til sjette Kapitel § 2.

Tolvte Kapitel.

Tilregneligheden hos Døvstumme.

1. Naar vi her tale om Døvstumhedens forensiske Betydning, kan der naturligviis kun menes den, som er medfødt, eller i det mindste opstaaet i den tidligste Barndom. Thi hos disse

finder altid en abnorm Sindstilstand Sted, fordi Hovedvejen til Sjelelivets Uddannelse er spærret*), medens derimod Tabet af Mælet og Hørelsen, efterat det Sjelelige alt er udviklet, ikke har den psychiske Betydning, at det skulde kunne vække Tvivl om Individets Tilregnelighed.

Følgende Skildring af den Døvstumme i sin raa og ukultiverte Tilstand**) maa her foreløbigt finde Plads. — Næsten blottede for alt Menneskeligt undtagen Skabningen, ved deres Maalløshed berøvede ethvert aandeligt Samkvem, uskikkede til selskabelig Omgang, selskabelige Glæder og selskabelige Dyder, ude af Stand til at hæve sig fra den raa Sandselighed til en fornuftig Bevidsthed, vandre de eensomme og forladte omkring imellem deres Medmennesker, og formaae ikke at udvikle, danne og styrke deres Aandskræfter ved Øvelse; ja ved aldrig at bruges tabe disse endog stedse mere af deres Spændkraft. Ethvert Indtryk er kun øjeblikkeligt, ethvert Billede i deres Sjel overfladisk og flygtigt: de see paa Alt, men forstaae Intet: de opfatte det, men kunne ikke sammenligne det: de leve blandt lutter Phænomener, men uden at kunne tænke over Grunden dertil,

---

*) Vi benytte ikke blot Sproget til at meddele Andre vore Tanker, men trænge overhovedet til Tegn, for at kunne bringe Orden og Klarhed i dem. Manglen af hørlige Tegn kan vel i mange Henseender erstattes ved synlige (saaledes i Mathematiken); men dog afhjelper det hørlige Sprog bedst Forstandens Trang, og tjener tillige som det Mellemled, hvorigjennem vi lære at forstaae ethvert andet Sprog, der taler umiddelbart til Synet, saa at det i denne Henseende spiller samme Rolle som Modersmaalet, naar vi ville lære et fremmed Sprog. Det er heraf indlysende, at Uddannelsen af den Døvstummes Forstandsevner nødvendig maa hemmes i høj Grad, selv om man ikke vil tage Hensyn til den Omstændighed, at Hørelsens Mangel sætter ham ud af Stand til at modtage Undervisning og gjennem Ordets Meddelelse at indsamle positive Kundskaber. — Hoffbauer: Die Psychologie in ihrer Anwendung auf Rechtspflege, § 164.

**) Caesar: Fortale til Raphaels Kunst, Taube und Stumme reden zu lehren, herausg. v. Pitzschke. Leipzig 1803.

eller anstille nogen Betragtning derover. En evig Stilhed herſker om dem: de ere ſom levende begravne, og kunne ikke engang ane, at andre Mennesker kunne forstaae hinanden bedre, end de selv forstaae dem. Saaledes staaer det til med deres Hoved, og ligesaa sørgeligt med deres Hjerte. Ideligen et Spil for de tilfældige Indtryk, som Gjenstandene gjøre paa dem, og for deres egne lidenskabelige Følelser, kjende de hverken til Lov eller Pligt, til Ret eller Uret: Godt og Ondt, Dyd og Last existerer ikke for dem, og raa Sandselighed udslukker enhver Gnist af moralsk Følelse*). Deres eget Jeg danner det Middelpunkt, hvortil de henføre Alt: blindt og uden Maadehold overlade de sig med stormende Heftighed til enhver opbrusende Begjerlighed, og kjende ingen anden Grændse derfor, end Uformuenheden at tilfredsstille den: enhver Hindring opirrer dem, og de stræbe at ødelægge Alt, hvad der stiller sig i Vejen for deres Nydelser. Lænkebundne til deres egne Fornemmelser, ere de glade og lystige, naar disse ere behagelige; nedslaaede og mismodige, naar de ere ubehagelige; og da de hverken tænke paa Fremtiden, eller forstaae at hjelpe sig ud af Øieblikkets Forlegenheder, og følgelig ofte møde ubehagelige Indtryk, er deres Stemning sædvanlig mismodig. Man indseer let, at den ringe Interesse, som Kløften mellem dem og deres Medmennesker levner den Døvstumme for disse, nødvendig maa lade ham vedblive at være fremmed for enhver finere, ædlere og højere Følelse, at han maa være mindre deeltagende for Andres Vee og Vel,

---

*) De Historier, som give Barnets Videbegjerlighed saa rig Næring, kjender den Døvstumme ikke, da han hverken kan høre eller læse. Kongernes Magt, Heltenes Hæder, Erobrernes ødelæggende Feldttog, dristige Rejsendes Eventyr, berygtede Røveres Voldsgjerninger, som endelig finde den fortjente Løn: Alt bliver ham fremmed. Den Døvstumme er altsaa udelukket fra alle de Materialier, hvoraf vi sædvanlig konstruere vore første Begreber om Regjering, Love, Retfærdighed, o. s. v. — Itard: Die Krankheiten des Ohres und des Gehöres. Weimar 1822, S. 475.

fordi deres Følelser kun have ringe Indvirkning paa ham, fordi han ikke kjender deres Glæder og Sorger, og de lidet eller ikke bekymre sig om ham og ej give ham meget at skjønne paa. Forgjeves vilde man derfor vente en menneskekjærlig og uegennyttig Tænkemaade hos disse Ulykkelige: Ligegyldighed og Mistænkelighed mod deres Medmennesker hersker i deres Sjel: de anerkjende ingen Pligter imod dem, og respektere kun af Frygt deres Rettigheder: de betragte dem kun som Middel til deres Begjerligheders Tilfredsstillelse og deres Hensigters Opnaaelse: Alting skal bøje sig for deres ubændige Egenraadighed. — Det Samme bekræfter Sicard, naar han siger*): „Moralens Grundsætninger ligge den Døvstumme saa fjernt, at han vel neppe aner deres Tilværelse. At henføre Alt til sig selv, følge sine Drifter med en Fremfusenhed, som intet Overlæg kan svække, tilfredsstille sine Begjerligheder tidligt og sildigt, uden at lade sig indskrænke deri af andet end sine Kræfter, forbittres over enhver Hindring og bortrydde den uden Hensyn enten til Andres Rettigheder eller til deres Overmagt — det er omtrent Indbegrebet af hans Moral. Man kan sige at Utilfredshed er hans normale Stemning. Han miskjender Alt, fordi han ikke har lært at slutte fra Virkning til Aarsag. Han har kun Øine for den materielle Verden, og seer ovenikjøbet Alt med Ligegyldighed, thi han forstaaer i Grunden Intet at betragte. Den moralske Verden er ham lukket, og der existerer hverken Dyder eller Laster for ham." — „Paa Menneskehedens laveste Trin," siger Esche**), „hæver Mennesket sig kun over Dyret ved en tydeligere Opfattelse af det Nærværende, en klarere Erindring om det Forbigangne og en mere levende Forventning om det Tilkommende. Dette er et Standpunkt, hvorpaa maaskee ethvert Folkefærd fra Begyndelsen har staaet. Den raae og udannede Døvstumme

*) Cours d'instruction d'un sourd-muet de naissance. Discours préliminaire, p. XI.

**) Arnemann: Kleine Beobachtungen über Taubstumme. Berlin 1799.

derimod har Intet uden Opfattelsen af det Nærværende: han mangler baade Erindringen om det Svundne, med Undtagelse af de momentane Indtryk, og Forventningen om det Tilkommende."

Den større Skarphed og Fiinhed af den Døvstummes øvrige Sandser er kun et ufuldstændigt Surrogat for Hørelsen og Mælet. Thi formaaer han end at danne sig Forestillinger om de Gjenstande, som lade sig opfatte gjennem de øvrige Sandser, og at abstrahere sig almindelige Begreber derom, er det ham dog meget vanskeligt, og naar han er overladt til sig selv, vel ganske umuligt, at hæve sig til de abstrakte Begreber, hvis tilsvarende Gjenstande ej lade sig sandseligt fremstille, saasom Begreberne om Rettigheder, Pligter, Mulighed, Nødvendighed o. s. v. Ikke at tale om, at hans Forstand ikke kan erholde den Uddannelse, som uden denne Naturfejl var bleven ham til Deel, formaaer han ikke, selv om han har lært at skrive, at udtrykke sine Tanker og sin Villie saa bestemt, utvetydigt og forstaaeligt, som hvis han kunde udtrykke dem i Ord. Selv med den omhyggeligste Opdragelse og Uddannelse, som Døvstummeinstituterne formaae at meddele, beholder han dog altid i større eller mindre Grad enkelte Træk af sin tidligere ukultiverte Tilstand: hans Physiognomi forandrer yderst sjeldent sin ejendommelige Charakteer, og vedbliver stedse at være et Billede paa Sjelens ufuldkomne Udvikling*).

De Døvstummes mangelfulde Aandsudvikling sees tydeligst, naar de begynde at lære at skrive; og selv med større Øvelse

---

*) Saaledes hedder det om den i sin Tid ved sin Udvikling bekjendte Døvstumme Massieu: „han har et udtryksfuldt Ansigt, hvis Muskler ere i en idelig Spænding. Hans Øine rulle snart omkring til alle Sider, som for at opfatte alle hans Omgivelser, snart stirre de stivt paa en enkelt Gjenstand. Ikke lettelig har man seet en Døvstum, i det mindste ingen uddannet, hos hvem Naturfejlens Charakteer udtaler sig saa umiskjendeligt." — Neumann: die Taubstummenanstalt zu Paris. Königsberg 1827.

kunne de vel opfatte enkelte Tanker med en vis Bestemthed, men formaae dog ikke med Klarhed at forbinde dem til Sætninger. Den Tilbøjelighed til Vrede, som er ejendommelig for deres ukultiverede Tilstand, forsvinder selv med den bedste Dannelse ikke aldeles, og befordres endog efter psychologiske Love ved de hyppige og levende Gebærder, som ere dem uundværlige*). Disse give dem i det Hele et fremmed og paafaldende Præg, som blandt raae Mennesker let udsætter dem for en saarende Latter, Noget, som opbringer dem snarere end enhver Anden, fordi deres Naturfejl har vænnet dem til bestandig at fixere Opmærksomheden i een Retning, og saaledes udsætter dem for at dømme eensidigt. Alt, hvad der kunde dæmpe deres Vrede, undrager sig da for deres Øjne, og de see kun hvad der kan tjene til at holde den vedlige. Vækkes deres Begjerligheder, da have de en større Intensitet, end hos andre Mennesker; det er vanskeligt at bringe dem fra Noget, som de først have sat sig i Hovedet, og de komme let tilbage dertil igjen. Det Overlæg, som udfordres til deres Begjerligheders Undertrykkelse, forudsætter en Bøjelighed i Aanden, som de sædvanlig ikke besidde, og da deres Lyster ligesom høre væsentlig med til deres Individualitet, fremtræde de naturligviis med en saadan Energi, at den frie Villie maa bukke under. Det falder dem vanskeligt at opfatte flere Gjenstande i Forbindelse, og de see derfor let Tingene eensidigt. De betragte saaledes kun, hvad der kan nære deres Lyster, og overse de Omstændigheder, som kunde egne sig til at dæmpe dem, og saaledes begunstiges den Heftighed, de af Naturen ere disponerede til, og som kan drive dem til de ubesindigste og uoverlagteste Handlinger.

---

*) Ligesom heftige Gemytsbevægelser give sig Luft i heftige legemlige Bevægelser, saaledes disponere disse til en vis Heftighed i de sjelelige Processer. Det er overhovedet bekjendt, at Gebærdesproget inciterer Aanden, og man paastaaer, at et Selskabs Stemning ikke længe kan være munter i Mørke, fordi den oplivende Virkning af Mimikken mangler.

2. Befinder den Døvstumme sig i den raae, ukultiverede Tilstand, som ovenfor er skildret, kan der paa ingen Maade være Tale om Tilregnelse, da han i psychologisk Henseende maa betragtes som lidende af Forstandssvækkelse i høj Grad, og ligesaa fuldt, som et Menneske, der har mistet Fornuften, er givet til Priis for vilde Drifter og Tilbøjeligheder, der uden hans Brøde, ved hans abnorme Sinds- og Legemstilstand kan potenseres til den Grad, at han blindt hen lader sig henrive til de meest extravagante Handlinger. Globig og Huster mene*), at selv om den Døvstumme ingen Underviisning har nydt, bør han dog kunne straffes for saadanne Forbrydelser, som beroe paa en Tilsidesættelse af de naturlige Følelser; men Kleinschrod bemærker meget rigtigt, at det er tvivlsomt, om den Døvstummes naturlige Følelse uden Underviisning kan være udviklet nok, til at han klart kan fornemme den naturlige Afsky for visse Handlinger.

Har derimod den døvstumme Forbryder nydt Underviisning, maa man underkaste hans Aandsudvikling og hans Villies Tilstand en omhyggelig Prøvelse; og det bør i denne Henseende gjøres til Grundsætning, at Lærerne ved Døvstummeinstituterne lede Undersøgelsen i Forening med Retslægen (Henke). Her maa vi nu, som alt bemærket, ikke overse, at selv med den bedst mulige Dannelse beholder den Døvstumme dog altid Mere eller Mindre af sin tidligere Tilstand, navnlig en stor Irritabilitet og Hang til Vrede, som han uden Brøde og Villie kan bukke under for. Fremdeles kan en Døvstum vel tilegne sig videnskabelige Kundskaber og maaskee endog virkelig Lærdom; men deraf følger endnu ikke, at han ogsaa har de rigtige Begreber om Ret og Uret og om Lovenes Nødvendighed, eller rettere sagt den samme Følelse derfor, som andre Mennesker, saa at han godt kan savne netop de Motiver, som bidrage allermeest til at lade den Dannede afholde sig fra Lovovertrædelser, og aldrig formaaer at leve sig saaledes ind i de borgerlige Forhold eller i Overbeviisningen om Nødvendigheden af de positive Lovbuds Overhol-

*) Abhandlungen über die Criminalgesetzgebung.

delse. Omverdenen vedbliver dog stedse at være ham noget fremmed, og han lever mere i sin egen selvskabte Sphære. Det er let at bevise en Døvstums Lovovertrædelser, men det lader sig aldrig med Vished afgjøre, om han havde nogen ond Hensigt dermed, og om han vidste at han forsaae sig mod de bestaaende Love. Selv den oplærte og uddannede Døvstumme tør følgelig aldrig behandles for Retten som et andet Menneske; thi selv den fuldkomneste Methode formaaer dog ikke at erstatte Naturgavernes Integritet.

Følgende specielle Regler for Fremgangsmaaden ved Undersøgelsen af de Døvstummes sjelelige Tilstand ville vi endnu anføre efter Hoffbauer.

a) Formaaer den Døvstumme at udtrykke sig mundtligt, kan man lettest komme paa det Rene med Omfanget af hans Dannelse og Kundskaber. Dog er det nødvendigt, naar man samtaler med ham, at artikulere Ordene tydeligt og bestemt, da det ellers bliver ham vanskeligt eller umuligt at see paa Læbernes Bevægelse, hvad der bliver sagt. Ogsaa maa man omhyggelig vogte sig for ethvert Udtryk af Forundring over hans mere eller mindre besværlige Udtale, for ikke at gjøre ham forvirret, saa at det bliver ham umuligt at vise sig som han er.

b) Fører en saadan mundtlig Prøve ikke til afgjørende Resultater, maa man forbinde en skriftlig dermed; thi kan den Døvstumme udtrykke sig mundtligt, vil han ogsaa, i det mindste nogenlunde, kunne meddele sig paa Tavlen.

c) Ved en saadan skriftlig Samtale, der har til Øjemeed at erfare hans Aandsevners Tilstand, og hvorvidt han er i Stand til at meddele sig, er det altid raadeligt, at begynde med ganske simple, letfattelige Spørgsmaal; thi forstaaer han ikke Spørgsmaalet, kommer han desto lettere i Forvirring, jo mindre han maaskee vil bekvemme sig til den Tilstaaelse, at han ikke har opfattet Meningen. Helst bør man derfor til en Begyndelse vælge saadanne Spørgsmaal, om hvilke det er at forudsætte, at han maa kunne besvare dem, naar han kun kan skrive: dog bør man heller ikke spørge om saadanne almindelige Ting, hvor-

til han maaskee ganske mechanisk kunde have Svaret paa rede Haand uden at tænke derved, og hvori han kun er vant til at see en Opfordring til igjen at male visse Bogstaver op. Ere nu Svarene paa saaledes velbetænkte Spørgsmaal enten ganske rigtige eller i det mindste ikke upassende, saa kan man antage, at han ogsaa virkelig har opfattet dem, og i det mindste til en vis Grad kan gjøre sig forstaaelig paa Tavlen. Et forkeert Svar beviser imidlertid ikke det Modsatte, thi han svarer maaskee overilet, for at give sig Skin af at opfatte Spørgsmaalet lettere, end han virkelig formaaer; dog er der, hvis han svarer forkeert paa flere Ting, og især hvis han bestandig gjentager de samme Svar, Grund til at antage, at han vel kan male Bogstaver, men egentlig ikke læse og skrive. Thi male et Ord kan Enhver, enten han forstaaer det eller ikke: det kommer her kun an paa at efterligne visse Charakterer; skrive kan derimod kun den, for hvem de enkelte Bogstaver ere Tegn for visse Lyd.

d) Har man saaledes overbeviist sig om, at en Døvstum virkelig kan læse og skrive, er det ikke saa vanskeligt at komme efter hans Aandsevners og Kundskabers Omfang. Men kan man hverken samtale med ham mundtligt eller skriftligt, da har det store Vanskeligheder, naar man ikke har en Person ved Haanden, som er Tegnsproget mægtig. Og selv om slige Subjekter for øvrigt ere paalidelige, besidde de ofte ikke Dannelse nok til at kunne bruges som Tolk, da det naturligviis er af Vigtighed, at Tolken selv forstaaer, hvad der handles om, for atter at kunne forklare sig tydeligt for den Døvstumme.

Ved Forhører over Døvstumme vil Kleinschrod, at man skal betjene sig af to eedsvorne Tolke, efter først ved Samtaler om ligegyldige Ting at have overbeviist sig om, at Tolkene og Inkvisiten kan gjøre sig indbyrdes forstaaelige. Ere Tolkene uenige om Forklaringen af den Døvstummes Tegn, skal hans Svar betragtes som slet ikke afgivet: imidlertid bliver det vel under alle Omstændigheder tvivlsomt, om den gjensidige Forstaaelse har været fuldkommen. Ved Undersøgelsen angaaende **dolus** eller **culpa** o. s. v. vil Spørgsmaalene ikke lettelig kunne

gjøres Inkvisiten fuldkommen forstaaelige, og den hele Undersøgelse vil altid blive høist ufuldstændig. Dalberg mener*), at man kun bør tage Hensyn til saadanne Gebærder, som ere forstaaelige for Enhver, f. Ex. Nikken og Hovedrysten.

Trettende Kapitel.

Tilregnelighedeu hos Blinde.

Da ogsaa Synet er af en vigtig Indflydelse paa den sjelelige Udvikling, og det hele Sjeleliv i mange Henseender tager en ejendommelig Retning ved Tabet af denne Sands, er det i sin Orden, at denne Legemsfejl ikke er uden Betydning for Tilregnelighedsspørgsmaalet**). Imidlertid er det klart, at her egentlig kun kan være Tale om den Blindhed, som enten er medfødt eller opstaaet i den spæde Barndom, da den, som først er indtraadt efter Sjelelivets Udvikling, naturligviis kun kan tjene en Forbryder til Undskyldning, forsaavidt som selve Manglen af Synet har afstedkommet Misforstaaelser eller Fejltagelser.

Blindfødte, som opvoxe uden nogen passelig Opdragelse, mangle i Synet et af de vigtigste Midler til Fornuftens Udvikling. Skjønhedssandsen maa da nødvendigviis ganske komme til at mangle, og deres Følelse kan kun uddannes ensidigt. De komme aldrig til en klar Bevidsthed om dem selv og deres Omgivelser: deres Deeltagelse for Andre bliver altid ringe: de kunne ikke danne sig et klart Begreb om Godt og Ondt, Skjønt og

*) Entwurf zu einem Criminalgesetzbuche.

**) Saavidt vides er Stryck (Diss. de jure coccorum, Francofurti 1685) og Mende (Handbuch der gerichtlichen Medicin. VI. S. 275—78) de Eneste, som have undersøgt dette Punkt i forensist Henseende.

Hæsligt, Ret og Uret, og lade sig i deres Handlinger kun lede af physisk Trang, instinktmæssige Drifter, Tilbøjeligheder og Aversioner, Overtalelse eller sjelelig Tvang. Overvejer man derhos, at deres Legemsfejl ikke tillader dem at see hvad de gjøre, og kun ufuldstændigt at bedømme Retning og Virkning af deres Handlinger, saa at de mangle en rigtig Maalestok for disse, og ofte maa handle paa Lykke og Fromme, saa vil man finde det naturligt, at deres Tilregnelighed efter Omstændighederne indskrænkes eller vel endog ganske ophæves.

Blindfødte, som vel ikke have nydt en paa deres mangelfulde Organisation specielt beregnet Underviisning, men dog hvad man kalder en god Opdragelse, saa at de besidde en tydeligere Forestilling om Godt og Ondt, og om deres Pligter, ere vel i samme Grad ansvarlige for deres Handlinger, som de formaae at indsee deres Tilladelighed eller Utilladelighed, imidlertid maa man dog erindre, at Blindheden berøver dem mange Motiver, som kunne afholde Seende fra lovstridige Handlinger*). Deres Naturfejl disponerer dem desuden til Utaalmodighed og Heftighed, samt, da de paa en Maade altid maae holde sig i Forsvarsstand, til en Frygtsomhed og Mistænkelighed, der igjen opfylder dem med Nag og Hævngjerrighed, saa at der hos dem ofte kan være Motiver til Voldsomheder, som ikke vilde existere for en Seende. De Blinde have ogsaa et Anstrøg af Egensindighed og haardnakket Hængen ved gamle Vaner, som let lader sig forklare af den Besværlighed, enhver Forandring i deres Stilling og Handlemaade foraarsager dem, og den Møje, de have

---

*) Naar man betænker, siger Klein (Lehrbuch zum Unterrichte der Blinden. Wien 1819), hvor Meget af det, som i det daglige Liv gjelder for Beviis paa Levemaade og Dannelse, der mindre beroer paa Fornuftregler, end paa Konvenients, Vane og Efterligning, saa er det naturligt, at en Blind, som Intet af alt dette seer, alene af denne Grund ofte maa støde an mod Skik og Brug i det selskabelige Liv og vise en vis Stivhed og Forlegenhed, som man ogsaa bemærker hos de fleste Seende, der ikke have været vante til at bevæge sig i selskabelige Kredse.

med at finde sig tilrette i nye Forhold. Dertil kommer endnu, at den Blinde, der dog altid i mange Henseender bliver viist tilbage i sig selv og ikke kan benytte sine Omgivelser saaledes som andre Mennesker, sætter stor Priis paa sin suurt erhvervede Ejendom, og let bliver gjerrig, egennyttig og havesyg — et Træk, der er af desto større Vigtighed, da det turde tjene som formildende Omstændighed ved Tyverier, som begaaes af Blinde. Endelig gjør deres svagt udviklede Følelser, og deres Uformuenhed til at see Udtrykket af fremmed Smerte og Lidelse dem mindre deeltagende og medlidende, og berøver dem den nødvendige Maalestok for hvad de gjøre, om de end kjende de almindelige Virkninger deraf. — I Henhold til Ovenstaaende taler altsaa Billigheden for, at ogsaa denne Klasse af Blindfødte under iøvrigt lige Omstændigheder ansees for mindre strafbare end Seende.

Hvad endelig saadanne Blindfødte angaaer, som have nydt en paa deres manglende Syn specielt beregnet Underviisning ved en methodisk Skærpelse og Benyttelse af Følesandsen, da har man i Henseende til Imputationen betragtet dem som staaende paa lige Trin med de Seende, undtagen forsaavidt som Blindheden kan hindre dem i at undgaae en eller anden Handling. Ikke destomindre vil selv den bedste Underviisning dog ikke kunne erstatte Synets Indflydelse paa den sjelelige Udvikling: de beholde ogsaa i ethvert Fald de ovennævnte Ejendommeligheder, og staae følgelig i flere Henseender ikke ganske paa samme Punkt som andre Mennesker. Heller ikke denne Klasse af Blindfødte kan altsaa i Virkeligheden være tilregnelige eller strafbare aldeles i samme Grad som Seende.

Fjortende Kapitel.

Tilregneligheden hos Frugtsommelige.

Svangerskabet er en saa betydningsfuld Proces, at dens Indflydelse ikke kan indskrænke sig til den somatiske Sphære alene, men griber saa dybt ind i det Sjelelige, at den formaaer at bevirke mangehaande psychiske Abnormiteter, som ophæve den frie Villie og med den Tilregneligheden. Det er ogsaa en mere end tilstrækkelig bekræftet Erfaring, at det nøje konsensuelle Forhold mellem Uterinsystemet og Hjernen hyppigt lader Svangerskabet blive Aarsag til virkelig Affindighed*). En saadan Tilstands Forhold til Imputationen er nu klar nok, og vi skulle derfor her kun beskjæftige os med de Anomalier af Begjereevnen, som forekomme hos mange Frugtsommelige: de saakaldte Lyster.

En nærmere Undersøgelse af Aarsagen til disse Lyster vil vise, at de ere somatisk-psychisk begrundede i Svangerskabet selv**). De somatiske og psychiske Livsyttringer foregaae efter en og samme Norm (see ovenfor S. 148). Aandssphæren svarer til Nerve og Sandsevirksomheden, Villien til Bevægelsen, og Gemyttet til Dannelsesvirksomheden. Begge de sidstnævnte

---

*) Wolfart fortæller om en Kone, som hvergang hun gik frugtsommelig med en Dreng, var fuldkommen affindig fra tredie Maaned til Fødselen, da hun atter fik sin Forstand (Asklepieion 1811, Nr. 12). — En Kone leed under Svangerskabet af den Monomani at hun skulde dø, og forgav begge sine Døttre med Opium, for at de ikke skulde blive ulykkelige efter hendes Død. Hun blev 9 Gange frugtsommelig, og var hvergang melankolsk. (Reil og Hoffbauer: Beiträge zur Beförderung einer psychischen Kurmethode, 2. Bd.). — Flere Exempler findes i Forfatterens Pathologie der psychischen Krankheiten, S. 237—39.

**) De forekomme ogsaa hos drægtige Dyr. Osiander (Handbuch der Entbindungskunst) fortæller om en Ko, som hver Gang den var med Kalv, var meget begjerlig efter at æde Linned og Papir. Ogsaa hos drægtige Hjorte har man iagttaget en Drift til at æde Papir.

Livsyttringer lade sig betegne som psychisk og somatisk Begjering. Ligesom nu Gemyttet yttrer sig paa dobbelt Maade, positivt, som egentlig Begjering, og negativt som Afsky, saaledes fremtræder den tilsvarende somatiske Livsproces baade positivt som Stofoptagelse og egentlig Reproduktion, og negativt som Udsondring af Stoffer, Se- og Exkretion. I denne Analogi mellem Gemytslivet og Legemets produktive Sphære er nu ogsaa en gjensidig Vexelvirkning mellem begge begrundet; og da hele Kvindens Liv under Svangerskabet koncentrerer sig i en Dannelsestendents, som slaaer kraftige Rødder i hendes hele Organisation, er det let forklarligt, at den somatiske Begjering, som her har grebet saa vidt om sig og befinder sig paa sit Højdepunkt, ogsaa drager den psychiske med sig, saa at denne i sine excessive Yttringer udtaler sig i de sælsomste og meest abnorme Lyster.

Spørgsmaalet om disse Lysters Forhold til Imputationen lader sig nu ikke besvare i Almindelighed; men ethvert konkret Tilfælde udfordrer en speciel Bedømmelse. Det kan naturligviis aldrig lade sig forsvare, at enhver Frugtsommelig ustraffet skulde have Lov til at gjøre Alt, hvad hun kunde føle Lyst eller Drift til: men man kan heller ikke nægte, at der forekommer Lyster i Svangerskabet, som ophæve Fornuftens Herredømme og Villiens Frihed. I ethvert enkelt Tilfælde maa altsaa den Paagjeldendes somatiske og sjelelige Tilstand nøje undersøges med særeget Hensyn til Lystens Intensitet, og viser det sig da, at denne har været stor nok til at beherske den Frugtsommeliges Fornuft og frie Villie, kan der naturligviis heller ingen Tilregnelighed finde Sted.

De Indvendinger, man har opkastet imod denne Anskuelse, ere ikke af stor Betydning. Saaledes mener Jarcke*), at den Frugtsommeliges Lyster ingen Indflydelse bør have paa Imputationen, thi — siger han — hun straffes jo ikke, fordi hun føler Lysten, men fordi hun lader sig henrive deraf til ulovlige Handlinger. Dette er nu imidlertid en aabenbar Misforstaaelse af Spørgsmaalet; thi Tilregneligheden ophæves naturligviis heller

*) Die Lehre von der Aufhebung der Zurechnung. Berlin 1829.

ikke, førend Driften stiger til en saadan Grad, at Villiens Frihed tilintetgjøres. Ogsaa Flemming fejler, i det han vel anerkjender Svangerskabets Indvirkning paa Nervesystemet, ja endog indrømmer, at det kan foraarsage sygelige Sindstilstande, men dog ikke vil have de Frugtsommeliges Lyster betragtede som psychiske Anomalier, der kunde begrunde Utilregnelighed; thi saadanne Drifters Uimodstaaelighed, siger han*), er kun relativ, og beroer paa Omstændighederne, for saa vidt som disse enten lade den Interesse, som Lysten betinger, eller en anden og modsat Interesse tage Overhaand: denne relative Uimodstaaelighed finder nu Sted i ethvert Tilfælde, hvor Mennesket lader sig henrive af sine Begjerligheder, hvorimod den absolute Uimodstaaelighed kun kan antages i Affindigheden. Vil man altsaa tillægge de Frugtsommeliges Lyster en absolut Uimodstaaelighed, maa man betragte dem som affindige, og dertil er man kun i enkelte Tilfælde berettiget. — Men vi have allerede flere Gange bemærket, at det er en stor Vildfarelse, naar man betragter de fuldstændigt udviklede Affindighedsformer som de eneste psychiske Alienationer, der kunne begrunde Utilregnelighed; og det er ligesaa urigtigt at antage Sindssygdom i Ordets sædvanlige snevrere Betydning for en nødvendig Betingelse, naar Talen er om en Begjerligheds absolute Uimodstaaelighed. Det er dog ustridigt i fuldkommen Samklang med fornuftige psychologiske Grundsætninger, naar Retten frikjender en ung Pige, der bliver Brandstifterske i Pubertetsaarene, paa Grund af at hun beviislig er underkastet Branddriften, eller et Individ, der har befundet sig i den højeste Grad af Affekt, uagtet hverken den Ene eller den Anden lider af nogen af Sindssygdommenes mere udviklede Former. Iøvrigt kunne vi ogsaa betragte Sagen fra et andet Synspunkt. Hvem der er hjemfalden til en Begjerligheds eller en Drifts absolute Uimodstaaelighed, er psychisk syg, thi han har mistet Villiens Frihed og er følgelig utilregnelig. Man maa da opstille Villiens Sygdomme som en ny Klasse af Affindigheden (see S. 222),

---

*) Archiv für mediciniſche Erfahrung. Jan. Febr. 1830.

hvori alle absolut uimodstaaelige Drifter og Tilbøjeligheder faae deres Plads. Forsaavidt kan man virkelig betragte en Frugtsommelig, der ej kan modstaae sine Lyster, som affindig, lidende af Sygdom i Villien*).

*) Hoffbauer inddeler de Frugtsommeliges Lyster i legemlige og psychiske, efter de Forhold, hvori de nærmest ere begrundede. De legemlige Lyster kunne ofte slet ikke kaldes unaturlige, da de ikke ere andet end Yttringer af Sundhedsinstinktet, der fremtræde stærkt under Svangerskabet, og vel vækkes af den abnorme Legemstilstand, men dog selv ikke ere sygelige, da de netop gaae ud paa at fjerne hiin Tilstand. De psychiske Lyster derimod ere altid unaturlige, fordi Fornuften her har tabt Herredømmet over den ikke instinktmæssige sandselige Begjerlighed. Gjenstanden for de legemlige Lyster er altid Noget, som skal afhjelpe en legemlig Trang, der udtaler sig i en ubehagelig legemlig Fornemmelse: de psychiske derimod gaae ud paa Gjenstande, som i det Høieste Phantasien kan give Værd. De legemlige Lyster gaae ud paa Ting, som i egentlig Betydning falde i Sandserne, navnlig saadanne, som opfattes gjennem Smagens og Følelsens Sands. De psychiske Lyster gaae mere ud paa Besiddelsen, de legemlige mere paa Nydelsen. Naar en frugtsommelig Kone f. Ex. seer en Frugt, og i en for hendes Tilstand ganske naturlig Følelse af Mathed, venter Vederkvægelse deraf, saa er hendes Begjerlighed efter denne Frugt en legemlig Lyst; men vækker den hendes Begjerlighed ved sin Skjønhed og Sjeldenhed, da opstaaer der en psychisk Lyst. I første Fald er det hende om Nydelsen at gjøre, og hun vil fortære den, i sidste Fald gjelder det kun om Besiddelsen, og hun vil gjemme den. Forøvrigt kan der ogsaa finde en blandet Tilstand Sted, saa at en Lyst fra først af kan udspringe af Sundhedsinstinktet, have en ganske naturlig Gjenstand, og endnu ikke være steget til en saa ubetvingelig Grad, at den egentlig fortjener Navn af Lyst i den Betydning, vi her tillægge Ordet; men først ved senere indtrædende psychiske Aarsager naae en saadan Høide, at den bliver uimodstaaelig. — Man seer for Resten let, at denne Distinktion er uden synderlig Betydning for den retslige Psychologi, da det ene og alene er Driftens Styrke, hvorpaa det ved forensiske Spørgsmaal kommer an.

Femtende Kapitel.

Tilregneligheden hos Barselkvinder.

§ 1.

1. For at kunne fælde en rigtig Dom over Tilregneligheden under og umiddelbart efter Fødselen, udfordres først og fremmest et nøje Kjendskab til den sjelelige Forfatning, som kan forekomme hos Fødende og nylig Forløste. Vi skulle i denne Henseende fornemmelig følge Henke, som*) opstiller sex forskjellige Hovedtilstande.

a) Stor Mathed og Svækkelse umiddelbart efter Fødselen forekommer som bekjendt saare hyppigt ved svære Forløsninger, som Følge af Anstrengelse, Smerte, Nerveryslelse, Blodtab, o. s. v. Men ogsaa efter naturlige, ja efter hurtige Fødsler angribes den Forløste ikke sjeldent af en Mathed, der kan stige til Afmagt, men hos gifte Koner sædvanlig snart hæves ved **analeptica** og Forfriskninger. Det er meget forklarligt, at en saadan Udtømmelse af Livskræfterne selv efter lette Fødsler endnu snarere kan indtræde hos hemmeligt Fødende, der under Nedkomsten ere givne til Priis for de heftigste Sindsbevægelser, Skam, Angest, Skræk og Fortvivlelse, og ovenikjøbet mangle enhver venlig Hjelp. Om end Sandsning og Bevidsthed ikke ganske tabes, kan den legemlige Svækkelse dog være saa stor, at Moderen med den bedste Villie virkelig ikke formaaer at yde Barnet Hjelp.

b) Bedøvelse og Tab af Sandsningen i forskjellige Gradationer og af forskjellig Varighed forekommer ogsaa daglig hos Fødende og nylig Forløste, og vilde uden de Midler, man anvender til at forebygge denne Tilstand, være endnu hyppigere. Dette er en Erfaring, som ikke maa overses ved Bedømmelsen af den Anklagedes Udsagn om Intet at vide af hvad der er forefaldet.

---

*) Abhandlungen aus dem Gebiete der gerichtlichen Medicin, 4de Bd. S. 231.

c) Sovesyge, Afmagt og Skindød maa ogsaa her komme i Betragtning, forsaavidt som disse Tilstande ophæve Bevidstheden, Følelsen og den vilkaarlige Bevægelse. Det er muligt at hele Fødselsakten kan gaae for sig i en saadan Forfatning, saa at Forløsningen er tilendebragt, uden at Konen veed det mindste deraf*).

d) Som Følge af den heftige Anstrengelse og Incitation af Nervesystemet under Fødselsarbejdet, kan en Forvirring af Sandserne i større eller mindre Grad indtræde. En gift Kone blev under Forløsningen saaledes overvældet af Smerterne, at hun stødte Lægen fra sig, og løb ud af Huset i Mulm og Mørke. To Timer efter fandt man hende liggende i Haven, gjennemvaad og med Ansigtet og Hænderne blodige. Hun havde født, men Barnet var der ikke, og blev først efter megen Søgen fundet dødt i en aaben Brønd i Nærheden. Konen var af Vanvare faldet deri, var der først kommet til sig selv, og havde under Anstrengelsen for at redde sig tabt Barnet. Vistnok kan

---

*) Henke har saaledes (Abhandl. 1ste B. S. 43) samlet flere Exempler derpaa. — Wildberg (Handb. d. gerichtl. Med. S. 133) fortæller om et Fruentimmer, der fødte i en bevidstløs Tilstand, som Følge af en Væltning. — Mende (Handbuch d. gerichtlichen Medicin, 3. Bd. S. 544) iagttog en Pige, som paa Grund af Veernes Heftighed tabte Bevidstheden. I denne Tilstand traadte Barnets Hoved ned i det lille Bækken: han endte Fødselen med Tangen, og først efterat Placenta var afgaaet, kom Pigen til sig selv, men vidste aldeles Intet af hvad der var passeret. — Schreyer meddeler i Henkes Tidsskrift, 24de Supplementhefte, to Tilfælde, hvor gifte Koner, som lede af Konvulsioner, fødte i en bevidstløs Tilstand, og bagefter havde ondt ved at overbevise sig om, at Fødselen virkelig var overstaaet. — Jörg (die Zurechnungsfähigkeit der Schwangern und Gebärenden, Leipzig 1837, S. 115) har flere Gange anvendt Kunsthjelp hos Barselkvinder, der lede af Eklampsi, uden at de vidste deraf. — Sammenlign ogsaa Heister, dissert. de partu mirabili, in somno profundo matris facto. Helmst. 1751.

Konstitutionen, Temperamentet, Helbredstilstanden og Fødselens Beskaffenhed betinge store Forskjelligheder; men afgjort er det dog, at Fødselsakten, uden Hensyn til Sindsbevægelser eller Nervetilfælde, i og for sig kan bevirke en Sandseforvirring af kortere eller længere Varighed. Mende benægter rigtignok dette i sin Handbuch der gerichtlichen Medicin, og mener, at denne Tilstand har sin Grund i tilfældigt tilstødende Omstændigheder; men paa andre Steder i samme Værk (§ 1725 og 1727) tilskriver han dog Yttringerne af en forandret Sensibilitet den almindelige Tilstand ved Fødselen, og nævner Krampe, Afmagt, Affindighed og Bevidstløshed hos de Fødende som Udartning af Sensibiliteten.

Imidlertid maa dog de psychiske Potentser, Gemytstilstanden, Affekter og Lidenskaber udøve en meget væsentlig Indflydelse. Det er afgjort vist, at der gives ikke faae enkelte Tilfælde, hvor Forløsningens Øjeblik, især hos Førstefødende og ved besværlige Fødsler, og fornemmelig naar Forskrækkelsen over en uventet Nedkomst og den martrende Tanke om en sørgelig Fremtid slutter sig til de heftige, angstfulde Smerter — frembyder et sandt Billede af den højeste Forstyrrelse, Bedøvelse eller Sandsesløshed. Og en saadan Tilstand indtræder netop allerhyppigst der, hvor den i kriminel Henseende har størst Krav paa Opmærksomhed: hos Saadanne nemlig, som efter et hemmeligholdt Svangerskab nedkomme ene og forladte. Den Skændsel, den ugifte Barselkvinde seer sig given til Priis for, er en mægtig psychisk Potents, som ingensinde tør oversees. Udentvivl ligger den væsentligste Grund, hvorfor Barnemord nuomstunder er mindre hyppigt, i den Omstændighed, at den offentlige Mening nu bedømmer en ugift Moder mindre strengt, end tidligere, da almindelig Foragt og offentlig Vanære var en sikkrere Følge af et Fejltrin. At Hittebørnshospitaler ikke have været et tilstrækkeligt Præservativ mod Børnemord, lader sig vel forklare deraf, at Motiverne dertil mindre maa søges i Bekymring for at faae Barnet ernæret, end i Frygt for den Skam, som kom-

mer til at hvile paa Moderen*). Efter Jörgs Overbeviisning**) lader Barnemord og Fosterfordrivelse sig langt lettere forebygge end mange dermed beslægtede Forbrydelser, da det hverken begaaes af Had eller Egennytte, men af Skam, Frygt og Fortvivlelse. De saakaldte Fornikationsstraffe, der dog i Grunden gaae ud paa at straffe Yttringen af en Naturdrift, have ej blot viist sig at være unyttige, men befordre endog Børnemordene, en Anskuelse, som allerede i forrige Aarhundrede fra flere Sider blev udtalt og har gjort sig gjeldende i adskillige nyere Lovgivninger***).

Den abnorme Tilstand af Sensibiliteten under Fødselen udtaler sig tydeligt i de pludselige Gemytsforandringer og Bevægelser hos ellers forstandige og ikke forsagte Koner, Forandringer, der ofte slet ikke staae i Forhold til deres Charakteer. Herhid hører et fremmed og vildt Blik, forandrede Ansigtstræk, Senehoppen, krampagtige Bevægelser, Kuldegysninger o. s. v. Den tredie og fjerde Fødselsperiode ligne ofte et virkeligt Anfald af Vanvid: Konens Yttringer vise at hun ophører at være sig selv mægtig, Trækninger, Konvulsioner og Delirium optræde og vedblive undertiden endnu efter Fødslen****). Denne Omstændighed er naturligviis af stor Vigtighed ved Bedømmelsen af mangt et Barnemord. Wigand†) har kjendt flere dannede og brave Koner, som i Ærgrelse eller Raseri over Fødselssmerterne endnu hele Timer efter Forløsningen hverken vilde see

---

*) **Remacle: des hospices d'enfans trouvés en Europe. Paris 1838.**

**) Die Zurechnungsfähigkeit der Schwangern und Gebärenden. Lpz. 1837.

***) Kriminallovgivningen i Frankrig, Østerrig, Preussen og Baiern har stiltiende banlyst Fornikationsstraffene. I Storhertugdommet Hessen og i Kongeriget Sachsen ere de ophævede ved specielle Lovbud.

****) Nägele i Erfahrungen und Abhandlungen aus dem Gebiete der Krankheiten des weiblichen Geschlechts. Mannheim 1812.

†) Der Geburt des Menschen, herausg. v. Nägele. Berlin 1820.

Mand eller Barn. Det er ogsaa bekjendt, at visse Dyrearter strax efter Fødslen kaste sig over deres Unger med et Slags Raseri og bide dem ihjel, eller vel endog æde dem*). Er det nu ikke tænkeligt, at en lignende Incitationstilstand kunde drive Barnemorderſken til sin Misgjerning? Wigand paastaaer fremdeles**), at de fleste præcipiterede Fødsler afhænge af en tetanisk Tilstand i Livmoderen, som fornemmelig foraarsages af Skræk eller Frygt, en Mening, som blandt Andet ogsaa finder Bekræftelse i den noksom bekjendte Omstændighed, at den Fødendes Angest, naar Lægen gjør Anstalter til at anvende Instrumentalhjelp, pludselig formaaer at forvandle en langsom Fødsel til en meget hurtig. Under en saadan **tetanus uteri**, ja endog hele Kvarteer efter Forløsningen, udvikler der sig konsensuelt en ejendommelig Hjerneaffektion, saa at den Barslende bliver som rasende, springer ud af Sengen, slaaer og bider om sig, kort: gebærder sig saaledes, at man ikke kan betvivle en temporær Aandsfraværelse. Da nu en Fødsel i Dølgsmaal vistnok altid foregaaer under stor Angest og Frygt, og som oftest meget hurtigt, saa mener han, at denne hurtige Fødsel vel ni Gange af ti turde beroe paa en **tetanus uteri**, foraarsaget af Skræk og Angest; og da hiin tetaniske Tilstand altid ledsages af Aandsfraværelse, Heftighed, Raseri eller lignende Gemytsanomalier, bliver det et Spørgsmaal, om et Barnemord strax efter Fødslen nogensinde kan være tilregneligt; om det ikke bliver begaaet i et Øieblik, da den tilfældige Forstemning af Gemyttet har i det mindste ligesaa stor Andeel deri, som en ond Villie;

---

*) Henkes Tidsskrift, 1830, 1. H., meddeler en Jagttagelse af en Ko, der kælvede første Gang, og saasnart den, efterat Alt var overstaaet, fik Øie paa Kalven, blev formelig rasende, gik løs paa den med Hornene, brølede, skummede, reiste Haarene, rullede med Øinene, sled sig løs og kun kunde holdes med Jernkjeder. Dette Raseri varede i 6 Timer, hørte efterhaanden op, og var næste Morgen ganske forsvundet.

**) Kopp's Jahrbücher der Staatsarzneikunde, 9de Aarg.

og om man ikke ligesaafuldt maa frikjende Barnemorderſken, ſom den, der ombragte ſin Elſkede i en aabenbar **furor uterinus.** Sluttelig bemærker han endnu, at ved ſaadanne præcipiterede og ſig ſelv overladte Fødſler døe Børnene i Reglen, eller komme i det mindſte ſaa ſvage til Verden, at de ikke leve, hvortil Grunden ligger i Uterinkontraktionernes uafbrudte Vedvaren, ſom ophæver den nødvendige Forbindelſe mellem Moderen og Fosteret, og udſætter dettes Lever for et farligt Tryk, ſaa at man aldrig med Beſtemthed kan paaſtaae, at det dræbte Barn, uagtet den begyndte Reſpiration, vilde have vedblevet at leve; thi Lungeprøven kan vel viſe, om Barnet har aandet, men ikke om det vilde have vedblevet at aande, hvis det ej var blevet dræbt.

e) Nervetilfælde med ophævet Bevidſthed, Epilepſi, Katalepſi, Somnambulisme, ere juſt ikke almindelige under og efter Fødſlen, men man har dog flere Gange iagttaget dem, ogſaa hos Saadanne, ſom have været miſtænkte for Barnemord.

f) Endelig kunne Fødende angribes af febrilſk Delirium og alle Sindsſygdommenes Former, ſelv om Fødſlen er normal, og forløſes i denne Forfatning. Montgomery har leveret adſkillige interesſante Jagttagelſer af et forbigaaende Banvid i det Stadium af Fødſlen, hvor Barnets Hoved paſſerer Modermunden*), og ſom undertiden ſkal være ſaa kortvarigt, at det let overſees. I ſlige Tilfælde af kortvarige Alienationer vil Afgjørelſen undertiden være meget vanſkelig, ſaavelſom ogſaa naar Affindigheden er latent. Her maa man da vel overveje, hvad allerede oftere er anført, at hverken Manglen af Affindighedens ſædvanlige pſychiſke Symptomer eller tilſtedeværende Overlæg og Planmæsſighed i Udførelſen beviſer, at Individet har beſiddet Fornuftens og Frihedens Brug.

2. Omendſkjøndt nu enhver af diſſe nylig anførte ſex Tilſtande afgiver en tilſtrækkelig Undſkyldning for de Handlinger, ſom den Fødende eller nylig Forløſte i en ſaadan Forfatning kan begaae, navnlig imod Barnet, ſaa maae vi dog betragte

---

*) I Dublin Journal, Vol. V., 1834.

dem fra et dobbelt Synspunkt, efterſom Talen blot er om en Undladelſe af den nødvendige Hjelp for Barnet eller om udøvet Vold imod det. De under **a**, **b** og **c** anførte Tilſtande charakteriſere ſig nemlig derved, at ved Siden af Villiens og Bevidſthedens Ophævelſe er ogſaa Følelſe og Bevægelſe hindret eller ganſke ophørt. En ſaadan Forfatning kan altſaa blive Aarſag til at den Nyfødte ikke erholder den uundværlige Hjelp, og Døden kan under disſe Omſtændigheder blive en Følge, fordi Navleſnoren ikke er bleven underbunden, eller fordi Aandedrættet er forhindret, i det den ſejge Sliim i Luftvejene ikke er bortſkaffet, eller Barnet er blevet liggende mellem Moderens Laar med Anſigtet i Vand og Skarn eller mod Klæder og Dyner; fremdeles fordi Barnet ikke er blevet paaklædt og har manglet Varme, Pleje, Næring og anden Hjelp. Naar Barnet altſaa er omkommet paa en Maade, ſom lader ſig forklare af en ſaadan lidende Tilſtand hos Moderen og hendes deraf følgende paſſive Forhold, kan dets Død ikke lægges hende til Laſt, ſaafremt det kan godtgjøres, at hun virkelig har befundet ſig i en af hine tre Tilſtande. Men det er en Selvfølge, at de ikke kunne tjene til Undſkyldning for nogen aktiv Mishandling. De under **d**, **e** og **f** anførte pſychiſke Tilſtande derimod, ſom ved Siden af en uhindret eller vel endog ſygelig inciteret Bevægelſesevne ophæver Bevidſthed, Fornuft og Frihed, afgive en tilſtrækkelig Undſkyldning for poſitiv Voldſomhed fra Moderens Side imod Barnet.

Beraaber nu en formeentlig Barnemorderſke ſig paa at have befundet ſig i en eller anden af hine abnorme Tilſtande under Fødſlen, maa denne Undſkyldning gjelde, ſelv om Skinnet ſkulde være hende imod, ſaalænge ſom det Modſatte ikke er beviiſt enten af retslig-medicinſke Grunde eller af andre Indicier. I denne Henſeende vil da en Underſøgelſe af følgende Punkter ofte kunne give Oplysning*).

a) Man maa underſøge, om der er Grund til at antage, at den Anklagede er bleven overraſket af ſin Nedkomſt, ſaa at

---

*) See **Mittermaier** i neues Archiv des Criminalrechts, 10. Bd.

hun selv ikke kunde vente den, en Omstændighed, som maa svække Formodningen om forsætlig Hemmeligholdelse af Svangerskabet. Der er saaledes stor Forskjel paa, om Inkvisitinden sidst i syvende Maaned pludselig er bleven overrasket af Veerne paa et ensomt Sted, og Barnet omkommer, eller om det mister Livet, naar hun føder til rette Tid, og med Forsæt unddrager sig Menneskers Nærhed, eller i det afgjørende Øieblik forsmaaer den Hjelp, hun let kunde faae.

b) Ikke mindre Opmærksomhed fortjener det Sted, hvor Fødslen er gaaet for sig, om det nemlig i og for sig er farligt, og saaledes har Skinnet af at være valgt med Flid, om hun har født paa sit sædvanlige Opholdssted, eller paa et Sted, der vel kunde medføre Fare for Fosteret, men dog under Omstændigheder, som vise Tilfældigheden af at hun befandt sig der, da Fødslen indtraadte.

c) Det er naturligviis af Vigtighed at kjende Fødslens nærmere Beskaffenhed, om den stod længe paa, og fra Begyndelsen gav sig tilkjende ved sikkre Tegn, saa at den Fødende maatte have været betænkt paa at forskaffe sig Bistand, eller om den begyndte saa pludseligt og forløb saa rask, at man kan fæste Lid til hendes Forsikkring om Umuligheden af at tilkalde Nogen, fremdeles om særegne Omstændigheder, saasom Omslyngning af Navlesnoren, abnormt Leje af Barnet o. s. v., der maatte forhale Fødslen, have været tilstede. Det maa i denne Henseende søges oplyst, hvorledes den Fødende bar sig ad fra de første Symptomer paa den begyndende Nedkomst indtil Fødslens Ende, i hvilken Stilling hun befandt sig, og hvad hun gjorde for at fremme Forløsningen.

d) Heller ikke maa det overseés, hvorvidt den Fødende, selv om hun maa antages at være bleven overrumplet af sin Nedkomst, var i Stand til at erholde Bistand eller ikke: om der f. Ex. var Folk i hendes Nærhed, som hun søgte at fjerne, eller om hun selv raabte om Hjelp, uden at dog Nogen kom.

e) Fremdeles maa det underkastes en nærmere Prøvelse, hvorvidt Inkvisitinden under sit Svangerskab har truffet Forbe-

redelser til sin Nedkomst, om hun f. Ex. har sørget for Børnetøj og for at faae Barnet anbragt, eller Intet foretaget sig, som kunde hentyde paa Omsorg for Barnet.

f) Endelig kommer den Anklagedes Aandskraft, Erfaring og Charakteer i Betragtning. En Person med ringe Sjeleevner, som har været opdragen i fuldkommen Uvidenhed om de nærmere Omstændigheder ved en Fødsel og aldrig havt Lejlighed til at erfare, i hvad Tilstand en Fødende befinder sig; eller en ung Pige, hvis Ængstelighed og Undseelighed gjør hende det vanskeligt at hjelpe sig ud af en saadan Forlegenhed, maa bedømmes ganske anderledes, end et forfarent, kraftigt, resolut Fruentimmer, der er indviet i Fødselsaktens Hemmeligheder.

Blandt de Forfattere, hvis Anskuelser af Tilregneligheden hos Barselkvinder ikke stemme overeens med den ovenfor fremsatte, mener Wildberg*), at der maa finde en tidligere Disposition til Sindssygdomme Sted, for at man kan være berettiget til at antage Fødselsakten alene for tilstrækkelig Aarsag til en saadan abnorm Sindstilstand, at Moderen dræber sit Barn. Men det har forlængst været bekjendt, og er nokſom godtgjort af Erfaringen, at selv de ubetydeligste somatiske Abnormiteter ofte kunne bevirke Sindssygdomme uden tidligere Disposition, og dette gjelder fornemmelig om Anomalierne i Sexualsphæren. De forskjellige psychiske Alienationer, som indtræde, naar Evolutions- og Revolutionsperioderne ikke forløbe normalt, saavelsom under Svangerskabet og Laktationen, og som ere aldeles uafhængige af enhver Disposition, ere talende Beviser herfor. Hvorfor skulde nu psychiske Alienationer ikke ogsaa kunne finde Sted i Fødslen uden en speciel Disposition, da denne Akt dog griber saa dybt ind i hele Organismen og navnlig i Nervesystemet? Buchheims Mening, at den Ufrihed, som maaskee kunde indtræde under selve Fødselsakten, ogsaa maatte være forbi, saasnart Forløsningen er til Ende, er kun en vilkaarlig Paastand, thi naar først Forstemningen i Uterus har frembragt en sygelig Tilstand i

*) I hans Magazin für gerichtliche Arzneiwissenschaft, 1. Bd. 1. H.

Hjernen, indsees det ikke, hvorfor den sidstnævnte Affektion ikke skulde kunne vare længere end selve Fødslen.

Det er en meget stor Fejl, at man sædvanlig er forud indtaget imod Fruentimmer, som føde udenfor Ægteskab, og tilbøjelig til at betvivle deres Udsagn for Retten, ja endog til at betragte mange Omstændigheder ved deres Nedkomst med mistænkelige Øine, som dog ligesaa ofte finde Sted hos gifte Koner. Klein har i Harles Jahrbücher d. deutsch. Med. u. Chir., Bd. 3, meddeelt flere Tilfælde, som vise, hvor forsigtig man maa være med at antage forsætligt Barnemord. Saaledes fortæller han om en Dame, der allerede een Gang havde født med stor Lethed, og nu befandt sig mod Slutningen af det andet Svangerskab. En Nat begyndte Veerne, om Morgenen Klokken halv fem gik Vandet, og den var endnu ikke fem, da Klein var hos Konen, hvem han traf siddende paa Natstolen. Hun fortalte ham, at hun tre Gange havde mærket Vandet gaae. Da hun havde reist sig, undersøgte han hende, og fandt Modermunden udvidet og slap, men intet Spor af noget Barn. Fingeren var meget blodig, og det faldt ham ind at see efter i Natstolen, hvor han da forefandt baade Barnet og Efterbyrden, som endnu hængte sammen. Natstolen var for Reenligheds Skyld fyldt med Vand, og deri havde nu Barnet ligget i 42 Minutter. Det kom imidlertid til Live igjen. Fødslen var altsaa gaaet for sig uden Moderens Vidende, endskjøndt hun havde været ved sin fulde Samling. Men sæt nu, at dette var passeret et ugift Fruentimmer: om hende havde man uden Betænkning antaget, at hun havde lagt det an paa at ombringe Barnet. — Selv i Fødselsstiftelser har man havt Fødsler, ledsagede af saadanne Omstændigheder, som nødvendig maatte vække stærk Mistanke om Barnemord, hvis de ikke havde været Gjenstand for Jagttagelse. I denne Henseende er følgende Casus høist mærkværdig*). En 24aarig Bondepige fra Omegnen af

---

*) Meddeelt af Kluge i Mediciniſche Zeitung vom Vereine für Heilkunde in Preussen, 1833, Nr. 22.

Berlin blev mod Slutningen af sit Svangerskab den 29de Juni 1816 optaget i Chariteen. Hun var en kraftig Konstitution, havde bestandig befundet sig vel baade før og under dette hendes første Svangerskab, og vedblev at være rask i Hospitalet, hvor hun opholdt sig hele den sidste Maaned før Fødslen, og viste sig stille og beskeden, godmodig, venlig og arbejdsom. Men da Veerne begyndte at indfinde sig d. 30te Juli om Aftenen Kl. 6, forandrede hendes Opførsel sig pludselig: hun viste sig gjenstridig mod alle Formaninger, vilde ikke blive paa Fødselsstuen, fornærmede sine Omgivelser, ja tillod sig endog Haandgribeligheder, i det hun under gemene Skjeldsord slog den undersøgende Læge. Saameget denne Opførsel end forundrede de Tilstedeværende, var der dog Ingen som tænkte paa en temporær Affindighed, da Puls og Temperatur vare normale, og intet egentligt Delirium fandt Sted. Man tilskrev altsaa denne Forandring blot Fødselssmerterne, hvis Heftighed lod hende tabe Selvbeherskelsen og røbe sin sande Charakteer. Men omendskjøndt Fødselsvejene, Veerne og Barnets Leje vare normale, fremmedes Fødselen dog kun meget lidt, da hun undertrykte Veerne i Stedet for at bearbejde dem. Næste Dags Middag havde Hovedet allerede flere Timer staaet dybt nede i Bækkenet uden at komme videre, og da der indfandt sig krampagtige Tilfælde, lagde Kluge Tangen an, og forløste hende med en fuldbaaren Pige, hvorpaa Moderkagen strax kom af sig selv. Endnu under Forløsningen viste hun den samme Opførsel, skjeldte Kluge ud, og traadte ham heftigt imod Brystet. Neppe var Barnet draget frem, før hun greb efter det med stor Ivrighed, for, som hun sagde, at dreje Halsen om paa det. Hun blev nu bragt til et separat Værelse og forblev under Opsigt, medens Barnet blev overgivet til en Anden. Hun sov ikke, men forholdt sig ganske rolig uden at tale, indtil om Eftermiddagen Kl. 4, da hun pludselig ganske forundret spurgte Oppasserſken, der just gik forbi Sengen, hvorledes hun var kommen her. Det blev hende sagt, at hun havde født, og da hun ved at føle paa sit Underliv overbeviste sig derom, forlangte hun at faae Barnet. Dette

blev afslaaet, fordi hun havde villet gjøre det Fortred, og da hun nu i Løbet af Samtalen erfarede de nærmere Omstændigheder, kom hun i saa stærk en Bevægelse, at Kluge maatte hentes. Han forefandt hende utrøstelig og sønderknust, lod hende faae Barnet og blev nu Vidne til de meest rørende Yttringer af den opvaagnede Moderfølelse. Hvad der var passeret med hende, kunde hun hverken dengang eller senere erindre; men hun var nu ligesaa beskeden, venlig og godmodig, som før Fødslen, plejede Barnet med den største Omhu, og forlod Anstalten aldeles rask. I retslig-psychologisk Henseende fortjener dette Tilfælde unægtelig stor Opmærksomhed. Havde denne Pige født uden Bistand paa et eensomt Sted, havde hun virkelig myrdet Barnet, og efterat være kommet til sig selv, af Frygt for Følgerne nedgravet Liget, vilde man da bagefter have troet, at hun havde begaaet denne Gjerning i en bevidstløs Tilstand? Og vilde Omstændighederne ikke efter al Sandsynlighed have ledet til et Justitsmord?

§ 2.

Med Hensyn til Tilregneligheden i Barselsengen er endnu Følgende at mærke.

Barselsengen er et Efterstadium af Svangerskabet, og Melkeafsondringen en fortsat Dannelsestendents og Produktion for den Nyfødte. Brysterne og Livmoderen staae her i et nøje konsensuelt Forhold indbyrdes og tillige til Hjernen. Barselsengen frembyder altsaa en saare almindelig Kilde til psychiske Alienationer. De forudgaaede Udtømmelser, de heftige Fødselssmerter, de tilfældige Konvulsioner o. s. v., foranledige Sindssygdomme, hvis Hovedtræk er Forvirring af Forestillingerne, usammenhængende Snaksomhed, lystige Delirier, Skamløshed o. s. v. Forstyrrelser af Lochierne bevirke Kongestioner til Hovedet og sjelelige Abnormiteter, der enten antage Formen af stille Melancholi eller af Mani og Mordlyst. Uordener i Melkeafsondringen disponere til Metastaser, især til den lille Hjerne, der som bekjendt staaer i nøje Konsens med Genitalsystemet, og blive Aarsag til

Sindssygdomme, som charakterisere sig ved Ubluhed og Obscenitet, afverlende med religiøst Vanvid. Endelig kunne gastriske Ureenligheder, der have deres Grund i Underlivets svækkede Tonus, foraarsage Lidelser af det Sjelelige, der sædvanlig yttre sig som Mani med Ondskab, Trættekjærhed, Vredagtighed, o. s. v.

En omhyggelig Undersøgelse af Barselkvindens sjelelige Forfatning under Handlingen **quæstionis**, vil besvare Spørgsmaalet om hendes Tilregnelighed eller Utilregnelighed, hvilken sidste naturligviis altid maa antages, hvis Barselsengen har medført en af de ovennævnte Tilstande, da Konen i saa Fald maa betragtes som affindig.

Sextende Kapitel.

Tilregneligheden hos Drukne og Drikfældige.

§ 1.

Tilregneligheden hos Drukne.

1. De legislative Bestemmelser angaaende Drukkenskabens Stilling for Retten ere paa forskjellige Tider og Steder gaaede ud fra meget forskjellige Principer. De Gamles Anskuelser i denne Henseende kjende vi ikke fuldstændigt, dog vide vi, at Drukkenskaben i og for sig blev straffet haardt hos Grækerne. Hos Romerne synes der længe at have manglet almindelige Lovbestemmelser desangaaende; men senere i det mindste blev Drukkenskaben i Praxis betragtet som en formildende Omstændighed.

Den kanoniske Ret har vel ingen almindelige Bestemmelser om Drukkenskaben, men der forekommer dog Sætninger, som hentyde paa Bevidsthedens Klarhed som Grundsætning for Tilregneligheden.

Med Hensyn til den germaniske Retsbrug, da finde vi

allerede i Middelalderens ældste juridiske Skrifter den Anskuelse mere eller mindre almindeligt udtalt, at Drukkenskab er en formildende Omstændighed. Dette Princip slog faste Rødder i den senere Praxis, og man sammenlignede en **Ebrius** med en Sovende, eller stillede Drukkenskaben ved Siden af **Insania.** I det sextende Aarhundrede begyndte man imidlertid at indsee det Utilstrækkelige i almindelige Bestemmelser; og det var især Clarus, som først gjorde den Anskuelse gjeldende, at den højeste Grad af Drukkenskab vel udelukker **dolus**, men ikke **culpa**, med mindre den har været uforskyldt, da al Straf falder bort, eller forsætlig, for i denne Tilstand at begaae en Forbrydelse, da den i saa Fald slet ikke tjener til Undskyldning. Ogsaa begyndte man at skjelne mellem Drukkenskabens Arter, lod den kun gjelde som undskyldende Omstændighed, forsaavidt som den udelukkede Fornuftens Brug, og distingverede mellem **ebrii** og **ebriosi.** Det var især i Tydskland, at disse humanere Anskuelser gjorde sig gjeldende: dog fandt de ogsaa Indgang i den italienske, spanske, portugisiske og nederlandske Retspraxis.

Desto mere paafaldende var det nu, at en ganske modsat Betragtningsmaade blev herskende i Frankrig, England og Skotland. Men allerede i Middelalderen, og endnu i det sextende Aarhundrede, havde nogle Jurister opstillet den Mening, at Drukkenskaben i og for sig var strafbar, og følgelig ikke kunde formindske andre Forbrydelsers Strafbarhed, en Mening, der saa meget lettere fandt Anklang i hine Lande, som den offentlige Stemme der bedømte Drukkenskaben strengere, end i Tydskland. Saaledes fastsatte Frants den Første 1536, at Drukkenskab under ingen Omstændigheder kunde udelukke de ordinære Straffe, og den franske Jurisprudents tiltraadte denne Sætning. I England betegnede Hale Drukkenskaben som en **dementia affectata**, og ham fulgte de senere engelske Jurister, hvis praktiske Blik dog overalt erkjendte, at Tilregneligheden ophævedes af en Ruus, der var foraarsaget ved fremmed Anstiftelse uden den Berusedes Skyld, som ogsaa naar Drikfældighed havde ledet til virkelig Afsindighed. Karl den Femte gav ogsaa en

Forordning for Nederlandene, hvorefter Drukkenskab ingensinde skulde fritage for den ordinære Straf, og lignende Bestemmelser udkom hist og her i Tydskland, saaledes i Hannover 1736 og i Baiern 1756. Men slige Forordninger havde den samme Skjebne, som alle overvættes haarde Kriminallove, at blive eluderede og modificerede i Praxis.

Iblandt de nyere Lovgivninger ere de tydske i det Væsentlige blevne den tidligere tydske Praxis troe. Den preussiske Landret giver kun almindelige Antydninger, da den i det Hele ikke gaaer ud paa en fuldstændig Optælling af alle de Omstændigheder, som udelukke Tilregneligheden. Den baierske Lovbog opstiller rigtignok ingen almindelig Regel for Afstraffelsen af Forbrydelser, der begaaes i Drukkenskab, men dens Udtryk, „at den Handling ikke er strafbar, som begaaes i en uforskyldt Forvirring af Sandserne eller Forstanden, hvori Gjerningsmanden ikke har været sig sin Handling eller dens Strafbarhed bevidst," — omfatter ogsaa Drukkenskaben. At en Ruus, man har paadraget sig, for deri at begaae en Forbrydelse, ikke kan tjene til Undskyldning, er udtrykkelig udtalt: derimod begaaer Loven den Fejl, kun at omtale Drukkenskaben som undskyldende Omstændighed ved Drab, hvorved den ligesom udelukker dens Indflydelse paa Straffen for andre Forbrydelser. Den østerrigske Lovbog af 1803 erkjender ogsaa, at Beruselse ophæver Tilregneligheden; og omendskjøndt de nyeste tydske legislative Arbejder ikke aldeles stemme overeens, lade de dog alle mere eller mindre Drukkenskaben gjelde som formildende Omstændighed. — Derimod afviger den franske Lovgivning endnu fra disse Anskuelser. Den gjældende **Code pénal** omtaler slet ikke Drukkenskaben, og da dens 65de Artikel udtrykkelig erklærer, at ingen Forbrydelse kan undskyldes, med mindre en af Loven anerkjendt Undskyldningsgrund er tilstede, saa kan Drukkenskaben naturligviis heller ikke gjelde som saadan. I de første Aar efter denne Lovbogs Publikation blev ogsaa denne strenge Anskuelse fastholdt i Praxis i Overeensstemmelse med et vist Bogstavherredømme og Afskrækkelsesprincip. Men efterhaanden begyndte man dog at misbillige Lovens Streng-

hed og at fordre et større Spillerum for Dommeren, saa at han kunde lade denne Undskyldningsgrund gjelde: det varede heller ikke længe, inden man gik videre, og søgte at vise, at en virkelig og uforsætlig Beruselse i højeste Grad ikke engang efter Loven kunde tilstede Anvendelsen af den ordinære Straf for en Forbrydelse, i det man paastod at der i Drukkenskaben fandt en „**démence passagère**" Sted, der ikke mindre end enhver anden **Démence** maatte udelukke Tilregnelighedeu. Denne Forfatternes Anskuelse blev efterhaanden antaget af Domstolene, og saaledes er det i de senere Aar ogsaa i Frankrig blevet Praxis, at de Eedsvorne anerkjende Drukkenskabens Berettigelse som Undskyldningsgrund, og erklære Forbryderen for ikke skyldig, naar han har befundet sig i denne Tilstand.

2. Besvarelsen af Spørgsmaalet om Druknes Tilregnelighed forudsætter et nøje Kjendskab til deres sjelelige Forfatning. Undersøger man da den berusede Tilstand i dens forskjellige Gradationer, faaer man et Billede som er analogt med de psychiske Sygdomme.

Heinroth opstiller i sin Lehrbuch der Seelenstörungen saaledes tre Grader af Drukkenskaben. I den første Grad, Rusen, er Menneskets allerede saa forstyrret, at en momentan Forglemmelse af alle Hensyn og Forhold finder Sted: han føler sig lykkeligere, kraftigere, friere end han i Virkeligheden er, og han taler og handler i Overeensstemmelse med denne Følelse. Han fortæller hvad han til enhver anden Tid vilde havde fortiet, er aaben hvor han ellers vilde være tilbageholden, er lige oplagt til dristig Fornærmelse og til dristige Kjærtegn, kort: hans hele Adfærd viser, at han ikke længer ganske er sig selv mægtig, og da den ophidsede Phantasi har trængt Forstanden i Baggrunden, befinder han sig allerede i en ufri Tilstand. Den anden Grad (die Betrunkenheit) finder Sted, naar Personer og Gjenstande viser sig anderledes for den Drukne, end de ere, og han befinder sig i en drømmeagtig Tilstand. Her giver han altsaa Drømmescener, og er ligesaa ufri som en Drømmende. I den tredie Grad endelig (die Besoffenheit) bliver den Drukne som rasende,

Det er ikke længer den løsladte Phantasi, der driver sit Spil med ham: det er en blind Drift, som tvinger ham ud over alle Skranker i hans Handlinger. Fra sin laveste til sin højeste Grad er Drukkenskaben altsaa en Tilstand, hvori Mennesket er at betragte som et ufrit Væsen, og Heinroth vil ofte have havt Lejlighed til at undersøge Drukne, der aldeles frembøde Affindighedens Billede: blandt Andre har han seet En, som Politiet havde heftet, og som med faste Skridt gik op og ned i Retssalen og insulterede de Tilstedeværende med deklamatoriske Gebærder, ganske som en Maniakus.

Hoffbauer inddeler ogsaa Rusen i tre Stadier, som han charakteriserer paa følgende Maade*). I det første have Forestillingerne en ualmindelig Livlighed og afløse hinanden med en Hurtighed, som hindrer et roligere Overlæg, ligesom ogsaa dette Stadium disponerer til saadanne Sindsbevægelser, der udmærke sig ved en rask Strøm af Forestillingerne; thi det er en psychologisk Lov, at den ene Sindstilstand destolettere fører til den anden, jo mere de have den samme Grundtone**), Noget, som det Sving, Phantasien tager i Rusen, gjør end mere forstaaeligt. Hidsighed og Overgivenhed viser sig her, især hos den Udannede, som ikke er vant til at lade den dannede Verdens Begreber om Sømmelighed lægge Baand paa Yttringerne af hans øjeblikkelige Stemning; og netop fordi han lader Udtrykket af

---

*) Die Psychologie in ihren Anwendungen auf die Rechtspflege.

**) „Den ene Lidenskab udspringer af den anden, ikke blot forsaavidt som dens Gjenstand harmonerer med Gjenstanden for den anden Lidenskab, eller strider derimod, men ogsaa af andre Grunde. En øm Kjærlighed vækker let en stærk Medlidenhed ogsaa for Andre end den elskede Gjenstand. Naar nu hertil slutter sig Agtelse for Medlidenhedens Gjenstand, udfordres der ikke meget, for at der skal udvikle sig Kjærlighed til den. En vis Ro i Sjelen lader ikke lettelig de stormende Lidenskaber komme frem, men støjende og overgiven Lystighed gaaer let over til Trættelyst og Vrede." Hoffbauers Naturlehre der Seele. Halle 1796. S. 457.

denne have uhindret Løb, tiltager den stedse mere, thi jo mere en Stemning faaer Lov til at træde udvortes frem, desto mere voxer altid dens indre Herredømme. Tilfældige Omstændigheder, som forøge hans Livlighed, Udbrud af en til Kaadhed grændsende Munterhed, en levende Disput, selv om den føres i al Venskabelighed uden Tanke om Tvist, formaaer at vække en opbrusende Hidsighed hos den Drukne; men allermeest ophidses han af alt, hvad der pludselig afbryder hans Selvtilfredshed, eller forstyrrer ham i det, han netop har for. I Rusens andet Stadium er den Drukne ligesom ganske kommet ud af sig selv. Hukommelsen og Forstanden har saa at sige aldeles forladt ham. Derfor handler han, som om det nærværende Øieblik var det eneste, der existerer for ham; thi da han ikke længer seer Sammenhængen mellem sine Handlinger og deres Følger, kan Forestillingen derom heller ikke virke paa ham. Til sine øvrige Forhold kan han ligesaa lidt tage Hensyn, da hele hans tidligere Liv er som forsvundet for hans Øine. I denne Tilstand bærer han sig altsaa ad, som han ellers vilde gjøre, hvis Hensyn til hans Forhold og til Følgerne ikke nødte ham til at beherske sig; og der behøves kun den ubetydeligste Stimulus, for at bringe de Lidenskaber, som af Naturen ere fremherskende hos ham, til at blusse op og rive ham med sig. Han er saameget farligere for sig selv og Andre, som han ikke blot er en Bold for sine Lidenskaber, men i Reglen egentlig ikke engang veed, hvad han gjør; og han er i Virkeligheden at betragte som en Maniakus. I det tredie Stadium endelig er den Drukne ikke blot aldeles ude af sig selv, men Sandserne have forladt ham i den Grad, at han heller ikke har nogen Forestilling om sin nærværende Tilstand. En Sammenligning mellem disse Rusens tre Stadier viser, at det første charakteriserer sig ved en forøget Pirrelighed og Uformuenhed til roligere Overlæg, det andet ved Tabet af Fornuftens Herredømme over Lidenskaberne, og det tredie som en med Vanvid forbunden Mani.

3. I Henhold til denne Skildring af Drukkenskabens Phænomener kunne vi nu som Norm for Bestemmelsen af Til-

regneligheden opstille den Paastand, at den Drukne i de forskjellige Gradationer af Rusen er i høj Grad analog med den Affindige, og befinder sig i en saadan bunden eller sjelelig ufri Tilstand, at de Handlinger, han begaaer i denne Forfatning, ikke kunne tilregnes ham*). Denne min Anskuelse vil jeg yderligere udvikle og understøtte ved en nærmere Belysning af Mittermaiers Mening om samme Gjenstand. Han betragter det nemlig**) som en Betingelse for en retfærdig Bedømmelse af de Forbrydelser, der begaaes i Drukkenskab, at der tages Hensyn til Gjerningsmandens Individualitet, Forbrydelsens Beskaffenhed, Drukkenskabens Grad, og Maaden hvorpaa den er opstaaet. Disse fire Punkter skulle altsaa bestemme den retslige Imputation, men da denne ved Undersøgelserne over Tilregnelighed ikke maa stride mod den psychologiske Imputation (see S. 111), skal jeg fra dennes Standpunkt gjøre adskillige Indvendinger imod den Mittermaierske Theori.

a) Gjerningsmandens Individualitet skal i Følge denne komme i Betragtning, forsaavidt som han maatte være et Menneske, der i det Hele er tilbøjelig til Forbrydelser og ved enhver Lejlighed tilsidesætter Loven, i Modsætning til en aldeles pletfri og retskaffen Mand. Dette er nu en Distinktion, som den psychologiske Imputationslære ingenlunde kan billige, thi den psychiske Tilstand i Drukkenskaben er den samme hos et veltænkende Menneske som hos et slet Subjekt, og det er ene og alene den psychiske Tilstand medens Handlingen blev begaaet, hvorefter den psychologiske Imputation kan rette sig. Naar et

---

*) „Drukkenskaben henhører ustridig snart under Fjollethedens (des Blödsinnes), snart og som oftest under Forrykthedens Kategori. Den hele nervøse Organisme er hos den aldeles Drukne i en unaturlig Virksomhed: hans Forestillingsevne i den største Forvirring. Han viser sig snart som en fjantet, barnagtig Dremmer, snart som en forvirret Nar eller som en Rasende. Mere behøves ikke, for i Reglen at ophæve al Tilregnelighed." Stelzer über den Willen. Leipzig 1817. S. 312.

**) Neues Archiv des Criminalrechts 12. Bd. 1. St.

slet Menneske træder Loven under Fødder i en af Drukkenskab betinget abnorm Sindstilstand, da er han fra det psychologiske Synspunkt visselig ikke mindre utilregnelig, end en retskaffen Mand, der begaaer den samme Handling i den samme Tilstand. Et saadant Subjekts Slethed kan gjerne være strafbar, men i saa Fald beroer dette paa hans almindelige Umoralitet, og denne afgiver da den eneste Rettesnor for Straffen, medens den i Drukkenskab begaaede Forbrydelse maa være udenfor Spillet; thi skal denne Handling straffes, da kan Straffen kun være Resultatet af den psychiske Tilstand, hvori den blev begaaet, og det er netop denne Tilstand, som ikke er anderledes hos den Onde end hos den Gode, som hos Begge bestaaer i psychisk Ufrihed og altsaa begrunder samme Utilregnelighed hos Begge. Hvor den psychisk-forensiske Undersøgelse har paaviist den samme Utilregnelighedstilstand hos to Individer, kan der vel ikke være Tale om en forskjellig Grad af den juridiske Tilregnelse eller af Strafbarheden. — Fremdeles skal det komme i Betragtning, om Individet er Drukkenbold og altsaa kjender den drukne Tilstand. Herimod gjelder nu den samme Indvending som mod det forrige Punkt, og det er følgelig urigtigt, naar Davidson siger*): „kjendte den Drukne Virkningen af Spirituosa, da er han ansvarlig for sine Handlinger, hvorvel han befinder sig i en Affindighedstilstand; thi Drukkenskaben er en fremkunstlet Affindighed, som det staaer i Enhvers Magt at undgaae.“ Ikke at tale om den Selvmodsigelse, der ligger i at tale om Ansvarlighed i en Affindighedstilstand, kan man her sige, at Individet vel med Føje kunde drages til Regnskab fordi han drak sig fuld, hvorimod den Handling, han har begaaet i sin Fuldskab altid er og bliver utilregnelig, fordi hans Tilstand var ufri, enten han saa har kjendt Virkningen af Spirituosa eller ikke. — Endvidere skal der tages Hensyn til, om den Drukne ogsaa i sin Fuldskab har givet Tegn til vedvarende Bevidsthed, og saaledes ved sin hele Fremgangsmaade viist, at han vidste hvad han gjorde.

---

*) Rusts Magazin, Bd. 40, H. 1.

Dette finder sin Gjendrivelse i hvad der vil blive sagt under **c** og **d**. — Endelig skal det have Indflydelse paa Tilregneligheden, om den Drukne i Tide er bleven advaret, og altsaa har havt Lejlighed til at indsee det Lovstridige i sin Handling. Men er han i Stand til at føle og indsee det Urigtige i hvad han har for, og besidder han Villiekraft nok til at lade det være, saa befinder han sig ikke engang i Drukkenskabens første Stadium, hvor netop Evnen dertil falder bort, og han er da ogsaa fra det psychologiske Standpunkt tilregnelig, om han end kan være varm af Vinen.

b. Som Forbrydelser, hvis Natur udkræver en strengere Bedømmelse, naar de begaaes i Drukkenskab, nævner Mittermaier først saadanne, som forudsætte en bestemt Forberedelse, en Række af planmæssige Handlinger, og charakterisere sig ved egoistiske Øjemeed, saa at de kun kunne betragtes som Frugten af Overlæg. I denne Henseende maa det nu gjentages, at disse Omstændigheder ikke bevise sjelelig Sundhed og altsaa heller ikke kunne betinge Tilregnelighed, da man endog hos Affindige ofte iagttager Planmæssighed, List og Overlæg (see S. 102). Dernæst saadanne Forseelser, som bestaae i Yttringer, der røbe en farlig og fordærvet Tænkemaade eller en Tilbøjelighed til at skade, f. Ex. Injurier, Gudsbespottelser, oprørske Taler. Men hvorvel man sædvanlig antager, at den Druknes Yttringer ofte er Udtrykket af hans sande Sindelag, saa ere vi dog ikke berettigede til en almindelig Slutning i saa Henseende, og allermindst tør man bestemme Tilregneligheden efter en saa usikker Erfaring. Desuden lærer Iagttagelsen os ofte det Modsatte, i det Mennesker, som i ædru Tilstand ere meget fredsommelige, vise en ondskabsfuld og slet Charakteer, naar de ere drukne, og omvendt, saa at man gjerne kunde forsvare den modsatte Sætning. Den samme Forvandling af Charakteren foregaaer hyppigt i Affindigheden, og ligesaalidt som vi altsaa ere berettigede til at bedømme en Affindigs egentlige moralske Værd efter den Charakteer han lægger for Dagen i sin syge Tilstand, ligesaalidt ere vi det hos den Drukne, hvor baade enhver **animus injuri-**

andi bortfalder, og de verbale Yttringer ere Produktet af en villieløs Tilstand. Ved Voldsomheder, som den Drukne udøver i en rask opbrusende Affekt, lægger foruden Drukkenskaben ogsaa Affektens Indflydelse et Lod i Vægtskaalen, forsaavidt som den i og for sig kan medføre Utilregnelighed, hvorom i attende Kapitel *).

c. Hvad Drukkenskabens forskjellige Grader angaaer, da have vi alt skildret dens Stadier; men man maa dog ikke glemme, at Livet i sin uendelige Fylde af Kombinationer spotter ethvert Forsøg paa at bringe alle Tilfælde ind under skarpt begrændsede Klasser, og at altsaa de enkelte Gradationer gaae saaledes over i hinanden, at man ofte ikke uden Vilkaarlighed kan anvise et konkret Tilfælde Plads i et bestemt Stadium, hvorhos man ikke maa oversee Temperamentets Indflydelse, i det f. Ex. den Heftige og Vredagtige allerede ved det

*) Eisenhart (Erzählungen von besonderen Rechtsfällen) meddeler følgende ikke uinteressante Exempel paa Spøgelsefrygt med Visioner, som Følge af Drukkenskab. I en Egn i Nærheden af Elben gaaer siden Trediveaarskrigen det Sagn, at svenske Ryttere ved Midnatstid forfølge de Vejfarende. En Aftenstund vendte to Bønder, der vare beslægtede og gode Venner, hjem fra deres Arbejde, og satte sig ved et Træ for at hvile sig. Den Ene havde en Flaske Brændeviin hos sig, hvori de i Forening drak sig en Rus. I denne Tilstand troede de at see de svenske Ryttere; deres ophidsede Phantasi indgav dem den Idee at slaae sig igjennem med deres Stokke, for at slippe lykkelig hjem; og i denne Indbildning prygledе de da saa tappert løs paa hinanden, at den Ene tilsidst blev liggende. Hans Kammerat, som havde slaaet sin Stok itu, troede nu at have drevet Spøgelserne paa Flugt, og da han fandt en Hat paa Jorden, ilede han hjem med dette Sejersbytte og fortalte med stor Glæde om sin Heltegjerning. Men den Faldnes Sønner gjenkjendte deres Faders Hat, og man fandt nu den anden Bonde liggende ihjelslaaet paa Stedet, hvor Slagsmaalet havde staaet. Den Ulykkelige, som selv dybt beklagede Tabet af sin Ven, blev dømt til ti Aars offentligt Arbejde, — en Dom som Psychologien aldrig vilde kunne billige.

ringeste Overmaal kan komme i en saa lidenskabelig Stemning, at han maa bedømmes som en Anden i Drukkenskabens andet Stadium. Mittermaier har nu, i sin Bestræbelse for at opklare den forskjellige Indflydelse af Drukkenskabens forskjellige Grader paa Imputationen, benægtet, at det første Stadium skulde betinge Utilregnelighed. Jeg kan imidlertid ikke opgive min Sætning, at den i alle sine Gradationer afstedkommer en saadan Forvirring i det Sjelelige, at Individet hverken handler med fuld Bevidsthed eller med uskadt Forstand og fri Villie. Drukkenskabens Analogi med Sindssygdommene tillader ligesaalidt at antage Tilregnelighed i dens ringere Grad, som man er berettiget til at gjøre det hos en Aandssvag i hans Sygdoms første Stadium, paa Grund af, at han maaskee endnu ikke frembyder Billedet af den fuldkommen udviklede Aandssvaghed; thi om end det første Stadiums Yttringer ere mindre skarpt markeerte, hører det dog væsentlig med til den psychiske Alienation. Forøvrigt turde vel Hovedgrunden til de afvigende Meninger i denne Henseende være at søge i en afvigende Anskuelse af hvad der skal forstaaes ved Drukkenskabens første Grad. Mittermaier mener nemlig, at den ringeste Grad, hvor Drikken kun befordrer en raskere Cirkulation og opstemmer Nervevirksomheden, ikke forandrer Klarheden af Individets Bevidsthed om hvad han foretager sig, og i Virkeligheden kun gjør ham mere oprømt og modtagelig for Indtryk, end sædvanlig, medens den normale Ligevægt dog endnu bestaaer mellem Sjeleevnerne, og Forstandens Brug er uhindret. Weber siger ogsaa*), at i den første Grad er Individet kun hvad man kalder varm af Vinen, altsaa endnu ikke egentlig betaget af Rusen. Men en saadan Tilstand kan man i Virkeligheden ikke betragte som den første Periode af den psychiske Abnormitet, vi her kalde Drukkenskab; og hvis man vil sige, at den dog gaaer over i en anden og højere Grad, og følgelig selv maa betragtes som den første, saa kan man paa den anden Side indvende, at den Tilstand, der skal betragtes

*) Handbuch der psychischen Anthropologie. Tübingen 1829. S. 451.

som første Periode eller første Grad af en sjelelig Alienation, ogsaa allerede maa bære Præget af den Affektion, som staaer i Begreb med at udvikle sig deraf, om end efter en mindre Maalestok; men dette er ikke Tilfældet med den Forfatning, Mittermaier og Weber betegne som Drukkenskabens første Grad: ellers maatte jo Enhver, fra det Øieblik, han drikker det første Glas, befinde sig i første Grad af den muligviis paafølgende Ruus. Et Menneske, som blot er varm af Vinen, hvis Cirkulation er noget accelereret, men som endnu besidder en klar Bevidsthed om hvad han foretager sig, en normal Ligevægt mellem sine Sjeleevner, og Forstandens fulde Brug, befinder sig altsaa endnu ikke i første Grad af den psychiske Abnormitet, som vi kalde Drukkenskab [i Ordets forensiske Betydning], og er heller ikke utilregnelig; thi saalænge Bevidsthed, Forstand og Villie forholder sig normale, saalænge kan der heller ikke være Tale om nogen første Grad af en psychisk Alienation. Hiin Paastand om Tilregnelighed i Rusens første Stadium falder altsaa bort, fordi denne Menings Tilhængere i Virkeligheden ikke tale om Rusens første Stadium. Fastsætte vi derimod Begyndelsen af Drukkenskabens første Periode til det Moment, hvor Individet glemmer alle Hensyn og Forhold, hvor den ophidsede Phantasi har trængt Forstanden i Baggrunden, hvor Forestillingernes rivende Strøm hindrer et roligere Overlæg, o. s. v., saa blive vi allerede her iøinefaldende psychiske Abnormiteter vaer, som i Virkeligheden konstituere første Stadium af en psychisk sygelig Affektion, og med Rette lader os betvivle Tilregneligheden af de i en saadan Tilstand begaaede Handlinger.

d. Maaden endelig, hvorpaa Drukkenskaben er opstaaet, mener Mittermaier bør have Indflydelse paa Tilregneligheden; men heller ikke dette kan man aldeles bifalde fra det psychologiske Standpunkt.

Naar Nogen drikker, uden at have i Sinde at beruse sig, og uden at tænke paa at han kunde blive drukken, da er der heller ikke Tale om nogen retslig Imputation. Denne aldeles uforskyldte Drukkenskab kan nu finde Sted, naar En blot

bliver beruſet, fordi Andre imod hans Vidende og Villie have forandret Drikkens Beſkaffenhed; eller fordi han befandt ſig under Omſtændigheder, hvis Indflydelſe i denne Henſeende var ham ubekjendt, naar han f. Ex. har drukket et Kvantum Viin, ſom ellers ikke plejer at løbe ham i Hovedet, i en Viinkjelder, hvor der befandt ſig gjærende Moſt. Fremdeles naar En vel drikker mere, end han kan taale, men i Følelſen af ſin Svaghed har truffet Foranſtaltninger, ſom vilde have forebygget Følgerne af hans Ruus, hvis ikke tilfældige Omſtændigheder vare komne i Vejen. Endvidere, naar det nydte Kvantum Spiritus kun har kunnet medføre den ſtedfundne Grad af Drukkenſkab paa Grund af flere ſamvirkende Omſtændigheder, ſaaſom ſygelige Affektioner, Drillerier og Ophidsning af Andre o. ſ. v., og endelig, naar Drukkenſkaben er en Følge af Sygdom, hvorom længere hen vil blive Talen.

Er Drukkenſkaben opſtaaet forſætligt, men uden Hensyn paa den Forbrydelſe, den Berusede har begaaet, da antages han at befinde ſig i ſamme Stilling, ſom den, der uden nogen ond Hensigt dog udſætter ſig for at afſtedkomme en Skade, han kunde og burde have undgaaet, fordi han maatte indſee de mulige Følger af ſin Uforſigtighed. Mittermaier oplyſer dette med følgende Exempel: „Naar En gaaer ind i en Lade med et brændende Lys, og falder i Søvn uden at ſlukke det, eller naar han for Spøg ſigter paa en Anden med en Bøsſe, ſom han ikke veed, om er ladt eller ej, og der nu ſkeer Ildsvaade eller Drab, da tilregne vi ham Gjerningen ſom kulpøs. Ligeledes maa den Forbrydelſe, der begaaes i Drukkenſkab, tilregnes ſom **Culpa**, thi Individet kunde have ladet være at beruſe ſig, og maatte vide, at man i Ruſen ikke er ſin egen Herre, men let kan lade ſig henrive imod ſin Villie til Handlinger, man ellers ikke vilde have begaaet.“ Denne Sammenligning kan nu være paſſende nok, naar der blot er Spørgsmaal om den juridiſke Imputation, eller om der finder **Dolus** eller **Culpa** Sted *); men den pſycho-

*) For Reſten er der ſelv fra det juridiſke Standpunkt reiſt Ind-

logiske Imputationslære maa betragte Sagen fra en anden Side. Exemplet er nemlig for saavidt aldeles upassende, som det sammenstiller to ganske forskjellige psychiske Tilstande. Den, der sover fra Lyset i en Lade, eller leger med et ladt Gevær, er sjelelig sund, og ham træffer derfor Straffen for **Culpa** med Rette. Den Drukne derimod er sjelelig syg: han vil altsaa kun med Føje kunne straffes, fordi han har beruset sig; men hvad han har begaaet i Rusen, i den psychisk syge og ufrie Tilstand, kan fra den psychologiske Imputations Standpunkt ikke tilregnes ham.

Det Samme gjelder om den forsætlige Drukkenskab. Mittermaier siger rigtignok, at naar Forbryderen med Flid har beruset sig før Gjerningen, for at kunne benytte sin Tilstand som Undskyldning, saa maa Forbrydelsen betragtes og straffes som **Dolus**; thi da Forsættet var tilstede før Rusen, har Forbrydelsen Charakteren af en frivillig Handling, saameget mere, som Opmærksomheden i slige Tilfælde endnu under Rusen bestandig er rettet paa den tilsigtede Gjerning, og Forbryderen altsaa endnu har Bevidsthed nok til at kunne være modtagelig for Lovens Advarsel. Men imod denne Paastand, hvori ikke engang Juristerne ere enige*), maa jeg for det Første bemærke, at den psy-

---

vendinger mod denne Synsmaade. See Tittmans Handbuch der Strafrechtswissenschaft, I., S. 168.

*) Den baierske Straffelovbog lader i dette Tilfælde den ordinære Straf indtræde, hvilket Ørsted forsvarer i sine Grundregeln der Strafgesetzgebung. Stelzer (über den Willen) vil have en mindre Straf anvendt, fordi den Drukne under Gjerningen dog ikke var sin Fornuft mægtig. Efter Stübel (i Anhanget til Mittermaier über den neuesten Zustand der Criminalgesetzgebung, S. 44) skal der især tages Hensyn til, om den Forbrydelse, der er begaaet, ogsaa er den samme, som var tilsigtet. Fuld Tilregnelighed i disse Tilfælde antager Biermann, Andreä, Heisler, Boehmer og Filangieri. Derimod mener Kleinschrod (Systematische Entwickelung der Grundbegriffe des peinlichen Rechts, I., § 110), at Beslutningen vel er fattet og Drukkenskaben paadraget med fuldkommen Frihed; men at Udførelsen, naar Rusen har naaet den høieste Grad,

chiſke Tilſtand hos den, ſom har i Sinde at begaae en Forbry-delſe, er heelt forſkjellig fra den Druknes. Den Første befinder ſig i en normal Forfatning, hvor han har fuld Brug af ſin Fornuft og ſin Villie og er fuldkommen tilregnelig, medens den Sidſte altid maa betragtes ſom pſychiſk alieneret og ikke anſvar-lig for ſine Handlinger. Naar En ſætter ſig for at begaae et Mord og virkelig begaaer det i en normal ſjelelig Tilſtand, og en Anden beruſer ſig i ſamme Henſigt, men altſaa begaaer Mordet i Drukkenſkab, ſaa er der dog unægtelig en Ubillighed i at to Handlinger, ſom begaaes i ſaa forſkjellige Tilſtande, ſkulle bedømmes efter en og ſamme Maaleſtok. Dertil kommer endnu, at man ikke kan vide, om Fuldbyrdelſen ogſaa var en abſolut nødvendig Følge af Beſlutningen. Det kan nemlig ofte være Tilfældet, at en beſluttet Forbrydelſe endog umiddelbart før Udførelſen blev opgivet, fordi Samvittigheden og Følelſen for Ret og Uret gjør ſin Stemme gjeldende, naar det afgjørende Øjeblik nærmer ſig, og Ingen ſkal kunne afgjøre, om ikke maa-ſkee netop den drukne Forbryder vilde være traadt tilbage i Tide, hvis ikke Ruſen havde overdøvet hans Samvittighed. Endelig ſynes rigtignok Mittermaiers Bemærkning, at Opmærkſomheden endnu under Ruſen beſtandig er rettet paa den tilſigtede Gjer-ning, at tale for Tilregneligheden; men det ſynes ogſaa kun ſaa, thi det er en pſychologiſk Erfaring, at en og ſamme Tanke ofte vedbliver at være fremherſkende i forſkjellige Sjelstilſtande, uden at dette berettiger til at antage diſſe Tilſtandes eensartede Be-ſkaffenhed. Hvad den ædrue Mand havde i Sinde at gjøre, det kan den Drukne meget vel vedblive at tale om, uden at Nogen fornuftigviis vil antage ham for at være ſig ſelv mæg-tig, fordi Opmærkſomheden er ſaa langt fra at have ſkiftet Ret-ning, at han maaſkee uafladelig kommer tilbage til den Gjen-ſtand, ſom beſkjeftigede ham før Ruſen. Hvorledes en og ſamme

---

falder i et Tidspunkt, hvor der ikke kan være Tale om Frihed. Forsættet og Beruſelſen er altſaa fuldkommen tilregnelig, ſelve Udførelſen derimod lidet.

Foreſtilling mangen Gang kan fixere ſig i aldeles modſatte Sindstilſtande, ſeer man ogſaa hos Affindige, hvis Følelſer og Erindringer ofte blive ſtationære, ſaa at de Foreſtillinger, de havde, før de miſtede Forſtanden, undertiden altid vedblive at beherſke dem. Saaledes fortæller Bergmann*) om en Affindig paa 90 Aar, der efter 72 Aars Sygdom endnu beſtandig troede at han var 18 Aar: den Alder, hvori han havde miſtet Forſtanden. Vi maae altſaa antage, at naar Nogen har begaaet en Forbrydelſe i forſætlig Drukkenſkab, da er fra et pſychologiſk Synspunkt kun hans Henſigt tilregnelig og ſtrafbar, men ikke Gjerningen ſelv; thi den pſychologiſke Imputation beroer, ſom oftere ſagt, altid paa den ſjelelige Tilſtand, hvori Gjerningen er begaaet, og denne ſjelelige Tilſtand er ikke anderledes i den forſætlige Drukkenſkab, end i den uforſætlige.

Med Henſyn til Imputationen hos Drukne bliver altſaa Reſultatet af ovenſtaaende Udvikling i Korthed følgende.

a. Drukkenſkaben frembyder i hver af ſine enkelte Perioder Billedet af en ſjelelig Tilſtand, ſom charakteriſerer ſig ved Mangel af den frie Villie, og følgelig ophæver enhver Tilregnelighed; men for at undgaae Vildfarelſer og ſkjæve Anſkuelſer, er det nødvendigt, nøje at definere og begrændſe hvert af Drukkenſkabens enkelte Stadier (ſee ovenfor), hvoraf det da vil viſe ſig, at naar man undertiden har talt om Bevidſthed og Forſtandens Brug hos den Drukne, og følgelig anſeet ham for tilregnelig, ſaa ligger Fejlen i, at hans Tilſtand endnu ikke har henhørt under Drukkenſkabens første Stadium, pſychologiſk betragtet.

b. Naar vi betragte Drukkenſkaben fra de forſkjellige Lovgivningers Standpunkt, komme vi til andre Grundſætninger, end den pſychologiſke Imputationslære opſtiller. Dette er imidlertid en Fejl, da Dommerens og Retslægens Opgave bør være den ſamme (ſee S. 41), og da Retslægen altid bør hente ſine Præmiſſer fra den pſychologiſke Underſøgelſe over Forbryderens Tilſtand paa den Tid, Handlingen blev begaaet. Den juridiſke

---

*) Friedreichs Magazin für Seelenkunde, 7. H.

Imputationslære kan længe nok antage en Forskjel i Tilregnelighed, eftersom Drukkenskaben har været forskyldt eller uforskyldt: for den psychologiske Tilregnelses Grundsætninger er denne Distinktion uden Betydning, da den Druknes sjelelige Tilstand er den samme, hvad enten han har paadraget sig Rusen med Flid, for deri at begaae en Forbrydelse, eller han har begaaet den i uforskyldt Drukkenskab. Men for at den psychologiske Imputation ikke skal staae i for skarp en Strid med den juridiske, bør Sagen betragtes saaledes, at Spørgsmaalet, om Drukkenskaben selv skal straffes, adskilles strengt fra Spørgsmaalet, om den i Rusen begaaede Handling skal straffes. Det sidste Spørgsmaal benægter den psychologiske Imputationslære: det første henhører ene og alene under Politilovenes Forum.

§ 2.

Tilregneligheden hos Drikfældige.

Drikfældigheden, **Ebriositas**, maa vel adskilles fra Drukkenskaben, som allerede Sprogbrugen viser. Vi forstaae derved*) saavel den Tilstand, hvori Mennesket er forfaldet til Drukkenskabslasten, d. v. s. ikke mere formaaer at afholde sig derfra og uvilkaarlig overlader sig dertil, som ogsaa de forskjellige Tilfælde, der ere Følgen deraf. Efter denne Anskuelse betegne vi altsaa her med Ordet „Drikfældighed" de vedholdende Virkninger paa Sjelelivet af den habituelle Nydelse af spirituøse Drikke. Man iagttager hos de Drikfældige visse Grupper af Phænomener, hver med sin ejendommelige Charakteer, hvoraf Clarus har opstilt fire, nemlig: Drankernes Demoralisation, Drikkesygen, Sandsebedrag og egentlige Affindighedsformer.

1. Drankerdemoralisation.

(Inhumanitas ebriosa).

a. Denne Tilstand bestaaer efter Clarus i en Forstem-

---

*) Efter Clarus: Beiträge zur Erkenntniß und Beurtheilung zweifelhafter Seelenzustände. Leipzig 1828.

ning af Modtageligheden for physiske og moralske Indtryk og Fornødenheder, med den deraf følgende Nedværdigelse af Tænke- og Handlemaaden, og den optræder sædvanlig enten under Form af Vildhed eller Mismod. Den første Form (**ferocitas ebriosa**) forekommer hyppigst blandt de laveste Klasser, hos raae, men kraftige Naturer, som fra Barnsbeen have været vante til stærke Drikke og tillige til haardt Arbejde, men ere blottede for Dannelse. Den yttrer sig ved et trodsigt, brutalt, heftigt opbrusende og vredagtigt Væsen, Raahed i Ord og Stemme, Mangel paa Medlidenhed og Deeltagelse, Ligegyldighed mod Ret og Billighed, tøjleløs Trættekjærhed, Ødelæggelsesraseri, Opposition mod Alt hvad der ikke stemmer med Personens egne Meninger og Ønsker, Tilbøjelighed til altid at bruge Magt og gjøre den Stærkeres Ret gjeldende. En saadan Disposition fører let til blodige Forbrydelser, og ender ofte med Vanvid eller Mani. Den anden Form (**morositas ebriosa**) forekommer meest hos Personer af ringe Legemskræfter, raffineret Sandselighed, halv Aandsdannelse og siddende Levemaade, og charakteriserer sig ved Blødagtighed, Ulyst til Arbejde, Uordentlighed, Misfornøjelse med alle Livsforhold, Skjødesløshed med sin egen Person, Mismodighed, Higen efter Adspredelser og pirrende Nydelser, Ødselhed, huuslig Splid, Ufred med sig selv og med sin Skjebne, Spilleraseri og taabelige Projekter til at forbedre Omstændighederne. Denne Tilstand leder hyppigt til Bedragerier og omsider til Melancholi og Selvmord.

b. De Individer, som saaledes ere demoraliserede ved Drikfældighed, maae deels paa Grund af deres Disposition til Voldsomheder, deels fordi de forsømme deres Pligter, betragtes som farlige for den offentlige Sikkerhed og Andres Rettigheder, og fortjene altsaa Politiets Opmærksomhed i desto højere Grad, jo mere og oftere de allerede have lagt en tvetydig Tænkemaade for Dagen. De ere altsaa i enhver Henseende hjemfaldne til Politiets Foranstaltninger imod dem. Men da denne Demoralisation ikke er forbunden med nogen Sindssygdom, som udelukker Forstandens Brug og Villiens Frihed, saa er der ingen Grund til

at frakjende saadanne Personers Handlinger, deres Vidnesbyrd f. Ex., deres Kontrakter o. s. v. retslig Gyldighed, forudsat naturligviis, at de ikke ere berusede. Denne Demoralisationstilstand er i og for sig heller ingen formildende Omstændighed ved Forbrydelser, da Individet derfor gjerne kan handle med fri Villie, Fornuft og Bevidsthed. Dog finder her en Undtagelse Sted, naar Drikfældigheden gaaer over til en virkelig Sindssygdom, eller naar en saadan allerede har udviklet sig deraf, eller naar heftige Affekter, Vrede f. Ex,, forsætter den Drikfældige, der i Forvejen er disponeret til Voldsomheder, i en saa ophidset Tilstand, at han taber Herredømmet over sig selv, eller endelig, naar Forbrydelsen er begaaet i Drukkenskab, hvor da alt det finder Anvendelse, som ovenfor er sagt om Imputationen hos Drukne. Dog maa i denne Henseende bemærkes, at hvorvel den Drikfældiges Ruus kan synes saa meget mere strafbar, som han noksom kjender sin Tilbøjelighed og dens Følger, saa har han dog en Undskyldning, som ej kan gjelde for Ikkedrankeren, i det Rusen hos ham deels ikke kan betragtes som nogen extraordinær Tilstand, deels ogsaa lettere end hos Andre gaaer over til de højeste Grader.

2. Drikkesygen,

Polydipsia ebriosa, Dipsomania, opstaaer naar en uimodstaaelig Trang til spirituøse Drikke forbinder sig med den habituelle Misbrug deraf.

a. Den habituelle Dranker adskiller sig fra den, der lider af denne Sygdom, omtrent som den stærke Æder fra den Graadige, eller som et Menneske, der frivillig overdriver en physisk Nydelse, fra den, der lider af en sygelig Lystenhed derefter; hvorved dog endnu maa bemærkes, at ogsaa den habituelle Misbrug ofte, skjøndt ikke altid og ikke absolut nødvendigt, fører til en sygelig Lystenhed. Da det iøvrigt er uundværligt for Retslægen, og ikke uhensigtsmæssigt for Juristen, at kjende denne Form af Drikfældigheden nøje, og man kun sjeldent seer den omtalt eller beskreven, skulle vi her levere en kortfattet Skildring

deraf efter Brühl-Cramer*), som selv ofte har iagttaget den i Rusland.

Der gives fem forskjellige Arter af Drikkesygen. a. Den kontinuerende bestaaer i en stadig og altid lige heftig Begjerlighed efter Nydelsen af berusende Drikke. Tidlig om Morgenen, saasnart Drankeren vaagner, nyder han en Portion Brændeviin, og saaledes vedbliver han hele Dagen med visse, ofte meget bestemte Mellemrum. Paa denne Maade gaaer den ene Dag som den anden, indtil han enten holder op af sig selv, eller der udvikler sig en Følgesygdom, som gjør en brat Ende paa hans Liv, eller endelig andre tilfældige Sygdomme omstemme Organismen, saa at hiin sygelige Drift taber sig. b. Den remitterende Form. Her nydes forskjellige Kvantiteter til forskjellige Tider af Dagen. Om Morgenen holder han sig dog gjerne inden Sømmelighedens Grændser, men jo længer det gaaer imod Aften, desto mere tiltager Lysten, desto større Portioner og desto oftere drikker han, saa at han højere op ad Dagen aldrig duer til Noget. c. I den intermitterende Form indfinde Paroxysmerne sig til bestemte Tider. Brühl-Cramer har saaledes behandlet to Personer, som bestandig gik med en stærk Ruus hver Søndag, Mandag og Tirsdag, men slet ikke drak de øvrige Dage i Ugen. Ligeledes har han kjendt en Kone, som fik et Anfald den 15de, 16de og 17de Dag i hver Maaned, og et andet Subjekt, hvor Paroxysmen indfandt sig hver Gang det var Nymaane. d. Drikkesygen viser sig fremdeles periodisk med længere og uregelmæssige Intervaller**). Mærk-

---

*) Ueber die Trunksucht. Berlin 1819.

**) Denne periodiske Form, hvis Existents har været betvivlet, bekræftes ogsaa af Erdmann (Beiträge zur Kenntniß des Innern von Rußland. Riga 1823). Han omtaler et periodisk Hang til Drik, som selv hos ellers forstandige Mennesker ikke kan holdes i Tømme af Fornuftgrunde. Drankeren afholder sig aldeles fra Spiritus i Uger, ja Maaneder, med det faste Forsæt ikke at nyde den mere, og han synes ikke engang at føle Trang dertil; men efterhaanden opstaaer nu Utilfredshed, Ulyst

værdig er Paroxysmernes regelmæssige Forløb: de endes af sig selv paa de sædvanlige kritiske Dage, som oftest 3die, 7de, 14de og 21de Dag, sjeldnere 5te, 9de og 11te, og under Tilfælde, der med fuld Føje kunne betragtes som kritiske. e. Endelig forekommer en blandet Form uden nogen bestemt Orden i sit Forløb, saa at et vist Afsnit deraf nok kan ligne en eller anden af de nævnte Former, medens Sygdommen dog i sin Heelhed afviger derfra. Denne Varietet kan betragtes som en ufuldkommen udviklet Sygdom, thi flere kontinuerende og periodiske Tilfælde optræde fra først af under denne Form.

I Almindelighed kan man altsaa antage to Hovedformer, en kontinuerende og en periodisk. Den kontinuerende Drikkesyge kjender man, naar man har iagttaget Dranken en Dag fra Ende til anden, thi den ene Dag gaaer næsten ganske som den anden. Efter en urolig Nattesøvn, forstyrret af Drømme, vaagner han om Morgenen uden at være vederkvæget, og med ejendommelige, ubehagelige og meget trykkende Fornemmelser: han er gnaven, ærgrer sig over Alting, ryster paa Lemmerne, faaer Kvalme og Vomituritioner, undertiden ogsaa svage Kuldegysninger, og begynder nu at føle den meest levende Trang til Brændeviin. Saasnart han har faaet sin Morgendosis, bliver han bedre tilpas: hans sløve og konfuse Physiognomi bliver lidt mere oplivet, Kvalmen og Vomituritionerne gaaer over, han ryster heller ikke saa stærkt, og synes meget mere tilfreds med sig

---

til Beskjeftigelse og Adspredelser, Mangel paa Appetit og et til Fortvivlelse grændsende Tungsind: en uimodstaaelig Drift til Brændeviin vaagner, han kan ikke længer styre sig, og alle hans Forsætter ere glemte. Han begynder at drikke, bliver beruset, drikker mere, og gaaer tilsidst flere Dage i stadig Drukkenskab, der ofte er forbunden med Raseri. Endelig er Driften tilfredsstillet: han holder op at drikke, synker hen i en apathisk Tilstand, og kommer omsider til sig selv igjen. Han synes nu at være bleven vammelig ved Brændeviin, og fatter nye Forsætter, men forgjeves. Tidligt eller sildigt vender Forstemningen og Driften tilbage, og det samme Optrin begynder forfra.

selv og sine Omgivelser, end før. Men det varer sædvanlig ikke længe, før denne Virkning atter taber sig: de anførte Symptomer vende tilbage, med Undtagelse af Kvalmen: han bliver paa ny lysten efter Brændeviin, og drikker igjen saameget som han føler Trang til. Saaledes gaaer det hele Dagen. Saalænge Syg= dommen er ny, befinder Nervesystemet sig i en erethisk Tilstand; men efterhaanden som denne varer længere eller bliver stærkere, gaaer den tidligt eller sildigt over i Torpiditet. — Den periodiske Form forløber i fem Stadier. **a. Prodromi.** Efterat Mennesket i længere Tid tilsyneladende har været rask, og enten slet ikke drukket Spiritūs, eller i al Fald drukket den med Maade, bemærker man først en sygelig Ild i hans Øine (som undertiden ogsaa tidligere har været tilstede i mindre Grad), der opstaaer ofte kloniske Kramper i Øiemusklerne, saa at Øinene rulle uvil= kaarligt omkring, med en uregelmæssig Blinken, Ømfindtlighed mod Lyset og sammentrukne Pupiller. Appetitten begynder at mangle, Søvnen bliver urolig, der indfinder sig Ørhed, Hoved= pine, Svækkelse af Tænkeevnerne, og Kongestioner til Hjernen. Ansigtet bliver opdunset og rødt, omtrent som i putride Febre, hvor Blodet befinder sig i en opløst Tilstand. Tungen skjælver, Patienten har ondt ved at bevæge den, klager over Abnormiteter ved Syn og Hørelse, og febriciterer. Maven kommer i Uorden, der er Forstoppelse, fire Smerter og Rumlen i Underlivet, og den Syge bliver frygtsom og ængstelig, mismodig, gnaven og heftig. Endelig optræder der hist og her Petechier, Næsen, Tandkjødet, og Hæmorrhoidalknuder begynde at bløde, Patien= ten taber Bevidstheden, delirerer, og nu maa man ikke mere vente nogen fornuftig Opførsel af ham. Mange ere tilbøjelige til Raseri, især naar de ikke kunne tilfredsstille deres Lyst, og give undertiden frygtelige Scener. Dette Stadium varer efter de for= skjellige Individualiteter fra nogle Timer til nogle Dage. **b. Ini= tium morbi.** Begjerligheden efter stærke Drikke tiltager. Neppe har den Syge nydt en Portion, før han føler sig lettet: flere af de ovennævnte Tilfælde forsvinde eller formindskes: han bliver mere rolig og tilfreds, og formaaer at fixere Opmærksomheden

paa ydre Gjenstande, kun plejer han ikke at udtrykke sig klart over sin egen Tilstand, rimeligviis fordi Bevidstheden er utydelig allerede før den egentlige Paroxysme. Denne gunstige Periode varer dog ikke længe: de forrige Tilfælde indfinde sig igjen, og Patienten griber med forøget Iver til Flasken. **c. Stadium incrementi.** Jo længere Sygdommen varer, desto oftere drikker han, og desto mindre fremtrædende blive de frie Perioder. Driften er saa heftig, at den mindste Tøven med dens Tilfredsstillelse bliver yderst piinlig, og nægter man ham Brændeviin, opstaaer undertiden en maniakalsk Tilstand, hvori han kan blive sig selv og Andre farlig. **d.** Krisis indtræder paa en af de nævnte kritiske Dage, og begynder med en ejendommelig Angest og Uro, medens de sjelelige Funktioner synes at blive normale. Urolighed tiltager med hvert Øieblik, og stiger til en saadan Marter, at Patienten ofte udbryder i høje Klager. Omsider opstaaer en voldsom Brækning, som enten udtømmer fordærvet Galde, eller undertiden kun en vandagtig Vædske, medens der lidt efter lidt indtræder en stor Modbydelighed for Spiritus, saa at ofte den blotte Tanke om Brændeviin formaaer at bringe hele Nervesystemet i den heftigste Bevægelse. **e.** Rekonvalescentsen danner en Eftersygdom, som beroer paa en forøget Sensibilitet i hele Organismen. Søvnløshed, frygtelige og ængstelige Billeder og trykkende, veemodige Følelser martre Patienten. Varigheden er fra een til flere Dage.

b. Spørgsmaalet om Tilregneligheden hos et saadant Subjekt er let at besvare, naar vi betragte den nylig skildrede Sjels- og Legemstilstand i Drikkesygen, som ikke tillader nogen Tvivl om, at Individet virkelig lider af en blandet, somatisk-psychisk Sygdom, og at de i Anfaldene begaaede lovstridige Handlinger ere at bedømme paa samme Maade, som om de havde fundet Sted i Feberdelirium eller Afsindighed. Naar Rusen overhovedet ophæver Brugen af Fornuft og Frihed, saa er dette endnu mere Tilfældet hos disse Mennesker, hvis Disposition til sjelelige Abnormiteter er saa stor. Og naar et Individ, som lider af denne Sygdom, i et Øieblik, da han synes at være

ædru, tillader sig lovstridige Handlinger, ved hvilke heftige Affekter og Lidenskaber ere med i Spillet, da maa man antage, at han begaaer dem, fordi han lider af Drikkesygens Følger, og fordi en sygelig Pirrelighed og Tilbøjelighed til heftig Opbrusen er bleven fremherskende hos ham. I dette Tilfælde er han, om han end ellers ikke ganske har tabt Hukommelsen og Besindighe= den, at betragte som en Affindig og Ufri, hvis Drift til Drik er betinget af Sindssygdom*).

Vi maae her imødegaae Heinroths Indvendinger imod denne Paastand. „Naar man i den nyere Tid," — siger han**) — „har erklæret Drikkesygen og dens Følger for en mere legemlig Sygdom, saa beviser dette, at man kun seer paa Legemet og ikke paa Andet, ret som om den stigende, og til Ufrihed potenserede Passivitet ikke holdt lige Skridt med Legemets Svækkelse, eller rettere denne med hiin. Thi Legemets Nedbrydelse er i Virkeligheden kun en Ledsager, en nødvendig Følge af den bestandig fortsatte psychiske (moralske) Fejlen. For ethvert Skridt, Mennesket gjør imod Passiviteten, for hver Gang, han giver sin Villie og sin Frihed i Begjerlighedernes Vold, for hvert Trin han synker dybere i den syndige Tilstand, sættes der ligesom et Mærke paa hans Legeme ved dets gradvise Nedbrydelse, saa at saavel den gjerne uhelbredelige Torpiditet, der tilsidst udvikler sig i Kar= og Nervesystemet, i Underlivets og Brystets Indvolde, Atonien i Lymphesystemet o. s. fr., som ogsaa de sygelige Modifikationer af Sjelelivet, Sløvhed, Vanvid, Mani o. s. v., slet ikke er andet, end de udvortes, efterhaanden fremtrædende Udtryk af det indre psychiske, i Frihedens Sphære omsiggribende, det indvortes, frie Menneske fortærende Onde. Enhver Synd mod Legemet bærer ogsaa sine psychiske Frugter. Ere disse komne til Modenhed, da ere de ligesaalidt som i Begyndelsen, Sygdomstilstande af organisk Oprindelse og selvstændig organisk Charakteer, men aldeles afhængige af den sjelelige Tilstand og dens Ind=

---

*) Henkes Tidsskrift, 17de Supplementhefte, S. 233.

**) System der psychisch gerichtlichen Medicin, S. 263.

flydelse, hvilket ogsaa kan sees deraf, at den eneste Betingelse, hvorunder de kunne hæves, er at Mennesket f. Ex. lader sin Drikken fare, det vil sige, at han kommer til Fornuft og beherſker sig selv. Men desværre er den ubehagelige Følelse af Svaghed og Udygtighed til Alt kun en ny Stimulus for den svækkede, passive Villie, der møder saa meget mindre Modstand, som den sløve Aand kun har den nærværende Trang og ikke den tilkommende Elendighed for Øje. Vi tilføje her kun endnu, at Individer, der lide af Drikkesyge og af **Delirium tremens**, rigtignok med Henke ere at betragte som ufrie, uden at derfor deres Tilstand, som han mener, er betinget af legemlig Sygdom. Vi have beviist det Modsatte: det er en bunden-ufri, ved egen Brøde frembragt Forfatning."

Saavidt Heinroth. Men det er vist, at de legemlige Onder hos dem, der lide af denne Drikfældighedsform, virke tilbage paa de psychiske Funktioner og kunne vække og forøge den ubændige Drift til Brændeviin; og selv ved den omhyggeligste Prøvelse afgive Heinroths Indvendinger ingen tilstrækkelig Grund til at frafalde den Paastand, at hvor en saa umiskjendelig og udviklet legemlig Sygdom er tilstede, der kan den Handling, som begaaes i en deraf betinget Paroxysme af Drikkesyge, ligesaalidt tilregnes, som om Individet befandt sig i et Feberdelirium. Ligesom psychisk Fordærvelse og stadig Beskjeftigelse af Phantasien med vellystige Forestillinger kan indlede en sygelig Tilstand af Kjønsdriften, ligesom hyppigt Samleje og Onani kan forøge den, og endelig de deraf følgende Affektioner af Nervesystemet og Vegetationen i Almindelighed og af Genitalsystemet i Særdeleshed foraarsage en fuldkommen udviklet Nymphomani, saaledes kan ogsaa Drankerens legemlige Sygdom vække og vedligeholde den ubetvingelige Lyst til Drik. Var det fremdeles i sin Orden, at Drikfældigheden ingensinde kunde ophæve Tilregneligheden, fordi den Drukne altid selv er Skyld i sin Ruus, da vilde der i ethvert Fald kun kunne være Tale om Straf for **Culpa**; thi ogsaa her gjelder, hvad ovenfor er sagt om den selvforskyldte **Drukkenskab**, saa at den Drikfældige blot vilde kunne

straffes for sin Last, men ikke for den i Rusen begaaede Handling. Selv de positive Lovgivninger fritage desuden for Straf, naar Drikfældigheden har ledet til aabenbar Affindighed. Ja den affindige Dranker vil ikke engang efter Heinroths egne Grundsætninger kunne straffes; thi vel udleder han samtlige Sindssygdomme alene af Synden, og antager enhver ufri Tilstand for selvforskyldt, men dog indrømmer han, at Affindigheden i Almindelighed maa fritage for Straf, fordi den i og for sig kan agtes lig med den haardeste Straf, med Dødsstraffen, da det kun er i den her manglende Frihed, at vi formaae at leve et menneskeligt Liv; fordi den ofte er livsvarig, saa at den Tid, da Straffen kunde fuldbyrdes, mangen Gang aldrig vilde indtræde; fordi Afstraffelsen af den Helbredede let kunde foraarsage et Tilbagefald, saa at vi selv vilde synde ved at fuldbyrde Straffen; og fordi endelig den Forbrydelse, Individet begik, da han blev affindig og gav Slip paa den sjelelige Frihed, allerede har fundet en saa tilstrækkelig Straf i hans Tilstand, at Retfærdighedens Idee allerede er realiseret. Vi see altsaa, at Heinroths egne Argumenter her bringer ham i en Selvmodsigelse, idet disse samme Grunde maa betinge den affindige Drankers Strafløshed*).

---

*) I det Hele vil Heinroths Grundprincip, at enhver psychisk Sygdom ene og alene opstaaer af Synden, aldrig kunne anerkjendes af den retslige Medicin og Kriminalretten. At udlede Affindigheden af Individets moralske Fordærvelse, strider baade imod den naturlige Følelse og imod Erfaringen. Var dette rigtigt, da maatte alle Lastefulde blive affindige, og de Dydige ikke; men det er ufornødent, vidtløftigt at udvikle, hvor ofte baade Historien og den daglige Erfaring lærer ganske det Modsatte. „Vel er det unægteligt, at naar man saa ofte skyder Skylden for sjelelige Affektioner paa det legemlige Befindende, saa ligger Aarsagen mangen Gang snarere i et uhensigtsmæssigt eller vel endog umoralsk Liv. Men naar et Menneskes ydre Stilling, hans Kald eller særegne Omstændigheder nøder ham til at føre en uhensigtsmæssig Levemaade, hvis Følge er

3. Drankernes Sandsebedrag.

(Sensuum fallacia, hallucinatio ebriosa).

Den vedholdende og stærke, om just ikke altid umaadelige, Nydelse af spirituøse Drikke frembringer Kongestioner til Hove=

Sygelighed og psychiske Forstemninger, som maaskee endog antage Charakteren af aabenbar Afsindighed, saa turde det dog være mere end urigtigt, af denne Grund at betegne ham fortrinsviis som den, der har paadraget sig sin Skjebne ved et Frafald fra det Godes Princip. Naar f. Ex. den Lærde i varm Begejstring for sin Videnskab paa længere Tid lænkebinder sig fra Morgen til Aften til sin Pult, dertil er uforsigtig i sin Diæt, og saaledes paadrager sig en Abdominalplethora, som ender med Hæmorrhoider, saa kan det vel være, at en hensigtsmæssigere Levemaade kunde have forebygget dette Onde; men naar nu Hæmorrhoidalfloddet, være sig ved tilfældige Omstændigheder, eller vel endog ved stor Uforsigtighed pludselig undertrykkes, og der under Medvirkning af en medfødt Disposition og andre Aarsager udvikler sig Afsindighed, — skulle vi da ogsaa udtale det heinrothske Anathema over en saadan, maaskee i alle andre Henseender fortræffelig Mand, og sige at han har faaet den fortjente Løn for sit Frafald fra Fornuften, fra det Gode, fra Gud?" (Jacobi: Sammlungen für die Heilkunde der Gemüthskrankheiten, III. Elberfeld 1830, S. 31). En saadan Dom var frygteligere end selve Afsindigheden, den var en Forbrydelse mod Menneskeheden. Men naar Heinroth i sin Lehrbuch der Seelenstörungen, I., S. 376 o. flg. demonstrerer, hvorledes det Onde er Sindssygdommenes sande Væsen, hvorledes de ikke kunne opstaae uden et totalt Frafald fra Gud, hvorledes de Afsindige ligne de Besatte, o. s. v., saa maa man komme til Overbeviisning om en saadan Anskuelses Uskadelighed, fordi ingen Retslæge og ingen Lovgivning kan tage Hensyn til en Theori, som vilde sætte Kriminalretten Aarhundreder tilbage, og nedsænke den i den dybeste Obskurantisme. Thi hvorledes kan han troe, at nogen menneskelig Indsigt skulde formaste sig til at afgjøre, om de fjernere Elementer til en senere udviklet Sindssygdom, som Lægen kunde opdage i Inkvisitens tidligere Liv og erkjende som Forbud paa den nærværende Afsindighed — om de ere komne frem med eller uden hans Skyld? Dette

det og særegne Forandringer i det sensorielle Liv. Ligesom allerede en isoleret Ruus altid fremstiller de sandselige Gjenstande anderledes, end de ere, saaledes forekommer der hos habituelle Drankere heller ikke sjeldent Sandsebedrag, ogsaa udenfor Rusen, især naar deres, ved Drikfældigheden forøgede, venøse Diathese betinger en Disposition dertil. De indfinde sig da ofte periodisk, hyppigst i streng Vinterkulde og stærk Sommerhede, og især til Tider, hvor der er meest Anledning til Udsvævelser i Drik, og ledsages gjerne af Hjertebanken, Svimmelhed, begyndende Afmagt, Engstelse, Uro og Søvnløshed. Man træffer dem sjeldnere hos koldblodige, robuste Individer, som ere vante til stærkt Arbejde i fri Luft, end hos sensible, choleriske Mennesker, der føre et siddende og mageligt Liv. Det er som oftest paa Hø-

---

er dog Ting, som den indskrænkede menneskelige Forstand aldrig vil kunne bringe til Vished. En af Heinroths egne Yttringer viser allerbedst, hvortil hans Theori duer. Han vil ikke, at den affindige Forbryder skal straffes efter sin Helbredelse, af de Grunde, vi ovenfor (S. 319) have anført. Ikkedestomindre siger han (System der gerichtlichen Medicin, S. 263): „men naar nu En anden Gang styrtede sig i den samme ufrie Tilstand, og paa ny begik en Forbrydelse, et Mord f. Ex.? Da maatte vi betragte et saadant Menneske som en forsætlig Synder, der ikke vil blive klogere og bedre af Erfaring, og behandle ham i Overeensstemmelse hermed; thi hans selvforskyldte Tilstand er her at ansee som en forsætlig Løsrivelse fra Fornuften, den største Forbrydelse, et Menneske kan begaae. Han vilde ikke mere kunne bestaae i Fornuftvæsnernes Rige, om han end kom til Besindelse igjen: han maatte betragtes og behandles som en Fjende af Fornuften, og lide den forsætlige Morders Skjebne?" Altsaa: den Affindige, som første Gang begaaer et Mord, skal ikke straffes, hvis han bliver helbredet; men falder han tilbage og begaaer den samme Forbrydelse, skal han behandles som forsætlig Morder, fordi hans Tilbagefald viser, at han med Hensigt har løsrevet sig fra Fornuften!

Nærmere om Heinroths Anskuelser i Forfatterens Historisch-kritische Darstellung der Theorien über des Wesen und den Sitz der psychischen Krankheiten. Leipzig 1836.

relsen, Synet og Følelsen, at disse Hallucinationer vise sig i alle Gradationer, fra en Fornemmelse af en sygelig Forandring i Sandseorganerne selv indtil en bestemt Forestilling om en ydre Gjenstand som Foranledning. En Susen for Ørerne, som stiger til Larmen af et uhyre Vandfald, Rumlen af Vogne eller stærke Tordenskrald, en Ringen, som gaaer over til Klokkeklang, til melodisk Forbindelse af flere Toner eller til en vild og uharmonisk Skurren af forskjellige Instrumenter, gjør gjerne Begyndelsen, medens Individet i den højeste Grad af Ondet troer at høre først enkelte Ord, og senere sammenhængende Tale, som meest angaaer hans egen Tilstand og foranlediger ham til at tale med. I Synshallucinationerne finder en lignende Gradation Sted fra Pletter og Gnister for Øinene til Syner og Visioner, og for Følelsens Vedkommende fra Myrekryben til Forestillingen om Muus og Rotter eller andre Sengekamerater. Lignende Affektioner af Lugten og Smagen ere vel mulige, men have mindre Betydning i forensisk Henseende.

Hvad vi i femte Kapitel § 4 have sagt om Hallucinationernes forensiske Betydning i Almindelighed, gjelder naturligviis ogsaa hos Drankeren, saa at en Handling, der er Følge af et saadant Sandsebedrag, heller ikke hos ham kan være tilregnelig.

4. Egentlige Affindighedsformer.

At Drikfældigheden ofte leder til Sindssygdomme, er en naturlig Følge af dens dybe Indgriben i det somatiske og psychiske Menneske, og forklarer sig selv yderligere ved en nærmere Betragtning af dens Phænomener. I somatisk Henseende bemærke vi da deels en permanent Turgescents af Blodkarrene, især Venerne, deels en forøget Spænding og Pirrelighed af Nervesystemet, som udgaaer fra Underlivsganglierne, navnlig fra **plexus solaris**, og herfra meddeler sig til Nervesystemets Centrum*). I den psychiske Sphære see vi, at det regelløse,

---

*) Göden (von dem Delirium tremens, Berlin 1825) sammenligner Drankerens somatiske Tilstand med en Forgiftningspro-

vilde Spil af Phantasien, den Forvirring, Ustadighed og Vaklen i Forestillinger og Begreber, den Løsladelse af de dyriske Drifter og Begjerligheder, som finder Sted i Drukkenskaben, tilsidst bliver permanent, naar den idelig og idelig gjentages. Sjelelivets Hjulværk slides, om man saa maa sige, de enkelte Evners Indgriben i hinanden, deres gjensidige Understøttelse, deres Enhed og Harmoni gaaer tabt, og den sjelelige Sundhed undergraves ved Menneskeværdighedens bestandige Aftagen. Alt eftersom nu snart den ene og snart den anden af de sjelelige Funktioner kommer ud af sine Fuger, og Abnormiteterne kombinere sig paa forskjellig Maade, gestalter ogsaa den sygelige Sjelstilstand sig forskjelligt, snart som Vanvid, naar den syge Indbildningskraft bemægtiger sig Herredømmet over de øvrige Evner, snart som Fixideer eller almindelig Forvirring, naar skjæve Forestillinger og Begreber bemestre sig Patienten, snart som Mani, naar hans tøjleløse Villie river ham hen til rasende og fornuftstridige Handlinger; og disse Tilstande frembyde da aldeles Billedet af de forskjellige Afsindighedsformer, saa at Alt hvad Sindssygdommenes Pathologi og Diagnostik lærer os, ogsaa her finder Anvendelse. Melancholi eller Fatuitetens forskjellige Former udvikle sig sædvanlig i Sygdommens videre Forløb*).

---

ces, hvor Symptomerne beroe paa en organisk Reaktion mod Giften; men han lægger ikke behørig Vægt paa Karsystemets Deeltagelse i denne Reaktion, thi den forøgede Veneturgor er et altfor konstant og iøinefaldende Symptom, til at kunne overses af en fordomsfri Jagttager.

*) Clarus meddeler et interessant Tilfælde, der forløb med meget afvexlende Symptomer. Patienten var 60 Aar, og Sygdommen begyndte med at han spilte den Rundhaandede, kjøbte en Mængde Presenter til sine Foresatte og sine Venner, affekterte et fornemt og let Væsen, o. s. v. Hertil kom snart forkeerte Forestillinger: han antog sine Bekjendtere for fornemme Fremmede, aftalte allehaande Forlystelser med dem, og snakkede derimellem om sine pressende Forretninger, Alt i et broget Virvar, uden at fastholde nogen Gjenstand, med hastige, afbrudte

En ganske ejendommelig Form er ***Delirium tremens***, en Sygdom, som udelukkende angriber Drankere, fornemmelig charakteriserer sig ved Affektioner af Hjernen og Nervesystemet, navnlig Søvnløshed, Delirier og ejendommelige Hallucinationer, snart forbundet med Feber, snart ikke, men med stor Tilbøjelighed til Kollaps, og som kun kan hæves ved en kritisk Søvn. Den optræder idiopathisk eller symptomatisk, og frembyder (efter Barkhausen, med særligt Hensyn til dens psychiske Symptomer) følgende Billede. **a.** Det idiopathiske **Delirium tremens** har Forløbere, som maaskee aldrig mangle, omendskjøndt de ofte ere saa lidt fremtrædende, at de overses, nemlig Anorexi, Trykken i Maven, Opstød, Brækning og Diarrhoe, Vrantenhed, en Beklemmelse, som kan stige til Angest, Forudfølelse af Sygdommen, Tilbøjelighed til Sved, Dresusen, et eget livligt, eller rettere flygtigt, heftigt og usikkert Væsen, Egensindighed, Trættelyst, og i det Hele mange Afvigelser fra den normale Stemning. Konstante og væsentlige Symptomer af den uddannede Sygdom er Søvnløshed, Delirier og ejendommelige Hallucinationer. Først bliver Søvnen urolig, afbrydes af Drømme og indfinder sig tilsidst slet ikke. I Begyndelsen lægger Patienten sig til at sove om Aftenen, men kan ikke falde i Søvn, martres derimod af en Ideejagt, hvortil især huuslige Anliggender, Forretninger, og ofte forlængst afgjorte Affærer, gjerne af en ubehagelig Natur, afgive Stoffet, og veed om Morgenen ikke, at han har gjennemvaaget Natten, men troer blot at han har drømt meget. Længer hen prøver han ikke engang paa at sove, og nu er det forbi med Søvnen, saa længe Sygdommen varer. Hans Blik og Væsen

---

Ord og overilede, usikre Bevægelser, især med Hænderne, som altid syntes at søge Noget. Efter faae Dage blev hans Bevægelser heftige og præcipiterede, hans affekteert fine og venlige Væsen forvandlede sig til Trods, Gjenstridighed og Ustyrlighed, han slog itu hvad han kunde faae fat paa, udskjeldte og slog sine Omgivelser, kort: en udviklet Mani var tilstede. Kolde Fomentationer og Afføringsmidler helbredede ham under kritisk Søvn og Sved.

forraader en indre Uro og Engstelighed, som han forgjeves søger at skjule: han bliver snaksom og geskjæftig, piller paa Sengeteppet og begynder at delirere, omtaler sine forkeerte Forestillinger som virkelige, snakker i eet væk om sine Forretninger og vil bestandig til at besørge dem. Naar Sygdommen tager til, blive de Fleste overmaade lystige, vittige og pudsige i Ord og Adfærd, men dog tillige heftige og opfarende, naar man ikke vil rette sig efter dem, omtrent som ved en begyndende Ruus. Gjennem al denne Travlhed skimter man dog altid en vis Engstelighed, og især foruroliger dem den Forestilling, at de ikke ere hjemme, at de blive forfulgte af Røvere, Mordere, Soldater, o. s. v. Denne Blanding af Travlhed, Engstelighed og Lunefuldhed, i Forbindelse med et temmelig konstant Udtryk i Øjet, et sky, mere skelende end stivt Blik, giver Ansigtet en ganske ejendommelig Charakteer*). Affekterne frembyde imidlertid ikke altid saa broget en Blanding, ja der gives Tilfælde, hvor kun een enkelt Affekt, være sig nu Lunefuldhed, Sørgmodighed, Engstelse o. s. v.. hersker hele Sygdommen igjennem i alle Phantasier og Delirier, i hvilket Fald Indbildningskraften ogsaa stundum hele Tiden kun sysler med meget faae Gjenstande, saa at en eneste Tanketraad kan udspinde sig i flere Dage, og naar den undertiden afbrydes af tilfældige Hallucinationer eller ydre Indvirkninger, strax igjen sammenknyttes og atter fortsættes i samme Retning. Ja selv hvor flere Affekter ere fremherskende, og den ene Hallucination afløser den anden, bemærker man dog hyppigt en fælles, om end ofte afbrudt Traad i alle Delirierne. Denne Tilstand lader sig bedst sammenligne med en vaagen Drøm, som bestandig drømmes fort under mangehaande Afbrydelser. De interkurrente, sædvanlig kun momentane Sandse- og Phantasibedrag i **Delirium tremens** forholde sig som de enkelte Drømmebilleder i

---

*) Udtrykket i disse Patienters Ansigt sammenligner Armstrong (The lancet 1826, vol. 6) med det hurtigt veksende Præg af modsatte Affekter, som under levende Samtaler skal have været Lord Byrons Physiognomi eget.

Syttende Kapitel.

Tilregneligheden i Søvnen og de dermed beslægtede Tilstande.

§ 1.

Tilregneligheden hos Søvndrukne.

Den Mellemtilstand, som finder Sted ved Overgangen i og af Søvnen, er forbunden med en Mangel af Besindelse, med en rigtignok kortvarig Forstyrrelse af Selvbevidstheden og Villiens Frihed, og flere ældre Forfattere have betegnet Menneskets Opvaagnen af Søvne som en forbigaaende Aandsforvirringstilstand. Søvndrukkenheden finder Sted i desto større Grad, jo fastere og dybere Søvnen er, og jo pludseligere den afbrydes af stærke ydre Sandseindtryk eller af heftige Gemytsbevægelser under ængstelige Drømme. Sandseorganernes Modtagelighed er hos den Søvndrukne mindre end hos den Vaagne, og hans vilkaarlige Bevægelser bestemmes efter de utydelige Forestillinger, som beskjæftige Sjelen. Henke kjendte en ung, noget korpulent Mand, som hvergang han blev vækket af Middagssøvnen, var det end ved den mildeste Tiltale af hans Kone, slog om sig med stor Heftighed, og havde meget ondt ved at samle sig. Den bekjendte Kriminalraad Meister fortæller om sig selv*), at han engang efter at være bleven temmelig heed af Solen, lagde sig paaklædt til at sove paa en Sopha. Han var træt og havde lidt Hovedpine, og under Søvnen var hans Hoved sunket tilbage over Armen af Sophaen. Pludselig vaagnede han ved at En kom ind med et Lys. Uden Besindelse foer han op, og aabnede Øjnene, men uden at kunne skjelne hvad han saae: dog havde han en Følelse af at der nærmede sig en Gjenstand. Han blev greben af Forfærdelse uden nogen klar og distinkt Idee om Grunden til sin Skræk. Udelukkende betaget af Bevidstheden

*) Urtheile und Gutachten in peinlichen und anderen Fällen. Frankfurt 1808.

om at Noget gik løs paa ham, følte han Forsvarsdriften at vaagne: han greb en tung Stol, svang den med Lethed, og var i Begreb med at slynge den efter den Indtrædende, da denne med Blidhed og Fatning spurgte, hvad han fejlte, og om han var syg. Disse Ord kastede gjennem Hørelsen en Straale af Besindelse i hans Sjel, han lod Stolen synke, og var vaagen. Uden denne Tiltale, mener han, at han uden Redning havde begaaet en fortvivlet Gjerning. I en lignende ængstelig Tilstand befandt ogsaa engang Mauchard sig*), og Stelzer omtaler ligeledes**), at der i denne Forfatning kan blive begaaet Voldsomheder og Drab, naar Individet vaagner i Skræk, og med Forestillingen om Overfald, o. desl.

Da Selvbevidstheden og Friheden er ophævet i den søvndrukne Tilstand, er det en Selvfølge at de Handlinger, som begaaes i en saadan Forfatning, ej kunne imputeres, hvad enten Individet kan erindre sig Gjerningen og de nærmere Omstændigheder eller ikke.

Pyl fortæller***) et interessant Tilfælde af Mord, begaaet i Søvndrukkenhed. Bernhard Schidmayer vaagnede en Midnatsstund pludselig af en dyb Søvn. I Opvaagnelsens Øieblik indbildte han sig at see en frygtelig Skikkelse, der forekom ham som et Spøgelse, staae tæt foran hans Straaleje (han sov i et aabent Skuur). Han raaber to Gange med ængstelig Stemme: hvem der! men faaer intet Svar, og han synes, at Skikkelsen gaaer løs paa ham. Ude af sig selv af Angest, springer han op fra Lejet, griber en Øxe, som laae ved Siden af ham, og hugger til Figuren. Alt dette foregik saa hurtigt, at han slet ikke fik Tid til at besinde sig. Ved det første Hug faldt Skikkelsen. Manden hører et Skrig: han bliver greben af Angest, og kommer i Tanker om, at det kunde have været hans

---

*) See hans Repertorium für empirische Psychologie, II., S. 119.

**) Ueber den Willen, S. 267.

***) Repertorium für die öffentliche und gerichtliche Arzneiwissenschaft, III. Bd. 1. St.

Kone, som ogsaa laae i Skuret. Han lægger sig ned paa Knæ, griber den Segnende, og overbeviser sig om at han virkelig havde dræbt sin Kone. Dommen lød: „omendskjøndt Retslærerne ikke navnlig omtale et saadant Tilfælde, tage vi dog ikke i Betænkning, her at anvende de Grundsætninger, som gjelde **in foro** for Sovende og Nattevandrere. Thi ikke alene kunne de Hovedargumenter, som gjelde for disse Tilfælde, ogsaa finde Anvendelse her, men denne Kasus er tillige nærbeslægtet med hine, da Bedøvelsen ved den pludselige Opvaagnen kun er en Fortsættelse af den sovende Tilstand eller en umiddelbar Virkning deraf og en Mellemtilstand mellem Søvn og Vaagen. De juridiske Grundsætninger frikjende altsaa Inkvisiten for enhver Straf, fordi en Handling, der ej kan betragtes som vilkaarlig og fri, hverken kan tilskrives ond Villie, Forseelse eller Efterladenhed, og overhovedet ikke være Gjenstand for Kriminalretten. Ligesaa lidt er det handlende Subjekt strafbart, da han i Gjerningens Øieblik ikke var i Stand til at følge Fornuftens Bud, men handlede mechanisk og efter dyriske Love.“ *)

Vanskeligheden i at godtgjøre Tilstedeværelsen af en saadan Forfatning vækker forøvrigt adskillige Betænkeligheder; thi naar der ikke netop har været Nogen tilstede, som kan bevidne Inkvisitens pludselige Opvaagnen og søvndrukne Tilstand, saa kan man naturligviis kun dømme efter Sandsynlighedsgrunde. Som saadanne anfører Mende**) følgende: a) at Individet i det Hele beviisligen sover fast og dybt, er vanskelig at vække, og kun plejer at vaagne under heftig Opfaren og Slaaen om sig. b) Naar der før han faldt i Søvn var forefaldet Omstændigheder, som maatte foraarsage en vis Uro og dermed følgende levende Drømme. c) Naar Handlingen **quæstionis** er passeret paa en Tid, da Gjerningsmanden plejede at sove, eller i det mindste havde skjellig Anledning dertil. d) Naar Aarsagerne til

---

*) Et aldeles analogt Tilfælde meddeler Wildberg i sine Jahrbücher der Staatsarzneikunde, 1836, Bd. 2.

**) Handbuch der gerichtlichen Medicin, Bd. 6, S. 270.

hans pludselige Opvaagnen lade sig eftervise. Dog er dette ikke gjørligt, hvis den, hvad ofte skeer, er bevirket af levende Forestillinger i Drømme, som da kunne vedblive temmelig længe, og netop let blive Anledning til ulykkelige Fejltagelser. e) Naar Handlingen er aldeles umotiveret og ganske har Præget af Bevidstløshed og manglende Selvbestemmelse hos Gjerningsmanden. f) Naar endelig denne, efterat være kommen ganske til sig selv, forfærdes over sin Handling, finder den næsten utrolig, og viser sand Anger og Bedrøvelse.

§ 2.

Tilregnelighed hos Søvngængere.

Et Menneske, som gaaer i Søvne, frembyder saadanne Phænomener, at han uden Betænkning kan stilles i Klasse med de Affindige, da han i denne Tilstand mangler Selvbevidsthed, Fornuft og Frihed.

En udførlig Beretning om en attenaarig Pige, som tillige leed af Kramper, og i sin somnambule Tilstand handlede og talte ganske forstyrret, findes i Nasses Zeitschrift für Anthropologie 1824, 1ste H. — En Nattevandrer aabnede sin Dør, troede at tage imod en Ven, førte ham hen til Bordet, talte med ham, og fulgte ham derpaa igjen ud af Døren. Derpaa spadserede han op og ned i Stuen, indbildte sig atter at være i en af sine Bekjendtcres Selskab, disputerede ivrigt med ham, og ledsagede endelig ogsaa ham ud*). — En Aften sildig traadte en Munk ind til sin Prior med fordrejet Ansigt, rynkede Øjenbryn og aabentstaaende, stive Øine, paa hvilke Skinnet af to Lamper ikke gjorde det mindste Indtryk. I Haanden holdt han en stor Kniv. Han gik lige løs paa Priorens tomme Seng, og gjennemborede med tre voldsomme Stød Teppet og Madratsen, hvorpaa hans Ansigt opklaredes, og han forlod Værelset. Næste Morgen tilstod han, at han havde drømt at see sin Moders Skygge, som havde opfordret ham til at tage Hævn over

---

*) Kalt: dissertatio de quodam noctambulismi casu. Bonn 1830.

Prioren, der havde myrdet hende: hvorpaa han rasende var gaaet hen for at dræbe Morderen med en Kniv; men lidt efter var han vaagnet, gjennemvaad af Sved og sjeleglad over at han kun havde drømt*). — En lignende Historie fortæller del Rio om en Skolelærer, der ved Nattetid sang, demonstrerede, skjendte og formanede, som om han havde sine Disciple for sig. Da han engang overnattede i et Kloster, truede Munken, i hvis Celle han sov, ham med Riis, hvis han ikke var rolig, hvorpaa han virkelig blev stille og faldt i Søvn. Men om Natten staaer han op, tager en Sax, og gaaer hen til sin Kontubernals Seng. Denne vaagnede til Lykke, saae ham ved Maaneskinnet gaae løs paa sig, og krøb ud af Sengen. Imidlertid stødte den Anden gjentagne Gange Saxen ned i Hovedpuden, og gik derpaa hen og lagde sig igjen. Da han vaagnede, vidste han aldeles Intet af hvad der var passeret: han havde kun drømt at Klosterbroderen var kommen til ham med et Riis, hvorpaa han havde forsvaret sig med en Sax. — Stelzer fortæller om en Skomagersvend i Halle, der var Søvngænger. Han havde Ord for at være et ordentligt og flittigt Menneske, men blev jaloux paa sin Kjæreste, og denne Lidenskab voxte bestandig mere, saa at han omsider satte sig fuldt og fast i Hovedet, at en Medbejler tilbragte Nætterne hos hende. En Nat stod han op af sin Seng, krøb i Søvne ud af et Tagvindue, gik over Tagene hen til et af Nabohusene, hvor Pigen boede, krøb ind i hendes Værelse gjennem Vinduet, og myrdede hende sovende med en Kniv, han havde medbragt, hvorpaa han vendte tilbage ad den samme Vei, han var kommen. Ved Undersøgelsen fortalte han frivillig alle Omstændigheder ved Gjerningen som Noget, han havde drømt.

Som allerede bemærket, viser Søvngængerens psychiske Tilstand noksom, at han befinder sig i en ufri Forfatning, og følgelig ikke er tilregnelig. Kleinschrod siger i denne Anled-

---

*) Brillat-Savarin: Physiologie du goût. Paris 1825.

ning*): „et Menneske er i en saadan Forfatning ude af Stand til at fatte et egentligt Forsæt; i det mindste maa man indrømme, at det er tvivlsomt, hvorvidt man i denne Tilstand kan handle fornuftigt og med Overlæg, og allerede denne Tvivl er en tilstrækkelig Grund til at betragte en saadan Handling som uforsætlig." **) Her maa imidlertid nærmere undersøges, hvorledes Imputationsspørgsmaalet stiller sig, naar en Nattevandrer i vaagen Tilstand og med velberaad Hu træffer Foranstaltninger til Voldsomheder, som han siden udfører i en virkelig somnambul Tilstand, — naar, for at tage et Exempel, en Søvngænger, der kjender denne Disposition hos sig selv, har havt en Strid med en anden Person, der sover i samme Værelse som han; og han nu, før han gaaer til Sengs, forsyner sig med Vaaben, hvormed han om Natten som Søvngænger dræber den

---

*) Systematische Entwickelung der Grundbegriffe des peinlichen Rechts. I., § 99. Smlgn. Stelzer: Grundsätze des peinlichen Rechts, Kap. 6, § 10, og Wieland: Geist der peinlichen Gesetzgebung, § 285—87.

**) Et Exempel paa en blodig Kabinetsjustits fra Aaret 1600, udgaaet fra modsatte Anskuelser, fortæller Moser i patriotisches Archiv für Deutschland, B. 9. En Ridder Jakob af Gültlingen var som Følge af et Saar i Hovedet blevet Søvngænger, saa at han plejede, naar han havde drukket for meget, at staae op om Natten og slaae om sig, indtil man vækkede ham og igjen bragte ham til sig selv. Ved en Sviir med flere Riddere, hvoriblandt hans Ven, Conrad af Degenfeld, som ogsaa gik i Søvne, fik han en Ruus. I Bevidstheden om sin Svaghed havde han forlangt at sove alene, og for en Sikkerheds Skyld endnu lagt sit Sværd i et andet Værelse. Men han havde glemt at lukke Døren, og lidt efter førte Degenfelds Svend sin Herre ind i Gültlingens Sovekammer, hvor han ogsaa lagde ham til Ro. Om Natten staaer Degenfeld op, svøber sig ind i sit Lagen og spadserer op og ned ad Gulvet i Søvne. Gültlingen vaagner og raaber ham an; men da han ingen Svar faaer, anseer han ham for et Spøgelse, finder sin Sovekammerats Sværd og støder ham ned. Hertug Frederik af Würtemberg dømte ham til Døden, og lod ham halshugge Dagen efter.

Anden. Her kan formeentlig Søvngængeren kun være ansvarlig for at han, uagtet han kjendte sin Disposition, alligevel forsynede sig med Vaaben. Mordet selv er derimod fra det psychologiske Standpunkt utilregneligt, fordi det blev begaaet i en abnorm psychisk Tilstand, der udelukker Bevidstheden og Friheden, en Tilstand, der er den samme, hvad enten Handlingen er aldeles tilfældig eller begunstiget ved en planmæssig Forberedelse. Tilregnelse og Straf kan altsaa kun finde Sted med Hensyn til den i normal Tilstand tagne Beslutning, men ikke med Hensyn til den i abnorm Tilstand fuldbyrdede Gjerning, saa at den S. 308 i Anledning af den forsætlige Drukkenskab opstillede Grundsætning ogsaa her finder Anvendelse. Mende*) dømmer endnu lemfældigere, og siger, at da som bekjendt Forestillinger, der beskjeftige os meget i vaagen Tilstand, ogsaa ofte indfinde sig i Søvne, saa kan det meget let hænde, at onde Forsætter, som en Nattevandrer har havt at kæmpe med om Dagen, kunne gestalte sig for ham i Drømme, som om han var i Færd med at udføre dem, ja det kan skee, at han virkelig udfører dem i Søvne; men det er alligevel aabenbart, at han ikke kan siges at have handlet efter fri Beslutning og Selvbestemmelse. Det vil ikke engang kunne lægges ham til Last, at han ingen Foranstaltninger træffer imod Fuldbyrdelsen i Søvne; thi selv om han vidste, at der forestod ham et Anfald af Sygdommen, vilde han dog umulig kunne tænke paa, at han skulde anrette en Ulykke og hvorledes, ligesom der overhovedet ikke godt kan tænkes Forholdsregler imod hvad han vil foretage sig i en Tilstand, hvori saa at sige Intet er ham for vanskeligt at udføre.

Ved enhver Undersøgelse om Tilregneligheden hos Søvngængere maa nu Retslægen først og fremmest søge at bringe det til Vished, om Mennesket virkelig er Søvngænger eller ikke; og da hans eget og Vidners Udsagn ikke er tilstrækkeligt, maa han baade anstille Undersøgelser om hans Sygdoms Aarsager, Oprindelse og Maaden, hvorpaa den yttrer sig, og tillige gjøre

---

*) Handbuch der gerichtlichen Medicin, VI., S. 265.

sig Umage for ubemærket at kunne iagttage ham sovende. Da fremdeles Somnambulismen ikke indfinder sig hvergang Patienten sover, men kun til visse Tider, og som oftest kun om Natten og til et bestemt Klokkeslet, maa man lægge Mærke til, om den Tid, da Forbrydelsen blev begaaet, træffer sammen med Paroxysmernes Indtræden. Endelig lægger en virkelig Søvngænger under sin natlige Færd baade Kræfter og Behændighed for Dagen, som han ikke besidder i den Grad i vaagen Tilstand, og som i det Hele kun sjeldent træffes, ligesom han ogsaa, naar han vaagner, i Reglen enten slet ikke veed, hvad han har foretaget sig, eller i det mindste kun har en dunkel Erindring derom.

§ 3.

Tilregneligheden i Drømme.

Drømmen er en Yttring af det sjelelige Liv, som aldeles mangler fri Selvbestemmelse. Det drømmende Jegs ejendommelige Liv er ophævet, da den frie Vexelvirkning med Objektiviteten mangler. Denne Tilstand er betinget af Søvnen, hvor allerede hverken fri Villie eller Bevidsthed er tilstede. Den Bevidsthed om et Jeg, som findes i Drømmen, er i Virkeligheden kun et Analogon til den egentlige Bevidsthed; thi Bevidstheden om, at jeg i ethvert Forhold bestemmer mig i Relation til Objektet og Objektet i Relation til mig, denne Bevidsthed mangler. Selv de legemlige Bevægelser i Drømme ere kun tilsyneladende vilkaarlige, hvad der allerede fremgaaer af Bevidsthedens Mangel. Naar f. Ex. En drømmer meget levende, at han forsvarer sig mod et Angreb af Røvere, saa vil han maaskee ogsaa slaae om sig med Hænderne, men disse Bevægelser ere ikke Resultatet af nogen fri Villie. Vare de det, saa maatte det staae i Individets Magt at foretage dem eller at undlade dem, alt eftersom han i Friheden af sin Bevidsthed fandt dem hensigtsmæssige eller ikke; men ligesaa uvilkaarligt, som Forestillingen om et Overfald producerer sig uden mindste Frihed i Erkjendelsen, ligesaa uvilkaarligt udfører han ved denne Lejlighed hine Bevægelser. Fore-

stilling og Bevægelse staae her under den samme Naturnødvendigheds Lov, og have Intet med Friheden at gjøre*). Det er saaledes én Selvfølge, at de Handlinger, som begaaes af en Drømmende, medens han endnu sover, ikke kunne tilregnes ham.

Det samme gjelder om de Handlinger, som foretages i en pludselig Opvaagnen umiddelbart af en Drøm. Drømmen kan nemlig være saa stærk og levende, at den ikke blot pludselig vækker den Sovende, men endog uvilkaarlig driver ham til en eller anden Voldsomhed. Saaledes fortæller Bergk**) om en ung Kjøbmand, der efter en forceret Reise ankom til Leipzig, meget angrebet baade paa Legeme og Sjel. Strax efter Ankomsten kaster han sig paa en Stol og falder i Søvn, men sover uroligt og drømmer, at han ombringer sig. Pludselig springer han op midt i Drømmen med det Udraab: „har man sagt A, maa man ogsaa sige B!" og tilføjer sig gjentagne Stik med en Kniv, saa at han synker afmægtig om. Da en Læge havde bragt ham til sig selv igjen, fortalte han ham hele Indholdet af sin Drøm, med den bestemte Forsikkring, at han hverken havde havt Grund eller Villie til en saadan Gjerning. Ligesaa lidt som nu dette intenderede Selvmord var tilregneligt, ligesaa lidt havde Mennesket kunnet drages til Ansvar, hvis en anden Drøm havde foranlediget Voldsomheder mod Andre.

Attende Kapitel.

Tilregneligheden i Affekter og Lidenskaber.

Uagtet de forskjellige positive Lovgivninger udtale sig mere og mindre tydeligt over denne Gjenstand, indrømme de dog i

---

*) Umbreit: Die Psychologie als Wissenschaft. Heidelberg 1831, Kap. 33.

**) Psychologische Lebensverlängerungskunde. Leipzig 1804.

det Hele Affekterne og Lidenskaberne et Hensyn ved Tilregnelighedsspørgsmaalet.

Nogle Lovsteder i den romerske og kanoniske Ret tillade vel den Slutning, at der bør sees igjennem Fingre med Lidenskaben; men hvor stærk denne maa være, for at der skal tages Hensyn dertil, og naar den aldeles kan udelukke Strafbarheden, derom findes ingen bestemte Yttringer. Nogenlunde tydeligt udtaler sig en Forordning, som fastsætter en lemfældigere Straf for den Ægtemand, der myrder sin Kone i Hidsighed, naar han har truffet hende i Ægteskabsbrud: under disse Omstændigheder maa Ægtemanden ogsaa dræbe Hoerkarlen og Faderen sin Datter. Nogle Lovbestemmelser frikjende en Anklager for Bagvaskelse, naar han i Overilelse har rejst en falsk Anklage mod Nogen: andre lade Kjærlighed til Forældre og Slægtninge gjelde som undskyldende Omstændighed. — Med Hensyn til den tydske Ret er at bemærke, at ifølge en Forordning af 1495 blev Gudsbespottelse i Lidenskabelighed straffet mindre strengt, og efter Karl den Femtes piinlige Ret blev det forsætlige Mord belagt med Hjulets, det derimod, som skete „aus Gecheit oder Zorn", kun med Sværdets Straf. Den baierske Straffelovbog, 1ste Deel, Art. 93, erklærer Strafbarheden formindsket, „naar Forbryderen har handlet i en tilfældig opstaaet og i sig selv undskyldelig Lidenskab eller Gemytsbevægelse;" i Art. 121 erklærer den fremdeles Gjerningen for strafløs, „naar den er besluttet og fuldbragt i en uforskyldt Forvirring af Sandserne eller Forstanden, hvori Forbryderen ikke var sig Handlingen eller dens Strafbarhed bevidst;" og det lader sig ikke betvivle, at en saadan Tilstand kan opstaae som Følge af Affekter og Lidenskaber (see næste Kapitel). Erhards „Entwurf eines Gesetzbuches über Verbrechen und Strafen für die zum Königreich Sachsen gehörigen Staaten" siger udtrykkeligt, at der skal tages Hensyn til den Opbragtes Legems- og Sindstilstand, til Vredens Grad, Aarsager, Virkning og de medvirkende Impulser. Det nye Udkast til en Straffelovbog for Storhertugdømmet Sachsen-Weimar lader Affekten have Indflydelse paa Tilregneligheden, men kun da, naar

den er opvakt af den Person, som blev Forbrydelsens Gjenstand, hvilket dog er en urigtig Anskuelse.*)

Der gives ingen psychologisk forensisk Undersøgelse, hvor der er mere Grund til at befrygte et Meningsextrem, som enten vil lede til et altfor strengt eller altfor lemfældigt Resultat, end netop naar Talen er om Tilregneligheden af Handlinger, som begaaes i Lidenskabelighed. Ligesaa meget som man paa den ene Side fejler, naar man tillægger enhver Affekt, enhver Lidenskab en saadan Indflydelse paa den psychiske Selvbestemmelsesevne, at Tilregneligheden derved skulde ophæves, ligesaa urigtigt er det paa den anden Side, slet ikke at tage Hensyn til den stormende Bevægelse, hvori Sindet under denne Tilstand kan forsættes, og kun at indrømme de selvstændige Affindighedsformer Ret til at begrunde Utilregnelighed. Den første Anskuelse vilde ophæve enhver Forskjel mellem sandselig Begjerlighed, Affekt og Lidenskab paa den ene, og sjelelig Sygdom paa den anden Side, lovmedholdelig aabne Dørene for enhver sandselig Drift, og tilintetgjøre Kriminalretten, som nødvendig maa forudsætte moralsk Frihed hos det sjelelig sunde Menneske. Den sidste fejler, i det den overseer de forskjellige Gradationer i Lidenskaben, og ikke behørig skjelner mellem de, om man saa tør sige, hverdagslige Affekter og Lidenskaber, og dem, som i deres højeste Potents virkelig berøve Mennesket Friheden, og ere mere eller mindre analoge med en transitorisk Affindighed. — Davidson har i Rusts Magazin, Bd. 40, forsvaret den Mening, at den lidenskabelige Tilstand ikke bør komme i Betragtning **in foro**, med det Argument, „at naar den Lidenskabelige formaaer at indsee, hvad Nytte han kan drage af sin Lidenskabs Tilfredsstillelse, saa maa

---

*) Den danske Lovgivning betragter vel ikke Affekten som formildende Omstændighed (see Ussings Kriminalret I., S. 33). Imidlertid gaaer dog Christian den Femtes Lov ud fra dette Princip, naar den i 6—12—4 hjemler Straffrihed for den Ægtemand, som dræber Hoerkarlen in flagranti.

Overs. Anm.

han ogsaa kunne erkjende den Skade, han dermed kan tilføje Andre, hvorimod den Affindige alene med Føje maa anſees for utilregnelig, fordi han ikke er i Stand til at indſee Følgerne af ſine Handlinger." Men Spørgsmaalet om den Lidenſkabeliges Tilregnelighed er ingenlunde identiſk med Spørgsmaalet om hans Evne til at indſee ſin Gjernings Følger; thi hvad det her kommer an paa, er om han har tilſtrækkelig Villiefrihed til at undertrykke ſin lidenſkabelige Opbruſen eller ikke. Han kan meget godt indſee, at hans Handling vil ſkade Gjenſtanden derfor, og alligevel mangle den pſychiſke Evne til at undertrykke den: trods ſin bedre Indſigt er han altſaa utilregnelig, fordi han er pſychiſk ufri. Davidſon ſynes ikke at have det eneſte rigtige Princip for Tilregneligheden, den pſychiſke Frihed for Øje. At være pſychiſk fri er det ſamme ſom at være tilregnelig, at være pſychiſk ufri det ſamme ſom utilregnelig: et andet Princip gives der ikke. Om den Paagjeldende indſeer Handlingens Følger, er Sagen uvedkommende. Desuden fejler Davidſon ſtorlig, naar han mener, at den Affindige ikke kan indſee Følgerne, og af denne Grund ſkulde være utilregnelig; thi han mangler ingenlunde altid denne Indſigt*), og er ene og alene utilregnelig, fordi han er pſychiſk ufri.

I Almindelighed maa det ſom ſagt antages, at Menneſket bør beſidde Herredømme over ſine ſandſelige Begjerligheder, ſine Affekter og Lidenſkaber, og ſaalænge han beviislig har tilſtrækkelig pſychiſk Kraft til at tæmme Lidenſkabernes Storm og til at neddæmpe den ved Fornuftgrunde, ſaalænge vedblive ogſaa hans Handlinger at være tilregnelige, og hans Anſvar bliver altid deſto større, jo mere det var at forudſee, at den frivillige Næring af hans Lidenſkab vilde kunne henrive ham til uvilkaarlige Handlinger. Men paa den anden Side kan der indtræde Forhold, ſom gjøre det umuligt for Menneſket, at vinde dette Herredømme

---

*) Denne Paaſtand er paa flere Steder i det Foregaaende godtgjort: vi henviſe blandt andet gjentagende til det S. 51 efter Pinel meddeelte Tilfælde.

over sig selv, og ifølge nokſom bekjendte og authentiſke Erfaringer gives der unægtelig Tilfælde, hvor den højeſte Grad af en Affekt, navnlig af Vrede eller Skræk, kan gaae over til en total Forvirring af Sandſerne og Forſtanden, med andre Ord: ophæve Bevidſtheden og Friheden. „Drab i Vrede," ſiger Feuerbach*), „er en Forbrydelſe, ſom de ædleſte Naturer ere i Stand til at begaae. Naar Følelſen af virkelig eller formeent Uret bemægtiger ſig Sjelen ſom Affekt, og tilſidſt ſom en raſende Storm har revet alle advarende Foreſtillinger, alle modſtræbende Følelſer med ſig, naar Vreden gjennem den ophidſede Indbildningskraft fremſtiller Fornærmeren for det ſjelelige Øje i alle Hadets Former: naar den ubevogtede Fornuft og den bedøvede Forſtand lader Hadet avle Hævngjerrighed og Hævngjerrigheden den forbryderſke Gjerning, — da ſtaaer Handlingen med den Beſlutning, der ligger til Grund derfor, mindre ſom Produktet af en lovſtridig Villie, end af en i og for ſig uſkyldig, ædel, menneſkelig retfærdig Følelſe, ſom alene derved, at dens overſtrømmende Kraft potenſerer den til Affekt, bliver i Stand til pludſelig at gjøre Menneſket til en heel Anden, end han ellers er, og tvinge ham til at handle ganſke anderledes, end han ellers vilde have handlet, om han havde været ſig ſelv mægtig." Hvorvidt nu Affekter og Lidenſkaber virkelig kunne formaae at frembringe en ſaadan pſychiſk ufri Tilſtand, derom kunne vi bedſt forvisſe os ved at betragte de Erfaringer, ſom bevise Liſkabernes udbredte og mægtige Indflydelſe ſaavel paa det ſomatiſke ſom paa det pſychiſke Liv**). At de kunne foraarſage Sygdomme og allehaande ſomatiſke Abnormiteter, ja ſelv pludſelig Død, er ligeſaa bekjendt, ſom den vigtige Rolle, de ſpille i Affindighedens Ætiologi, og behøver ikke at oplyſes ved Exempler. Men er nu deres Indflydelſe paa Organismen ſaa ſtor, vil det heller ikke være tvivlſomt, at de ogſaa momentant maa

---

*) Merkwürdige Criminalrechtsfälle. 2. Bd. Gieſſen 1811, S. 165.

**) See Forſ. Literärgeſchichte der Pathologie und Therapie der pſychiſchen Krankheiten, S. 193 o. flg.

kunne forsætte det psychiske Liv i en saadan Tilstand, hvori der hverken kan være Tale om klar Bevidsthed, fri Villie, eller Tilregnelighed. Dette er Noget, hvorom selv Hverdagslivet idelig overbeviser os. Ved pludselig Ildsvaade og lignende Lejligheder berøver Forskrækkelsen mangfoldige Mennesker i den Grad Besindelsen, at de ofte foretage sig det Allerforkeerteste. Frygt og Skræk over en uventet Livsfare, være sig virkelig eller indbildt, kan foraarsage en fuldkommen Forvirring af Sandserne, en Tilstand, som fortjener al Opmærksomhed, naar Grændserne for det tilladelige Nødværge synes overskredne. En uforskyldt Fornærmelse kan vække en retfærdig Vrede, der i sin højeste Grad kan gaae over i en Forvirring og Bevidstløshed, som maa gjøre enhver i en saadan Tilstand begaaet Handling utilregnelig.

Om vi nu end altsaa antage, at der ved enhver Affekt, ved enhver Lidenskab ligger en somatisk Aarsag til Grund, være sig nu ved Kongestion, Nerveirritation eller desl., saa følger deraf endnu ingenlunde, at der ved en slig Tilstand altid skal antages Utilregnelighed. Saalænge Lidenskaben endnu ikke er stærkere, end at den frie Villie kan beherske den, saalænge er der heller ingen Tvivl om Tilregneligheden; stiger derimod Lidenskaben til den Grad, at den behersker og lammer den frie Villie, saa indtræder først Utilregneligheden. Dette er Grændsen mellem de sædvanlige Hverdagsaffekter og Lidenskaber, hvorom Ingen fornuftigviis kan paastaae, at de skulde begrunde Strafløshed, og den Gradation af Lidenskaben, som er analog med selve Affindigheden*).

Særlig Opmærksomhed fortjener endnu en vis Mellemtilstand mellem Hidsighed og Mani, Platners **excandescentia furibunda.** Den overgaaer Vreden hos sunde Mennesker, selv af cholerisk Temperament, ved den Lethed, hvormed den uden mindste Grund giver sig Luft i de heftigste Udbrud, og den ad-

---

*) Det er denne Grændse, som Schnitger har overseet, naar han i sin „Lehre von der Zurechnungsfähigkeit. Berlin 1840", S. 190, angriber den her fremsatte Anskuelse.

ſtiller ſig fra Manien ved Anfaldenes korte Varighed og de lavere Sjeleevners uforſtyrrede Brug bagefter. Det er en ufri Tilſtand, hvori legemlige Incitamenter forſtyrre den normale Hjernevirkſomhed, og i det mindſte fra Tid til anden afbryde den fornuftige Selvbeſtemmelsesevne. Derfor ſtaae Paroxysmerne ikke i et naturligt Forhold til den Potents, ſom fremkalder Vreden; ja de kunne endog opſtaae uden mindſte ydre Foranledning, ſkjøndt naturligviis deſto lettere, naar en virkelig eller indbildt Krænkelſe har fundet Sted. Vi ville citere Platners egne Ord*): „Der gives en Art af ſygelig Vredagtighed, ſom utvivlſomt grændſer til Affindighed. Jeg plejer at kalde den **excandescentia furibunda**, og ſkal nu udførlig forklare, hvad jeg forſtaaer derved. Der er to Arter af Vredagtighed: en ægte og en uægte. Den ægte ligger i Begjereevnen, der i ſin Stræben efter at opnaae et Gode eller undgaae et Onde ligeſom tager hiint korte Vredesraſeri med ſom Fører og Ledſager, for at hidſe det løs paa Den, der virkelig eller tilſyneladende ſtiller ſig i Vejen for dets Øjemeed. Det er tydeligt nok, hvorfor vi kalde denne Art den ægte: der er nemlig forſaavidt Sandhed deri, ſom de Omſtændigheder, der vække den, frembyde en iøjnefaldende, om end ikke altid retmæsſig eller billig Grund til Vrede, da Fornærmelſen altid ſtaaer i nærmere eller fjernere Relation til en eller anden Begjering. Saaledes bringes Gnieren til Raſeri ved materielle Tab, den Ærgjerrige ved Krænkelſer, o. ſ. v. Individer derimod, ſom lide af den uægte Vredagtighed, ſkuffe baade ſig ſelv og Andre med Hensyn til Aarſagerne til deres Vrede. Thi hvorvel denne Affektion kan vækkes ved de ſamme Potentſer ſom den førſtomtalte Art, og ſom oftеſt endog hurtigere og heftigere, ſaa ere disſe Potentſer dog mindre at betragte ſom Bevæggrunde, end ſom tilfældige Foranledninger til Vreden. Thi denne Affektion af Gemyttet beroer uſtridig paa indvortes Incitamenter, der kun behøve en Gniſt, for at bryde frem i lys Lue med en Opblusſen, ſom tillige medfører en Beſtræbelſe efter at fjerne hine

*) **Progr. de excandescentia furibunda. Lipsiæ 1800.**

forurolígende Incitamenter ved at opsøge ydre Anledninger til at lade Vreden gaae ud over den Første den Bedste. Deraf kommer det, at Mennesker med denne Fejl, som intet Maadehold kjende og ikke ere sig selv mægtige, udspye Gift og Galde i Blinde, og i denne Skjelden og Smelden baade søge og finde en Lettelse for deres hemmelige Kval. Hvorvel nu Mennesket i en saadan Tilstand handler uoverlagt og uforsætligt, troer jeg dog ikke, at man i Almindelighed kan lade den Undskyldning, som **in foro** tilkommer Affindigheden, gjelde for denne Disposition; thi det er en Grundsætning i den retslige Medicin, at Gemytsbevægelserne ere afhængige af den frie Villie og følgelig tilregnelige, saalænge deres physiske Indflydelse ikke overskrider Naturens Maal. Dette gjør den kun i en sygelig Tilstand, men da Temperamenterne i og for sig slet ikke ere nogen saadan, saa er det en unyttig Bestræbelse af Defensor, naar han beraaber sig paa Inkvisitens Temperament: ellers vilde man kunne paastaae, at ingen Forbrydelse var tilregnelig, og at det var uretfærdigt at nægte den værste Forbryder Fritagelse for Livsstraf. Men undertiden ere hine til Vreden disponerende Incitamenter virkelig sygelige, baade paa Grund af deres Heftighed og deres Varighed, og da befinder Mennesket sig paa Grændsen af Affindighed, i en Mellemtilstand, som med Hensyn til sin sygelige Beskaffenhed staaer over Vreden, men varer saa kort og gaaer saa hurtigt over, at den heller ikke kan henføres til Manien. Her har Affindigheden ikke sunde Perioder, men Sundheden afbrydes ved Anfald af Affindighed, og det er efter disse Anfald at Gemytstilstanden maa bedømmes; thi vilde man prøve Individet ved Samtaler, maatte man nødvendig blive skuffet, især naar Stormen igjen har lagt sig. Baade for at kunne fælde en rigtig Dom over Tilregnelígheden, og for den offentlige Sikkerheds Skyld, er det af største Vigtighed at kjende de ejendommelige Kriterier for dette Vredesraseri, thi at tilkjende det Straf er et ligesaa stort Misgreb, som ikke at sikkre Andre mod dets Udbrud." — Saavidt Platner, hvis Skildring er saa

naturtro, at den endnu i mange Tilfælde kan tjene Retslægen til Rettesnor.

Som specielle Regler for Undersøgelsen af Handlinger, der begaaes i Affekt og Lidenskab, maa endnu bemærkes, at der bliver at tage Hensyn til den Indflydelse, Alderen kan have paa Tilregneligheden overhovedet, i hvilken Henseende vi henvise til dette Afsnits fjerde Kapitel, som viser, hvorledes visse, for de forskjellige Livsperioder ejendommelige psychiske Tilstande, som kunne antage Skinnet af forsætlig Ondskab og Lidenskab og forsætlig Ondskab, maa forklares.

Fremdeles maa Individets somatiske Tilstand nøje undersøges, om ingen legemlig Lidelse skulde ligge til Grund, som kunde vise Affekten eller Lidenskaben i et mindre skyldigt Lys. At organiske Fejl i vigtige Organer og somatiske Sygdomme ofte kunne frembringe mangehaande lidenskabelige Forstemninger og abnorme Sindstilstande, er allerede udviklet i 5te Kap. § 5, hvortil vi henvise, og vi tilføje her endnu kun følgende Bemærkninger. Efter Thackrah*) indeholder Hundens Blod en større Blodkage i Forhold til Serum end Oxens, og dennes igjen en større end Hestens. Han opstiller i denne Anledning den Hypothes, at Blodkagens Mængde skulde staae i Forhold til Dyrenes Kraft og Vildhed; thi Blodet indeholder meest Serum hos Faaret, mindst hos Hunden. Det er ogsaa bekjendt nok, hvilke Affekter og Lidenskaber der ledsage Sygdomme i Underlivets Indvolde. Især spiller Leveren her en vigtig Rolle, og allerede fra Arilds Tid betragtede man Galden som Vredens somatiske Kilde. Den Leversyge er pirrelig og urolig: hans Incitation vender sig enten indad i Form af Engstelighed og Klejnmodighed, barnagtig Dødsfrygt og til det Latterlige grændsende Bekymring for Liv og Helbred, eller udad som Vredagtighed, Gnaveri, Brantenhed og Tværhed. Miltsyge ere allerede noksom charakteriserede ved deres Navn, og den psychiske

---

*) **Inquiry into the nature and properties of the blood. London 1819.**

Indflydelse af Sygdomme i Sexual- og Urinsystemet er bekjendt nok. Chiarugi taler saaledes om en Mand, som under en smertefuld Stranguri pludselig blev angrebet af et heftigt Had til sin Familie. I Nervesygdommene, som i det Hele charakterisere sig ved mangehaande psychiske Forstemninger, viser der sig ikke sjeldent paa forskjellig Maade heftige Udbrud af Lidenskabelighed. De Epileptiskes ondskabsfulde Dispositioner kjender man nokſom, og om en ellers godmodig og stille Dreng, der leed af Veitsdands, fortæller Schubert*), at han under Anfaldene var som besat af en ond Aand: Vildhed og Lumskhed lyste ham ud af Øjnene, og han slog en fæl Latter op, som om han ret følte Velbehag i sine krampagtige Bevægelser. Alle Knive o. desl. maatte i saadanne Øjeblikke fjernes, thi han søgte paa den snedigste Maade at gjøre sine Omgivelser Fortred, saa at han engang, da han ikke kunde komme afsted dermed paa anden Maade, lod sin Broder lugte til en Blomst, hvori han havde skjult en Naal, for at stikke ham med.

Endelig fortjener den lidenskabelige Opbrusens nærmeste Gjenstand, dens Foranledning, og Tiden, den har brugt til sin Udvikling, at komme i Betragtning. Med Hensyn til sin Gjenstand, da kan Affekten nemlig enten gaae ud paa Tilegnelsen af et Gode eller være en Bestræbelse for at undgaae et Onde; og det er en Selvfølge, at der i sidste Fald ikke saa let vil blive Tale om Tilregnelighed, hvilket ogsaa gjelder om de Affekter, som have Andres Vel for Øje, Medlidenheden f. Ex. Det maa fremdeles have væsentlig Betydning, om Affekten er vakt af Andre eller ikke; thi naar Lidenskaben har sin Grund i Fornærmelser, Drillerier o. s. v., saa at den vedligeholdes og forøges uden Individets egen Skyld, vil hans Handling lettere kunne ansees for strafløs. Endelig vil det meget tjene til Undskyldning, om Affekten hurtigt er opstaaet og har udviklet sig til sin høieste Grad, og Handlingen er begaaet ved dens første Udbrud**).

---

*) Die Symbolik des Traumes. Bamberg 1814, S. 118.

**) Mittermaier fortæller i sit og Zacharias Zeitschrift für

Det lader sig altsaa med temmelig Sikkerhed antage, at Individet er utilregneligt, naar Lidenskaben er vakt ved Andres Ubillighed, hurtig har naaet sin højeste Grad, og Handlingen just er begaaet i dette Moment.

Nittende Kapitel.

Tilregneligheden i Forvirringen.

Forvirringen er efter Hoffbauer den forbigaaende Tilstand, hvori Mennesket ikke formaaer at bruge sin Forstand til det, som han netop er i Begreb med at foretage sig, men hvori Bevidstheden dog ikke er ganske undertrykt. Den grændser paa den ene Side til Bevidstløsheden, og er paa den anden modsat Fatningen, den Tilstand, hvori Individet er sin Forstand aldeles mægtig. Lidenskaber, Sindsbevægelser og Affekter medføre desto lettere Forvirring, jo mere uventet Foranledningen dertil indfinder sig. Den yttrer sig (ligeledes efter Hoffbauer) paa en tredobbelt Maade. Enten ved en total Uvirksomhed, hvilket sædvanlig er Tilfældet, naar man har Bevidstheden eller i det mindste Følelsen af, at man mangler Evne til at gribe det i Øjeblikket hensigtsmæssigste Parti. Her indtræder da Forlegenhed, naar f. Ex. En bliver greben i en Usandhed, og Skamfuldheden sætter ham ud

---

Rechtswissenschaft und Gesetzgebung des Auslandes, Bd. 1, et Tilfælde efter engelske Kilder, hvor en Dreng i Slagsmaal blev saaledes pryglet af en anden, at han kom blodig hjem. Den opbragte Fader tog en Prygl, løb $\frac{3}{4}$ engelske Miil efter den anden Dreng, og slog ham saaledes, at han døde af Følgerne. Han blev kun erklæret for skyldig i Drab, ikke i Mord. Den engelske Ret anerkjender altsaa en Affekt af længere Varighed, og fordrer ikke, at Beslutning og Udførelse skal falde sammen i et Moment, for at Affekten skal tjene til Undskyldning.

af Stand til at trække sig ud af det paa en hæderlig Maade. Eller den yttrer sig ved aldeles forkeerte og hensigtsstridige Handlinger, naar Vedkommende blot har sin Stilling i Almindelighed for Øje uden at beholde Besindelse. Dette er Forvirring i Ordets snevreste Forstand. Den som f. Ex. bliver greben i en Usandhed viser sig forvirret, naar han i sin Bestræbelse for at snakke sig derfra, indvikler sig dybere i Selvmodsigelser. Endelig kan denne Tilstand lægge sig for Dagen i overraskende Yttringer af den yderste Ubesindighed, og her er Individet ude af sig selv. Saaledes, for at blive staaende ved det samme Exempel, naar den overbeviste Løgner ubetænksomt hævner sin velfortjente Skam ved Haandgribeligheder.

Naturligviis kan der ikke blive Spørgsmaal om tilregnelige eller utilregnelige Handlinger, undtagen i den egentlige Forvirring, og naar Individet er ude af sig selv. Men da han i en saadan Tilstand virkelig ikke er sig selv mægtig, og følgelig ikke psychisk fri, kan der heller ikke her være Tale om Imputation*): i det Højeste vil man kunne lægge ham de Omstændigheder til Last, hvorved han kan have fremkaldt den Situation, som blev Aarsag til Forvirringen, men ikke den Handling, som fremgik deraf, thi den er ligesaa ufri som den forvirrede Tilstand. Vistnok kan man sige, at det i større eller mindre Grad er Mennesket muligt at tage sig sammen, og med en vis Kraftanstrengelse at holde fast paa Fatningen eller gjenvinde den; men hvor rigtigt dette nu end kan være, som Sætning i Moralphilosophien betragtet, saa er det dog ikke andet end en Idee, saalænge som vi tage Mennesket som han er, og betragte hvorledes hans Sjeleliv bestemmes baade af hans egen legemlige Organisation og af de mangfoldigste ydre Potentser. Det kan være en meget god Regel, at vi altid skulde stræbe at beherske

---

*) Baierske Straffelov, Art. 121, erklærer enhver Handling for straflos, der er besluttet og udført i en uforskyldt Forvirring af Sandserne eller Forstanden, hvori Gjerningsmanden ikke har været sig Handlingen eller dens Strafværdighed bevidst.

os selv og at styrke vor moralske Kraft; men ligger denne først under, er Mennesket først berøvet sin psychiske Frihed, sin Selvbestemmelsesevne, saa kan han heller ikke længer være ansvarlig for hvad han gjør i en saadan Tilstand. Det kan altsaa ofte skee, at et Menneske, der ikke er reen for Moralens Domstol, alligevel for Loven maa betragtes som strafløs; thi Moralen har Menneskeheden i dens Idee, Loven Mennesket i hans Realitet for Øje. Utilregneligheden af de Handlinger, som begaaes af Personer, der ere forvirrede eller ude af sig selv, begrundes endnu fastere, naar hiin Tilstand er Produktet af Omstændigheder, som udøve en uventet og pludselig Virkning paa Individet og true hans Liv eller Ejendom med øjeblikkelig Fare, eller bringe hans Nærmeste, hans Børn og Forældre f. Ex., i en kritisk Stilling. Kommer nu dertil ovenikjøbet, hvad let kan hænde, at Handlingen enten slet ikke fornuftigviis kan have havt nogen ond Hensigt, eller vel endog snarere hentyder paa en god, saa kan dens Forhold naturligviis ikke være Tvivl underkastet. Saaledes f. Ex. naar En saae sin Naboes Huus brænde, og vil hjelpe ham at redde, men i sin Forvirring netop anstifter Skade ved at yde en bagvendt Hjelp, og giver Godset til Priis for Tyvehaand. I et saadant Tilfælde vil der, psychologisk betragtet, ikke engang være Tale om **Culpa***).

---

*) I Archiv des Kriminalrechts, Bd. II., 2 St. har Kleinschrod meddeelt følgende instruktive Tilfælde, som vi her skulle referere. En Aften i Juli Maaned i Aaret 1816 kom Slagteren A. B. i Forretninger til Værtshuset i Flækken N., hvor han traf adskillige Tømmerfolk fra Omegnen. Henimod Kl. 9 gik disse hjem til de nærliggende Landsbyer. Noget senere forlod Slagteren Værtsbuset, men indhentede paa Vejen Tømmermanden P. F., hvem han denne Aften første Gang havde seet, tilligemed hans sextenaarige Søn. Han fulgtes med disse to Personer et Stykke henad Vejen til sit Hjem, R.; men kom pludselig i Tanker om, at de havde ført ham vildt, yttrede sin Mistanke, og erklærede, at han vilde vende tilbage til N. Tømmermanden

Tyvende Kapitel.

Tilregneligheden hos Overtroiske.

Da man ikke kan benægte Muligheden af, at Overtroen kan forlede Mennesket til positive Lovovertrædelser, bliver det et rets-

---

søgte at berolige ham, og lod sin Søn G. ledsage ham tilbage til Flækken. Da de vare vendt om, blev K. endnu staaende noget, og hørte dem samtale undervejs. Det faldt ham nu ind, at Slagteren, som ikke var ædru, kunde gjøre hans Søn Fortred: han gik nogle Skridt tilbage, fløitede og kaldte paa Sønnen, men da denne ikke hørte det, og vedblev at tale beroligende til Slagteren, gik Tømmermanden hjem. Næste Morgen blev hans Søn G. bragt haardt saaret til Landsbyen, og erklærede før sin Død, at Slagteren havde stukket ham. Denne angav sig selv frivillig, og forklarede, at Knøsen havde ført ham vildt, forlangt hans Uhr og Penge, og slaaet løs paa ham med Noget, som han ikke vidste hvad var: Slagteren havde derpaa bemægtiget sig dette Vaaben og stukket ham dermed, hvorpaa Knøsen havde fløitet og faaet Svar fra den anden Side. Han (Slagteren) havde været ganske sandseløs, og vidste ikke hvad der videre var passeret, men fuld af Angest var han løbet sin Vej uden at tage sin Hat med, og var sunket ned bag en Hække. Flere andre Omstændigheder bekræftede, at Slagteren virkelig var Gjerningsmanden, men vanskeligere var det at afgjøre, hvorvidt Mordet var tilregneligt. Inkvisitens Angivelse om et røverisk Overfald havde al Sandsynlighed imod sig; thi den Dræbte var et svageligt ungt Menneske af en stille og rolig Charakteer, og havde været ubevæbnet, hvorimod Slagteren var en robust Mand og havde havt Stok, Kniv og en Hund med sig, ligesom han ogsaa i senere Forhør vedgik, at Forestillingen om at han maatte være bleven angreben, først havde dannet sig efter hans Hjemkomst, da han erfarede et Rygte om at han selv var ihjelslaaet. Derimod var der, efter hvad der blev oplyst angaaende Inkvisitens Yttringer til den Dræbtes Fader, medens de fulgtes ad paa Vejen til K., den bestemteste Sandsynlighed for, at han virkelig havde troet sig truet af et Overfald, og at denne Indbildning maatte have henreven ham til Gjerningen. Den maatte have været stærk, siden han ikke

lig-psychologisk Spørgsmaal, om man tør indrømme dens Indflydelse paa Forbrydelser eller Pligtforsømmelser nogen Betydning med Hensyn til Tilregneligheden.

---

havde turdet fortsætte Vejen til sit Hjem, men havde foretrukket at vende om, og som Grunde til at forøge hans Mistanke kunde man betragte hans rigtignok ikke meget berusede Tilstand, Nattens Mørke, og enkelte Spor af Aandsforvirring, som baade tidligere og efter Gjerningen havde yttret sig, samt endelig den Omstændighed, at Faderen fløjtede efter hans Ledsager, hvori han kunde troe at høre et Signal. Dertil kom endnu, at der ikke lod sig oplyse nogensomhelst anden Bevæggrund til Forbrydelsen; thi Inkvisiten havde Ord for en stille og skikkelig Vandel, og blev endog skildret som religiøs. Efter hans Charakteer kunde man ikke tiltroe ham et Mord, mindst paa et Menneske, han slet ikke kjendte, og hvis Død ingen tænkelig Fordeel kunde bringe ham. Man maatte altsaa antage, at han under Gjerningens Udførelse havde befundet sig i en af hans forudfattede Mistanke foraarsaget Forvirring og Sandsesløshed, som i det mindste i høj Grad havde indskrænket hans Bevidsthed og Overlæg, og den hele Sammenhæng lader sig psychologisk forklare paa følgende Maade. Inkvisiten havde i Værtshuset i N. drukket sig en ikke betydelig Ruus, hvis Virkninger imidlertid tiltoge paa Hjemvejen, maaskee paa Grund af den slette Vej, da han tilsidst uagtet Tømmermandens Advarsel endog faldt i Grøften, og saaledes stedse maa være bleven mere echaufferet. Nu opstod Frygten for et Overfald, en Tanke, der sandsynligviis har havt sin Grund i hans berusede Tilstand; thi et roligt Overlæg vilde have viist ham det aldeles Ugrundede deri, og selv den Omstændighed, at han troede sig ført paa urette Vej, beviser, at han ikke har været sig selv mægtig, da hans Metier nødvendigviis maatte have gjort ham bekjendt med Lokaliteterne. I denne Forfatning rodfæstede Ideen om et Overfald sig stedse mere: han havde ikke Mod til at gaae videre, ja ikke engang til at vende alene om igjen, og at han nu lod sig ledsage af en Person, hvem han ansaae for Deeltager i Overfaldet, beviser atter hans Forvirring. Den Fløjten, han hører paa Tilbagevejen, forøger hans Frygt, og Tanken om at skille sig ved sin Ledsager griber ham uimodstaaelig; men han vælger hertil et

Overtroen*) er en paa Svaghed i Aanden og en sygelig Indbildningskraft beroende, deels af Individets egen Vildfarelse eller Forskruethed opstaaet, deels gjennem Andre, være sig nu af Overbeviisning eller ved forsætlig Vildledelse bibragt falsk og vildfarende Tro. Den er en tankeløs, taabelig Antagen af ufornuftige Lærdomme, Forestillinger eller Meninger, der fornemmelig, om just ikke udelukkende, angaae saadanne Gjenstande, som staae i Forbindelse med hemmelighedsfulde, for den klare Erkjendelse utilgængelige Kræfter, Magter eller Virksomheder. Den er en skjæv Dom over Tingenes Væsen, tilskriver dem Virkninger, som de ikke kunne frembringe, eller antager ufornuftige Aarsager til dem. Den bestaaer altid i ugrundede Indbildninger, og enhver Overtroisk er hildet i saadanne. Den har sin Rod i Menneskets inderste Dyb, og der gives et naturligt Anlæg dertil, som deels beroer paa vor indskrænkede Erkjendelsesevne, deels paa Indbildningskraftens Modtagelighed og Gemyttets Bevægelighed. Overtroen deprimerer altsaa Mennesket psychisk, gjør ham aandsfattig, berøver ham hans psychiske Frihed, hans fornuftige Selvbestemmelsesevne.

Denne Skildring af Overtroens psychiske Charakteer giver os det Resultat for den retslige Psychologi, at den Handling,

---

aldeles unødvendigt Middel. Hans overlegne Styrke, hans Hund, Kniv og Stok sikkrede ham nemlig noksom imod Knøsen, og var han bange, at andre Røvere skulde komme til, havde den naturligste Udvej været at undløbe og skjule sig, i Stedet for at spilde Tiden paa en Kamp med sin Ledsager: et nyt Bevis paa Forvirring. Denne maa i selve Gjerningsøjeblikket have naaet en høj Grad og være brudt ud i Raseri, thi han havde bibragt den Dræbte en Mængde Stik, endog efterat han var faldet. End ikke efter Udførelsen forlod Forvirringen ham, da han lod Hat og Stok ligge paa Stedet, og løb sin Vej med bart Hoved. — Det er vel saaledes hævet over al Tvivl, at denne Forbrydelse er begaaet i en af en vrang Forestilling udsprungen og af Beruselse forøget Forvirring af Forstanden.

*) Sml. Rotteck und Welckers Staatslexikon, Bd. I., Müller Lexikon des Kirchenrechts, Bd. I.

der begaaes af overtroiske Motiver, begaaes i en Tilstand af psychisk Ufrihed, af manglende fornuftig Selvbestemmelsesevne, af psychologisk Utilregnelighed. Her finder en Tro Sted paa Noget, som kun existerer for Indbildningskraften, en fix Idee altsaa, som berøver Mennesket hans fornuftige Frihed og tvinger ham til at handle paa en bestemt Maade.

Den medikoforensiske Erklæring, om i konkrete Tilfælde Overtroen kan gjelde som psychologisk Grund til Utilregnelighed, maa støtte sig til en Undersøgelse, a) om ogsaa virkelig den omspurgte Handling falder indenfor Overtroens Omraade, d. v. s. om en bestemt Overtro har udgjort den fulde Grund til Handlingen, og har staaet i en væsentlig ætiologisk Sammenhæng med dennes Motiver; og b) om Overtroen har naaet et saadant Herredømme over det paagjeldende Subjekt, om den er saa dybt rodfæstet i hans Indre, at den under Tabet af den fornuftige Frihed er bleven det uovervindelige Motiv til Handlingen, saa at Individet altsaa virkelig har handlet i en psychisk ufri og utilregnelig Tilstand, eller rettere sagt ikke har kunnet handle anderledes.

Syvende Afsnit.

Retslig-psychologiske Undersøgelser i Civilretten.

Enhver Statsborger har Rettigheder og Pligter, som i tvivlsomme Tilfælde kunne blive Gjenstand for de civile Domstoles Afgjørelse; men til denne Ende er det nødvendigt, med Vished at vide, om Individet befinder sig i en saadan Tilstand, at han besidder den tilstrækkelige psychiske Selvbestemmelsesevne til at kunne opfylde visse Pligter imod Staten, eller til som frit Individ at kunne gjøre Fordring paa visse Rettigheder. Det i tredie Afsnit opstillede almindelige Princip for den retslige Psychologi, Menneskets psychiske Frihed, gjelder altsaa ogsaa her som Basis, og ligesom dennes Tilstedeværelse eller Mangel er afgjørende for ethvert kriminalretsligt Spørgsmaal om Tilregneligheden, saaledes kommer det ogsaa i Civilretten stedse an paa Individets psychiske Frihed.

Første Kapitel.

Habilitet til at aflægge Vidnesbyrd og Ed.

§. 1.

Et Individ, som lider af en psychisk Sygdomsform, ligegyldigt hvilken, kan hverken stedes til Ed,

eller aflægge fuldgyldigt Vidnesbyrd; thi et Vidne skal afgive en bestemt og tydelig Forklaring i Overeensstemmelse med sin egen sikkre sandselige Jagttagelse.

Hos enhver Affindig er Sjelelivets normale Forhold til Omverdenen forstyrret: han opfatter i Reglen de ydre Begivenheder skjævt, og kommer følgelig ogsaa til urigtige Slutninger. Til et Vidnes Troværdighed udfordres, at han virkelig har erfaret, hvad han troer at have erfaret, og at hans Udsagn stemmer overeens med hans egen Overbeviisning, saa at han selv anseer som Sandhed, hvad han deponerer som saadan. Erfare Noget kunne vi nu kun ved Hjelp af vore Sandser, men disse alene ere dog ikke tilstrækkelige; thi hvad der fremstiller sig for dem, bliver først da en Erfaring, naar vi bemærke det eller dänne os en Forestilling derom. Heraf følger, at Affindige eller psychisk Ufrie, hvis Sandseliv baade før Sygdommens Udbrud og under dens Forløb stadig er underkastet Skuffelser, som altsaa opfatte de ydre Phænomener anderledes, end de i Virkeligheden ere, eller hvis ophidsede Indbildningskraft forespejle deres Sandser Ting, som slet ikke existere — aldeles ikke kunne være i Besiddelse af de Egenskaber, som fordres af et habilt Vidne. Ved Former, der charakterisere sig ved en psychisk Depression, Fatuiteten f. Ex., er dette nu en aabenbar Selvfølge, da saadanne Personer mangle de nødvendige Betingelser for at anstille Jagttagelser og gjøre Erfaringer overhovedet. Ligesaa lidt som den Affindige kan optræde som Vidne, ligesaa lidt kan han naturligvis tages i Ed, ja der kan hos ham ikke engang være Tale om Meened. Især fortjener det endnu at bemærkes, at man ikke engang kan tage en Person i Ed angaaende en Handling, han har begaaet i transitorisk Affindighed. Saaledes fortæller Pyl om en Kone, som hvergang hun var menstrueret blev affindig, og under en saadan Periode i Vidners Paahør fornærmede en Naboerske. Denne klagede, og tvertimod alle Psychologiens Principer lod man Injuriantinden gjøre Ed paa at hun ingen Ukvemsord havde brugt. Hun gjorde det, da hun i den lyse Mellemtid ikke vidste, hvad hun tog sig for i Paroxysmerne; men efterat

Klagen var bleven afviist, godtgjorde Citantinden vidnefast, at den var grundet, og at Eden følgelig var falsk. Pyl, til hvis Betænkning Sagen kom, erklærede naturligviis, at da den Anklagede ikke kunde antages at have havt Erindringen om hvad hun havde sagt under Anfaldet, kunde der heller ikke være Tale om Meened.

Et Udsagn af periodisk Affindige under de lyse Mellemrum bør heller ikke gjelde for Retten, fordi saadanne Patienter bestandig ere disponerede til Recidiver*). Man kan endog tænke sig, at selve Opfordringen til at optræde som Vidne, Formaliteterne ved Forhøret, Rettens Spørgsmaal o. a. m. kunde gjøre et altfor dybt Indtryk paa det i Forvejen pirrelige Subjekt, og i den Grad paa ny omtaage hans Bevidsthed, at det tilvisse vilde være meget voveligt, at lade hans Udsagn have fuld Beviiskraft. Derfor er det imidlertid ikke sagt, at en Affindigs Udsagn i **lucidum intervallum** slet ikke fortjener Opmærksomhed; thi det vil altid kunne betragtes som et Indicium, der kan bringe os paa Spor efter Sandheden og bør forfølges videre. Dog vil ethvert saadant Udsagn fornemmelig have Værdi, naar Faktum slet ikke staaer i nærmere Forhold til Affindigheden eller til Patientens vrange Forestillinger og fixe Ideer; og naar det angaaer Omstændigheder, der ere passerede under et **lucidum intervallum**, da den Affindige dog ofte mangler den nødvendige Hukommelse for hvad der foregaaer under Paroxysmerne.

§ 2.

Der gives Mennesker, hvem man vel egentlig ikke kan betragte som Affindige, men som blot lide af Forstandssvækkelse. Slige Subjekter kunne vel være brugbare til mange-

*) Efter den romerske Ret kunne de Affindige nok aflægge Vidnesbyrd angaaende Fakta, som de have iagttaget under et **lucidum intervallum**, men dog kun som Vitterlighedsvidne ved bestemte Handlinger, der tillige udkræve flere Vidner, Testamenter f. Ex. Som Beviisvidner for Retten ere de ikke gyldige.

haande borgerlige Forretninger, men det turde være meget tvivlsomt, om de kunne afgive fuldgyldigt Vidnesbyrd, i det mindste naar det gjelder om at tilvejebringe vigtige Oplysninger. Erfaringen viser nemlig noksom, at hvor meget de end ere i Stand til behørigen at opfatte og beholde enkelte Omstændigheder, som de netop henvende Opmærksomheden paa, saa formaae de dog ikke at forfølge og erindre Sammenhængen i blot nogenlunde indviklede Sager, eller afgive en rigtig Forklaring derover. Man vil i deres Fortællinger ogsaa let opdage Selvmodsigelser eller Mangel paa Sammenhæng: søger man nu at gjøre dem opmærksomme derpaa, vil man enten slet ikke kunne gjøre dem denne Mangel paa Sammenhæng begribelig, eller i Fald det lykkes, blive de forlegne, indvikle sig i endnu flere Urimeligheder, eller tage deres Tilflugt til en Nødløgn.

§ 3.

En Vidneforklaring om det, som den Paagjeldende vil have iagttaget i en Ruus, beviser Intet, da den Berusede selv frembyder Billedet af en psychisk Syg. See foregaaende Afsnits 16de Kapitel.

§ 4.

Naar Døvstumme have nydt en planmæssig Dannelse, saa at de ere i Stand til at udtrykke deres Tanker skriftligt, lader det sig vel ikke betvivle, at de besidde de til at aflægge et Vidnesbyrd nødvendige Forstandsevner. Derimod er det endnu et Spørgsmaal, om de have kunnet iagttage den Gjenstand eller Begivenhed, som Vidneforklaringen angaaer, tilstrækkeligt; thi uagtet de i Reglen have et skarpt Syn, falder det dem dog temmelig vanskeligt at opfatte de enkelte Momenter af en Situation eller Begivenhed, naar de følge hurtigt paa hinanden, i den behørige Orden og Sammenhæng. Kan derimod den Døvstumme ikke skrive, men kun udtrykke sig ved Tegn, da ville hans Meddelelser ofte være saa ubestemte og tvetydige, at endog hvad han selv har opfattet med fuldkommen Klarhed maa blive utydeligt

for Andre, dem alene undtagen, som ere vante til at omgaaes ham. Det er altsaa en Selvfølge, at man i ethvert Fald udelukkende bør betjene sig af disse til at fortolke hans Forklaringer, efter først at have overbeviist sig om deres Duelighed og Sandhedskjærlighed. I enkelte Tilfælde vil den Døvstumme ogsaa for en Deel kunne forklare sig ved Hjelp af Tegninger. Imidlertid vil man heraf see, hvor misligt det er at antage de Døvstummes Vidnesbyrd for fuldgyldigt, uagtet deres Forklaringer paa den anden Side, om de end ere nok saa ufuldstændige, dog i mange Tilfælde kunne indeholde Vink, som fortjene at forfølges videre, hvor liden Beviiskraft de end i og for sig kunne have. Man sammenligne hermed de S. 273 angivne Regler for Undersøgelsen af de Døvstummes sjelelige Tilstand.

§ 5.

Hos Børn og Oldinge kan der paa Grund af deres Alder være Spørgsmaal om deres Kapacitet til at optræde som Vidne og aflægge Ed.

Med Hensyn til Børn, da indeholde de forskjellige Lovgivninger ogsaa meget forskjellige Bestemmelser for den Alder, under hvilken Vidnesbyrdet ikke er fuldgyldigt eller Eden kan tilstedes; men i Grunden er Spørgsmaalet afhængigt af det Udviklingstrin, hvorpaa Individet i sjelelig Henseende staaer; og i Analogi med den ovenfor (6te Afsnit 4de Kapitel) opstillede Anskuelse af Tilregnelighedens Forhold hos Børn kan Kapaciteten til Edsaflæggelse egentlig slet ikke rette sig efter Alderen: men en Undersøgelse af hvert enkelt Individs aandelige Udvikling bør gjøre Udslaget. „Rigtigst er det", siger Mittermaier*), „at betragte dette Spørgsmaal som en **quæstio facti**, der maa besvares forskjelligt efter de forskjellige Individualiteter. Hertil slutter sig ogsaa det gamle Ord, at Eden gjør myndig. Thi ved Edens Aflæggelse kommer det an paa, om Vedkommende har den fulde Erkjendelse og Følelse af dens sande Væsen, dens Vig-

*) Die Lehre vom Beweise im deutschen Strafprocesse.

tighed og bindende Kraft. Findes denne Kvalifikation hos en Umyndig, er der ingen Grund til i fornødent Fald ej at stede ham til Ed; men heraf følger saa igjen, at en saadan Person ikke mindre er bunden ved Eden end den, der har naaet sin fulde Myndighedsalder.

Oldingsalderen kan kun forsaavidt svække et Vidnes Troværdighed, som det maatte være antageligt, at hans Opfatningsevne, Hukommelse eller Sandser ikke staae ham bi. Iøvrigt vil en medikoforensisk Undersøgelse gjøre Udslaget i konkrete Tilfælde.

Andet Kapitel.

Habilitet til Formuesforvaltning.

Om en Person besidder de fornødne Aandsevner og tilstrækkelig Villiefrihed til at bestyre sin egen eller Andres Formue, er et Spørgsmaal, som ofte kan være tvivlsomt, men som i de enkelte Tilfælde vil finde fyldestgjørende Besvarelse ved en psychologisk-forensisk Undersøgelse af den Paagjeldendes intellektuelle Tilstand.

§ 1.

At Affindige ikke ere i Stand til en tilfredsstillende Forvaltning af egne eller fremmede Midler, synes rigtignok at være en Selvfølge: imidlertid er der dog et Par Punkter, som nærmere maa undersøges.

Det synes nemlig for det Første vanskeligt nok at afgjøre, hvorledes man bør forholde sig med saadanne Individer, som kun lide af et partielt Vanvid, af een saakaldet fix Idee, og ikke røbe andre sjelelige Abnormiteter. Ved første Øiekast skulde man vel mene, hvad ogsaa Nogle have antaget, at et Kuratel

var overflødigt under saadanne Omstændigheder. Jeg troer imidlertid at der vil kunne reises ikke ugrundede Betænkeligheder herimod, saa at man for fuldkommen Sikkerheds Skyld bør holde fast ved den Sætning, at selv hvor der kun existerer en eneste fix Idee og forøvrigt normal Sindstilstand, bør man ikke betroe den Paagjeldende sin Formues Bestyrelse. Det er nemlig muligt, at han ikke bliver staaende ved det partielle Vanvid, og at der af den ene Fixidee vil udvikle sig flere, som kunne forlede ham til at sætte sine Midler overstyr; og vilde man opsætte de fornødne Foranstaltninger, indtil Sygdommen har naaet en saadan Grad, da kunde man ofte komme saa meget for sildigt, at den skete Skade ikke mere var til at oprette. Fremfor Alt maa man ikke oversee Nødvendigheden af at holde et vaagent Øje med slige Subjekter, netop fordi de ofte lægge saa stor List og Snildhed for Dagen i at skjule saavel deres fixe Ideer som de Handlinger, der ere begrundede deri. Den daglige Erfaring viser os, at der gives en Mængde Mennesker, som man rigtignok ikke kan henføre til de Affindige, men som dog i oekonomisk Henseende overlade sig til de urimeligste Tilbøjeligheder, eller forfølge de ravgaleste Planer, for at blive rige, saalænge indtil de komme til Bettelstaven; den Ene forbygger sig, den Anden ødelægger sig ved Lotterispil, o. s. fr. Hvor nær grændse ikke mangen Gang slige Spekulationer til fixe Ideer? Og skulde Staten i saadanne Tilfælde ikke ofte være berettiget til at gribe ind i deslige Personers Færd og beskikke dem en Kurator? Men endnu mindre kan naturligviis den, der lider af en virkelig fix Idee, besidde de psychiske Kvalifikationer til en hensigtsmæssig Bestyrelse af sine Anliggender. I ethvert Fald er i det mindste Nødvendigheden af et Kuratel hævet over al Tvivl, naar en fix Idee staaer selv i det fjerneste Forhold til Vedkommendes Formuesomstændigheder*).

---

*) I Henkes Tidsskrift 1830, Hft. 4, findes en Betænkning af Reiche angaaende en Kone, som vel ikke led af nogen universel Aandsforvirring, men dog havde en fix Idee om at blive

Det bliver dernæst et Spørgsmaal, hvorledes det forholder sig med Affindige i deres lyse Intervaller. De romerske Juristers vare uenige i dette Punkt, indtil Justinian bestemte, at **Cura furiosi** skulde vedvare for hele Livet, saa at Kurators Virksomhed kun ophørte under det frie Mellemrum, hvori Patienten har Ret til at slutte Kontrakter, tiltræde Arv og overhovedet udøve sine borgerlige Rettigheder, men atter traadte i Kraft med Sygdommens Begyndelse paa ny. Det fremgaaer imidlertid af det, som vi S. 244 o. flg. have sagt om de Affindiges sjelelige Tilstand og Tilregnelighed i **lucidum intervallum**, at Kuratelet bør vedblive ligefuldt at staae ved Magt under dette, en Anskuelse, som ogsaa er udtalt i den franske **Code civil**, Art. 489.

§ 2.

Om Døvstumme kunne bestyre deres Formue, kan der ikke gives nogen almindelig Bestemmelse for, men maa i det konkrete Tilfælde afgjøres efter deres sjelelige Udvikling. De bør altsaa kun sættes under Formynderskab, forsaavidt som svage Sjelsevner maatte gjøre dem uskikkede til det borgerlige Livs Forretninger.

---

rig. Erklæringen gik, ubegribeligt nok, ud paa at der ikke var tilstrækkelige Grunde til at fratage hende Bestyrelsen af sin Formue, hvorvel det udtrykkelig hedder, at saasnart Talen kom paa hendes eventuelle Rigdom, viste der sig en Forvirring af Forestillingerne, hendes Tale blev raskere, hun tabte Samtalens Traad og sprang fra det Ene til det Andet: det var som om Forestillingen om at blive rig havde opslugt alle andre, og da hun i denne Henseende ikke tog mod Raison, maatte man antage, at hun leed af en fix Idee. — At lade et saadant Subjekt have Raadighed over sine Midler, er dog tilvisse høist urigtigt.

Tredie Kapitel.

Habilitet til at oprette Testament.

Et retsgyldigt Testament forudsætter nødvendigviis en normal Sindstilstand og fornuftig Selvbestemmelsesevne hos Testator paa den Tid, da Testamentet blev oprettet; thi en slig Tilkjendegivelse af den sidste Villie bør være et Værk af alvorligt, frit og selvvirksomt Overlæg. Imidlertid forekommer der ikke sjeldent Omstændigheder, som kunne vække Tvivl om Gyldigheden af et saadant Dokument, og det var desaarsag meget hensigtsmæssigt, om Retslægen i dubiøse Tilfælde paa Embedsvegne var tilstede som sagkyndigt Vidne med Hensyn til Testators mentale Forfatning, da en bekræftende Erklæring af ham over denne under Akten tilstedeværende Selvbevidsthed og frie Villie maatte forebygge enhver senere Betænkelighed. Men skulde der efter Testators Død reise sig Tvivl om hans Kompetence til at oprette Testament, da kan en Erklæring af Huuslægen over hans Tilstand paa Dødslejet vist ikke med Føje forkastes, naar han blot er offentlig autoriseret Praktikus.

§ 1.

At enhversomhelst Affindighedsform ophæver Gyldigheden af et Testament, behøver ikke at bevises, uagtet man har Exempler paa iøjnefaldende Fejl i denne Henseende fra Domstolenes Side. Ligeledes maa det Spørgsmaal, om en Affindig kan testere i et lyst Interval, benægtes fra det psychologiske Synspunkt, i Henhold til de samme Grunde, som tale for hans Utilregnelighed ogsaa i denne Tilstand. Imidlertid indrømme de fleste positive Lovgivninger dog Gyldigheden af et saadant Testament.

§ 2.

Et Testament, som er oprettet i en Ruus eller i en heftig Affekt, navnlig i Vrede, bør betragtes som ugyldigt,

fordi den fornuftige Selvbestemmelsesevne mangler i denne Tilstand. Dog maa' det kunne erholde Gyldighed, naar det vedtages af Testator efterat Rusen eller Affekten er forbi. Med Hensyn til den Indflydelse, som en høj Grad af Vrede tilkommer paa Gyldigheden af et saadant Dokument, da have Juristernes Meninger været deelte, i det Nogle aldeles benægte dens annullerende Kraft, Andre anse Testamentet for i ethvert Fald ugyldigt, og atter Andre i Overensstemmelse med ovenanførte Anskuelse kun tillægge det Gyldighed, naar det med roligt Overlæg vedtages af Testator.

§ 3.

Paa Sygesengen og i visse legemlige Sygdomsformer kan Spørgsmaalet om Testationsretten ikke besvares i Almindelighed, men kun i Henhold til den Syges specielle Sindstilstand.

a. At et Testament, som er oprettet i et Feberdelirium, ingen Gyldighed kan have, er en naturlig Følge af Frihedens Mangel i denne Tilstand: dog forstaaer det sig selv, at et Feberdelirium, som opstaaer kort efter Akten, ingen Indflydelse kan have i saa Henseende, naar det kun ikke var indtraadt paa den Tid, Dokumentet blev udstedt.

b. Det er en Selvfølge, at en Apoplektisk ikke kan testere under selve Anfaldet; men har han disponeret over sin Formue efterat dette er forbi, da kommer Alt naturligviis an paa, hvordan hans psychiske Tilstand nu er. Ere hans Aandsevner sløvede, hans Hukommelse tabt og hans Intelligents i det Hele forstyrret, saa kan han heller ikke testere. Men har Apoplexien blot efterladt sig en Lamhed i Extremiteterne eller selv i Taleorganerne, da bør Testamentet ikke nægtes Retskraft, naar Formaliteterne, navnlig Dokumentets Oplæsning høit og tydeligt i Vidners Overværelse, ikke forsømmes.

c. Angaaende Testationsdygtigheden hos Epileptiske, kan man ikke gaae efter almindelige Regler; men en speciel Undersøgelse af det paagjeldende Individ er i ethvert enkelt Tilfælde nødvendig.

d. Det Samme gjelder om Døende. Der gives Sygdomme, hvori Menneſket lige til det ſidſte Aandedræt er i fuld Beſiddelſe af ſin fornuftige pſychiſke Frihed, og Metzger feiler, naar han*), paa Grund af at alle Døende ſkulde befinde ſig i en Fatuitetstilſtand, benægter Gyldigheden af ethvert paa Dødslejet oprettet Teſtament.

§ 4.

De ældre Lovgivninger frakjende rigtignok de Døvſtumme Teſtationsretten; men det er indlyſende, at dette Princip er upaſſende for vor Tid, da man har ſkjænket disſe Ulykkelige en ſtørre Opmærkſomhed og ved planmæssig Underviisning veed at udvikle dem til ganſke andre Mennesker end tidligere. Nu bør derfor disſe Individers aandelige Udvikling afgive Maaleſtokken for deres Rettigheder, og Alt kommer altſaa an paa deres ſjelelige Tilſtand. Da det ikke er den Døvſtumme formeent at indgaae Kontrakter eller at ſkjænke ſin Ejendom bort i levende Live, forudſat at han ellers er i Beſiddelſe af den fornuftige Frihed, kan der fra det pſychologiſke Synspunkt heller ikke være Noget i Vejen for at han opretter et Teſtament, ſelv om han ikke kan ſkrive. Thi formaaer han blot at udtrykke ſig beſtemt og tydeligt ved Hjelp af Tegn, vil han ligefuldt være i Stand til at tilkjendegive ſin Villie, i hvilken Anledning dog endnu maa bemærkes, at de Døvſtummes Tegnſprog ikke altid er eens for Alle, men ofte meeſt en Opfindelſe af dem ſelv, ſaa at det let kunde give Anledning til en vilkaarlig Fortolkning, hvis man ikke til dette Øjemeed betjener ſig af deres ſædvanlige Omgivelſer. See fremdeles 6te Afſnit, 12te Kap.

*) Syſtem der gerichtlichen Arzneiwiſſenſchaft § 410.

Ottende Afsnit.

Om forstilte, paadigtede og fordulgte Sindssygdomme

Retslægen træffer undertiden paa Tilfælde, hvor det gjelder om at afgjøre, om en Sindstilstand, der enten udgives for sund eller for syg, ogsaa i Virkeligheden er, hvad den skal have Udseende af at være. Det er nemlig for det Første ikke sjeldent, at Egennytte, Lyst til at vække Medlidenhed og Opsigt, Ulyst til en vis Stilling, Bestræbelse efter at undgaae Straf, o. s. v. bestemmer et Menneske til at simulere Afsindighed. For det Andet kan det hænde, at Ondskab og Egennytte med Urette beskylder et Individ for at mangle Forstandens Brug. Og for det Tredie skeer det undertiden, at en falsk Undseelse, og Frygt for at komme under Formynderskab eller blive indlagt paa en Daareanstalt kan bevæge en virkelig Afsindig til at lægge Skjul paa sin Tilstand.

Første Kapitel.

Om forstilt Afsindighed.

§ 1.

For at opdage en forstilt (simuleret) Sindssygdom, er det ikke mindre nødvendigt at undersøge Personens mentale Til-

stand og almindelige Forhold før den foregivne Sygdom, end hans nærværende Forfatning.

1. I første Henseende er der altid Grund til at formode et Bedrageri, naar den Paagjeldende har begaaet en eller anden Handling, hvorfor han har Udsigt til at blive straffet. Ofte vil en Sammenligning mellem denne Handlings Beskaffenhed og den Form af Sindssygdommene, som Inkvisiten efterligner, kunne begrunde en Mistanke om Forstillelse. Fremdeles, naar Personen staaer i Begreb med at træde over i Forhold, som han oftere har yttret Ulyst til, naar han f. Ex. skal udtages til Krigstjenesten. Endvidere, naar han i det Hele besidder en snedig og ondskabsfuld Charakteer, og endelig, naar der hverken kan opdages somatiske eller psychiske Forhold, som kunde antages at betinge en virkelig Affindighed.

2. Med Hensyn paa den Mistænktes nærværende Tilstand maa man fremfor Alt lægge Mærke til, om den ogsaa i somatisk og psychisk Henseende frembyder det for den virkelige Affindighed charakteristiske Billede.

Skjøndt en fuldstændig Semiotik af Sindssygdommene ikke vilde være paa sin Plads her, kunne vi dog ikke forbigaae nogle af de væsentligste Kjendetegn paa Affindigheden. Hvad der meest iøjnefaldende og meest constant charakteriserer denne, og ikke lettelig vil miskjendes af en Læge, der har seet Affindige, er Physiognomiet, der altid har noget saa ganske Ejendommeligt, at det for en øvet Jagttager ofte ene er tilstrækkeligt til at skjelne det forstilte Vanvid fra det virkelige. Især er det Øjet, hvorigjennem den sjelelige Tilstand tydeligst udtaler sig. Det rolige Blik, som er egent for den Sjelesunde, naar ingen Affekter sætte hans Sind i Bevægelse, mangler den Affindige. Øjet ruller ustadigt om, uden at hvile paa nogen bestemt Gjenstand, eller ogsaa stirrer det uafladeligt paa en og samme Plet, eller det bevæger sig med en vis Langsomhed fra Sted til andet, saa at det endnu er heftet paa det samme Punkt i nogen Tid efter at den Gjenstand, det betragtede, er fjernet, og det synes at mangle Evnen til at fixere Noget. Under en Paroxysme spærres Øjen-

laagene ofte saa vidt fra hinanden, at Sklerotika bliver mere end sædvanlig blottet, og Øjet faaer Udseende af at staae mere frem, end det dog virkelig gjør. Hos Individer, som ere disponerede til Mani, er Iris undertiden saa mørk, at den neppe kan skjelnes fra Pupillen. Grændsen for den ydre Rand af Iris er mindre skarp, og ligesom udvasket i det Hvide, hvis Blodkar ere synligt injicerede. Saadanne Ejendommeligheder lade sig ikke let efterligne. — Det er fremdeles almindelig anerkjendt, at virkelig Affindige kunne udholde en høj Grad af Smerte, men denne Erfaring vil dog ikke kunne finde praktisk Anvendelse i Diagnostikken af simulerede Sindssygdomme; thi*) paa den ene Side kan en haardnakket Bedrager meget godt besidde Selvbeherskelse nok til at trodse smertelige Fornemmelser, og paa den anden Side vilde en saadan Tortur nedværdige Menneskeheden, som dog selv hos den værste Forbryder bør respekteres. Ligesaa uanvendelig i denne Henseende er den Jagttagelse, nogle Forfattere ville have gjort, at Affindige skulde være uimodtagelige for Indtrykket af Kulde og Hede; thi dette Phænomen forekommer langtfra hos Alle. Snarere kunde man benytte den Erfaring, at de Affindige taale store Doser af visse Medikamenter, navnlig Bræk- og Lxreermidler, uden at spore Virkning deraf. Jøvrigt er det en Selvfølge, at dette Punkt kun faaer Betydning i Forbindelse med andre Omstændigheder, som hentyde paa Simulation. — Vi ville her endvidere berøre et Symptom, som Forfatterne ikke altid have skjænket tilstrækkelig Opmærksomhed: de Affindiges specifiske Lugt nemlig. Hvorvel Mange aldeles forbigaae dette Phænomen, saa ere dog de, som omtale det, enige om, at det ikke hidrører fra Ureenlighed**), da det ogsaa forekommer hos Patienter, som baade selv ere reenlige og nyde en reenlig Behandling. Erhard, Sims, Hill og Burrows betragte det derfor som et for de Affindige ejendomme-

---

*) Ikke at tale om, at Sætningen ingenlunde har almindelig Gyldighed. Overs.

**) Dette er dog Jacobis Mening. Overs.

ligt Symptom, ja Sidstnævnte vil endog kunne kjende Affindige alene paa Lugten. Man tør vel betragte denne Lugt som et af de Affindiges Cerebralaffektion betinget Phænomen, i det deels Hjernelivets Indflydelse paa Sekretionerne er bekjendt nok, deels ogsaa andre Hjernesygdomme, saasom Meningitis i Exsudationsstadiet, Encephalitis i Suppurationsstadiet og Emollitionen ledsages af en egen modbydelig Lugt. Men er dette Phænomen altsaa væsentlig begrundet i selve den sygelige Proces, der ligger til Grund for Affindigheden, vil det vel heller ikke være uden Betydning for det nærværende Spørgsmaal, for saa vidt som Udviklingen af denne ejendommelige Lugt under Individets Arrestation i Forbindelse med andre Kriterier gjør Tilstedeværelsen af en virkelig Sindssygdom sandsynlig, uden at dog dens Fraværelse tør gjelde som Beviis for Forstillelse. Endelig vil vel den Søvnløshed, hvoraf de fleste Affindige lide, i Forbindelse med andre Omstændigheder heller ikke være uden Betydning for Sandhedens Opdagelse.

Endvidere maa man undersøge Inkvisitens Adfærd og Yttringer under den foregivne Sygdom. Er den virkelig simuleret, vil han ikke lettelig kunne føre sin Rolle igjennem med Konsekvents i Ord og Handlinger: især vil man bemærke en Forskjel, eftersom han troer sig iagttaget eller ikke. Det trætter i Længden at spille en paataget Rolle; det lader sig saaledes let forklare, hvorfor saadanne Subjekter gaae ud af deres Charakteer, saasnart de troe sig alene, og det er derfor nødvendigt, gjentagne Gange at observere dem ubemærket. Et ikke uvigtigt Vink afgiver ogsaa den Omstændighed, at man hos Bedrageren gjerne vil kunne bemærke en vis Nølen og Betænken i hans Svar, som ikke finder Sted hos de virkelig Affindige, hvor ofte de meest heterogene Ideer i rivende Fart forjage hinanden.

§ 2.

For ikke at skuffe sig, maa Retslægen endnu mærke sig følgende i alle Tilfælde gyldige Regler.

1. Det Forslag, at forsætte den Mistænkte i en heftig

Sindsbevægelse, for at uddrage Slutninger af hans Adfærd ved en saadan Lejlighed, maa man med Henke forkaste, som baade usikkert og uhensigtsmæssigt; thi deels kunne slige Experimenter i og for sig bevirke Affindighed eller forværre en i Forvejen tilstedeværende Sindssygdom, og deels har man paa den anden Side Exempler nok paa at pludselige Affekter have helbredet virkelig Affindige, altsammen Omstændigheder, som forbyde at fæste Lid til Resultatet af et saadant Forsøg.

2. Man er ikke altid berettiget til at antage en tidligere Simulation, fordi der paa den Tid, Undersøgelsen anstilles, ikke findes noget Spor til Affindighed. Deels kan det nemlig tænkes, at en enkelt fix Idee har ligget til Grund for de Omstændigheder, som have vakt Mistanke om Forstillelse, og deels bekræfter Erfaringen noksom, at ogsaa andre Affindige til visse Tider kunne lægge en sund Forstand, ja endog Skarpsindighed og Vittighed for Dagen, hvorpaa Forfatterens Handbuch der Pathologie der psychischen Krankheiten indeholder Exempler. Dertil kommer endnu, at de Omstændigheder eller Begivenheder, som foranledige deslige Undersøgelser, ikke sjeldent ere af en saadan Beskaffenhed, at de kunne ophæve den virkelig tilstedeværende Sindssygdom, eller i det mindste suspendere dens Yttringer til en Tid; thi man veed, at Affindigheden overhovedet kan helbredes ved psychiske og dermed forbundne somatiske Rystelser*), en

---

*) Blandt-andet seer man dette jevnligt ved Melancholi med Tilbøjelighed til Selvmord. Saaledes fortæller Pinel om en Melancholiker, som ved Nattetid gik ud paa en af Londons Broer, for at springe i Themsen; men i det samme blev overfaldet af Røvere, mod hvem han da forsvarede sig med en saadan Iver, at denne psychiske Rystelse tilintetgjorde hans Hang til Selvmord. Ackermann (Versuch über einige medicinische Fragen, Leipzig 1792) mener, at Selvmord vilde være langt hyppigere, hvis ikke Driften dertil ofte frembragte Virkninger i Legemet, som atter kvalte hiint sygelige Hang. I Analogi hermed anfører han, hvorledes en Indigestion mangen Gang befordrer og vedligeholder et Menneskes Vredagtighed; men

Kjendsgjerning, som Retslægen ikke kan overſee, uden at udſætte ſig for Muligheden af at erklære den for en Bedrager, der i Virkeligheden er at betragte ſom en nylig helbredet Affindig. Lad os tænke os det ſimple Tilfælde, at et Individ i en abnorm pſychiſk Tilſtand begaaer et Mord. Der bliver nu Spørgsmaal, om han ikke har ſimuleret Affindighed. Kan man her ikke let tænke ſig, at Arreſtationen, Forhørerne, Lægens Underſøgelſe, o. ſ. v., griber ham ſaa mægtigt, og frembringer en ſaadan Ryſtelſe, eller hvad man vil kalde det, i hele hans Organisme, at han derved kommer til Bevidſthed og Fornuft, om ikke for beſtandigt, ſaa dog temporært? Og hvor let kan der da ikke begaaes et Misgreb af Lægen?

3. Man maa ikke glemme, at en fra Begyndelſen ſimuleret Affindighed omſider kan gaae over til en virkelig. Det er en almindelig pſychologiſk Erfaring, at en Sindstilſtand næres og forøges ved de dertil ſvarende Yttringer og Gebærder, og at Mange, ſom ſøge at efterligne viſſe lidenſkabelige Bevægelſer,

---

netop denne Affekt formaaer igjen at hæve ſin Aarſag, i det den derpaa beroende forøgede Galdeſekretion underſtøtter Fordøjelſen; og ligeledes ſkeer det undertiden, at Menſtruationens Udebliven foraarſager en Heftighed, ſom er i Stand til at fremkalde denne Sekretion. Saaledes ogſaa med Selvmordsdriften. Den formaaer upaatvivlelig at gribe ligeſaa dybt ind i den ſomatiſke Sphære ſom de heftigſte Lidenſkaber, og hvorfor ſkulde den da ikke under Omſtændigheder være i Stand til at udøve en ligeſaa velgjørende Indflydelſe paa den hele Organisme? Tage vi ſaaledes et Menneſke, hos hvem en eller anden Abnormitet i Nerveſyſtemet, være ſig nu en Atoni af Hjernen, en Spænding i Nerverne, eller en Blodkongeſtion, har frembragt Mismod og Livslede, og tænke os ham i det Øjeblik, hvor Selvmordsdriften har brudt frem i hans Sjel og bemægtiget ſig hans hele Væſen, da er det viſt ikke urimeligt at antage, at Foreſtillingen om at tilintetgjøre ſig ſelv, i det afgjørende Øjeblik kan bevirke ligeſom en kritiſk Ryſtelſe af hele Nerveſyſtemet, der paa nu forſætter dette i ſin normale Virkſomhed, og ſaaledes atter bringer Livslyſten til at blusſe op.

tilsidst virkelig føle sig grebne af denne Lidenskab. Det fortælles saaledes om Garrick, at naar han havde spillet Lear eller Othello, tilbragte han altid nogle Timer i et konvulsiviskt, næsten vanvittigt Oprør. „Den som affekterer en Lidenskabs uvilkaarlige Udtryk," — siger Hoffbauer*), — „føler ikke sjeldent et Anfald af denne Lidenskab. Man kan heraf ogsaa forklare sig en Jagttagelse, man ikke sjeldent har Lejlighed til at gjøre hos Børn, især hos livlige Drenge. Naar Drengen i en Leg anstiller sig opbragt mod sine Kamerater, bliver han saare let optændt til virkelig Vrede imod dem: den mindste Krænkelse, som han til enhver anden Tid ikke vilde ændse, kan i et saadant Øieblik bringe ham i Affekt, og henrive ham til Haandgribeligheder." Og ligeledes kan et Menneske, som gjør sig megen Umage for at faae Andre til at troe, at han er affindig, blive i den Grad afficeret af sin Rolle, at det som han simulerer, uformærket fixerer sig hos ham til virkeligt Affind. Hvad her er sagt, gjelder blandt Andet ogsaa om mange Religionsfværmere og Fanatikere, der fra først af hyppigt ere Bedragere, men tilsidst blive psychisk syge, da exalterede Bevægelser i den legemlige Sphære ikke kan andet end medføre stor sjelelig Anstrengelse; og ligesom heller ingen interessant Charakteer kan fremstilles godt paa Scenen, før Skuespilleren forglemmer sig selv, føler sig henrevet og betaget af Rollen, og ligesom troer sig hensat i dens virkelige Forhold, saaledes gribes ogsaa mange af disse Mennesker ved deres overspændte Anstrengelser, ved den lange Vane at synes excentriske og ved deres virkelige Enthusiasme, som enten er dem medfødt eller et Produkt af deres Iver for Guds Ære, uformærkt af det Vanvid, de saa længe have efterabet.

4. Da der undertiden forekommer Tilfælde, hvor Paroxysmer af virkelig Affindighed afvexle med Simulation, saa er

---

*) Untersuchungen über die Krankheiten der Seele. Halle 1802. Bd. I., S. 211.

dette en ny Grund til at anvende al Forsigtighed og Omhu paa disse vanskelige Undersøgelser*).

5. Lægen bør aldrig lade Inkvisiten mærke, at han er tvivlsom og uvis; men for at erfare Noget, maa han give sig Skin af at vide Alt. Enhver Vaklen og Usikkerhed kan blive et Vaaben imod ham i en snedig Bedragers Haand. Ingensinde, siger Heinroth, er et fast, imponerende, ligesom Alt gjennemskuende Væsen nødvendigere, end ved Undersøgelsen af simulerede ufrie Tilstande, og det er i denne Henseende en stor Fordeel, hvis Lægen understøttes af et imponerende Ydre. Vel er det ikke dette alene, som gjør Udslaget; det er Aanden som aabenbarer sig derigjennem; men der gives begunstigede Personligheder, hos hvem Harmonien mellem det Indre og Ydre bidrager meget til at give dem en Overvægt over den, som ovenikjøbet føler sig trykket af Bevidstheden om sin Brøde.

6. Nogle have opstillet det Kjendetegn for den forstilte Afsindighed, at Inkvisiten ikke kan see Lægen lige i Øinene. Denne Omstændighed er imidlertid aldeles uden Betydning; thi deels kan Bedrageren meget vel besidde tilstrækkelig Selvbeherskelse til at bevinge ethvert Udtryk af Forlegenhed, og deels er et sky og usikkert Blik netop ofte charakteristisk for den virkelig Afsindige.

Andet Kapitel.

Undersøgelsen af paadigtet Afsindighed.

Naar psychiske Sygdomme undertiden paadigtes et sundt Menneske, da har en saadan Bestræbelse som oftest sin Grund

---

*) Neumann meddeler et saadaant Exempel i sit Værk, „die Krankheiten des Vorstellungsvermögens. Leipzig 1823," S. 397.

i Egennytte, i det Familien f. Ex. kan være interesseret i at faae ham erklæret udygtig til at bestyre sin Formue, til at gjøre Testament eller deslige.

I det Hele maa Undersøgelsen i saadanne Tilfælde anstilles efter de i forrige Kapitel angivne Regler; og er Lægen fortrolig med Affindighedens charakteristiske Kjendetegn, vil Fraværelsen af disse, i Forbindelse med Udbyttet af Samtaler, som føres med den Paagjeldende til forskjellige Tider og om allehaande Gjenstande, samt Tilstedeværelsen af bestemte Motiver hos dem, som have rejst Spørgsmaalet, ogsaa som oftest sætte ham i Stand til at afgive en bestemt Erklæring.

Imidlertid kan Undersøgelsen dog undertiden have sine Vanskeligheder. Erfaringen har saaledes viist, at selv øvede Læger have ladet sig føre bag Lyset af blotte Vaner, psychiske Ejendommeligheder, Særheder, Fejl i Sandserne, o. desl., og antaget Affindighed, hvor den virkelig ikke fandtes. Saaledes blev en Tunghørig, der stammede og haltede, af en Læge erklæret for fjollet: Masius*) undersøgte ham i Forening med en anden Læge, og fandt i den Paagjeldende et Menneske med ganske sædvanlig Forstand. Tre Læger havde engang erklæret en nervesvag Pige, som var født med mangelfulde Taleorganer, for sindssvag og følgelig udygtig til at bestyre sine Midler; men Horn beviste efter en nøjagtig Undersøgelse det Modsatte i en meget grundig Betænkning**).

Fremdeles kan der finde et Sammenstød af Omstændigheder Sted, som forsætte Individet, der skal undersøges, i en saadan Tilstand, at han let kan komme til at gjelde for syg paa Sjelen. Saaledes kan medfødt Undseelighed, den Forlegenhed, hvori han kommer ved Undersøgelsen, Mangel paa Evne til at komportere sig eller til at udtrykke sig, Stammen, Tunghørighed og andre Omstændigheder blive Skyld i, at den Paagjeldende viser

---

*) Handbuch der gerichtlichen Arzneiwissenschaft, Bd. I., S. 617.

**) Horns Archiv für medicinische Erfahrung. Marts—April 1817. S. 280.

et heelt besynderligt og mistænkeligt Væsen. Selve Undersøgelsesakten er ofte nok til at fremkalde en saadan Tilstand. Der gives Mennesker, som naar de høre, at de skulle være Gjenstand for en saadan Undersøgelse, enten aldeles tabe Fatningen, eller gjøre sig al mulig Umage for at vise, at de besidde den Forstand, man vil frakjende dem. I begge Tilfælde ville de da netop faae Skinnet af at have mindre, end i Virkeligheden; ligesom ogsaa den daglige Erfaring viser, at mange af Naturen begavede Mennesker netop vise deres Forstand i det uheldigste Lys, naar de gjøre sig meest Umage for at brillere. Det er især naar Undersøgelsen kommer aldeles uventet, at en saadan Forlegenhed let opstaaer, som kan give den Paagjeldende Skinnet af ikke at være sig selv mægtig; og det er slet ikke sjeldent at træffe saadanne psychisk svage Individualiteter, som ikke formaae at holde Stand mod et pludseligt Indtryk, men vise sig at være meget fornuftige Mennesker, naar de faae Tid til at samle sig sammen.

Tredie Kapitel.

Undersøgelsen af fordulgt Affindighed.

Der gives Affindige, som i Begyndelsen af deres Sygdom endnu besidde Følelsen deraf, og stræbe at dølge den, deels fordi de skamme sig ved deres Tilstand og nødig ville at den skal vække Opsigt, deels for at undgaae Anbringelsen i en Daareanstalt, og af andre Grunde. Det er mærkværdigt, hvor konsekvent og planmæssigt de ofte kunne føre deres Forstillelse igjennem. Men et usikkert Blik, en vis Hastighed i deres Væsen, enkelte Glimt af en exalteret Phantasi o. s. v. vil dog sædvanlig røbe dem. Derhos maa man iagttage dem længe, og under forskjellige Forhold, thi det vil ikke være dem muligt at beherske sig selv i Længden og under alle Omstændigheder.

Men ogsaa i de fuldkommen udviklede Sindssygdomme er det muligt, at en forborgen Tilstand (see S. 239) kan finde Sted, at den Affindige, især i de lyse Mellemrum og i det partielle Vanvid, stræber og forstaaer at skjule sin Sygdom, eller rettere sine Drifter, Forestillinger og Følelser. Han gjør sig ofte Umage for at gribe det Øieblik, da hans Hensigter ingen Hindringer ville møde, og er sjeldent ganske ubetænksom, ja undertiden meget sindrig i deres Udførelse: undertiden har han endog Selvbeherskelse nok til at give sig Skin af at have opgivet sine fixe Ideer, for bedre at kunne forfølge en eller anden Plan, eller til at skjule sin Hævngjerrighed, indtil der kommer en gunstig Lejlighed til at give den Luft; og saaledes opføre de Affindige sig undertiden med saa megen tilsyneladende Sanddruhed, at man saare let bliver ført bag Lyset, naar man ikke kjender deres Forstillelse nøje. Herhid hører ogsaa Heinroths Bemærkning, at det er ejendommeligt for Individer, som ere disponerede til Melancholi, eller rettere indvortes angrebne deraf, omhyggeligt at skjule de ængstelige og martrende Følelser, som senere ofte driver dem til forbryderiske Handlinger. Denne Skjulthed er Frugten af den hemmelige Interesse de nære, ikke for Følelsen, men for den fremtidige Gjerning, hvoraf de love sig Befrielse for det Tryk, som nu piner dem; og da det netop er denne Følelse, som med uimodstaaelig Magt driver dem til Gjerningen, saa vogte de sig vel for at røbe, hvad der foregaaer i dem. Den som lider af en fix Idee, søger at skjule den, og gjemmer den dybt i sit Indre, fordi han frygter Modsigelse, og er bange at man skal forstyrre det Phantasifoster, som han fryder sig ved. En saadan Ulykkeligs Liv suger ofte sin eneste Næring af deslige Drømme og Indbildninger, og derfor vil han ikke lade sig fratage det Eneste, som yder ham Tilfredshed og Erstatning for hans Ulykke, derfor hænger han ved slige Forestillinger og Billeder med saa stor en Haardnakkethed. Historien har opbevaret os flere mærkværdige Exempler herpaa: man erindre saaledes kun hiin Thrasyllus, om hvem Claudius Ælianus fortæller, at han ansaae alle

Skibe, der løb ind i Piræus, for sin Ejendom, og efter sin Helbredelse forsikkrede, at han aldrig havde følt sig saa lykkelig, som medens han leed af hiin fixe Idee. Ogsaa i Manien skjuler Patienten den Impuls, han føler til at begaae en blodig Gjerning, fordi han ikke kan løsrive sig fra dens Herredømme, og veed at man ikke vilde taale dens Yttringer.

For nu at komme en saadan formeentlig dissimuleret Affindighed paa Spor, er det først og fremmest nødvendigt, at Lægen saavidt muligt sætter sig paa en fortrolig Fod med den Paagjeldende. Jo mere han har vundet hans Tillid, desto mere vil Patienten aabne ham et Indblik i hans Indre. Det er til denne Ende ofte nødvendigt, at Lægen viser sig føjelig og eftergivende, uden at han derfor behøver at give Slip paa sin Værdighed. Ved en utvungen, aaben og menneskekjærlig Adfærd maa han see at faae Lejlighed til at følge Patientens forvirrede Ideegang, medens han tilsyneladende tager alle hans Klager for gode Vare, eller under visse Omstændigheder vel endog giver sig Skin af at understøtte hans Ideer. En saadan Deeltagelse vil neppe undlade at vække Opmærksomhed hos den Syge, som hidtil maaskee kun har været vant til Modsigelse og Indvendinger: han vil snart begynde at drage Lægen til sig med en vis Forkjærlighed, og lidt efter lidt skjænke ham sin fulde Fortrolighed. Især maa man benytte de lyse Mellemrum til med Forsigtighed at trænge ind i ham. Men altid bør han i længere Tid være Gjenstand for en omhyggeligt prøvende Jagttagelse, ikke blot med Hensyn paa hans nærværende Tilstand, men ogsaa i Henseende til alle de somatiske og psychiske Forhold, om hvis Betydning som Kausalmomenter eller diagnostiske Tegn der kunde være Tale. Visse af de Affindiges Ejendommeligheder, Blikket, Lugten, m. m., kort hele det charakteristiske Billede af Sindssygdommene vil Patienten i Længden ikke formaae at skjule.

Det er især Monomanierne, hvis Opdagelse udkræver en forsigtig og planmæssig Fremgangsmaade. Ligefremme Spørgsmaal til den Syge ville her naturligviis aldeles være paa urette Sted, thi hans Bestræbelse for at skjule det, som man netop

ønsker at vide, vil da bringe ham til at være paa sin Post, og man vil neppe komme nogen Vegne paa denne Maade. Derimod maa man søge at erfare, hvorledes Vedkommende komporterer sig i Livets forskjellige Forhold, og skaffe sig Lejlighed til at iagttage det Indtryk, som allehaande Gjenstande gjøre paa ham. Naar man saaledes under en lang Samtale om mange forskjellige Materier omsider kommer til at berøre den, der staaer i Forbindelse med hans fixe Idee, saa vil den Syge ikke længer tale saa fornuftigt; hans Indre vil begynde at røbe sig, og gaaer man nu dybere ind paa Tingen og modsiger hans Meninger, da vil hans Vanvid maaskee strax lægge sig tydeligt for Dagen. Burke besøgte engang Lukashospitalet i London, for at faae en Oversigt over Patienterne. Ved denne Leilighed traf han et Menneske, som talte en Timestid meget fornuftigt med ham over adskillige Gjenstande, saa at Burke ikke kunde ansee ham for affindig, og yttrede sin Forundring over at træffe et saadant Individ her. Opsynsmanden spurgte da Patienten, hvorledes hans Middagsmad havde smagt ham, og pludselig begyndte han at skjelde og smelde, „fordi den havde været forgiftet.“*) I slige Tilfælde kan ogsaa en ubemærket Jagttagelse, saa at man tilsyneladende ikke lægger Mærke til Patienten, for at faae ham til at være mindre opmærksom paa sig selv, lede til Maalet. Amelung giver det Raad, under et eller andet Paaskud at faae Patienten til at skrive, da han saa gjerne vil udvikle en eller anden Gjenstand, som staaer i nærmere eller fjernere Berørelse med hans fixe Ideer. Ogsaa Haindorfs Forslag fortjener Opmærksomhed: han anbefaler nemlig at fortælle Patienten hans egen Historie, forsaavidt som man kjender den, eller omtrentlig kan konstruere den, som sin (Lægens). Paa denne Maade skal den Syges Tillid vækkes til en Mand, som han indbilder sig har deelt Skjebne med ham selv, og han skal da lettere rykke ud med sin Hemmelighed, naar han troer at meddele sig til en Ulykkesfælle. Endelig kunde det vel ogsaa undertiden være hensigts-

*) Perfect: Annalen einer Anstalt für Wahnsinnige. S. 340.

mæssigt, at give Patienten en Selskaber, der omtrent er hans Jevnlige i Stilling, Dannelse, o. s. v., da han lettere vil vise Aabenhjertighed mod sin Ligemand, end mod En, hvis Overlegenhed han føler.

Ved saadanne Forsøg fejler det ikke, at man jo vil være i Stand til at aflokke den Syge hans fixe Idee; thi slige Patienter kunne vel skjule den, men formaae ikke at fornægte den. Var han sjelelig fri, saa var han ogsaa i Stand til at lyve, men netop den Omstændighed, at han ikke formaaer dette, men maa holde fast ved sin Overbeviisning, beviser hans Ufrihed, hans sjelelige Sygdom. Mange Mennesker, siger Heinroth, som i sund Tilstand aldrig vilde betænke sig paa at komme med den ene Løgn efter den anden, naar deres Fordeel udkrævede det, eller naar Sandhedens Tilstaaelse vilde udsætte dem for en Beskæmmelse, lade sig Saadant slet ikke falde ind, saasnart det gjelder om at forfægte en fix Idee. De overse da enhver Fordeel, ænse ingen Absurditet, ingen Beskæmmelse, men tænke ene og alene paa at holde fast ved den Forestilling, som har bemestret sig dem. Har man først bragt i Erfaring, hvad denne Idee gaaer ud paa, og forfølger han dette Thema videre, saa bliver Patienten sin egen Forræder, og røber mangen Gang mere, end Lægen har tænkt paa at faae at vide.

Rettelser.

Side 60 L. 2 fra neden: Forbrydelsen, læs: Forbryderen.
— 68 Anm. L. 1: 1635, læs: 1683.
— 68 Anm. L. 2: 1140, læs: 1240.
— 69 L. 4 fra neden: kunne, læs: kan.
— 77 L. 7: for flere Aar, læs: for flere Aar siden.
— 188 L. 22: Formand, læs: Foermand.
— 192 L. 21: en Abehjerne, læs: Hjernen af en Abe.
— 193 L. 2: have, læs: faae.
— 194 L. 12: dog, læs: endog.
— 203 Anm. L. 3: psychischen, læs: physischen.
— 222 L. 28: hvilken Grad, læs: i hvilken Grad.
— 226 L. 6: Villieevne, læs: Villeevne.
— 252 L. 14: Stemmer, læs: Stemme.
— 318 L. 10: med, læs: efter.
— 327 L. 8: negative, læs: vegetative.

